

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KUTATÓHELYEINEK
2009. ÉVI TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEI

III.

Társadalomtudományok

Budapest

2010

A Magyar Tudományos Akadémia társadalomtudományi kutatóhelyeinek
beszámolóí alapján – az intézmények vezetőinek aktív közreműködésével –
szerkesztették az MTA Titkársága
Kutatóintézeti Főosztályának, valamint a
Támogatott Kutatócsoportok Irodájának a munkatársai

Banczerowski Januszné főosztályvezető

Bárdosi Vilmosné Horányi Krisztina

Markó Béla

Tóth Katalin

Véber János

Idei Miklós

TARTALOMJEGYZÉK

A táblázatokkal kapcsolatos megjegyzések	5
--	---

Társadalomtudományi kutatóintézetek

Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet	8
Filozófiai Kutatóintézet	18
Irodalomtudományi Intézet	25
Jogtudományi Intézet	36
Közgazdaságtudományi Intézet	49
Művészettörténeti Kutatóintézet	60
Néprajzi Kutatóintézet	70
Nyelvtudományi Intézet	81
Politikai Tudományok Intézete	99
Pszichológiai Kutatóintézet	109
Régészeti Intézet	119
Regionális Kutatások Központja	130
Szociológiai Kutatóintézet	143
Társadalomkutató Központ	154
Történettudományi Intézet	165
Világgazdasági Kutatóintézet	179
Zenetudományi Intézet	190

Társadalomtudományi támogatott kutatócsoportok

BCE Demográfiai Kutatócsoport	200
BME Kognitív Tudományi Kutatócsoport	204
DE Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport	208
DE Néprajzi Kutatócsoport	212
DE-PTE-SZTE Elméleti Nyelvészeti Kutatócsoport	217
ELTE Atelier, Európai Historiográfia és Társadalomtudományok Kutatócsoport	221
ELTE Általános Irodalomtudományi Kutatócsoport	225
ELTE Geolingvisztikai Kutatócsoport	229
ELTE Hálózati Kritikai Szövegkiadás Kutatócsoport	233
ELTE Interdiszciplináris Régészettudományi Kutatócsoport	238
ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport	242
ELTE Kommunikációelméleti Kutatócsoport	247
ELTE Közép-ázsiai Kutatócsoport	251
ELTE Nyelvfilozófiai Kutatócsoport	255
ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport	259
ELTE Történeti Ruszisztikai Kutatócsoport	263
ORZSE Zsidó Kultúratudományi Kutatócsoport	267

OSZK Res Libraria Hungariae Kutatócsoport	270
PE Regionális Innovációs és Fejlődéstani Hálózati Kutatócsoport	274
PPKE-ELTE Ókortudományi Kutatócsoport	278
PTE Magyarország, Európa és Ibero-Amerika Kutatócsoport.....	282
SZTE Képességkutató Kutatócsoport	286
SZTE-MOL Magyar Medievisztikai Kutatócsoport	290
SZTE Turkológiai Kutatócsoport.....	294
BME Információs Társadalom Joga Kutatócsoport (Társult tag)	297

A TÁBLÁZATOKKAL KAPCSOLATOS MEGJEGYZÉSEK

A legtöbb táblázatban szereplő adatot az intézetek vagy a csoportok adták meg. Az intézetek pénzügyi és létszámadatait a Pénzügyi Főosztály adta meg a pénzügyi beszámolók alapján. Többéves pályázatoknál mindig az adott évre eső összeg lett feltüntetve forintban.

A beszámolók táblázataiban indexszel megjelölt számok jelentései:

¹ Az éves gazdasági beszámolóban szereplő átlagos statisztikai állományi létszám.

² A kutatói besorolásban lévő közalkalmazottak 2009. évi tényleges átlagléttszáma. Az átlagléttszámba beletartoznak a részmunkaidőben foglalkoztatottak is. Ezekben az esetekben a részmunkaidősök létszáma a ledolgozott órák alapján lett teljes munkaidős létszámmá átszámítva.

³ Itt külön megadtuk tájékoztatásul azoknak az akadémikusoknak a tényleges számát, akik az intézettel munkaviszonyban nem állnak, de tudományos tevékenységük kapcsolatban áll az intézet tevékenységével.

⁴ Mindazon publikációk száma, amelyeket az illető kutatóhely második indexszel megjelölt helyen számbavett szerzője jelentetett meg (tehát azok és csak azok cikkei, akik 2009-ben az intézet állományában voltak). A publikációkba beletartoznak: a tudományos és ismeretterjesztő munkák, tanulmány, cikk, könyv, könyvfejezet, jegyzet, atlasz, tematikus térkép.

⁵ Mindazon tudományos publikációk száma, amelyeket az illető kutatóhely második indexszel megjelölt helyen számbavett szerzője jelentetett meg, és amelyek megfelelnek a TPA (MTMT) ajánlásában megadott feltételeknek és a publikáción a szerző kutatóhelyeként szerepel a kutatóhely neve.

⁶ A tanulmány, cikk kategóriába soroltuk be a referált folyóiratban (olyan folyóiratban ahol a cikkek tudományos bírálaton esnek át), illetve a tanulmánykötetben megjelent nagyobb és kisebb terjedelmű tudományos tanulmányok és cikkek mellett a lexikoncikket, szöveggondozást, kritikai kiadást, szótárt, szakfordítást és bibliográfiát.

⁷ A tárgyévben a kutatóhely állományában lévő kutatóknak az adott kutatóhelyen vagy jogelődjében az utolsó 15 évben (1994–2009 között) született cikkeire való 2009-ben történt hivatkozások száma (az egyszerű hivatkozás, valamint egy tudományos munkáról szóló recenzió tartozik ide), az MTA TPA (MTMT) számára leadott listák alapján. A bibliográfiai adatként szereplő művek száma itt nem szerepel.

⁸ A monográfia egy önálló, egységes tudományos kérdést lehetőség szerint minden szempontból kimerítően feldolgozó nagyobb terjedelmű szakmunka (könyv).

⁹ A tárgyévben kiállított oklevelek alapján.

¹⁰ Ilyen pl. kiállítás megrendezése

¹¹ Itt csak a kormány szintű vagy ezzel ekvivalens országos és nemzetközi, nem megbízási díjért végzett szakpolitikai tanácsadó tevékenységet, bizottsági részvételt soroltuk fel.

¹² Mindazon személyek száma, akik hazai felsőoktatási intézményben rendszeresen (nem feltétlen heti rendszerességgel), tantervi keretek között oktatnak. A külföldi egyetem számára végzett oktatási tevékenységet, a felkérésre tartott előadásokat és a szakdolgozat, diplomamunka, PhD-téma vezetését a beszámoló III., illetve IV. pontjában találjuk. Az adatok a 2008/2009-es tanév második és a 2009/2010-es tanév elő szemeszterére vonatkoznak.

¹³ A kutatóhely állományában lévő kutatók által felsőfokú oktatási intézményben tartott, hivatalosan bejegyzett reguláris és speciális előadások valamint gyakorlatok 2008/2009-es tanév *második* és a 2009/2010-es tanév *első* szemeszteri együttes óraszámát. Itt nem tüntettük fel az intézményben TDK, diploma illetve PhD-hallgatók által eltöltött, vagy rájuk fordított óraszámot.

¹⁴ A 2009 évben a kutatóhely részére a Magyar Államkincstár által kiutalt összes költségvetési támogatást csökkentettük a következő tételekkel:

- központi beruházási támogatás,
 - felújítási támogatás,
 - más tárcáktól bármilyen céllal átadott támogatás,
 - pályázati programok támogatása
- összegével.

¹⁵ 2009-ben az MTA keretből a kutatóhely rendelkezésére álló fiatal kutatói álláshelyek száma.

¹⁶ A teljes saját bevétel megegyezik a pályázati, szabadalmi és a nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevételek összegével.

TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZETEK

ETNIKAI–NEMZETI KISEBBSÉGGKUTATÓ INTÉZET

1014 Budapest, Országház u. 30. 1250 Budapest, Pf. 33.

Telefon: 224–6700/472, Fax: 224–6793

e-mail: titkarsag@mtaki.hu; honlap: www.mtaki.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

- Az intézet konzorciumi tagként, koordinátorként, kutatási részfeladatok elvégzőjeként három FP 6-os kutatásban – *Az európai szabadság és biztonság változó arcai (CHALLENGE)*; *A multikulturális demokrácia és a bevándorlók társadalmi tőkéje Európában. Részvétel, szervezeti hálózatok, közpolitika lokális szinten (LOCALMULTIDEM)*; *valamint a Mediterrán és kelet-európai országok mint új bevándorlási célok az Európai Unióban (IDEA)* – vett részt, amelyek sikeres lezárása ebben az évben történt meg.
- Ugyancsak ebben az évben került sor az intézet részvételével folyó FP 7-es, *Ethnic differences in education and diverging prospects for urban youth in an enlarged Europe. (EDUMIGROM)* és *Identitások és modernitások Európában (IME)* című kutatási programok elindítására, illetve eredményes folytatására.
- Ukrán és magyar történészek részvételével elkészültek a Kárpátalja 1919–2009 közötti történetére vonatkozó, valamint a szlovák–magyar közös történelem párhuzamos feldolgozását célul kitűző tanulmánykötetek.
- Tovább folyt a szomszéd országok magyar kisebbségi közösségeinek, illetve a magyarországi kisebbségek gazdasági, kulturális elitjeinek vizsgálata.
- Folytatódtak a magyarországi romák esélyegyenlőségének, két kistérségben a roma nők munkaerő-piaci helyzetének, valamint két településen a romungro gyerekek szakközépiskolai és szakiskolai továbbtanulási lehetőségeinek és problémáinak vizsgálatára irányuló kutatások.
- A történeti kutatások közül kiemelt figyelmet kapott a budapesti kormányzatok magyarságpolitikájának változásaival foglalkozó munka, a magyarországi németek történetéhez kapcsolódó, valamint a kisebbségi törvény megalkotásának folyamatához, illetve változásához kapcsolódó levéltári források feltárása, feldolgozása és kötetbe szerkesztése.
- Sor került a Magyarországon élő migránsokra, a harmadik állam polgárainak számára és összetételére, területi megoszlására, szocio-demográfiai sajátosságaira és az integrációjukat meghatározó faktorokra vonatkozó kutatás elvégzésére.

Az intézet kutatói közösségének egy munkatársa az év folyamán PhD fokozatot szerzett, két munkatárs pedig az egyetemi habilitációs eljárást teljesítette sikerrel.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

Nemzetközi kutatások

Az intézet három FP6-os kutatási programban vett részt más magyarországi intézetekkel, kutatócsoportokkal közös konzorcium formájában.

Az európai szabadság és biztonság változó arcai (CHALLENGE) című, 2004–2009 között folyó FP6-os kutatási program keretében az intézet a 7. munkacsomagért felelős. Ennek központi témája az EU bővítésének hatása az újonnan csatlakozó tagállamok biztonságpolitikájára. A kutatás során egy nyilvános adatbázist hoztak létre (<http://libertysecurity.org/rubrique1.html>), amely elemzéseket és értékeléseket tartalmaz a szabadság és a biztonság változó európai kapcsolatát illetően. Az intézet által vezetett munkacsoport a 2009-es eredményekről a *Challenge Observatory* című elektronikus folyóiratban megjelentetett publikációkban számolt be, emellett egy Budapesten tartott nemzetközi konferencián összegezték a projekt eddigi tapasztalatait.

A multikulturális demokrácia és a bevándorlók társadalmi tőkége Európában. Részvétel, szervezeti hálózatok, közpolitika lokális szinten (LOCALMULTIDEM) című FP6-os kutatási program (2006–2009) (www.um.es/localmultidem/index.php?id=2) hét európai nagyváros (Lyon, Milano, Budapest, Madrid, London, Genf, Neuchâtel) bevándorolt közösségeinek politikai integrációját vizsgálja. A program célja a bevándorló népesség politikai integrációjának és a multikulturális demokrácia helyi szintű működésének vizsgálata. Az intézet munkatársai 2009-ben részt vettek a kutatás brüsszeli zárókonferenciájának megszervezésében és lebonyolításában, valamint az aggregált kutatási adatbázisok véglegesítésében.

A Mediterrán és kelet-európai országok mint új bevándorlási célok az Európai Unióban (IDEA) című, 2007-ben indult FP6-os kutatás célja a címben szereplő államok mint új bevándorlási célországok helyzetének feltérképezése és a migráció lehetséges hatásainak elemzése. Az intézet munkatársai a beszámolási évben véglegesítették a magyar országjelentést, valamint közreműködtek a regionális tanulmány elkészítésében. Ennek keretében nemzetközi műhelyvitára került sor februárban.

A *FRA RAXEN NFP* program 2003 szeptembere óta zajlik az intézet koordinálásában. A munka másodlagos adatforrásokra épül, hivatali szerveknél és civil szervezeteknél keletkező adatok, statisztikák elemzésére, e szervezetek jelentéseire, a témában megjelent szakirodalomra támaszkodik. 2009-ben a következő tematikus tanulmányok készültek el: *Diszkrimináció a sportban, Romák lakhatási helyzete Magyarországon, Rasszizmus és diszkrimináció témái az EP kampányban.*

EDUMIGROM. Ethnic differences in education and diverging prospects for urban youth in an enlarged Europe. Az év során kérdőíves adatfelvételre került sor két város és hét falu 18 iskolájában, 35 osztályában 611 nyolcadikos tanuló körében. A kérdőívek adatai alapján nemzetközi összehasonlítás alapjául szolgáló angol nyelvű elemzés készült. A kvalitatív adatfelvétel az év tavaszán és nyarán zajlott Komló két iskolájában, amelyekről a kérdőíves adatfelvétel nyomán kiderült, hogy egyrészt több kisebbségi származású gyermek jár oda, másrészt egymáshoz viszonyítva is két karakteresen különböző stratégiát képviselnek a hátrányos helyzetű és roma tanulókhöz való viszonyban.

IME. Identities and Modernities in Europe: European and National Identity Construction Programmes and Politics, Culture, History and Religion című FP 7-es kutatás három nagy kérdéskörre fókuszál: mit tekintünk európai identitásoknak, hogyan alakultak ki, és milyen várható irányokba fejlődnek az elkövetkezőkben. Az év során szakirodalmi áttekintés készült a modernitás, az európai és nemzeti identitás magyarországi vonatkozásairól.

Határon túli magyar tárgyú kutatási eredmények

Változó nemzet-diskurzusok: az azonosságról és a különbségekről magyar állampolgárok és kisebbségben élő magyarok viszonyában. A kutatás egy egyéni OTKA-kutatás empirikus adatfelvételét köti össze a témához tartozó specifikus kérdések – így a kisebbségeket támogató civilszervezetek, a csíksomlyói búcsú és a gyimesi-szoros turizmusának magyarságképe, valamint a nemzeti radikalizmus interneten való megjelenése – kutatásával.

Kárpátalja 1919–2009: kultúra, politika, történelem című kutatás legfőbb célkitűzése, hogy az adott témában szakértő ukrán és magyar történészek, politológusok és szociológusok az eddigi kutatásokra támaszkodva egy modern szemléletű, összefoglaló monográfiát hozzanak létre. A kötet kézírata négy történelmi korszakra tagolva mutatja be a hosszú 20. századot. Az egyes témák azonos szempontrendszer szerint kerültek feldolgozásra. Az elkészült kötet, amely ukrán és magyar nyelven is meg fog jelenni, jól használható kézikönyvként az oktatásban is.

A kisebbségek régi és új szerveződései Romániában címet viselő kutatás 2007-ben kezdődött az intézetben. A kutatás részeként a szövetkezeti mozgalom és a nemzetépítés 19–20. századi erdélyi összefüggéseit feltáró monográfia és két forráskiadvány készült a Magyar Népi Szövetség, illetve a Ceaușescu rendszer magyarságpolitikájáról.

Fábián Ernő 1980–1990 közötti naplójának forráskiadása. Fábián Ernő kovásznai középiskolai tanár (1932–2001) az „alkotó vidéki” értelmiség modelljét képviselte, aki filozófusként a magyar eszmetörténeti hagyományokat és a nemzetiségi kérdés erdélyi vonatkozásait tárta fel önálló könyveiben és tanulmányaiban (Korunk, Kriterion). A nyolcvanas években, miközben két könyve is forgalmazási tilalom alá került, a Limes kör tagja, de közben elszigetelődik kisvárosi tanári szerepében. Naplói kortörténeti dokumentumok, amelyek saját vívódásait is dokumentálják. A kötet elkészült, a napló utalásait több mint 1200 jegyzet teszi érthetővé az olvasók számára.

A budapesti kormányzatok magyarságpolitikája című kutatás 1920-tól napjainkig terjed. Ezen belül ebben az évben elkészült: egy a két világháború közti időszakra vonatkozó intézményi áttekintés; egy 1940–1944 közti észak-erdélyi digitális szövegtár; egy a Kádár-korszak határon túli magyarokkal kapcsolatos politikájának működését egy kisváros (Komárom) történetén keresztül vizsgáló esettanulmány, továbbá az 1989 utáni magyarságpolitika támogatáspolitikai és oktatáspolitikai részét elemző négy tanulmány.

Elit és innováció. A magyarországi és határon túli elitcsoportok innovációs kapacitása és értékteremtő képessége Európai Unió környezetben. A kutatás a Gazdasági Minisztérium pályázata segítségével folyik. Az intézet három munkatársa vesz részt benne. A projekt célja az innovativitás és értékteremtés kulcsszereplőinek, a gazdasági, politikai, kulturális elitnek a vizsgálata Magyarországon, illetve a magyar kisebbségi elitek vizsgálata Szlovákiában és Romániában. A beszámolási év során befejeződött az empirikus adatfelvétel és azok elsődleges feldolgozása.

A Reformátusok és magyarságtudat a Délvidéken című kutatás ebben az évben Torontálvásárhelyen, a belgrádi szórványgyülekezetben és a Bánság több református közösségében, illetve szórványgyülekezetében folytatódott interjúkészítéssel, a résztvevő megfigyelés módszerével.

A pozíciók a változásban című kutatásban elkészült négy országos esettanulmány az adott országban élő magyarság foglalkozási és iskolai végzettségbeli helyzetének változásáról, illetve négy esettanulmány a magyar kötődésű romákról. Mindkét vizsgálat az utóbbi népszámlálások feldolgozásán alapul.

2009. április-májusban – a kolozsvári Max Weber Alapítvánnyal közösen – kísérlet történt a *Kárpát Panel 2007* kutatás kvalitatív jellegű folytatására. Ennek keretében Erdélyben 6 településen 10 fókuszcsoporthoz beszélgetést rögzítettek, elsősorban az identitás, illetve interetnikus viszonyok vonatkozásában. A beszélgetések szövege jelenleg kódolás és feldolgozás alatt áll. A születendő tanulmány része lesz a tervezett Kárpát Panel kötetnek is.

Magyarországi kisebbségi és migrációs tárgyú kutatási eredmények

Az Identitás – migráció – modernizáció című kutatási program 2004-ben indult. 2009-ben a nyelv és identitás összefüggéseinek vizsgálatára került sor. A valamennyi kisebbségre vonatkoztatható összefüggéseken túl különösen a nyelvnek a német és szerb kisebbségi közösség identitásstruktúrájában játszott szerepére fókuszált a kutatás. A kutatásban két munkatárs vesz részt, eredményeiket az év során két konferencián és két tanulmányban mutatták be. Elkészült a *Nyelv és identitás* című rész kutatás módszertanát és eredményeit részletesen bemutató kézirat. Megépült a magyarországi parlamenti választások (1990–2006) eredményeit tartalmazó adatbázis.

A magyarországi kisebbségpolitika szakpolitikai elemzése. A kisebbségi törvény példája című kutatás keretében befejeződött az anyaggyűjtés, és sor került az összegyűjtött forrásanyag monografikus feldolgozására.

Dokumentumok a magyarországi németek történetéhez 1670–1950. A kutatás a mai magyarországi önkormányzati levéltárakban található azon fondok és állagok repertóriumának, illetve rövid tartalmi ismertetésének összeállítása, amelyek relevánsnak tekinthetők a magyarországi németek története szempontjából. A kutatásban 13 megyei levéltár munkatársai vettek részt, a munka koordinálása és szakmai irányítása folyik az intézetben. 2009-ben elkészült a kézirat, amelyet az intézet 2010-ben tesz közzé honlapján, német nyelven, rövidített változata pedig könyv alakban jelenik meg.

Etnicitás, helyi társadalom és hatalom egy magyarországi német településen, Harta 1920–1989. A kutatás a hartai társadalom, közélet, a helyi hatalom, valamint a közösség identitásának korszakonkénti elemzésével arra keresi a választ, hogy a 20. század sorsfordító eseményei miként ziláltak szét egy eredetileg német, a paraszti közösségekre többnyire jellemző apolitikus helyi társadalmat, s az miként szerveződött újjá a település etnikai összetételét jelentősen megváltoztató migrációs hullámok elültétét követően, az immár új politikai, gazdasági és társadalmi viszonyok között 1949 után.

A magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek jogszabályi adatbázisa ebben az évben is frissült a 2008. évi joganyaggal, és több elemzés is készült annak felhasználásával. Ehhez kapcsolódóan megindultak a Magyarországgal szomszédos országokat is vizsgáló, Kárpát-medencei összehasonlító jogi kutatás módszertani és szervezési előkészületei is.

A *Bevándorlók Magyarországon* című kutatás a hazánkban élő migránsok helyzetének komplex – szocio-demográfiai sajátosságaikra, az integrációjukat meghatározó faktorokra, valamint a gazdasági, politikai és kulturális életben játszott szerepükre is kiterjedő – vizsgálatára irányul. A nagy sajtóvisszhangot kiváltó zárótanulmányt több mint 300 elektronikus címre küldték ki.

Romológiai kutatási eredmények

A *romák esélyegyenlősége Magyarországon* címmel a Jedlik Ányos Program támogatásával 2006 és 2009 között folyó kutatás intézeti részfeladatának témája az önkormányzatiság, a pozitív diszkrimináció és az oktatás szerepe a romák helyzetének javításában. A beszámolási évben sor került a szükséges tananyagok elkészítésére: ennek eredményeként született meg az *Antidiszkriminációs kézikönyv*, illetve a *Kisebbségek védelme a nemzetközi jogban* című kézirat.

A *Bennmaradni vagy kimaradni? Romungró gyerekek szakiskolai és szakközépiskolai továbbtanulása, problémái és lehetőségei* című, oktatási minisztériumi pályázat támogatásával folyó kutatás a pilisi régió két többnemzetiségű településére, Piliscsabára és Csobánkára irányult. Arra kereste a választ, hogy mi az oka a roma gyerekek nagymértékű szakiskolai lemorzsolódásának. Ebben milyen szerepet játszik a családi minta, a szülők sikeres vagy kudarcos iskolai pályafutásának átörökítése, hogyan hat az iskolai, illetve a tágabb környezet, a település közössége. A kutatás eredményeit konferencián és több publikációban tették közzé.

A *Roma nők munkaerő-piaci esélyeinek vizsgálata* című kutatás kérdéseire az ország két – szikszói és monori – kistérségében kvantitatív, kvalitatív, valamint a survey módszereinek ötvözésével keresik a választ a kutatók. Nevezetesen: Mi a különbség a roma és az azonos szociális státuszú nem roma nők foglalkoztatási esélyei között? Mindezt hogyan befolyásolja az adott település fejlettsége? Milyen tényezők játszanak szerepet a sikeres munkavállalásban, és mely tényezők hátráltatják azt? Az év során az adatállományok felvételére került sor.

Judaisztikai tárgyú kutatások

Az intézet judaisztikai tárgyú kutatásai egyrészt a mai magyarországi zsidósággal kapcsolatos etnikai, vallási jelenségek vizsgálatára, másrészt a történeti hebraisztikai és filológiai feltáró, dokumentációs munkára irányulnak.

Ebben az évben zárult le a *Magyarországi zsidó temetők, és héber nyelvű felirati anyagok kutatásának* egy pályázati ciklusa. Ennek keretében elkészült egy adatbázis és bibliográfia (internetes közzététel), valamint a *Váci zsidó temetők* kötet, amely Magyarországon mindeddig egyedülálló abban a tekintetben, hogy a két temető teljes felirati anyagát közzéteszi.

Folytatódott a magyarországi héber és jiddis nyelvű kultúrát, irodalmat, könyvészetet számba vevő két projekt. Egyrészt az MTA Irodalomtudományi Intézetével együttműködésben, az ő tervezett új irodalomtörténeti összefoglalásuk részeként készül a *magyarországi héber és jiddis irodalom áttekintése*. Másrészt a *Kútforrások – héber és jiddis történeti források Magyarországon és a magyarországi zsidóság történetéhez* című kutatás. Utóbbiban a megkezdett forráskiadvány-sorozat újabb köteteinek előkészítése folyt.

Az alkalmazott kutatásoknál, de részben az alapkutatások esetében is azok koncepcionálásánál a kutatók törekedtek arra, hogy a kutatási eredmények lehetőség szerint a

kormányzati munkában, a döntéselőkészítés során fölhasználhatók legyenek. Nagy hangsúlyt fektetnek a keletkező adatállományok – interjúk, survey adatok, dokumentumgyűjtemények – archiválására, hogy a későbbiek során is felhasználhatók legyenek.

Intézeti adatbázisok, kutatási portálok

A régió- és kisebbségtörténeti oldal elindításával az volt az intézet célja, hogy egy olyan internetes felület jöjjön létre, amely a határon túli magyarok 1918 utáni történetével, a magyarországi nemzeti és etnikai csoportok 19–20. századi történetével, valamint a magyarok és a szomszédos népek kapcsolattörténetével egyaránt foglalkozik. Szolgáltatásuk az ezekben a témákban folyó kutatásokat dokumentálja és elérhetővé teszi. Az eddigi tartalomfejlesztések (kutatói oldalak, bibliográfiák, kronológiák, lásd www.tortenelem.mtaki.hu) után ebben az évben az alapkönyvtárakat szeretnék feltölteni (*Kisebbségkutatás Könyvek, Regio könyvek, TLA konferencia kötetek*, MTAKI sorozatok, folyóiratok: *Limes, Kisebbségkutatás*) és repertórium adatbázisok működését elindítani (*TLA kéziratár, Láthatár, Magyar Külügyi Szemle*).

Szimpóziumok, konferenciák, kutatásszervezési feladatok

Az intézet ebben az évben a következő helyeken és időpontokban mutatta be kiadványait: Kisebbségtörténeti kötetek, Kossuth Klub, február 4.; Kisebbségi magyar közösségek a 20. században, Pozsony, február 13.; Bennünk élő múltjaink, Budapest, február 18.; Ukrajna színeváltozása 1991–2008, Budapest, március 19. A *XVI. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál* keretén belül három intézeti kötetet mutattak be Budapesten, 2009. április 24-én, a Gondolat Kiadóval közösen.

A migrációs kutatócsoport közreműködésével valósult meg a 'LOCALMULTIDEM' FP6-os kutatás zárókonferenciája, *Multicultural Democracy and Immigrant's Social Capital in European Cities* címmel, Brüsszelben, 2009. január 28–29-én.

A 2008-ban megjelent *Határtalan nők* című kötethez kapcsolódóan, a Kisebbségkutató Intézet konferenciát rendezett *Határtalan viszonyok: nők és férfiak. A társadalmi nem kutatásának legújabb eredményei* címmel Budapesten, 2009. január 29–30-án.

Az MTA Politikai Tudományok Intézetével, Szociológiai Kutatóintézetével és Világgazdasági Kutatóintézetével közös nemzetközi konferenciára került sor *Balance of EU Membership in the Visegrád Countries: Results and Expectations* címmel Budapesten, 2009. február 5–6-án. Ennek keretében az intézet külön szekciót szervezett csehországi, lengyelországi és szlovákiai előadókkal a Visegrádi országok kisebbségpolitikáinak és kisebbségi jogalkotásának áttekintésére és elemzésére.

Konfliktus, rasszizmus, erőszak címmel rendezett műhelybeszélgetést a Roma Kutatói Hálózat a Közép-Európai Egyetemen (CEU) 2009. február 17-én, amelyen az intézet több kutatója is előadást tartott.

Az intézet szervezésében került sor 2009. február 19–20-án Budapesten az *IDEA kutatási projekt regionális műhelyvitájára*, amely során a cseh, lengyel és magyar kutatócsoportok a készülő kutatási jelentés tartalmi és szerkezeti kérdéseit vitatták meg.

A 2008 őszén, Budapesten indult *Magyar–szlovák Konzultációs Kezdeményezés második ülészakánának szakértői kerekasztalát és nyilvános vitáját* az intézet közreműködésével Pozsonyban tartották meg, 2009. február 23-án.

A Babeş-Bolyai Tudományegyetem Történelem Karával közösen kisebbségtörténeti tanári továbbképzést rendeztek a romániai Árkoson, április 15–18. között

Az amerikai magyarokról szóló, *Beszédből világ* című kötet szakmai vitájára május 5-én került sor az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság szervezésében.

Az intézet munkatársainak közreműködésével tartott tudományos ülést az MTA Filozófiai és Történettudományok Osztálya *Nemzet, nemzetiség, nemzetépítés Kelet-Közép-Európában* címmel Budapesten, 2009. május 14-én.

Az intézet migrációs kutatócsoportjának közreműködésével zajlott le az *IDEA nemzetközi kutatási projekt (Mediterrán és Kelet-Európai országok mint új bevándorló célok az Európai Unióban)* zárókonferenciája Krakkóban, 2009. június 3–5-én.

Az intézet közreműködésével nemzetközi workshopot rendezett az Eszterházy Károly Főiskola *The Role of the V4 Countries in the European Neighbourhood Policy* címmel Egerben, 2009. június 15-én.

Bennmaradni vagy kimaradni? A romungro gyerekek szakiskolai és szakközépiskolai továbbtanulása, problémái és lehetőségei címmel, egy intézeti kutatáshoz kapcsolódó szakmai beszélgetésre került sor Budapesten, 2009. szeptember 8-án.

A Magyar Szociológiai Társaság Társadalomstatisztikai szakosztályával és a Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia és Társadalompolitika Intézetével közös konferenciára került sor *Népszámlálások – nemzeti-etnikai adatok* címmel, Budapesten, 2009. október 6-án.

Közös múltunk – értékekkel és konfliktusokkal. Magyar és szlovák múltértelmezés címmel konferenciára került sor a Nógrád Megyei Levéltárral, a füleki Vármúzeummal, valamint a Szlovák Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Intézetével közösen Balassagyarmaton, 2009. november 12–13-án.

2009. november 16-án *A magyarországi szlovén nemzeti kisebbség és a szlovéniai magyar nemzeti közösség helyzete* címmel rendezett konferenciát a ljubljana-i Kisebbségkutató Intézet és az MTA ENKI. A konferencia kapcsolódott a két ország vegyesbizottságának üléséhez is.

2009. november 27-én *Bevándorlók Magyarországon* címmel került megrendezésre az intézet éves konferenciája, amelyen az azonos című kutatás eredményeiről számoltak be a kutatók. A konferencia nagy érdeklődés mellett zajlott.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

Az intézet az akadémiai társadalomtudományi intézetek közül a Néprajzi Kutatóintézettel, a Nyelvtudományi Intézettel, a Földrajztudományi, a Politikatudományi, a Jogtudományi, a Történettudományi, a Szociológiai Kutatóintézettel, valamint a Társadalomkutató Központtal folytatott közös kutatómunkát. Az egyetemi kutatóhelyek közül a Miskolci Egyetem Kulturális Antropológiai Tanszékével, az ELTE Germanisztikai Intézetével, az ELTE TáTK Kulturális Antropológiai Szakcsoporttal, az ELTE Interkulturális Pedagógia és Pszichológia Tanszékével, az ELTE BTK Tárgyi Néprajzi Tanszékével, valamint a Pécsi Egyetem Kommunikációs Tanszékével működött együtt.

Az intézet munkatársai ezen kívül több más egyetemi tanszék, doktori iskola munkájában is részt vesznek. Folyamatos az együttműködésük a kisebbségi önkormányzatok intézetei közül

a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézetével (Békéscsaba), valamint a Magyarországi Horvátok Tudományos Kutatóintézetével.

Az intézeti munkatársak több szakmai folyóirat – így a *Pro Minoritate*, a *Kisebbségkutatás*, a *Forum*, a *Regio*, a *Föld-rész* – szerkesztőségének a munkájában vesznek részt.

Az intézet a nemzetközi kutatási programok keretében az elmúlt év folyamán számos nyugat- és kelet-európai partnerintézettel, egyetemi kutatóhellyel kooperált. Intenzív az együttműködés a visegrádi államok etnológiai, kisebbségkutató intézeteivel.

A külföldi partnerek közül folyamatos az együttműködés az alábbi intézményekkel: a bécsi székhelyű Európai Unió Alapjogi Ügynöksége, a bolzanoi Europäische Volksakademie, az oldenburgi Bundesinstitut für Kultur- und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa, a freiburgi Künzig Institut, a tübingeni Institut für donauschwäbische Geschichte und Landeskunde, a brüsszeli Migration Policy Group, valamint a ljubljanoi Kisebbségkutató Intézet.

Közös kutatások alapozták meg az együttműködést a szomszéd országok akadémiai intézeteivel; a Szlovák Tudományos Akadémia Történettudományi, Etnológiai és Társadalomtudományi Intézeteivel, valamint a Cseh Tudományos Akadémia Történelmi és Művelődési Intézetével.

A határon túli magyar kutatóintézetek, tudományos műhelyek közül Erdélyben a Kolozsvári Magyar Egyetemi Intézettel, a Kriza János Társasággal és az Etnokulturális Forrásközponttal, valamint a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem marosvásárhelyi részlegeivel alakult ki szoros együttműködés. Szlovákiában a somorjai Forum Kisebbségkutató Intézettel, a dunaszerdahelyi Gramma Nyelvi Irodával, a komáromi Egyetem újonnan létrejött intézetével és a komáromi Etnológiai Intézettel van rendszeres munkakapcsolata az intézetnek. Hasonló intenzitás jellemzi a kárpátaljai, vajdasági és muravidéki magyar kutatócsoportokkal való együttműködést. A vajdasági Magyar Művelődési Intézettel, az Identitás Kisebbségkutató Műhellyel, a szlovéniai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézettel, illetve a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Magyar Tanárképző Főiskolával folyamatosak a közös kutatások, rendezvények.

Az intézet működtette a határon túli magyar kutatók számára a Domus Hungarica, illetve az MTA Határon Túli Magyar Tudományosság ösztöndíj-programokat. Ösztöndíjával lehetővé tette, hogy 2009-ben egy szlovákiai magyar kutató magyarországi kutatásokat folytasson a 20. század közepi magyar–szlovák kapcsolatok témakörében.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

Az intézet 2009-ben is több alkalommal sikeresen pályázott a különböző magyarországi kutatási alapoknál, alapítványoknál: a tárgyévben az Európai Integrációs Alap és az Oktatási Minisztérium egy-egy, az OTKA és az OKA egy-egy, az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, valamint a Szociális és Családügyi Minisztérium egy-egy új intézeti pályázatot támogatott.

A nemzetközi pályázatok közül a már futó három FP6-os programon kívül az intézet munkatársai két FP7-es projektben szerepeltek sikerrel.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. Bárdi N: Momente de cotitură și grupuri generaționale în istoria minorității maghiare din România (1918–1989). In Olti Ágoston–Gidó Attila (editori): Minoritatea maghiară în perioada comunistă. Kriterion – ISPMN, Cluj 11–76. (2009)
2. Dobos B: A nemzeti és etnikai kisebbségek hatékony közéleti részvétele Magyarországon. Regio, 2009/2. 125–142. (2009)
3. F. Eiler, D. Hajkova et al. : Czech and Hungarian Minority Policy in Central Europe 1918–1938. Masaryk Ustav-MTA ENKI, Praha (2009)
4. Fedinec Cs, Szereda V. (szerk.): Ukrajna színeváltozása 1991–2008: politikai, gazdasági, kulturális és nemzetiségi attitűdök. [Regio Könyvek.] [Kiadást támogatta: Szülőföld Alap, MTA Kisebbségkutató Intézet.] Kalligram, Pozsony (2009)
5. Feischmidt M: Die Verortung der Nation an den Peripherien. Ungarische Nationaldenkmäler in multiethnischen Gebieten der Monarchie. In W Fischer, W Heindl, A Millner und W Müller-Funk, eds. Räume und Grenzen in der österreichisch-ungarischen Monarchie von 1867–1914. Tübingen; Basel: Francke, 109–138. (2009)
6. Kovács N: Szállítható örökség. Magyar identitássteremtés Argentínában (1999–2001). Gondolat Kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest (2009)
7. Kóczé A: “The limits of rights-based discourse in Romani women’s activism: the gender dimension in Romani politics”. In: N. Trehan and F. Sigona (eds.): Contemporary Romani Politics in Europe: recognition, mobilization and participation, Palgrave/Macmillan, London, 135–159. (2009)
8. Hajnal V, Papp R. (szerk.): Így kutatunk mi. Az antropológiai terepmunka módszereihez 5. Szimbiózis, Budapest (2009)
9. Papp Z. A: Kárpát-medencei magyar felsőoktatási és kutatási térség lehetősége. In: Jancsák Csaba (szerk.): Fiatalok a Kárpát-medencében. Belvedere, Szeged, 47–60. (2009)
10. Szarka L, Vizi B, Tóth N, Kántor Z, Majtényi B.(szerk.): Etnopolitikai modellek a gyakorlatban. [Tér és terep. Az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézetének évkönyve 7.] Gondolat Kiadó, Budapest (2009)
11. Tóth Á, Vékás J: Borders and Identity. In: Hungarian Statistical Review, Volume 87., 13. szám 3–31. (2009)
12. Á. Tóth: Einige Zusammenhänge zwischen der Bodenreform und dem Wandel der Sozialstruktur im südlichen Transdanubien (1945–1949). In: Karl-Peter Krauss (Hrsg.): Agrarreformen und ethnodemographische Veränderungen. Südosteuropa vom ausgehenden 18. Jahrhundert bis in die Gegenwart. Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 255–280. (2009)
13. Vizi B: ‘Hungary: a model with lasting problems’. In: B Rechel (ed.): Minority Rights in Central and Eastern Europe. Routledge, London, 119–134. (2009)

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

Az intézet neve: MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet

Átlagléttség ¹ :	33	Ebből kutató ² :	24
PhD, kandidátus: 15	MTA doktora: 1	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			7
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			4
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			135
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			131
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	23	idegen nyelven:	3
külföldi folyóiratban magyarul:	2	idegen nyelven:	0
tanulmánykötetben magyarul:	28	idegen nyelven:	25
recenzió, kritika magyarul:	10	idegen nyelven:	1
összes hivatkozás száma ⁷ : 66	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		66
kapott recenzió, kritika:			42
Megjelent könyv/monográfia ⁸ magyarul:	4	idegen nyelven:	1
könyvfejezet magyarul:	0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötet szerkesztése magyarul:	3	idegen nyelven:	0
sorozatszerkesztés magyarul:	4	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás magyarul:	3	idegen nyelven:	1
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 1	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	42	hazain:	49
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			2
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			14
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	9	hazai:	25
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	8	hazai:	10
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			20
TDK munkát készítő hallgatók száma: 18	Diplomamunkát (BSc):	65	
Diplomamunkát (MSc): 20	PhD-t:	19	
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktatott órák száma ¹³ :			2833
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :			156,00 MFt
Fiatalkutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 3	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	80,01 MFt	
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			5,30 MFt
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			3,60 MFt
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			39,188 MFt
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			18,19 MFt
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:			8,06 MFt

FILOZÓFIAI KUTATÓINTÉZET

1119 Budapest, Etele út 59-61., 1398 Budapest, Pf. 594

Telefon/Fax: 312 0243

e-mail: office@webmail.phil-inst.hu; honlap: www.phil-inst.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

A beszámolási évben az intézet elkezdte annak a több évre szóló kutatási koncepciónak a megvalósítását, amelynek kidolgozását az Akadémia szabta meg az intézet számára 2008. december 31. határidővel. (Ezen alapul az egy évvel ezelőtti éves jelentésnek a 2009-es tervekre vonatkozó része is.) A koncepció a tudás fogalma köré, e fogalom különböző aspektusainak megfelelően csoportosítva rendezte az intézetben folyó kutatásokat, módosítva az intézet szervezeti struktúráját is. Az intézetben a kutatóintézeti osztályok megszokott rendszerét már több mint egy évtizede fölváltotta egy rugalmasabb, kutatócsoportokból álló szerkezet, ennél fogva a szervezeti rend módosítása zökkenő nélkül megvalósult. Így a beszámolási évben az intézet kutatómunkája négy kutatócsoport és egy csoporton kívüli, független vezető kutató tevékenysége köré szerveződött. A (részben új) kutatócsoportok a 2009. január 1-jei létszámmal számolva az alábbiak. *Tudomány- és kommunikációfilozófiai kutatócsoport* (8 fő), *Filozófia- és eszmetörténeti kutatócsoport* (8 fő), *Vallásfilozófiai kutatócsoport* (4 fő), *Művészet- és kultúrfilozófiai kutatócsoport* (7 fő), valamint egy *nyelvfilozófiai kutatásokkal* foglalkozó tudományos tanácsadó.

A kutatási koncepció megvalósítását tovább nehezítették az intézetnek a beszámolási év közepén súlyossá váló anyagi nehézségei. Meg kellett válni a részmunkaidőben foglalkoztatott munkatársaktól (három fő), akik mindegyike tapasztalt szenior kutató, közöttük az intézet egyik volt igazgatója és igazgatóhelyettese is. Le kellett mondani a kutatószobák kétharmadáról, valamint az egyetlen, konferenciák rendezésére alkalmas előadóteremről is. Jelentkezett a nemzetközi pénzügyi válság közvetlen hatása is: több olyan nemzetközi tudományos folyóirat szüntette be működését anyagi okokból, és több olyan konferencia hiúsult meg, amelyben szerkesztőként, illetve résztvevőként érdekelték voltak az intézet munkatársai. E körülmények között a legsürgősebb feladatot azoknak az együttműködési formáknak a megtalálása jelentette, amelyek révén az intézet a szűkös fizikai és anyagi körülmények között is fönn tudja tartani nemzetközi és hazai szakmai kapcsolatait, a tudományszervezésben betöltött szerepét. A különböző partnerekkel együttműködve, sikeresen lebonyolított hazai és nemzetközi konferenciák, az intézet kutatói által a beszámolási évben szerkesztett idegen nyelvű és magyar tanulmánykötetek, tematikus folyóiratszámok, valamint az intézet kutatóinak az előző, financiálisan konszolidáltabb évekhez képest is folyamatosan javuló publikációs teljesítménye azt mutatja, hogy ezt a feladatot az intézet maradéktalanul teljesítette. (Az idegen nyelvű publikációk száma például körülbelül negyedével nőtt egy olyan évhez – a 2008-ashoz – képest, amelyben az azt megelőzőhöz képest hasonló növekedés történt.)

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

Az intézet legutóbbi, nagyobb szabású kutatási projektjét financiális szempontból 2008 végén zárta le, a pályázathoz kötődő publikációk egy része azonban már a jelen beszámolási évben

jelent meg. Emellett folytatódtak a projekt kutatás-módszertani tanulságairól, folytatásának lehetőségeiről szóló műhelyviták is, különösen az emlékezet, a történetiség, a politikafilozófia és a filozófiatörténet-írás módszertana témájában. Ennek folytatását jelentette egy nagy összegű OTKA-pályázat kidolgozása *A német szellemi hagyomány hatása a magyar modernitásra* címmel, amelynek a projekten túlmutató jelentőséget adtak azok a műhelyviták, amelyekben az intézetet alkotó kutatócsoportok kidolgozták, hogy miként lehetséges ugyanannak a kutatási témának a művészetfilozófiai, vallásfilozófiai, tudományfilozófiai, nyelvfilozófiai és filozófiatörténeti párhuzamos vizsgálata, illetve e párhuzamos vizsgálatok szintézise. (A pályázatról döntés 2010-ben született. Ennek megfelelően a tanulságok levonása is a 2010-es beszámolási év feladata lesz.)

Az intézetben a következő jelentős eredmények születtek a kutatók egyéni teljesítményeként, egyben kidomborítva az egyes kutatócsoportok jellegzetességeit. Alább következnek a legfontosabb példák.

A *tudomány- és kommunikációfilozófiai csoporton* belül ki kell emelni a Rényi Alfréd Matematikai Kutatóintézettel és az ELTE TTK-val közösen szervezett *Mathematics, Physics and Philosophy in the Interpretations of Relativity Theory* című nemzetközi konferenciát, és az ennek anyagait tartalmazó, ugyanazon intézeti munkatárs által szerkesztett kötetet, valamint a *Világosság* 2009/4-es tudományfilozófiai tematikus számát, amelyben az intézet több munkatársának is jelentek meg fontos tanulmányai. Itt kell megemlíteni a *European Journal of Analytic Philosophy* 2009/2-es számát, amelynek témája *Challenges for Representational Theories of Mind and Consciousness*, melynek egyik szerkesztője az intézet egyik munkatársa volt, valamint a *Kommunikáció és gondolkodás. Tanulmány a nyelvi kommunikáció és a mentális világ kapcsolatáról* című kötetet, amely a beszámolási évben második, átdolgozott kiadásban látott napvilágot.

A *filozófia- és eszmetörténeti csoport* egyik fő törekvése a magyar filozófia nemzetközi kontextusba helyezése volt. Ennek eredményei között kiemelendő a *Marxismo, cultura, comunicaci3n. De Kant y Fichte a Lukács y Benjamin* című, spanyol nyelven megjelent kötet, amely bemutatja Lukács és a német filozófia viszonyát, ugyanakkor hozzáférhetővé teszi ezt a hagyományt a spanyolajkú, főként latin-amerikai olvasó számára. A magyar filozófia nemzetközi kontextusának másik oldala a közép-európai összefüggés. Ennek megismerését szolgálta a Szlovák Tudományos Akadémia *Filozofia* című folyóiratának 2009/2-es magyar száma, valamint a *Magyar Filozófiai Szemle* 2009/3-4-es szlovák száma, melyek létrehozásában az intézet volt a magyarországi partner. A kutatócsoport folytatta a filozófiatörténet fő vonalának művelését is. Az egyik munkatárs kötetet szerkesztett Husserl eddig magyarul hozzá nem férhető írásaiból, az intézet az *ELTE BTK Újkori és Jelenkori Filozófia Tanszékével, a Német-Magyar Filozófiai Társasággal és a Magyar Fenomenológiai Egyesülettel együtt konferenciát szervezett* a filozófus életművéről születésének 150. évfordulója alkalmából. A kutatócsoport tagja járult hozzá a folyamatosan megvalósuló magyar Arisztotelész-kiadás munkálataihoz. A kutatócsoport munkatársaihoz kötődő további, tervezett szövegkiadások előkészítése az *Eszmetörténeti könyvtár* és az *Ad marginem* sorozatokban megtörtént, az eredmények publikálása azonban a következő évre marad.

A *vallásfilozófiai kutatócsoport* munkájából kiemelendő *A diadalíven innen és túl. Pogány, zsidó és keresztény narratívák – a „hetvenes” háború emlékezete* című új, nagyszabású monográfia, amelynek munkálatai még az előző beszámolási évekre nyúlnak vissza, és

amelyről már ilyen rövid idő alatt is több, rendkívül pozitív recenzió született. A műnek történetfilozófiai, politikafilozófiai és az emlékezet, a tudás szerkezetére vonatkozó vizsgálódásai túlmutatnak a kötet szűkebb értelemben vett vallásfilozófiai témáján. (Megjelent még egy intézeten kívüli társszerzővel jegyzett tanulmánykötet is. Itt említendő meg az egyik munkatársnak a beszámolási évben történt egyetemi tanári kinevezése is.) A kutatócsoport munkatársai szervezték az intézetnek a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Filozófia Tanszékével, a Pázmány Péter Katolikus Egyetemmel és a Barankovics István Alapítvánnyal közösen rendezett, *Molnár Tamás eszmevilága* című, a nagyhatású filozófus életművét átfogóan tárgyaló konferenciát. Tovább folytatódott a kutatócsoport részvétele a fontos vallási szövegek magyar nyelvű közzétételében (részvétel a *Caritas in veritate* enciklika fordításában).

A *Lukács Archívum és Könyvtár* (LAK) főként művészet- és kultúrfilozófiával foglalkozó kutatói folytatták jelentős szerkesztői tevékenységüket, közreműködésükkel a *Gutenberg tér* című sorozat újabb négy fontos filozófiai kötetel gyarapodott. A kutatócsoport tagjainak a beszámolási évben három kötete jelent meg. A *Fejtő Ferencről szóló monográfia* új kiadásban jelent meg, az *Auschwitz képe* című munkának jelentősen átdolgozott és bővített változata látott napvilágot, a *Szókratészi huzatban* című kötet pedig filozófiai számvetés a szerző eddigi életművével. A LAK sajátos feladata a nemzetközi Lukács-recepció kutatása. Ennek fontos eredménye a beszámolási évben a *Voprosy Literatury* 2009/1-es, az intézet kutatóinak közreműködésével létrejött Lukács-száma. A LAK megkezdte a 2010-re tervezett Lukács-konferencia előkészületeit, az eredményekről azonban természetesen csak a következő éves jelentésben lehetséges számot adni.

Az intézetben folyó munka társadalmi hasznossága a kutatómunka eredményeinek minél szélesebb körű, lehetőség szerint ingyenes hozzáférhetővé tételében nyilvánul meg. Az egyik erre irányuló tevékenység a filozófia klasszikusainak és jelenkori szerzőinek hozzáférhetővé tétele magyarul, fordítások és magyarázatok formájában, számos ismeretterjesztő előadáson és íráson keresztül. Ez a tevékenység a beszámolási évben az eddigi szinten folyt. Amennyire a jogi környezet lehetővé teszi, az intézet kutatási eredményeit, munkatársainak publikációit igyekszik honlapján közzétenni szervezett formában, évek óta működő internetes szabadegyetemén keresztül. Az online hozzáférhető szövegek mennyisége különösen az év utolsó harmadában gyarapodott számottevően. A legutóbbi két nagyobb intézeti projekt keretében létrejött minden publikáció már teljes terjedelmében hozzáférhető honlapunkon. Ezt a hagyományt az intézet a jövőben is folytatni kívánja. A nyitott egyetem révén a szövegekhez háttérzolgáltatások is rendelkezésre állnak.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

Az intézet gyakorlatilag minden olyan hazai és környező országokban lévő egyetemmel együttműködik, ahol filozófia tanszék van. Az intézet kutatói oktatnak a Debreceni Egyetem, a Miskolci Egyetem, a Pécsi Egyetem, az ELTE, az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem doktori iskoláiban, továbbá részt vesznek ugyanezen intézmények, valamint számos más felsőoktatási intézmény alapképzésében is.

Az intézet kutatóinak részvételével szerkesztett számos könyvsorozat és folyóirat jellemzően sok hazai és jó néhány külföldi kutatóhelyen dolgozó kutató közreműködésével valósul meg. Az intézet széles hazai és nemzetközi kapcsolatairól tanúskodik az a három nagyszabású

konferencia, amelyről az előző pontban esett szó bővebben. Az MTA kutatóhálózatán belüli együttműködésben megemlítendő a részvétel az MTA Irodalomtudományi Intézet XIX. századi osztályának az új akadémiai irodalomtörténet előkészítésében elkezdett munkálataiban.

Az intézet a székhelye a Magyar Wittgenstein Társaságnak. Intézményes kapcsolata van a hazai szervezetek közül a BMGE Filozófia Tanszékével, a Pécsi Egyetemmel, a Magyar Filozófiai Társasággal és a Német-Magyar Filozófiai Társasággal, nemzetközi szinten Cseh Tudományos Akadémia, a Lengyel Tudományos Akadémia és Bolgár Tudományos Akadémia társintézeteivel. Jó együttműködés körvonalazódik a Szlovák Tudományos Akadémia társintézetével, a Horvát Filozófiai Társasággal, a litván Filozófiai Intézettel, valamint a Román Akadémia kolozsvári fiókjának kutatóintézetével is. A nemzetközi kapcsolatokat erősítette, hogy az intézet szemináriumán az év során három külföldi vendég tartott előadást: a barcelonai építészeti egyetem esztétikaprofesszora, egy professzor varsói társintézetünkől és a Román Akadémia kolozsvári kutatóintézetének egyik kutatója.

A nemzetközi kapcsolatoknak főntebb taglalt része az intézet sajátos feladatát, a magyar filozófiai hagyomány közép-európai kontextusba illesztését szolgálja, amely csak a környező országokban hasonló témákon dolgozó kutatókkal együttműködve, a komparatív filozófiatörténet-írás metodológiáját alkalmazva lehetséges. (A megközelítés és az erről folyó módszertani viták tudományterületünkön és régióinkban csak az elmúlt néhány évben váltak ismertté, érintve az intézethez kötődő publikációkat is.) A közép-európai kapcsolatokat egészíti ki a Latin-Amerikával az utóbbi években elkezdett együttműködés.

Az intézet nemzetközi kapcsolatainak másik iránya a fontosabb filozófiai központok felé mutat. A kutatók hosszabb tanulmányi útjainak, ösztöndíjainak jellemző célja a beszámolási évben Németország, Hollandia, Ausztria és Nagy-Britannia volt. A kutatók nemzetközi konferenciákon való részvétele, ahogy már évek óta folyamatosan, a nemzetközi pénzügyi válság mindenkit sújtó hatása ellenére az elmúlt évben is számottevő növekedést mutatott.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

A beszámolási évben adminisztratív szempontból az intézetben nyilvántartott pályázatok voltak az NKTH Mecenatura pályázat, és az OTKA PD 79193 sz. pályázata. A LAK sajátos feladataihoz kapcsolódik a Lukács Archívum és Könyvtár által elnyert NKA miniszteri pályázat az emlékszoba bútorainak restaurálására (száma 4311/0047).

Az intézet kutatói közül többen vettek részt más intézményben adminisztrált nemzetközi kutatási pályázatokban; valamint szenior kutatóként hazai kutatásokban. Különböző kiadókkal kooperálva több kutató nyert el pályázati támogatást egyénileg könyve kéziratának elkészítésére, illetve volt részese klasszikus szövegek fordítását, kiadását célzó csoportos pályázatoknak. A Typotex Kiadó és az intézet együttműködésének eredménye az az NKA-pályázat, amely lehetővé teszi az intézet 2009-es kutatási eredményeinek reprezentatív kötetben való kiadását. (Ennek eredménye 2010-re várható.)

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

Monográfiák, szerkesztett kötetek

1. Gángó, G: Marxismo, cultura, comunicación. De Kant y Fichte a Lukács y Benjamin. Transl. de M Koval et al., ed. de M Vedda, Buenos Aires: Herramienta, 120. (2009)
2. Agárdi P: Fejtő Ferenc testamentuma. Budapest: Kossuth, 129. (2009)
3. Gábor Gy: A diadalíven innen és túl. Pogány, zsidó és keresztény narratívák – a „hetvenes” háború emlékezete. Budapest: Akadémiai Kiadó, 327. (2009)
4. Szécsi G: Kommunikáció és gondolkodás. Tanulmány a nyelvi kommunikáció és a mentális világ kapcsolatáról. 2. bőv. kiad. Budapest, Áron Kiadó, 187. (2009)
5. Sziklai L: Auschwitz képe. 2. bőv. kiad. Budapest: Gond-Cura (2009)
6. Vajda M: Szókratészi huzatban. Pozsony: Kalligram Könyvkiadó (2009)

Idegen nyelven megjelent tanulmányok

1. Demeter T: Two Kinds of Mental Realism, Journal for General Philosophy of Science 40. évf. 1. sz. 59-71. (2009)
2. Gángó G: Grenzsituationen der aufgeklärten Vernunft. Goethe-Inspirationen bei Georg Lukács und Walter Benjamin, Ibero-Amerikanisches Jahrbuch für Germanistik, Jg. 3, 95-112. (2009)
3. Aspects du canon littéraire et historique hongrois du XIXe siècle. in: Michel Maslowski, réd., Canons de la culture et visions de l'histoire en Europe Centrale, Paris: IES, 417-434. (2009)
4. Kondor Zs: Communication and the Metaphysics of Practice: Sellarsian Ethics Revisited, in: Nyíri K. (ed.): Engagement and Exposure: Mobile Communication and the Ethics of Social Networking. Wien: Passagen Verlag, 179-187. (2009)
5. Kovács G: Revolution, Lebensweise, Macht und Kultur. Charakteristisches des politischen Denkens in den sechziger Jahren. In: J Rainer M: Die „sechziger Jahre” in Ungarn. Studien. Herne: Gabriele Schäfer Verlag. 207-256. (2009)
6. Laki J: Inštitucionalistická sociológia vedy, Filozofia, 64. évf. 2009. 2. sz. 144-154.
7. Mester B: Space and Time in a Global World, Synthesis Philosophica 47, vol. 24. fasc. 1, 131-139. (2009)
8. Palló G: Isotope research before Isotopy: G. Hevesy's early radioactivity research in the Hungarian context, Dynamis, 29. sz. 167-189. (2009)
9. Szántó V: »Straight Toward Heaven«: Natural Theology and Politics in Milton's Paradise Lost, in: M Funk Deckard, P Losonczi (eds.): Philosophy Begins in Wonder. An Introduction to Early Modern Philosophy, Theology, and Science. Wipf and Stock, Eugene OR, 143-156. (2009)

10. Székely L: Relativity in Terms of Measurement and Ether: Lajos Jánossy's Ether-Based Reformulation of Relativity Theory. In: M C. Duffy and J Levy (eds.): Ether, Space-Time and Cosmology: New Insight into a Key Physical Medium. Montreal: Aperia, 3-36 . (2009)
11. Varga P: Phenomenology Between Ego-Split and Infinite Regress: The Debates of Transcendental Reflexion around 1930, Studia Universitatis Babeş-Bolyai – Philosophia, 2. sz. 35-44. (2009)

Magyar nyelven megjelent tanulmányok

1. Neumer K: Az örökkévalóval mint háttérrel nézve (A késői Wittgenstein filozófiájáról), Világosság, 50. évf. 1. sz. 101-112. (2009)
2. Székely L: Tudományfilozófia versus kultúrfilozófia: az európai tudománytörténet Oswald Spengler filozófiájának perspektívájában, Világosság, 50. évf. 4. sz. 89-110. (2009)
3. Békés V: Egyetemek a romantika korában. in: Gurka D. (szerk.): A romantika terei. Az irodalom, a művészetek és a tudományok intézményei a romantika korában. Gondolat Kiadó, Budapest 17-28. (2009)
4. Mester B: A piarista bölcselet vége. A rendi hagyomány beolvadása a nyilvánosult filozófiába a XIX. században a pesti egyetemen. In: Bárczi Zs, K. Račková (szerk.): Piaristická a neotomistická tradícia / Piarista és neotomista hagyomány. Nyitra: Univerzita Konštanina Filozofa v Nitre, 5-18. (2009)
5. Turgonyi Z: Mitől tomista a tomista? in Cselényi I. G, Hoppál Kál B, Kormos J szerk.): Aquinói Szent Tamás párbeszéde korunkkal. Budapest: Magyarországi Aquinói Szent Tamás Társaság, 336-347. (2009)
6. Varga P: A Logikai vizsgálódások filozófiai álláspontja és annak átalakulása a mű első kiadását követően. In: Varga P. A, Z. Deodáth (szerk.): Husserl és a logikai vizsgálódások. Ismeretfilozófia és fenomenológiai filozófia. Budapest: L'Harmattan, 226–274. (2009)

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

Az intézet neve: MTA Filozófiai Kutatóintézet

Átlaglétszám ¹ :	32	Ebből kutató ² :	27
PhD, kandidátus: 14	MTA doktora: 4	levelező tag: 0	rendes tag: 1
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			4
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			174
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			126
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	34	idegen nyelven:	1
külföldi folyóiratban		magyarul: 3	idegen nyelven: 18
tanulmánykötetben		magyarul: 12	idegen nyelven: 13
recenzió, kritika		magyarul: 10	idegen nyelven: 4
összes hivatkozás száma ⁷ :	49	összes hiv. száma önidézetek nélkül:	49
kapott recenzió, kritika:			20
Megjelent könyv/monográfia ⁸		magyarul: 6	idegen nyelven: 1
könyvfejezet		magyarul: 0	idegen nyelven: 0
tanulmánykötet szerkesztése		magyarul: 3	idegen nyelven: 2
sorozatszerkesztés		magyarul: 4	idegen nyelven: 0
tudományos ismeretterjesztő írás		magyarul: 48	idegen nyelven: 0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 0	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	40	hazain:	41
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	5	hazai:	5
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	3	hazai:	6
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			16
TDK munkát készítő hallgatók száma: 0	Diplomamunkát (BSc):		30
Diplomamunkát (MSc):	5	PhD-t:	5
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			1230
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :			171,36 MFt
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ :	2	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	11,36 MFt
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0,53 MFt
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0,75 MFt
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			10,058 MFt
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0,02 MFt
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			5,68 MFt
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:			0 MFt

IRODALOMTUDOMÁNYI INTÉZET

1118 Budapest, Ménesi út 11-13.

Telefon: 279-2776, 279-2760; Fax: 385-3876

e-mail: iti@iti.mta.hu; honlap: www.iti.mta.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

Az intézet 1956-os alapítása óta szerepet játszik a magyarországi irodalomtudományi kutatásokban: kezdeményezőként és megvalósítóként, szervezőként és esetenként támogatóként. Több száz hazai és külföldi kutatóval tart kapcsolatot az itt szerkesztett kézikönyvek, könyvsorozatok, folyóiratok és hálózati recenziós fóruma, a REC.ITI segítségével, hazai és nemzetközi konferenciák és vitaulések lebonyolításával. Együttműködik a magyarországi és a határainkon túli egyetemi műhelyekkel, a közgyűjteményekkel (könyvtárak, levéltárak, múzeumok), a más kutatásokra szakosodott akadémiai intézetekkel (történettudomány, magyar nyelvészet, művészettörténet, néprajz, zenetörténet stb.), illetve a külföldi magyar intézetekkel (Róma, Bécs, Párizs, Pozsony stb.).

Az intézet legalapvetőbb tevékenysége a *textológia*, elsősorban a magyarországi klasszikus írói életművek kritikai kiadása (a XV. századtól napjainkig). Ide tartoznak az irodalomtörténet-írás és a művelődéstörténet forrásai, köztük unikális vagy ritka régi nyomtatványok hasonmás kiadásai, illetve a jegyzetelt szövegkiadások is.

A *kritikatörténet* szintén több korszakot érintő, sokirányú kutatási téma. Főbb területei: az irodalomfogalom változásai, a műfaj- és befogadástörténet, az irodalomelmélet és az irodalmak összehasonlító vizsgálata (eszmetörténet, retorika, poétika, verstan stb.), valamint a fordítástörténet. A XVI–XVII. században még nem volt Magyarországon intézményesült irodalmi élet, ezért e korszak vizsgálati anyaga a teljes grammatikai, retorikai, poétikai szöveghalmaz – csak ezek ismeretében nyilatkozhat érvényesen a kutatás a hazai irodalmi gondolkodás kezdeteiről.

Az *irodalomelmélet* fő kutatási témái: a fordítás- és műfajelmélet és – az intézetben készülő új kézikönyv programjával összhangban – az irodalomtörténet-írás módszertani problémái. Ide tartoznak az avantgárd poétika vagy az elit- és a tömegkultúra összefüggései is. Az Irodalomelméleti Osztály munkatársai szerkesztik a *Literatura* című elméleti folyóiratot és az *OPUS. Irodalomelméleti tanulmányok* könyvsorozatát.

A *magyarországi irodalmak története* munkacímű hiánypótló kézikönyv előmunkálatai 2006-ban kezdődtek az intézet igazgatójának vezetésével. 2009-ben tovább bővült a leendő szerzők köre (próbafejezetek és a módosított tartalomjegyzékek vitái során), a szerkesztői koncepcióról pedig a *Helikon* és a *Literatura* folyóiratcikkei tudósítottak. A kötet a magyar nyelvű irodalmon túl a történelmi Magyarország más népeinek nyelvén (német, román, horvát, szlovák, szlovén), valamint latinul született irodalmi alkotásokat mutat be, nemzetközi összefüggésekben, a legfrissebb kutatási adatok szintézisével, további interetnikus kutatások reményében. Ehhez a kötet tervezett angol változata és később elkészítendő kelet-európai fordításai is hozzájárulhatnak.

A magyar kulturális életben az intézet állandó szereplő kiadványaival (*folyóiratok, könyvsorozatok, hálózati kiadványok*), szakmai tanácskozások és a *nemzeti évfordulók* irodalmi rendezvényeinek szervezésével. Az intézet kutatói előadásokat tartottak a *Kazinczy-év*, a *Kálvin-émlékév* és a *Radnóti-centenárium* programjain, tudományos konferenciákon, továbbá a nagyközönség és a média számára.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

A textológiai munkák köre új kiadványcsoporttal bővült. A latin forrásokat közreadó *Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum* keretében megindult a liturgikus művek alsorozata; elsőként az *Esztergomi Missale* és az *Esztergomi Rituálé* (1484) kötetei láttak napvilágot. Jelentőségük abban rejlik, hogy a nemzetközi érdeklődés igényeinek megfelelően Mátyás-kori ősnymtatványokból teszik ismertté a középkori magyarországi egyház alapszövegeit. A Kálvin-émlékév tiszteletére hasonló kiadásban jelent meg a genfi reformátor *Institutiója* XVII. századi irodalmunk egyik meghatározó alakjának, Szenci Molnár Albertnek magyar fordításában. Bornemisza Péter Szophoklész-fordítása, az *Élektra* ugyancsak faksimile kiadásban került az olvasók kezébe (*Bibliotheca Hungarica Antiqua*). A *Régi Magyar Költők Tára* XVIII. századi sorozatának két kötete is napvilágot látott 2009-ben: a Kazinczy által kultikus jelentőségűvé emelt Dayka Gábor (X.), illetve a kezdeményező Ráday Gedeon és a méltatlanul elfeledett poéta-irodalomtudós Földi János (XI.) műveivel. Kortársuk, a szintén költőként híressé vált Ányos Pál egyházi beszédei ugyancsak tudományos igényű kiadásban láttak napvilágot. A *Régi Magyar Drámai Emlékek* sorozatában megindult az elveszettnek hitt, de nemrégiben előkerült feltáratlan csíksomlyói ferences drámaszövegek közreadása. A XVIII. századi nyelvfilozófus-költő, Kalmár György műveinek kritikai kiadása az interneten vált elérhetővé, csakúgy, mint Mikszáth Kálmán életmű-sorozatából a *Cikkek, tárcák* újabb két kötete (1898. július–december; 1899).

A jegyzetelt szövegkiadások szerencsésen ötvözik a szakmabeliek és a nagyközönség szempontjait. Ilyen felfogásban látott napvilágot az iskolateremtő irodalomtörténész, Horváth János életműkiadásának záró (VI.) kötete, Joyce *Ulysses*ének új fordítása (hálózati kiadásban), illetve több klasszikus szöveg, köztük Petőfi Sándor és Arany János levelezésének diákkönyvtári kiadása. Az intézeti kutatók szak- és műfordítói munkássága is jelentős.

A kritikátörténet köréből szintén több új kötet jelent meg 2009-ben. A *Reneszánsz Év* végén hagyta el a nyomdát az intézet igazgatójának Mátyás királyról szóló kötete, amely számos irodalmi, művelődéstörténeti és diplomáciai összefüggéssel gazdagítja tudásunkat. Szintén e nagy uralkodó ábrázolásairól szól a *The Physiognomy of a Renaissance Ruler* című kismonográfia. A *Magyarok emlékezete* sorozat új *Balassi-életrajza* a legfrissebb szakirodalmak és levéltári kutatások nyomán ad árnyalt képet a reneszánsz költő életéről. A szótárkészítő és zsoltárfordító Szenci Molnár Albert retorikai-poétikai elveit és motivációit ismerteti az *Úton járásnak megírása* című kötet (*Humanizmus és reformáció*). A XVII–XVIII. századi hazai neolatin irodalom elméleti alapjainak tisztázásához segít hozzá a *Sedes Musarum. Neolatin irodalom, tudománytörténet és irodalomelmélet a kora újkori Magyarországon* című monográfia. Az *Irodalomtörténeti füzetek* egyik új kötete a XVIII–XIX. századi magyar közköltészet variálódásának törvényszerűségeit vizsgálja (*Szöveg szöveg hátán*), a másik pedig *Német–magyar irodalmi együttélések a Kárpát-medencében* címmel

látott napvilágot. Hiánypótló monográfia jelent meg Berzsenyi Dániel elméleti műveinek képzés-eszményéről *Álpeseken Álpesek emelkednek* címmel (*Klasszikusok*). Több évszázad irodalmi hagyományával vet számot – Swift sírfeliratától kiindulva – a *Menj, vándor* című munka. Az *OPUS* sorozat *Irodalom, történet, titok, idegenség* című kötete az Irodalomelméleti Osztály egyik kutatójának írásaiból válogat. A cím Adyt parafrázeálja, *A minta fordul egyet* című tanulmányköteté viszont Henry Jamest, s a modern irodalom több műfajáról olvashatunk benne. Az olasz–magyar művelődési kapcsolatokat vizsgálja a *La beata Ungheria* című olasz nyelvű tanulmánykötet, míg a *Ködképek a cseh láthatáron* című kötetben bohémisztikai és eszmetörténeti tanulmányok sorakoznak. *A tisztaság könyve* címmel kétszerzős József Attila-tanulmánykötet látott napvilágot, a költő barátjának, egyben az egyik legkiválóbb XX. századi magyar kritikusnak, Németh Andornak alig ismert életművét pedig az *Egy közép-európai értelmiségi a XX. század első felében* alcímű monográfia mutatja be. A *Lélegzetvétel* című kötet a *Válasz* című folyóirat 1946–1949 közötti működését tárja fel.

A századforduló korának titokzatos magánszférájába vezet el az *Éjjeli lepkevadászat: Bordélyvilág a történeti Magyarországon* című képes monográfia, számtalan irodalom-, kultúra- és sajtótörténeti, sőt egészség- és bűnügyi újdonsággal. Szintén gazdagon illusztrált kötet mutatja be *Kós Károly* életművét és a kolozsvári *Szent Mihály-templom* nagyközönség által soha nem látott kincseit, s fontos művelődéstörténeti forrásokat ad közre az erdélyi Kelemen Lajos életműkiadásának II. kötete. Az intézeti kutatók – interdiszciplináris elkötelezettségükhöz híven – számos tanulmányt publikáltak a művészettörténet, a zenetudomány, az esztétika, a filozófiatörténet, a történelem, a néprajz és a filmelmélet tárgyköréből is.

Az intézet 2009-ben folytatta *A magyarországi irodalmak története* munkacímű kézikönyv előmunkálatait. A koncepciót tisztázó műhelyvita (dokumentumait lásd a *Helikonban*) után elkészült az I. kötet tartalomjegyzéke, elkezdődött a II. kötet próbafejzeteinek vitorozata, a szerkesztők megvitatták a III. kötet koncepcióját (lásd a *Literatura* hasábjain), és elkészítették ennek tartalomjegyzékét is. Mivel létfontosságú a szerzők körének kiterjesztése az intézeten kívüli kutatókra, a szerkesztőség számít az előző vezetőség biztatásának és ígéretének jegyében az MTA hathatós támogatására szerződéses munkatársak alkalmazásában, illetve a vidéki kutatók utazási költségeinek fedezésére.

2009-ben több olyan konferencia előadásai jelentek meg kötet formában, amelyeknek az intézet (társ)szervezője volt. A szigetvári hős és dédunokája, a költő Zrínyi Miklós emlékeztére 2007-ben rendezett budapesti nemzetközi tanácskozás magyar, horvát és német előadóinak tanulmányai *Militia et litterae* címmel láttak napvilágot Tübingenben, a *Frühe Neuzeit* sorozatban. A 2008-as Nyugat-emlékévk egyik konferenciájának anyaga *Nyugat népe* címmel, több intézeti szerző és szerkesztő munkájaként került a könyvesboltokba. A Mátyás-évforduló előtt tisztelegve megjelent a 2008 októberi kolozsvári *Erdély reneszánsza*-konferencia, valamint a 2009 januári Biblia-tanácskozás (OSZK) tanulmánykötete is. 2010 elején hagyja el a nyomdát a 2006. évi budapesti Neolatin Világkongresszus előadásait közreadó tanulmánykötet; szerkesztőbizottságának az intézet igazgatója is tagja.

A kézi- és segédkönyvek sora szintén jelentősen bővült. IX. kötetéhez érkezett a *Magyar Művelődéstörténeti Lexikon, Középkor és kora újkor*, intézeti és társintézeti szerzők szócikkeivel. A *Hyperion* című hálózati antik lexikon ugyancsak tovább bővült. A

Humanizmus és Reneszánsz Nemzetközi Bibliográfiája (BIHR) Genfben jelenik meg évente; a legújabb kötet és CD-ROM a 2005. évi hazai reneszánsz szakirodalom feldolgozásával segíti elő a magyar kutatási eredmények nemzetközi bemutatását. Önálló kötetben jelent meg *Kölcsey Ferenc könyvtárjegyzéke*, illetve a *Kertész Imre-bibliográfia*, könyvfejezetként pedig Horváth János műveinek bibliográfiája. A világhálón került nyilvánosságra *A magyarországi halotti beszédek adatbázisa*, az idegen nyelvről magyarra fordított XVIII. századi nyomtatványok repertórium, valamint a folyamatosan bővített *Janus Pannonius-bibliográfia*. A kutatók részt vettek az Országos Széchényi Könyvtár nyelvemlék-katalógusa és a *Nemzeti évfordulók 2010* című kiadvány szerkesztésében is. Az intézet egyik szerződéses munkatársa tudományos szenzációval örvendeztette meg a régi irodalom kutatóit: egy nápolyi kéziratból előkerült Janus Pannonius töredékben ismert művének befejező ötszázötven sora, melynek szövege és fordítása már meg is jelent a *Jelenkor* című folyóirat hasábjain.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

A *Magyar nyelv éve* során számos intézeti kutató ismertette új eredményeit az Akadémia székházában rendezett *Kazinczy-émlékülésen*, a debreceni nemzetközi tanácskozáson (*Kazinczy és kora*) és a *Felvilágosodás, nyelvújítás, szabadkőművesség* című műhelykonferencián. Ugyancsak többen tartottak előadást az akadémiai Radnóti-émlékülésen és más, a költőre emlékező rendezvényeken. A Kálvin-émlékévhez kapcsolódik – az *Institutio* hasonmás kiadása mellett – az *Irodalomtörténeti Közlemények* különszáma is. A régi magyar irodalom kutatói Pécsen az *Egyházi műveltség a régi Magyarországon* című konferenciával ünnepelték meg a pécsi egyházmegye alapításának millenniumát és Janus Pannonius születésének 575. évfordulóját. A neolatin műhelyek Debrecenben tanácskoztak a Magyar Tudomány Ünnepe *De humanitate Europaea – Az európai műveltségről* címmel.

Az Illyés Archivum és Műhely fő feladata Illyés Gyula hagyatékának gondozása és katalógizálása. Emellett számos rendezvénynek biztosított helyszínt: könyvbemutatókon, a Drámakutató Csoport 30 éves jubileumán, a Faludi- és a Tarnai-díj, valamint a Füst Milán Fordítói Ösztöndíj átadó ünnepségén túl például közös konferenciát rendezett itt az intézet, az ELTE francia tanszéke és a Francia Intézet *La Nouvelle Revue Française et Nyugat: entre traditionalisme et modernité* címmel.

A nemzetközi összehasonlító irodalomtudomány csúciszerveinek, az AILC-nek (ICLA), valamint a világ neolatin kutatóit összefogó IANLS-nek 2009-ben is több intézeti kutató tagja volt. Ez utóbbi testület szervezte a XV. Neolatin Világkongresszust Uppsalában, amelyen az intézetet három, az intézethez kapcsolódó Hungaria Latina – Magyar Neolatin Egyesületet további 14 kutató képviselte, s a hasonló konferenciák történetében először magyar tematikus szekciót is rendeztek. Az intézet egyik vezető kutatója a *European Science Foundation – Standing Committee for the Humanities* tagjaként részt vett a *Changing Publication Cultures in the Humanities* c. nemzetközi tanácskozás szervezésében (MTA). További munkatársak képviselik az intézetet a *Société d'Études Céliniennes*, a *Grimmelshausen-Gesellschaft* és az *Accademia Nazionale dell'Arcadia* tagságában is.

Tovább bővült a kapcsolat a külföldi magyar tanszékekkel. A Modern Irodalmi Osztály az Újvidéki Egyetemmel minden évben közös konferenciát rendez; ezúttal Budapesten, *Irodalom és referenciális igazság* címmel. Sok évtizedes együttműködés fűzi az intézetet a római La Sapienza Egyetem magyar tanszékéhez, 2009-ben (több könyvbemutató és a római Radnóti-

emlékülés mellett) közös tanácskozást szervezett *Eredità classica nella cultura italiana e ungherese nell'Ottocento dal Neoclassicismo alle Avanguardie (Klasszikus örökség az olasz és magyar 19. századi kultúrában, az újklasszicizmustól az avantgárdig)* címmel az intézet igazgatója és a római magyar tanszék vezetője. Ősszel látogatást tett az intézetben a szlovák, illetve a vietnámi testvérintézetek küldöttsége, s tárgyalásokat folytattak az együttműködés bővítéséről. A Cseh Tudományos Akadémia neolatin kutatócsoportjának meghívására több intézeti kutató részt vett Prágában a *Litterae plurium linguarum et monumenta litteraria (Többnyelvű irodalmak és emlékeik)* című közép-európai konferencián. A szigetvári Zrínyi Miklós születésének 500. évfordulóját Zágrábban közös tanácskozással ünnepelte meg az intézet és a horvát kutatók.

Az intézet kutatói összesen 102 tudományos előadást tartottak Magyarországon (jórészt nemzetközi közönség előtt), továbbá nagyszámú ismeretterjesztő előadást, kerekasztalt és könyvbemutatót; a médiaszereplés is jelentős volt. Külföldi konferenciákon és vendégelőadóként összesen 49 alkalommal szerepeltek, például Rómában, Bolognában, Firenzében, Londonban, Párizsban, Angers-ban, Bourges-ban, Uppsalában, Zágrábban, Ljubljanában, Stuttgartban, Krakkóban, Varsóban, Prágában, Bécsben, Kolozsvárott, Pozsonyban, Nyitrán és Füleken. Többen vettek részt külföldi tanulmány- vagy kutatóutakon, többek között akadémiai, Habsburg-, Klebelsberg- és ÖAD-ösztöndíjjal.

2009-ben 24 intézeti kutató tanított magyarországi egyetemeken (ELTE, SZTE, PTE, PPKE, KGRE, ME, DTE, Eszterházy Károly Tanárképző Főiskola, Nyugat-magyarországi Egyetem, Moholy-Nagy Művészeti Egyetem), illetve külföldön (Zágráb, Bécs, Róma). Többen tanszékvezetői tisztséget látnak el. Doktori programon nyolcan tanítanak, egy kutató doktori iskolát vezet, egy másik pedig doktori alprogramot. 38 opponensi véleményt írtak PhD-, illetve akadémiai doktori pályázatokhoz, és 34 PhD-disszertáció témavezetői voltak. Sokan vettek részt az akadémiai szakbizottságok (*Irodalomtudományi Bizottság, Textológiai Bizottság, Művelődéstörténeti Bizottság, AKT*) és más tudományos testületek (*MAB Társadalomtudományi Szakbizottsága, Magyar Irodalomtörténeti Társaság, Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság, Magyar XVIII. Század-Kutató Társaság, Hungaria Latina – Magyar Neolatin Egyesület* stb.) munkájában. Szépirodalmi, kritikai és más művészeti ágakat képviselő egyesületeknek szintén többen tagjai, pl. *Magyar Írószövetség, Magyar Műfordítók Egyesülete, József Attila Társaság, Berzsenyi Társaság, Mészöly Miklós Egyesület, Szellemi Kulturális Örökség Magyar Nemzeti Bizottsága*.

2009-ben teljes évfolyamai jelentek meg az intézeti folyóiratoknak (*Irodalomtörténeti Közlemények, Literatura, Helikon, Magyar Könyvszemle*). Ezek a hagyományos publikációkon túl fórumot biztosítottak a kézikönyv előkészítését segítő szakmai eszmecseréhez is. A támogatás hiánya ellenére tovább működött az intézet hálózati fóruma, a *REC.ITI* (<http://rec.iti.mta.hu/rec.iti>). Több ezer külföldi és hazai „látogató” jelzi az itt olvasható recenziók, ünnepi tanulmánykötetek és az intézet folyamatosan frissített könyvjegyzéke iránti érdeklődést. A kutatók más szak- és szépirodalmi folyóiratok szerkesztőségében is képviseltetik magukat (pl. *Alföld, Budapesti Könyvszemle, 2000, Holmi, Jelenkor, Vigilia, Élet és Irodalom, Aspecto, Magyar Műhely, Élet és Tudomány* stb.). Olyan nemzetközi folyóiratok szerkesztésében is közreműködnek intézeti munkatársak, mint *Neohelicon, Hungarian Studies, Revue d'Études Françaises, Hungarian Journal of English and American Studies, Rivista di Studi Ungheresi, Critica i Testo, Povijesni prilozi, Hungarológiai Közlemények (Újvidék)* és a *Lymbus*

Hungarológiai Évkönyv. Az intézeti alapítású magyar neolatin szakfolyóirat, a *Camoenae Hungaricae* 2009-es száma 2010 tavaszán jelenik meg.

Az intézet 2009-ben is odaítélte saját alapítású díjait (*Klaniczay-díj, Martinkó-díj, Faludi-díj, Tarnai-díj*) az egyes szakterületek legkiválóbb kutatóinak. Intézeti kutatók 2009-ben öt köszöntő kötet szerkesztésében vettek részt. Többen magas szakmai kitüntetésben részesültek: *Széchenyi-díj, Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztje; Tarnai Andor-díj; Klebelsberg-díj; Artisjus-díj, Balassi-emlékérem*. A Magyar Tudományos Akadémia az intézet három kutatóját is levelező tagságra jelölte.

Akadémiai és kétoldalú együttműködési szerződések alapján az intézet az alábbi intézményekkel áll partnerkapcsolatban:

- a Bolgár TA Irodalomtudományi Intézete
- a Cseh TA Klasszikus Tanulmányok Intézete
- az Észt TA Tuglas Irodalmi Központja
- Finnország: a Jyväskylä-i Egyetem Hungarológiai Tanszéke
- Franciaország: a CNRS Humanizmus-kutató Intézete
- Horvátország: Matica Hrvatska és a Zágrábi Egyetem
- a Lengyel TA Irodalomtudományi, ill. Filozófiai és Szociológiai Intézete, valamint a Varsói Egyetem Latin Tanszéke, ezen kívül a szintén varsói OBTA (a klasszikus kultúra utóéletét tanulmányozó intézet)
- a Lett Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézete
- a Litván Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete
- Németország: a Herzog August Bibliothek (Wolfenbüttel)
- Olaszország: az Accademia de Lincei, az MTA-CNR egyezmény keretében a római La Sapienza Egyetem Hungarológiai Központja; az ELTE Magyar Irodalomtörténeti Intézetével együtt háromoldalú egyezmény keretében a nápolyi Istituto L’Orientale Magyar Tanszéke, a milánói Francesco Petrarca Intézet, a firenzei Villa I Tatti (Harvard Institute for Italian Renaissance Studies) és a sassoferratói Studi Piceni kutatóintézet, végül a goriziai Istituto Incontri Mitteleuropei
- az Orosz TA Gorkij Világirodalmi Intézete, valamint Szlavisztikai Intézete
- Szerbia: az Újvidéki Egyetem Hungarológiai Tanszéke
- a Szlovák TA Világirodalmi Intézete, Szlovák Irodalmi Intézete, Színházi és Film Kabinetje (Pozsony), továbbá a Konstantin Filozófus Egyetem (Nyitra)
- a Vietnami TA Irodalomtudományi Intézete

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

A bizonytalan pénzügyi háttér ellenére az intézet számos OTKA-, NKFP-és NKA-pályázatnak adhat otthont, külső kutató(csoport)kkal együttműködve. A pályázati témák szinte az egész magyar irodalomtörténetet érintik, a régebbi magyar és neolatin irodalmi értékek feltárásától és kiadásától a világirodalmi és elméleti kutatásokig.

Az intézet 2009-ben összesen 28 pályázatnak biztosított háttérrel. Ebből az OTKA-pályázatok száma 15, összértékük 27 MFt. Az NKFP-pályázatok száma 3 (8 MFt), a belföldi egyéb pályázatoké 10 (13 MFt). Nemzetközi forrásból 2009-ben nem volt pályázat, s az intézet nem részesült az MTA Elnöki keretének támogatásában sem.

Az intézet az új kézikönyv támogatására 2007-ben OTKA-pályázatot nyújtott be, ezt a bírálók egyértelműen pozitív véleménye ellenére elutasították. 2009-ben a II. kötet alkotógárdája pályázott a költségek enyhítésére – hasonló eredménnyel. Sem a kézikönyv, sem az egyre nagyobb anyagi nehézségekbe ütköző országos érintettségű vitaülések és konferenciák nem nélkülözhetik az MTA támogatását. Az intézet informatikai eszköztára hamarosan végképp elöregszik, a műszertámogatás megszűnése pedig máris súlyos gondokat jelent a tudományos és koordinációs munkában. Az intézet e téren lassanként nem tudja majd állni a versenyt a kihívásokkal és az intenzív igénybevétellel.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

Könyvek

1. Angyalosi G, Tverdota Gy, E. Csorba Cs (ed.): Nyugat népe. Tanulmányok a Nyugatról és koráról, Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 439 (2009)
2. Angyalosi G: A minta fordul egyet, Kijárat, Budapest, 276 (2009)
3. Békés E: The Physiognomy of a Renaissance Ruler. Portraits and Descriptions of Matthias Corvinus, King of Hungary (1458–1490), VDM Verlag Dr. Müller, Saarbrücken, 72 + ill. (2009)
4. Berkes T: Ködképek a cseh láthatáron: Irodalom és eszmetörténeti tanulmányok, Kalligram, Pozsony, 184 (2009)
5. Császtvay T: Éjjeli lepkevadászat: Bordélyvilág a történeti Magyarországon, Osiris, Budapest, 384 (2009)
6. Csörsz RI: Szöveg szöveg hátán: A magyar közköltészet variációs rendszere 1700–1840 (Irodalomtörténeti füzetek, 165), Argumentum, Budapest, 223 (2009)
7. Dávidházi P: Menj, vándor. Swift sírfelirata és a hagyományrétegződés (Thienemann-előadások, 4), Pro Pannonia Kiadói Alapítvány, Pécs, 199 (2009)
8. Fórizs G: „Álpeseken Álpesek emelkednek”: A képzés eszménye Berzsenyi elméleti szövegeiben (Klasszikusok), Universitas, Budapest, 370 (2009)
9. Hajdu P (ed.): Mikszáth Kálmán kritikai kiadás. Cikkek, tárcák. 1899., Budapest, 2009, p. <http://mek.oszk.hu/07400/07469/07469.htm>; Cikkek, tárcák. 1898. július–december, Budapest, <http://vmek.oszk.hu/07100/07121/07121.htm> (2009)
10. Hajdu P, Ferenczi A (ed.): A klasszikusok magyarul, Budapest, Balassi, 200 (2009)
11. Hajdu P: Irodalom, történet, titok, idegenség (OPUS), Balassi, Budapest, 311 (2009)
12. Jankovics J, Schiller E (ed.): „Édes Fiaim... Figyelmezzetek!” Ányos Pál egyházi beszédei, Művészetek Háza, Veszprém, 94 (2009)
13. Jeney É (ed.): Fordítás és értelmezés, Balassi, Budapest, 70 (2009)
14. Kappanyos A (ed.): James Joyce: Ulysses, Magyar James Joyce Műhely, Budapest, <http://web.mac.com/akappanyos> (2009)
15. Korompay H. J, Korompay K (ed.): Horváth János irodalomtörténeti és kritikai munkái, VI, Osiris, Budapest, 1044 (2009)

16. Kőszeghy P, Tamás Zs (ed.): Magyar Művelődéstörténeti Lexikon, Középkor és kora újkor, IX. Pálffy – rénes forint, Balassi, Budapest, 496 (2009)
17. Kőszeghy P: Balassi Bálint (Magyarok emlékezete), Kalligram, Pozsony, 352 (2009)
18. Sárközy P: „La beata Ungheria”. Saggi sulla cultura ungherese, Lithos, Roma, 360 (2009)
19. Sas P: A kolozsvári Szent Mihály-templom és egyházi gyűjteménye, Gloria, Kolozsvár, 310 (2009)
20. Szabó G. Z (ed.): Kölcsey Ferenc könyvtára és olvasmányai (Nemzeti Téka), OSZK – Gondolat, Budapest, 191 (2009)
21. Széchenyi Á: Lélegzetvétel: Válasz 1946–1949, Argumentum, Budapest, 300 (2009)
22. Szörényi L: Harmóniára teremtve, Tanulmányok Mátyás királyról (Kisebbségkutatás Könyvek), Lucidus, Budapest, 152 (2009)
23. Tüskés G, Breuer D, Bene S (ed.): Militia et litterae: Die beiden Nikolaus Zrínyi und Europa (Frühe Neuzeit, Band 141.), Niemeyer, Tübingen, 462 (2009)
24. Tüskés G, Knapp É: Sedes Musarum. Neolatin irodalom, tudománytörténet és irodalomelmélet a kora újkor Magyarországon (Csokonai Könyvtár, 44), Debrecen, Egyetemi Kiadó, Debrecen, 455 (2009)
25. Tverdota Gy: Németh Andor. Egy közép-európai értelmiségi a XX. század első felében, Balassi, Budapest, 283 (2009)

Tanulmányok

1. Ács P: Egy csudálatos ének. A Kunstkammer eszméje Esterházy Pál költészetében. In: Szolgáltatomat ajánlom a 60 éves Jankovics Józsefnek (Humanizmus és gratuláció) (Ed. Császtvay T, Nyerges J), Balassi – MTA Irodalomtudományi Intézet, Budapest, 11–16 (2009)
2. Angyalosi G: Közelítések a modernséghez – Az új magyar irodalomtörténet harmadik kötetének koncepcionális kiindulópontja, Literatura 35(3): 321–326 (2009)
3. Balogh M: Poznámky k ideovohistorickému kontextu pojmu „ľudovost” v stredoeurópskom socialistickom realizme, World Literature Studies 2: 42–57 (2009)
4. Bartók I: Korszakváltás a magyar elméleti irodalomban: Molnár Gergely kolozsvári Linacre-kiadása, Irodalomtörténeti Közlemények 113: 639–653 (2009)
5. Bene S, Kecskeméti G: Javaslatok egy új irodalomtörténet elvi alapvetéséhez és régi magyar irodalomtörténeti részének felépítéséhez, Helikon Irodalomtudományi Szemle 55: 201–225 (2009)
6. Bezeczký G: Az időszaki sajtótermékek számának alakulása a 19. századi Magyarországon. In: Szolgáltatomat ajánlom a 60 éves Jankovics Józsefnek (Ed. Császtvay T, Nyerges J), Balassi – MTA Irodalomtudományi Intézet, Budapest, 63–69 (2009)
7. Bojtár E: A litvákok, 2000 (12): 17–27 (2009)
8. Dávidházi P: „Semmi előzetes ellenszenvet”: Horváth János és az elfogulatlanság eszménye, Irodalomtörténeti Közlemények CXIII: 164–195 (2009)

9. Deczki S: Az érzékiség dicsérete, *Helikon Irodalomtudományi Szemle* (3): 437–465 (2009)
10. Földes Gy: Szimbólum és allegóriaelméletek, *Helikon Irodalomtudományi Szemle* (3): 325–349 (2009)
11. Hegedüs B: Magyar nyelvelmélet a 18. században, II. In: *Margonauták: Írások Margócsy István 60. születésnapjára* (Ed. Ambrus J, Bárány T, Csörsz RI, Hegedüs B et al.), rec.iti, Budapest, 66–80 (2009)
12. Hites S: Losing Touch, Keeping in Touch, Out of Touch. Reintegration and Domestication of Hungarian Exilic Literature after 1989. In: *The Exile and Return of Writers from East-Central Europe. A Compendium* (Ed. Neubauer J, Török BZs), de Gruyter, Berlin, New York, 521–537 (2009)
13. Jankovics J, Kőszeghy P: Telegdi Kata? Verses? Levele? In: *Erdély reneszánsza: A 2008. október 8–11. között tartott konferencia előadásai, I.* (Ed. Gábor Cs, Luffy K, Sipos G), Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 118–140 (2009)
14. Kálmán C. Gy: Paratextusok és ideológia, *Literatura XXXV*(4): 405–417 (2009)
15. Karafiáth J: A szerelem-örülettől az örült szerelemig: André Breton és múzsái. In: *Philologiae Amor. Tanulmányok, esszék és egyéb írások Pál Ferenc tiszteletére 60* (Ed. Szijj I), ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 208–217 (2009)
16. Kecskeméti G: Fordítani veszélyes (Vetési István tervezett Xenophón-átültetéséről). In: *Szolgáltatokat ajánlom a 60 éves Jankovics Józsefnek* (Ed. Császtvay T, Nyerges J), Balassi – MTA Irodalomtudományi Intézet, Budapest, 179–188 (2009)
17. Lengyel R: Sulla conoscenza del Petrarca in Ungheria nel Quattrocento, *Nuova Corvina* 21: 42–48 (2009)
18. Rákai O: „Talán egész kis dolgokon múlik minden”: Kaffka Margit és az Állomások. In: *Nő, tükör, írás: Értelmezések a 20. század első felének női irodalmáról* (Ed. Varga V, Zsávolya Z), Ráció, Budapest, 209–217 (2009)
19. Szabó G Z: Voltaképpen mit is írt a költő? Néhány megjegyzés a tudományos szövegkiadás minémiségéhez. In: *Aranyozás: Tanulmányok Korompay H. János hatvanadik születésnapjára* (Ed. Fórizs G), rec.iti, Budapest, 291–297 (2009)
20. Szénási Z: „Szavaidat, az emberi beszédet...” Versbeszéd és biblikus szöveghagyomány viszonya az Apokrifben, *Literatura XXXV*(4): 514–528 (2009)
21. Szolláth D: „Să formulăm Europa Centrală și de Est în proză” Despre eseurile din anii optzeci ale lui Mészöly Miklós, *ARCA* (Arad) (7-8-9): http://www.revistaarca.ro/2009/nr_7-8-9/06%20eseu/david%207-8-9_09%20dr.htm (2009)
22. Szörényi L: Accenni storici ungheresi nel Symposion di Bonfini. In: *Studi Umanistici Piceni, XXIX* (Ed. Bertini F, Trojani S), Istituto Internazionale di Studi Piceni, Sassoferrato, 275–286 (2009)
23. Török Zs: Úti jegyzetek és egy novellacsoport a nemzetiségi és gazdasági kérdések kontextusában (Petelei István: Mezőségi út). In: *Margonauták: Írások Margócsy István 60. születésnapjára* (Ed. Ambrus J, Bárány T, Csörsz RI et al.), rec.iti, Budapest, 313–321 (2009)

24. Tüskés A: Jean Rousselot levelei Illyés Gyulához. Válogatás. In: Lymbus 2008, Magyarástudományi Forrásközlemények (Ed. Ujváry G), Országos Széchényi Könyvtár et al., Budapest, 365–409 (2009)
25. Veres A: „Roll over Beethoven”. (Gondolatok az elit- és a tömegkultúráról), ALFÖLD 60(5): 3–23 (2009)
26. Völgyesi O: Kazinczy és az 1822–23-as megyei ellenállás. In: Leleplezett mellszobor, Nyomozások Kazinczy birtokán (Ed. Czifra M), Gondolat, Budapest, 173–198 (2009)

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

Az intézet neve: MTA Irodalomtudományi Intézet

Átlaglétszám ¹ :	67	Ebből kutató ² :	48
PhD, kandidátus: 20	MTA doktora: 13	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			1
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			458
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			403
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	62	idegen nyelven:	4
külföldi folyóiratban	magyarul: 10	idegen nyelven:	9
tanulmánykötetben	magyarul: 101	idegen nyelven:	16
recenzió, kritika	magyarul: 56	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ : 565	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		565
kapott recenzió, kritika:			59
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 19	idegen nyelven:	2
könyvfejezet	magyarul: 1	idegen nyelven:	0
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 14	idegen nyelven:	2
sorozatszerkesztés	magyarul: 11	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 48	idegen nyelven:	1
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 1	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	83	hazain:	53
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			13
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	16	hazai:	47
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	9	hazai:	39
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			24
TDK munkát készítő hallgatók száma: 9	Diplomamunkát (BSc):		21
Diplomamunkát (MSc): 20	PhD-t:		34
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			1342
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		301,37	MFt
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 3	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	47,88	MFt
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		26,692	MFt
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		8,07	MFt
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0	MFt
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		12,96	MFt
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0	MFt
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0	MFt
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		0,15	MFt

JOGTUDOMÁNYI INTÉZET

1014 Budapest, Országház utca 30., 1250 Budapest, Pf. 25.

Telefon: 355-7384, Fax: 375-7858

e-mail: lamm@jog.mta.hu, honlap: www.mta-jti.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

Az intézet kutatóinak tevékenysége a tárgyévben az alábbi kutatási témák köré csoportosult:

- Az EU joga és a magyar jogrendszer
- A gazdaság és a magánjog aktuális kérdései
- A *rule of law* problémái, különös tekintettel a hazai jogrendszerre
- Emberi jogok, nemzetközi kapcsolatok a globalizálódó világban
- Környezetvédelmi jog a 21. század első évtizedében
- A jogrendszer elméletének általános kérdései
- Interdiszciplináris kutatások

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

Az EU joga és a magyar jogrendszer

Az európai jog és a magyar jogrendszer viszonyával foglalkozó kutatási főiránynak különös aktualitást kölcsönzött a Lisszaboni Szerződés hatálybalépése, amely mélyreható változásokat idéz elő az integrációban. Ennek megfelelően, a beszámolási időszakban folytatott kutatási tevékenység az elméleti kérdések és az egyes jogágak vonatkozásában nyomon követhető változások mellett, a szerződés által indukált strukturális reformokra és azok következményeire is kiterjedt.

A korábbi években megkezdett elméleti jellegű európai jogi kutatások eredményeként, a tárgyév folyamán megjelent egy monográfia, mely jogfilozófiai szempontból tekinti át az európai jog struktúráját és működését, ide értve a jogi kultúra, a jogi nyelv, a jogalkotás és a bírászkodás egyes kérdéseit is. További elemzések taglalták az uniós csatlakozásnak az állampolgárság intézményére gyakorolt hatásait, az uniós szabályok és a bírósági gyakorlat, valamint a horizontális hatályról folyó elméleti diskurzus viszonyát.

A magánjogi jellegű kutatások egyik résziránya az Európai Unióban zajló kollíziós jogi jogegységesítés értékelésére irányult. A jogegységesítés két kiemelkedő eredménye a „Róma I.” és a „Róma II.” rendelet tartalmi elemzésére és feldolgozására egy monográfia több fejezetében, a háttér és a kodifikáció menetének bemutatására pedig egy tanulmánykötetben került sor. Itt említendő meg az uniós családi jogi egységesítésével foglalkozó kutatási részirány is, melynek középpontjában a jogalkotási eredmények, az európai családi jogi jogelvek és a hazai szabályozás viszonya állt. Végül e körben kell szót ejteni a szerződésekre alkalmazandó jogra vonatkozó uniós szabályok vizsgálatáról, melynek következtetéseit több tanulmány tárgyalta.

A Lisszaboni Szerződéssel összefüggő kutatások közül kiemelendő a bel- és igazságügyi együttműködés területén életbe lépő módosítások vizsgálata. A témában napvilágot látott tanulmány bemutatja, hogy az alapszerződési reformok hatására hogyan épülnek be a korábbi

közösségi és uniós együttműködési területek a „Szabadság, biztonság és jog” egységes térségébe, illetőleg kitér a változások hazai hatásainak elemzésére is. Hasonlóképpen, a reformok témáját érinti az uniós környezetvédelmi politikával kapcsolatos az a kutatás is, mely a Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követő változások feltárását tűzte ki célul.

A főtéma kutatási eredményeinek hasznosulása elsősorban a magyar jogalkotásban és az európai jog belső jogi alkalmazása vonatkozásában várható.

A gazdaság és a magánjog aktuális kérdései

A gazdaság és a magánjog területén az intézeti kutatók kiterjedt és sokrétű kutatási tevékenységet végeztek. A pénzügyi válságra figyelemmel, több kutatási részirány foglalkozott a válság gazdasági civiljogra és munkajogra gyakorolt hatásaival, beleértve a kockázati tőkealapok, a magántőke-alapok és az állami kockázati tőkealapok szabályozásának témakörét, továbbá a végelszámolás intézménye kapcsán felmerülő kérdéseket. Ez utóbbiakkal kapcsolatban a kutatás megállapításai szerint a végelszámolás önálló jogintézményként történő szerepeltetése nagy károkat okoz a gazdasági életben. Megjegyzendő, hogy a vizsgálatok a csődtörvény 2009. évi módosítására és várható gyakorlati következményeire is kiterjedtek.

A közvetlen társadalmi hasznosítás lehetőségét ígérők a parkolási pereket vizsgáló kutatások, melyek a kérdéses perek mögöttes joganyagának és a bíróságok jogalkalmazásának megismerését és feldolgozását tűzték ki célul. Anyagi jogi szempontból kiemelendő a parkolási jogviszony magánjogi koncepció mentén történő jelenlegi szabályozásának kritikája, illetőleg azon hátrányos következmények feltárása, melyek egy jellemzően közjogi jellegű jogviszony magánjogban való elhelyezéséből fakadhatnak.

Számottevő kutatómunka folyt továbbá a szellemi alkotások jogának területén, melyek részben a magyar szerzői jog történeti fejlődésére és korabeli nemzetközi aspektusaira, részben az elmúlt másfél évszázad történelmének a hatályos szerzői jogi szabályozás szempontjából releváns eredményeire fókuszáltak, a kutatási eredményeket közreadó monográfia befejezés előtt áll.

A beszámolási időszakban intenzív kutatások folytak a privatizációival kapcsolatban. Önálló monográfia jelent meg a magyarországi privatizációról, de a tárgyévben látott napvilágot a volt szocialista országok privatizációs jogát összehasonlító német nyelvű munka is. Mind a polgári jog utóbbi években végbement kodifikációja, mind az egyetemi oktatás szempontjából jól hasznosítható továbbá az a tanulmánykötet, melyet az intézet kutatói adtak közre „A polgári jog dogmatikája” címmel.

A nemzetközi gazdasági kapcsolatok jogának területén végzett kutatások a WTO-ban való magyar részvételt, valamint a külföldi beruházásokat és a koncessziós szerződéseket elemezték. A dömpingre koncentrált vizsgálatok nyomán napvilágot látott tanulmány a közgazdaságtan és a nemzetközi gazdasági jog eltérő megközelítéseit, valamint a dömpingellenes szabályozás egyes elméleti kérdéseit elemezte.

Új kutatási részirányként jelent meg a tárgyévben az európai fogyasztóvédelmi magánjog fejlődési tendenciáinak vizsgálata. Ezzel összefüggésben egy tanulmány bemutatta az Európai Parlament és Tanács 2008/48/EK számú irányelvét, melyet a magyar jogalkotó a 2009. évi CLXII. törvény révén implementált. Az új irányelvhez szorosan kapcsolódott a jelzálogpiacok integrálása és a határon átnyúló hitelezés jogi kérdéseinek vizsgálata is, melynek nemzetközi

magánjogi kérdéseit egy másik írás tekintette át. További tanulmányok foglalkoztak még a bizalmi vagyonezelés magyar és lengyel jogban megjelenő elemeivel, valamint – az új Polgári Törvénykönyv megszületése kapcsán – a kezesség szabályaival is.

A beszámolási időszakban tovább folytatódtak a nemzetközi kereskedelmi választott-bírászkodás, a választottbírói pártatlanság és függetlenség témakörét vizsgáló kutatások, s a kérdéskörrel önálló monográfia látott napvilágot.

A gazdasági-magánjogi kutatások egyértelműen hozzájárulnak a versenyképesség növeléséhez, s a témák többségétől – jellegükből adódóan – közvetlen társadalmi-gazdasági hasznosulás várható.

A rule of law problémái, különös tekintettel a hazai jogrendszerre

A korábbi évek gyakorlatához hasonlóan, a *rule of law* problémáinak tárgykörében végzett kutatási tevékenység az intézeti munkatársak széles körű együttműködésével zajlott és számos területet érintett, ide értve az alkotmányjogot, a büntetőjogot és a közigazgatási jogot is.

Az alkotmányjogi kutatások több részirányban folytak a beszámolási időszak során. Az intézet egyik munkatársa az alkotmányos normák horizontális hatályának problémáját vizsgálta, míg egy több kutatót foglalkoztató nemzetközi projekt az államiság és nemzeti szimbólumok szabályozását vizsgálta. Kutatások folytak továbbá a jogállami átmenet, az állampolgárság és a politikai közösség, az etnikai adatkezelés, a rendészeti jog és a hátrányos megkülönböztetés kérdéseivel összefüggésben is. A kutatási eredmények közzététele magyar és idegen nyelvű kötetek és tanulmányok formájában történt. Monográfia készült az állampolgárság, a migráció és az integráció közötti összefüggésekről, valamint a mozgásszabadság alkotmányjogi és nemzetközi jogi alapjairól.

A tárgyévben megjelent egy a rendszerváltás jogfejlődésre gyakorolt hatásait vizsgáló tanulmánykötet is, melynek szerzői a jogállami átmenet elméleti kérdéseit, az új jogvédő intézmények feladatait, a bírói és az ügyészi szervezet átalakulását, valamint a büntetőjog, a büntető eljárásjog, a közigazgatás és a magánjog terén bekövetkezett változásokat vonták elemzés alá. Megjegyzendő, hogy az intézet több munkatársa részt vett a magyar alkotmány tudományos kommentárjának elkészítésében.

A büntetőjogi kutatások egyik legfontosabb eredményeként, az intézet egyik kutatója a tárgyév folyamán sikeresen védte meg akadémiai doktori disszertációját, mely a rendszerváltás éveiben tapasztalható gazdasági bűnözés és bűncselekmények témakörét vonta elemzés alá. Ezzel egyidejűleg jelent meg a „Bűnszövetség, bűnszervezet” című monográfia, amely a Büntető Törvénykönyv fogalomrendszerének tükrében mutatja be az elmúlt évek ismert vagy kevésbé ismert szervezett társas elkövetéssel kapcsolatos bírósági döntéseit. A könyv emellett áttekintést nyújt a bűnszövetség és a bűnszervezet szabályozásának elvi alapjairól, megvizsgálja szabályozás fejlődéstörténetét, valamint a külföldi tapasztalatokat, illetőleg következtetéseket von le a jogalkotás és a jogalkalmazás számára.

A tárgyévben folytatódtak az emberkereskedelemmel kapcsolatos kutatások, melyek keretében – összehasonlító jelleggel – feldolgozásra került több európai állam vonatkozó büntetőjogi szabályozása. Ehhez kapcsolódtak azok a vizsgálódások, melyek a hazai bírósági ügyiratok alapján – a bizonyításra, az eljárás elhúzóásával kapcsolatos problémákra, valamint az áldozattá válás körülményeinek modellezésére fókuszálva – tekintették át a

magyar ítélkezési gyakorlatot. A kutatási eredmények tanulmányok formájában láttak napvilágot. A közigazgatási jogi kutatások egyik fontos résziránya az Európai Unió tagállamainak közigazgatási szervezetrendszerét, eljárási jogát, személyi állományát és közigazgatás-tudományát elemezte. A kutatási eredmények közzétételére várhatóan a tárgyévét követő esztendőben kerül sor. A tárgyév folyamán jelent meg egy, a közigazgatás működését eredményességi szempontból vizsgáló tanulmánykötet, mely a hazai szakirodalomban e téren tapasztalható hiányt igyekezett pótolni. A tanulmányok egy része olyan alapvető kérdésekkel foglalkozik, mint az államszervezet felépítése vagy az állam és piac közötti összevetés és funkció-elhatárolás lehetősége. Más tanulmányok konkrét területeken – a szociális ellátás, a területszervezés, a közigazgatási jogérvényesítés és az egyéni teljesítményértékelés kapcsán – vizsgálják az állam eredményességének problematikáját. Az egyéb közigazgatási jogi témák között kell még szót ejteni egyes közép-európai államok közigazgatási reformjainak vizsgálatáról, az „új közmenedzsment” körében, a hatékonyság gazdaságtudományi alapú, de közigazgatási jellegű értelmezésének elemzéséről, valamint a központi közigazgatás és a helyi önkormányzati igazgatás kapcsolatával foglalkozó kutatásokról.

A főirány keretében végzett vizsgálódások – elméleti fontosságuk mellett – több, mind a jogalkotásban, mind pedig a jogalkalmazásban hasznosítható kutatási eredményre jutottak.

Emberi jogok, nemzetközi kapcsolatok a globalizálódó világban

Az emberi jogok területén folytatott tárgyevi kutatások több oldalról közelítették meg a felmerülő kérdéseket. A kutatások nemzetközi jogi résziránya az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) emberi jogi reformját vonták kritikai elemzés alá, míg az európai uniós kutatások főként a Lisszaboni Szerződésben rögzített alapjogok érvényre juttatását célzó mechanizmusokat, az európai ombudsman intézményét, a munkaerő migrációja nyomán jelentkező problémákat, valamint a kisebbségek védelmének egyes kérdéseit vizsgálták.

Itt kell megemlíteni, hogy az intézet munkatársai az Európai Alapjogi Ügynökség és az Alapjogi Információs Hálózat rasszista indítékú bűncselekmények és a vonatkozó jogi szabályozás magyarországi helyzetét és a rasszizmus, idegenellenesség és diszkrimináció megnyilvánulási formáit érintő nemzetközi kutatásaiba is bekapcsolódtak.

Az emberi jogok hazai helyzetét elemző kutatások – az alkotmányjogi vizsgálódásokkal olykor szoros összefüggésben – az etnikai és a nemzeti kisebbségi hovatartozás értelmezésére, az etnikai kisebbségeket a büntetőeljárásban sújtó hátrányos megkülönböztetés tilalmának érvényesülésére, a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok és a rendőrség viszonyára, a rendvédelmi szervek hatáskörének bővítésére és a terrorizmus elleni harc során életbe léptetett biztonsági intézkedések hatékonyságára helyezték a hangsúlyt. Az emberi jogi kutatási eredmények közzétételére hazai és külföldi konferenciái előadások, illetőleg magyar és idegen nyelvű tanulmányok formájában történt.

A nemzetközi kapcsolatok terén végzett kutatások – többek között – a magyar jogállami átmenetre, az Európai Unió keleti szomszédságpolitikájára, Oroszország és Ukrajna helyzetére, valamint az atomsorompó-szerződés negyven évének áttekintése kapcsán, a szerződés hiányosságaira és módosításának kérdéseire fókuszáltak, de sor került az ENSZ Biztonsági Tanácsának szervezeti és szavazási reformját – szervezetelméleti tézisek segítségével hívásával – elemző monográfia megjelenésére is.

A kutatási eredmények hasznosulása több területen várható, így a külkapcsolatok alakításában, a jogalkotásban és, valamint a jogalkalmazásban.

Környezetvédelmi jog a 21. század első évtizedében

A tárgyévben folytatódtak a nemzetközi és a közösségi környezetvédelmi jog szabályainak a magyar jogrendszerre gyakorolt hatásait vizsgáló kutatások, melyek kiemelt figyelmet fordítottak a nemzetközi szerződések alkalmazásának és fejlesztésének kérdésére, az egészséges környezethez való jog és a fenntartható fejlődés koncepcióinak bemutatására, valamint a Lisszaboni Szerződés hatálybalépésének környezetvédelmi vonatkozásaira és a környezetvédelemnek az uniós alapító szerződésekben való megjelenésére.

A környezetvédelem számos új és a nemzetközi jogalkotás szempontjából jelentős részterületét érintő speciális kérdésében születtek új tudományos eredmények. Magyar és idegen nyelvű tanulmányok láttak napvilágot – többek között – az egészséges környezethez való jogról és eljárási jogosultságairól, az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatáról, a környezeti károkért való felelősségről, a nukleáris kárfelelősség reformjáról.

A környezetvédelmi jogi kutatások folyamatosságának jegyében és az előzetes terveknek megfelelően, az intézet a tárgyévben – az olasz *National Research Council*-lal együttműködve – megjelentette az Alpok- és a Kárpátok-egyezmény által felvetett környezetvédelmi kérdések, valamint az említett területek fenntartható fejlődése és védelme témájában készült angol nyelvű tanulmánykötetet is. A kiadványban három intézeti kutató mellett neves olasz, osztrák, svéd, valamint szomszédos országbeli szerzők írásai láttak napvilágot.

A környezetvédelem jogi kérdéseit érintő kutatások társadalmi-gazdasági hasznosulása mind a jogalkotás, mind pedig a joggyakorlat terén prognosztizálható.

A jogrendszer elméletének általános kérdései

A tárgyévben folytatott jogelméleti kutatások egyik célkitűzése bizonyos jogelméleti problémák általános szemléletű feldolgozása volt. Az intézet egyik kutatója több magyar és idegen nyelvű monográfiában és tanulmányban, átfogó igénytel foglalkozott a jogtudomány természetével, a jogfilozófia és a jogfogalom problémáival. Mindezeket túl, tanulmányok elemezték a kodifikációt, a bírói folyamatot és a jogszociológia egyes kérdéseit is.

Egy alapvetően módszertani jellegű kutatási program arra a kérdésre keresett választ, hogy lehetséges-e a jogösszehasonlítás tudománytörténetét a paradigma-elmélet segítségével értelmezni. A kutatás a modern jogösszehasonlítás három paradigmáját különböztette meg: a jogtörténet általános törvényszerűséget vizsgáló történeti-evolucionalista paradigmát, a jogegységesítést előtérbe állító *droit comparé* paradigmát, valamint a funkcionalizmus alaptételein nyugvó modern jogösszehasonlítást.

Az egyetemi oktatás helyzetét vizsgálva, az intézet kutatói áttekintették a jogfilozófia tanításának módszertani kérdéseit és részletesen foglalkoztak a joggyakorlat szerepével a jogi felsőoktatás rendszerében. Tanulmányok születtek továbbá a jogi néprajz, a jogi pluralizmus problémái és a Lisszaboni Szerződés értékbázisának elméleti kérdései tárgyában is.

Nem kizárólag ehhez a témához kapcsolódik, de itt említendő meg az a nagyszabású munka, amely a tíz évvel ezelőtt megjelent „Jogi lexikon” átdolgozásában és kiegészítésében

manifesztálódott. A projektben az intézet szinte valamennyi kutatója közreműködött: a munkatársak több mint háromszáz új szócikkkel bővítették a kiadványt, míg a korábbi anyag közel egyharmadát átdolgozták vagy aktualizálták.

A kutatási eredmények hasznosulása elsősorban az egyetemi oktatásban várható.

Interdiszciplináris kutatások

Az intézetben változatlanul két tudományterületen – az infokommunikációs jog és az egészségügyi jog terén – folytak interdiszciplináris jellegű kutatások.

Az infokommunikációs jog területén végzett tárgyevi kutatómunka nyomán elkészült egy a közszolgáltatás változásait, valamint a közszolgálati média és az európai versenyjog kapcsolatát tárgyaló tanulmánykötet, melynek megírásában és összeállításában az intézeti munkatársak is részt vettek. Kutatások folytak továbbá a személyiségi jogok információs társadalomban megvalósuló védelme terén, melyről konferencia- előadások hangzottak el.

Az egészségügyi jog területén folytatott interdiszciplináris kutatások legjelentősebb eredményének egy összehasonlító egészségügyi jogi monográfia kéziratának elkészülése tekinthető, melynek megjelenése a tárgyévet követő esztendőben várható. A vizsgálódások kiterjedtek továbbá az igazságügyi pszichiátria kártérítési aspektusaira, az oxiológia jogi kérdéseire, a sürgősségi betegellátás etikai szempontjaira, valamint az egészségügyi és a szociális ellátórendszer értékelésére. A kutatási eredmények közzétételére többnyire könyvfejezetek formájában került sor.

A kutatások – jellegükből adódóan – egyértelműen növelik a versenyképességet, s gazdasági hasznosulásuk vitathatatlan.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

Hazai és nemzetközi együttműködés

Folytatódott több külföldi kutatóhellyel, így a cseh, a szlovák és az ukrán testvérintézettel, valamint a CNR intézetével, az Európai alapjogi Ügynökséggel az együttműködés. Nemzetközi együttműködés keretében több EU-s, illetve Visegrad Found pályázat benyújtására került sor, ezek közül két pályázat kapott támogatást, s jelenleg további pályázatok vannak elbírálás alatt, amelyeknél az intézet – az olasz, svéd, illetve belga konzorciumvezetők mellett – közreműködőként szerepel.

A beszámolási időszakban a kutatók többsége számos hazai és nemzetközi tudományos társaság, illetve tudományos folyóirat szerkesztőbizottságának tagjaként működött. Egy kutató egy állandó nemzetközi bírói fórum bírója, egy kutató pedig több nemzetközi választottbírói testület tagja. Egy kutató két nemzetközi tudományos társaság tiszteletbeli elnöki, illetőleg alelnöki tisztét töltötte be, továbbá egy nemzetközi szervezet egyik kormányzati bizottságának alelnöke és több kutató különböző nemzetközi tudományos társaságok elnökségének vagy igazgatótanácsának a tagja. Hét kutató különböző hazai tudományos társaság elnökeként vagy társelnökeként tevékenykedett.

Az intézet több kutatója is részt vett a Polgári Törvénykönyv Kodifikációs Bizottságában, a fizetési meghagyásos eljárásról szóló törvény, a hagyatéki eljárásról szóló törvényjavaslat, a bejegyzett élettársi kapcsolatokról szóló törvény, valamint az egyes közjegyzői nem peres eljárásokról szóló törvény kodifikációjában, valamint a Büntető Törvénykönyv módosításával kapcsolatos munkálatokban.

A tárgyév folyamán számos kutató végzett szakértői tevékenységet az Egészségügyi Területen Működő Igazságügyi Szakértői Testület, az Európa Tanács Ifjúsági Tanácsának (*European Steering Committee for Youth*), az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, az Országos Büntmegelőzési Tanács, a Kormányzati Személyügyi Szolgáltató és Közigazgatási Képzési Központ, a Magyar Köztársaság Országgyűlése, a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség, az Országos Atomenergia Hivatal, az OECD NEA, az Országos Választási Bizottság, a Szent Adalbert Közép-Európa Kutatócsoport és a Szlovák-Magyar Történész Vegyesbizottság felkérésére.

Két intézeti kutató állandó szakértője az Európai Alapjogi Ügynökség Alapjogi Információs Hálózatának (FRALEX), egy kutató pedig programvezetője ugyanezen ügynökség Rasszizmust és Idegenellenességet Megfigyelő Európai Információs Hálózatának (*European Racism and Xenophobia Network*).

Konferenciák

A tárgyévben az intézet mintegy tizenöt műhelyvitát, konferenciát és egyéb rendezvényt szervezett hazai és külföldi szakemberek részvételével. Az intézeti munkatársak összesen több mint százötven tudományos előadást tartottak különböző hazai és nemzetközi rendezvényeken, ebből közel harmincat külföldön.

A nemzetközi konferenciák közül kiemelendő a kisebbségi és az adatvédelmi országgyűlési biztosok hivatalával közösen, Budapesten, 2009. november 13-án, „A xenofóbia és az intolerancia elleni fellépés aktuális kérdései” címmel megrendezett tanácskozás, melynek résztvevői az intézményi keretek és lehetőségek mellett, az etnikai adatgyűjtés problémakörét is megvitatták.

Az intézet és az *Association Internationale de Droit Pénal* magyar nemzeti csoportja 2009. április 30. és május 2. között rendezte meg a finn és a magyar büntetőjogászok együttműködésének harmincadik évfordulóját megünneplő regionális konferenciát. „A nemzetközi és európai büntetőjog aktuális kérdései” elnevezésű rendezvényen számos elismert nemzetközi szaktekintély mellett az intézet munkatársai tartottak előadást. Külön szekcióülések foglalkoztak a nemzetközi büntetőbíráskodással, a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemmel, a nemzetközi és nemzeti büntető joghatóság megosztásával és az európai elfogatóparancs alkotmányos korlátaival. A konferencia anyagát a szervezők a tanulmánykötet formájában fogják közzétenni.

Az intézet szervezésében és számos külföldi szakértő részvételével, Budapesten, 2009. október 2-én került sor a közép-európai államiság és a nemzeti jelképek témakörét megvitató tudományos tanácskozásra „*Statehood and Symbolism in Central Europe after 1989*” címmel.

Infokommunikációs jogi kérdésekről két nemzetközi rendezvényre került sor. A közszolgálati média és a verseny alkotmányos kérdéseivel foglalkozó konferencia Budapesten, 2009. május 20-án, míg a „*Versenyképesség növelése az infokommunikáció – a hírközlés, adatvédelem és a*

média – szabályozásában” című tanácskozás Budapesten, 2009. november 24-25. között került megrendezésre.

Egy 2008-ban megtartott konferencia folytatásaként, az Azerbajdzsáni Köztársaság Nagykövetségével közösen, Budapesten, 2009. november 4-én került megrendezésre a „Magyarország – Azerbajdzsán: a kultúrák párbeszéde. Gazdaság, jogtudomány, politológia” címet viselő társadalomtudományi konferencia.

A hazai rendezvények közül első helyen kell szót ejteni az intézet fennállásának 60. évfordulója alkalmából, a Magyar Tudományos Akadémia székházában, 2009. október 19-én, „Egy tudományos műhely hat évtizede” címmel megrendezett ünnepi konferenciáról. Az intézet történetét és jelentősebb tudományos eredményeit felidéző nagyszabású rendezvényen – számos közjogi méltóság és országosan elismert szaktekintély mellett – a kutatóhely egykori munkatársai is jelen voltak.

A Miniszterelnöki Hivatal és a Magyar Tudományos Akadémia stratégiai kutatási programjának keretében, a Harsányi János Főiskolával együttműködésben, Budapesten, 2009. április 23-án került sor „Az új világrend és az emberi jogok – a globalizáció komplex hatásai” című tudományos konferenciára, melynek előadói interdiszciplináris megközelítésben vizsgálták a rendezvény címében szereplő témakört.

Végezetül, említést érdemel „Az uniós tagság következményei a magyar jogrendszerre és a közigazgatásra” címmel, Budapesten, 2009. június 5-én megrendezett konferencia, valamint „A csődjog aktuális kérdései” címmel, Budapesten, 2009. december 11-én megrendezett tudományos tanácskozás, melyet gyakorlati szakemberek részéről is nagy érdeklődés kísért.

A felsoroltakon kívül több műhelyvitára és könyvbemutatóra is sor került.

Hazai és nemzetközi felsőoktatásban való részvétel

A tárgyévben a kutatók többsége kiterjedt oktatási tevékenységet végzett számos felsőoktatási intézményben. Összesen harmincöt kutató tanít különböző felsőoktatási intézményben, így az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, a Károli Gáspár Református Egyetemen, a Közép-európai Egyetemen, a Miskolci Egyetemen, a Pécsi Tudományegyetemen, a Széchenyi István Egyetemen, a Budapesti Corvinus Egyetemen, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen, a Semmelweis Egyetemen, az Általános Vállalkozási Főiskolán, az Eszterházy Károly Főiskolán, a Kodolányi János Főiskolán. A tárgyévben két kutató vezetett doktori iskolát. Ezen kívül többen külföldi egyetemeken is oktattak.

A kutatók a graduális képzésben összesen hatvanhat elméleti kurzust és hatvankilenc gyakorlati kurzust tartottak, többet idegen nyelven. A tárgyévben kilenc oktató tartott kurzust mesterképzésben, és tizennégy kutató oktatott doktori iskolában. Az intézet kutatói közel kétszáz felsőfokú és posztgraduális kurzust tartottak magyar, angol, francia és német nyelven, emellett huszonkét tudományos diákköri dolgozatot, százharminckét diplomamunkát és tizenkét doktori értekezést készítő hallgató munkáját segítették a tárgyév során.

A beszámolási évben az intézet több kutatója – a Kormányzati Személyügyi Szolgáltató és Közigazgatási Képzési Központ felkérésére – részt vett a közigazgatási versenyvizsga közép- és felsőfokú tananyagának és vizsgakövetelményeinek kidolgozásában, valamint a vizsgáztatók szakmai felkészítésében.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

Az NKFP-B2-2006-2008 (2006-2009) „Önkormányzatiság, a pozitív diszkrimináció, az oktatás szerepe a romák helyzetének javításában – elméleti és gyakorlati modellek” című projekt az etnikai adatkezelésre vonatkozó szabályozás reformjával foglalkozott. A kutatók a hátrányos megkülönböztetés elleni fellépéssel és a pozitív diszkriminációval összefüggésben felmerülő adatkezelési kérdésekről szerveztek konferenciát, a pozitív diszkrimináció alanyi köre azonosítását pedig egy angol nyelvű könyvfejezetben vizsgálták.

Az OTKA T/62382 (2006-2009) „A bírói érvelés összehasonlító tanulmányozása” című projekt a tárgyban zárult le, a kutatási eredmények bemutatására – több magyar, angol, német és francia nyelvű tanulmány mellett – egy monográfia keretében került sor. A projekthez kapcsolódóan önálló tanulmányok elemezték többek között a kodifikáció, a bírói döntéshozatali folyamat és a jogszociológia egyes kérdéseit is.

Az OTKA T/68361 (2007-2011) „Jogállamiság és rendőrség: Korszakváltás és új kihívások” című projekt keretében a rendészeti jog alkotmányos kérdéseit vizsgáló résztanulmányok jelentek meg hazai és külföldi szaklapokban, magyar és angol nyelven. A témában a kutatók számos hazai és külföldi konferencián tartottak előadást.

A GVH-VKK (2008-2009) „A közszolgáltatás és verseny problematikája a médiapiacra, különös tekintettel a digitalizáció folyamatára” című projekt a közszolgálati műsorszolgáltatás állami támogatási szabályaival kapcsolatos uniós joggyakorlatot és a szabályozási környezetet vizsgálta. A kutatás részletesen elemezte az új digitális technológiáknak és üzleti modelleknek a közszolgálati modell fejlődésére és a kapcsolódó szabályozásra vonatkozó hatásait.

Az NKTH MEC-4-2008-0460 (2008-2009) „Mecenatúra” pályázatának keretében, Budapesten, 2009. november 24-25. között egy nemzetközi tudományos konferencia került megrendezésre „Versenyképesség növelése az infokommunikáció – a hírközlés, adatvédelem és a média – szabályozásában” címmel.

Az OTKA K76.308 (2008-2010) „Az EU tagállamainak közigazgatási rendszere” című projekt keretében a beszámolási évben a közreműködő kutatók megkezdték az egyes uniós tagállamok közigazgatási rendszereinek elemző és összehasonlító jellegű feldolgozását.

Az IVF 20910178 (2009-2010) „Államiság és szimbólumai Közép-Európában 1989 után (Statehood and Symbolism in Central Europe after 1989)” című projekt keretében angol nyelvű nemzetközi konferencia megrendezésére került sor, az elhangzott előadások írott változata pedig egy angol nyelvű nemzetközi folyóiratban kerül publikálásra.

Az OTKA T/7868 (2009-2011) „Személyiségi jogok az információs társadalomban” című projekt a felhasználók személyiségét és különösen polgári jogi védelmét biztosító eszközöket vizsgálja a digitális környezetben jelentkező kihívások tükrében.

Az OTKA T/76488 (2009-2012) „A Lisszaboni Szerződés hatása a magyar jogrendszerre” című projekt kezdő évében – az előkészítő anyagok és a szakirodalom tanulmányozása mellett – megszülettek az első kutatási eredmények is, melyek összefoglaló elemzése a tárgyévét követő esztendőben várható. A kutatások a bel- és igazságügyi együttműködés és a Lisszaboni Szerződés kérdéseire, és a magyar és külföldi alkotmánybíróági döntésekre irányultak.

Az OTKA K78.537 (2009-2012) „*Lex Baiuvariorum – Jogfelfogás és társadalomkép a kora középkorban*” című projekt első évében főként a szakirodalom tanulmányozása folyt, de már konkrét tudományos eredményként említhető, hogy a téma egy egyetemi habilitációs előadás, valamint több magyar és angol nyelvű tanulmány tárgyát képezte.

A *Miniszterelnöki Hivatal és a Magyar Tudományos Akadémia globalizáció témakörével összefüggésben folytatott stratégiai kutatásai* a tárgyév folyamán sikeresen lezárultak. A kutatási eredmények közzétételére egy konferencia keretei között került sor, az elhangzott előadások írott változatának publikálása folyamatban van.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

Könyv, szerkesztett mű, egyéb önálló kötet

1. Boóc Á, – [Fábián F] – [Sándor I] – Török G: A civilisztika dogmatikája. HVG-ORAC, Budapest, 2009. 242 p.
2. Boóc Á: A nemzetközi kereskedelmi választottbíráskodás. A választottbíró megválasztása és kizárása. HVG-ORAC, Budapest, 2009. 413 p.
3. Halász I: Állampolgárság, migráció és integráció. MTA Jogtudományi Intézete, Budapest, 2009. 187 p.
4. Lamm V (szerk.): Jogi lexikon. Complex Wolters Kluwer, Budapest, 2009. 766 p.
5. Lőrincz L (szerk.): Eredményesség és eredménytelenség a közigazgatásban. MTA Jogtudományi Intézete, Budapest, 2009. 320 p.
6. Pap A.L: Mozgásszabadság. Alkotmányjogi és nemzetközi jogi alapok. L'Harmattan, Budapest, 2009. 206 p.
7. Sárközy T: A korai privatizációtól a késői vagyontörvényig. HVG-ORAC, Budapest, 2009. 376 p.
8. Sulyok G: Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Biztonsági Tanácsa: összetétel, szavazás, reform. Complex Wolters Kluwer, Budapest, 2009. 257 p.
9. Tóth M: Bűnszövetség, bűnszervezet. Complex Wolters Kluwer, Budapest, 2009. 220 p.
10. Varga Cs: Jogrendszerek, jogi gondolkodásmódok az európai egységesülés perspektívájában. Magyar körkép – európai uniós összefüggésben. MTA Jogtudományi Intézete, Budapest, 2009. 282 p.

Könyvfejezet, tanulmány kötetben (max. 20 oldal)

1. Bragyova A: Jogváltozás, kontinuitás és múlttagadás. Adalékok a rendszerváltás jogelméletéhez. 11-46 p. In: Lamm V (szerk.): Rendszerváltás a jogban. MTA Jogtudományi Intézete – MTA Társadalomkutató Központ, Budapest, 2009.
2. Gajduschek Gy: A közigazgatási eredményesség – piaci hatékonyság? Avagy alkalmazható-e a piaci ideál a közigazgatásban? 9-91 p. In: Lőrincz L (szerk.): Eredményesség és eredménytelenség a közigazgatásban. MTA Jogtudományi Intézete, Budapest, 2009. 320 p.

3. Halász I, – Schweitzer G: Állampolgárság. 2432-2470 p. In: Jakab András (szerk.): Az Alkotmány kommentárja I-II. Második, javított, bővített kiadás. Századvég, Budapest, 2009.
4. Kecskés G: The Concept of Environmental Damage in the Framework of International Law. 307-315 p. In: Smuk Péter (szerk.): A jogállamiság 20 éve. Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Győr, 2009.
5. Majtényi B: Az egészséges környezethez való jog. 512-530 p. In: Jakab András (szerk.): Az Alkotmány kommentárja I-II. Második, javított, bővített kiadás. Századvég, Budapest, 2009.
6. Majtényi B, – Pap A.L: Should Ethnic Data Be Standardized? Different Situations of Processing Ethnic Data. 63-88 p. In: Szabó Máté Dániel (ed.): Privacy Protection and Minority Rights. Eötvös Károly Policy Institute, Budapest, 2009.
7. Mavi V: Sustainable Mountain Management from Human Rights Perspective: The Case of the Alps and the Carpathian Mountains. 28-39 p. In: Majtényi Balázs – Tamburelli, Gianfranco (ed.): Sustainable Development and Transboundary Co-operation in Mountain Regions. L'Harmattan, Budapest, 2009.
8. Pap A.L: Law Enforcement Ethno-racial Profiling: Concepts and Recommendations. 285-296 p. In: Benedek, Wolfgang – Karl, Wolfram –Mihr, Anja –Nowak, Manfred (ed.): European Yearbook on Human Rights. Neuer Wissenschaftlicher Verlag, Wien, 2009.
9. Sárközy T: A kormányzati szervezet modernizációjának eredményei és balsikerei 2006-2008. 410-433 p. In: Sándor Péter – Vass László (szerk.): Magyarország Politikai Évkönyve 2008-ról. Kossuth Kiadó, Budapest, 2009.
10. Szamel K: A szociális Európa tanulságai. 171-242 p. In: Lőrincz Lajos (szerk.): Eredményesség és eredménytelenség a közigazgatásban. MTA Jogtudományi Intézete, Budapest, 2009. 320 p.
11. Török G: Csődjog – kétféle megközelítésben. 289-295 p. In: Simon István (szerk.): Tanulmányok Nagy Tibor tiszteletére. Szent István Társulat, Budapest, 2009.
12. Varga Cs: Rule of Law, or the Dilemma of an Ethos: Gardening versus Mechanisation. 213-230 p. In: Bergling, Per – Ederlöf, Jenny – Taylor, Veronica, L. (ed.): Rule of Law Promotion. Global Perspectives, Local Applications. Iustus Förlag, Uppsala, 2009.
13. Vörös I: Külföldi beruházások: a koncesszió néhány gyakorlati és elméleti alapkérdéséről. 81-116 p. In: Ernszt Ildikó (szerk.): De iuris peritorum meritis. Studia in honorem János Bruhács. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2009.

Tanulmány folyóiratban (min. 20 oldal)

1. Bodzási B: A határon átnyúló jelzáloghitelezés nemzetközi magánjogi problémái. Magyar Jog, Vol. 56. 2009. No. 4. 237-249 p.
2. Czigler D.T: A szerződésekre alkalmazandó jog jövőbeni meghatározása az Európai Közösségben: a Róma I. rendelet szabályai. Állam- és Jogtudomány, Vol. 50. 2009. No. 1. 73-110 p.

3. Fehér L: Az emberkereskedelem áldozatára vonatkozó alapelvek a nemzetközi dokumentumokban. *Acta Humana*, Vol. 20. 2009. No. 1-2. 130-145 p.
4. Fekete B: Az összehasonlító jogi funkcionálisról – elmélettörténeti vázlatkísérlet. *Állam- és Jogtudomány*, Vol. 50. 2009. No. 2. 199-227 p.
5. Friedery R: A hivatali visszásság, a maladministration az európai ombudsman nézőpontjából. *Új Magyar Közigazgatás*, Vol. 2. 2009. No. 10-11. 20-27 p.
6. Koppányi Sz, – [Polefkó P.]: A spam-probléma Magyarországon – avagy a kéretlen elektronikus hirdetésekkel kapcsolatos jogi szabályozás. *Állam- és Jogtudomány*, Vol. 50. 2009. No. 1. 45-72 p.
7. Lamm V: Adalékok a Rule of Law érvényesüléséről a nemzetközi jogban. *Jog – Állam – Politika*, Vol. 1. 2009. No. 2. 3-32 p.
8. Lőrincz L: Az állam és a közigazgatás szerepének erősödése. *Állam- és Jogtudomány*, Vol. 50. 2009. No. 1. 5-15 p.
9. Nótári T: Az államkoncepció megjelenése egy cicerói perbeszédben. *Magyar Jog*, Vol. 56. 2009. No. 12. 717-725 p.
10. Varga Cs: Rule of Law: Challenges with Crossroads Offered. *Central European Political Science Review*, Vol. 10. 2009. No. 35. 42-68 p.

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

Az intézet neve: MTA Jogtudományi Intézet

Átlaglétszám ¹ :	55	Ebből kutató ² :	42
PhD, kandidátus: 18	MTA doktora: 5	levelező tag: 1	rendes tag: 1
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			17
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			524
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			524
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	72	idegen nyelven:	17
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	7
tanulmánykötetben	magyarul: 59	idegen nyelven:	13
recenzió, kritika	magyarul: 19	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ : 1065	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		1065
kapott recenzió, kritika:			0
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 8	idegen nyelven:	1
könyvfejezet	magyarul: 59	idegen nyelven:	13
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 8	idegen nyelven:	4
sorozatszerkesztés	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 1	MTA doktora: 1	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	56	hazain:	73
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	14	hazai:	28
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	8	hazai:	38
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			28
TDK munkát készítő hallgatók száma: 22	Diplomamunkát (BSc):		42
Diplomamunkát (MSc): 90	PhD-t:		12
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			137
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		205,43	MFt
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 3	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	45,43	MFt
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		13,85	MFt
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		7	MFt
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0	MFt
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		11,346	MFt
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0	MFt
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0	MFt
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		6,52	MFt

KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI INTÉZET

1112 Budapest Budaörsi út 45.

Telefon: 309-2652, Fax: 309-2650,

e-mail: fazekas@econ.core.hu, honlap: www.econ.core.hu/

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

Az intézet 2009-ben a 2008-2012 évekre kialakított kutatási stratégiájának megvalósításából adódó célokkal folytatta kutatásait, teljesítette a kutatási szerződésekben és megállapodásokban vállalt kötelezettségeit. Legfőbb feladatai a Verseny és szabályozás, valamint a Munkaerőpiaci Tükör 2009. évi kötetének összeállítása, az Európai Bizottság 6. és 7. keretprogramja által támogatott kutatási projektek időarányos teljesítése, valamint egy munkapiaci keresleti és kínálati előrejelző rendszer megvalósíthatóságának előkészítése voltak.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

Piac- és Vállalatelméleti és Empirikus Kutatások

Elkészült a *Verseny és szabályozás* című évkönyv második kötete. Ennek áttekintő tanulmányai vizsgálták, hogy a nemzeti szabályozó hatóságok szervezete és jogalkalmazása hogyan illeszkedik a hazai szabályozási hagyományokba, mi a szerepe a belső gazdaságosságoknak a termelési folyamatokban. Bemutatta a hírközlés szabályozásában használt új közgazdasági elemzési eszközöket, és ezeknek más hálózatos szolgáltatásoknál való használhatóságát. A hálózatos szolgáltatások piaci témakörben a távközlési és gázszolgáltatási piacok liberalizálódásának mérhetőségi problémájával foglalkoztak, illetve készült egy a gazdasági szereplők számára nagyon jól használható összefoglaló a legfrissebb szakirodalomról, a jog és közgazdaságtannal foglalkozó web-portálokról, a legismertebb nemzetközi, közgazdasági elemzést végző tanácsadó cégekről és online hozzáférésükről.

A *Váltási költségek becslése* című projekt a bankváltást megakadályozó költségek kimutatására ad egy vállalati szintű panel adatok esetében alkalmazható módszertant. A régi és az új fogyasztókra külön vizsgálják, hogyan reagálnak az árak változására, majd a reakciókra adott válaszok közötti különbségből identiflikálják a váltási költségeket. A módszert a magyar személyi hitelek piacára alkalmazva az látható, hogy a régi fogyasztók becsült reakciója 70%-kal alacsonyabb, mint az újaké, amely jelentős váltási költségekre utalhat, és komolyan növelheti a bankok piaci erejét.

A verseny- és ágazati szabályozásban az érintett piacok definiálása egyre elmélyültebb közgazdasági elemzést igényel. A *statisztikai módszerek a vezetékes és mobil távközlési szolgáltatások helyettesítésének vizsgálatára* című kutatás koherens módszertani keretet próbál felállítani a fix-mobil helyettesítés vizsgálatához. A vezetékes és mobil telefonok közötti helyettesítés esetében a használati és a hozzáférési helyettesítés kérdését vizsgálták. A kutatás eredményeként javaslatokat fogalmaztak meg arról, miképpen lehetne

Magyarországon is vizsgálni a vezetőkes-mobil helyettesítés különböző formáit és ehhez milyen adatgyűjtésre lenne szükség.

Az innovációorientált magyarországi vállalkozások kockázati tőkével történő finanszírozásának problémáit elemező kutatás eredményei szerint az elmúlt öt év adatai azt támasztják alá, hogy bár javult a magyarországi vállalkozások kockázati tőkéhez jutási lehetősége, az innovatív, induló, fejlett technológiát képviselő cégek tőkeellátása továbbra is megoldatlan maradt. A főként uniós források felhasználásával felállítandó JEREMIE-alapok viszont épp e kockázati tőke-befektetések fellendülését vetítik előre. A közösségi források megnyílása és korai fázisú cégekbe fektetése esetén is azonban csak akkor fog érvényesülni a JEREMIE-program innovációt előmozdító szerepe, ha a befektetésre vállalkozó alapok az induló és korai fázisban lévő hazai vállalkozások közül a nagyobb hozamokat ígérő, ám egyúttal magasabb kockázatot hordozó, innovációt megtestesítő projekteket választják, szemben a hagyományos területeken működő, kiszámítható, ám kisebb hozamú ügyletekkel.

Makrogazdaságtan és növekedés

A Vállalatok és termékek a nemzetközi kereskedelemben: hazai minták és adatok c. kutatás magyarországi cég- és termékszintű adatbázis alapján mutatja be a magyar külkereskedelem legfontosabb szerkezeti jellemzőit. Az adatbázis alapja az 1992 és 2006 közötti éves mérlegekre épülő majdnem teljes körű vállalati panel adatbázis, és a vállalat-termék-ország felbontású vámstatisztika, amely az EU-csatlakozás előtti évekre érhető el. A külkereskedelmi tevékenység jelentős részét viszonylag kis számú cég végzi, az exportáló és az importáló vállalatok termelékenyebbek a külkereskedelemben inaktív cégekhez képest, és a kivitel jelentős részét a több terméket több országba exportáló cégek adják.

Az Innováció, termelékenység és export c. kutatás az innováció és a vállalati teljesítmény közötti kapcsolatot vizsgálja a magyar Közösségi Innovációs Felmérés adatai segítségével. Az innovációs adatokat összeköti a mérlegadatokkal, valamint a vámstatisztikával. Az innovatív vállalatok termelékenyebbek, nagyobb valószínűséggel vesznek részt a külkereskedelemben, és több országba exportálnak. A külföldi tulajdonban lévő vállalatok nagyobb arányban folytatnak innovatív tevékenységet, mint a hazai tulajdonban lévők, de a K+F ráfordításuk és az innováció közötti kapcsolat gyengébb.

Az Agglomerációs termelékenységi többlet és a külkereskedő vállalatok c. kutatás azokat a pozitív külső hatásokat vizsgálja, melyekből a vállalatok egymáshoz való földrajzi közelségük miatt részesülhetnek. Az agglomerációs környezetben működő vállalatok termelékenységi többlete részben ezen előnyök kihasználásának tulajdonítható. A vállalatok azonban nem képesek azonos mértékben felhasználni az agglomeráció nyújtotta előnyöket. A magyar feldolgozóipari vállalatokat 1992-től 2003-ig tartalmazó panelen végzett számítás szerint a külkereskedő vállalatok az agglomeráció növekedésével arányosan nagyobb termelékenységet mutatnak. A nem külkereskedő vállalatok esetében mindez nem mutatható ki. A külkereskedelmi tevékenységben stabilan résztvevők 16 százalékkal magasabb termelékenységet mutatnak egy kétszer annyira sűrű környezetben, mint a nem kereskedő cégek.

A *Makroökonómia és a gyakorlat* c. kutatás keretében elkészült egy, a gyakorlati makroökonómiai modellezés szempontjából fontos, középtávú makroökonómiai problémákat tárgyaló könyv, amely felhasználja az elméleti és empirikus közgazdaságtan eredményeit, a

nemzetközi modellezési tapasztalatokat, és az eddigi magyar modellezési kísérletek tanulságait.

A Balassa-Samuelson-hatás térbeli magyarázata c. kutatás egy egyszerű regionális modell segítségével magyarázza azt, hogy az árszint miért magasabb a gazdagabb országokban. A kiinduló feltevés az, hogy a feldolgozóipar termékei kereskedhetők, míg a szolgáltatásokat csak a közeli nagyváros lakói élvezhetik. Az országok fejlődésével a teljes tényezőtermelékenység nő mindkét ágazatban. Tekintve, hogy a szolgáltatások a szűkösen rendelkezésre álló földért versenyeznek a lakosokkal, a munkatermelékenység itt lassabban nő, mint a feldolgozóiparban, ami a szolgáltatásokat egyre drágábbá teszi, s ezáltal az árszint emelkedik. Ezt az elméleti magyarázatot támasztja alá az, hogy a nagyobb népsűrűségű, városiasabb országokban és azokban az ágazatokban, amelyek közelebb vannak a fogyasztókhoz, a Balassa-Samuelson-hatás erősebb.

A Gépek és gépkezelők: az importált gépek hatása a bérek egyenlőtlenségére c. kutatás szerint a gépek és kezelőjük egymás kiegészítői; a jobb minőségű, importált gépekhez magasabb képzettségű kezelőkre van szükség. Munkáltatókat és munkavállalókat összekapcsolóan tartalmazó adatok alapján azonosíthatók az importált gépet használók. Ők 23 százalékkal többet keresnek, mint a hozzájuk hasonló képzettségű, de nem importált gépen dolgozók. Ez a gép és gépkezelő közötti kiegészítő kapcsolat magyarázza az importálók és a nem-importálók közötti bérkülönbség mintegy felét. Ha az export jobb minőségű terméket követel, akkor az jobb gépeket és képzettebb kezelőket kíván meg, amit magasabb bérral kell elismerni.

Globalizáció eu integráció és felzárkózás

A rendszerváltás gazdaságpolitikája – elsődleges és másodlagos privatizáció Közép-Európában és a volt Szovjetunióban c. kutatás keretében készült könyv hat volt kommunista ország – Csehország, Lengyelország, Magyarország, Oroszország, Szlovénia és Ukrajna – privatizációs politikáját, gyakorlatát és a magánosítás eredményeit vizsgálja, különös figyelmet fordítva a privatizáció egyes országok közötti különbségeire és az utóbbiaknak az országok politikai átalakulási folyamatai sajátosságaival megfigyelhető összefüggésére.

A *klaszterek* működését elemző kutatás azt vizsgálta, hogy a klaszterek komplex együttműködési rendszere ráépülhet-e a már meglévő együttműködési hálóra, és lehetséges-e hogy a multinacionális cégek együttműködése hálójá klaszterként működjön. Az eredmények azt mutatták, hogy a multinacionális vállalatok érdekeikkel ellentétesnek tarthatják saját beszállítói hálózatuk klaszterbe szerveződését. Egyéb, tőlük függetlenül szerveződő klaszterhez való kapcsolódásukra csak akkor lenne lehetőség, ha a klaszterfejlődésre erősnek bizonyul a helyi igény, s egy hatékony klasztermenedzsment irányításával a klaszter már bizonyította az életképességét és a benne résztvevők számára az elérhető üzleti előnyöket.

Egy további kutatás nemzetközi tapasztalatok tükrében elemezte, hogy milyen intézményi okai vannak a kiábrándító hazai innovációs teljesítménynek. A kutatás fő következtetés szerint az innováció ösztönzése elsősorban azért nem sikeres, mert az innováció keretfeltételei – az ingatag makrogazdasági helyzet, a tőkéhez jutás korlátai, a sajátos duális gazdasági szerkezet, a piaci verseny torz formái és gyenge intenzitása, a vállalkozói kultúra jellege, valamint a közfinanszírozású K+F szervezetek és a vállalkozások céljai közötti alapvető eltérések – annyira kedvezőtlenek, hogy azt a szakpolitikai intézkedések nem képesek ellensúlyozni. Ebből következően nem érdemes „csodaszert” keresni: az ország innovációs teljesítményét nem lehet néhány jól megválasztott szakpolitikai intézkedéssel gyorsan és

gyökeresen javítani. Olyan erőfeszítésekre van szükség, amelyek az innovációra ható tényezők együttes figyelembevételével a stratégiaalkotás, a szakpolitikai eszközök tervezése és alkalmazása során egyaránt lényeges változásokat céloznak meg.

Oktatásgazdaságtan

Az iskoláskor előtti egyenlőtlenségeket vizsgáló kutatás eredményei azt mutatják, hogy a hátrányos helyzetű családok gyermekei igen komoly induló hátrányokkal kezdik el iskolai pályafutásukat. Azoknak a halmozottan hátrányos helyzetű gyerekeknek, akik hasonló társadalmi helyzetű társaikhoz képest másfél-két évvel hosszabb ideig jártak óvodába, nagyjából 30 százaléknyi szóráséeggel magasabbak a 4. évfolyamon mért kompetenciaeredményei. A halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek jó része azonban kisgyermekkorában már akkora lemaradást halmozhatott fel, hogy az óvodába járás idejének megnyújtása sok esetben mégsem elegendő ahhoz, hogy az átlagos iskolaérettségi szintre hozza fel őket. Ezeknek a gyerekeknek az átlagnál hosszabb idejű óvodáztatásra és célzott kisgyermekkorai fejlesztő programokra lenne szükségük, miközben a halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek a társadalom átlagához képest rövidebb ideig járnak óvodába.

Az általános iskolai szegregáció elemzése a 2006. évi országos kompetenciamérés teljes körű adatbázisa alapján részletesen bemutatja az iskolák közötti és az iskolákon belüli, osztályszintű elkülönülés mértékét, településszintű és regionális különbségeit és a szegregáció mértékét befolyásoló összefüggéseket. Az eredmények azt mutatják, hogy az iskolák közötti szegregáció erősebb, mint az iskolákon belüli, osztályok közötti elkülönülés. Az etnikai szegregáció iskolák közötti mértéke nagyobb, mint a hátrányos helyzet szerinti elkülönülésé. Az elkülönülés mértéke az iskolák között annál nagyobb, minél nagyobb városról van szó; a nagyobb intézményszám és az iskolakörzetek közötti nagyobb mobilitás növeli az iskolák közötti szegregációt. A roma tanulók település, illetve kistérségi aránya erős hatással van nemcsak az etnikai szegregáció, hanem a hátrányos helyzetű tanulók iskolai szegregációjának mértékére is. Az elemzés azt is bemutatta, hogy a viszonylag alacsony szinten stagnálás után az iskolák közötti szegregáció nagymértékben megnőtt.

Az oktatási intézmények nemzetközi összehasonlító elemzésének legfontosabb eredménye, hogy az olyan korai szelekciót megvalósító intézmények, mint a magyarországi hat- és nyolcosztályos gimnáziumi képzés az oktatási rendszer eredményességet nem csökkentik egyértelműen, miközben egyértelműen csökkentik a esélyegyenlőséget. A magyar adatokra épülő részletesebb elemzés megmutatta, hogy a hat- és nyolcosztályos gimnáziumok eredményesebbek, mint a hagyományos gimnáziumok és ugyanakkor erősen szelektálják a jobb képességű és jobb státuszú tanulókat.

A tanári minőséget vizsgáló kutatások legfontosabb eredménye az, hogy Magyarországon megfigyelhető a kevésbé felkészült tanárok és a rosszabb helyzetű gyerekek összepárosítása. Az egyéni szintű tanári adatokat használó valószínűségi modellek is megerősítik, hogy a jobban felkészült tanárokat kisebb valószínűséggel találjuk a hátrányos helyzetű gyerekeket nagy arányban tanító iskolákban. A tanári keresetek elemzése azt mutatja, hogy a hátrányos helyzetű diákokat nagy arányban oktató iskolák tanárai alacsonyabb bérért dolgoznak. Az eredmények arra utalnak, hogy egy egyszeri, az elmúlt egy-két évtizedben Magyarországon végbement kedvezőtlen folyamat hatásáról van szó, amiben vélhetően alapvető szerepet játszik a negatív önszelekció felerősödése a tanárok kiválasztódásában.

2009-ben angol nyelven, könyvalakban is megjelent az *Országos Oktatási Integrációs Hálózat (OOIH) több éven át folyó hatásvizsgálatáról* szóló jelentés, amely összefoglaló képet nyújt az OOIH program hatásáról a résztvevő iskolák tanulóinak fejlődésére. A program általános javulást hozott a résztvevő iskolák tanulói fejlődésében. Az integrált oktatás kimutathatóan csökkentette az etnikai előítéleteket. A programhoz tartozó integrált iskolákban a tanulók olvasáskészsége és továbbtanulási esélyei is javulnak valamelyest, akár a roma, nem roma, hátrányos helyzetű, vagy nem hátrányos helyzetű tanulókat tekintjük. A programnak jelentős pozitív hatása volt valamennyi tanuló önértékelésére, a saját sors irányításába vetett hitére, valamint a nehéz helyzetekkel való megküzdési készségére.

Munkapiaci kutatások

A *Magyarországon bekövetkezett társadalmi-gazdasági változásokkal* foglalkozó elemzés kimutatja, hogy az 1995-ös stabilizációs intézkedéseket a gazdasági átmenet első fázisának lezárásaként értelmezhetjük. Az ennek hatására bekövetkező súlyos reáljövedelem-csökkenés a társadalom jelentős része esetében 1998-tól kezdődően kompenzálódott, néhány társadalmi csoport esetében azonban a folyamat nem volt visszafordítható, a növekedés a társadalom mintegy harmadát nem érte el. A szociális transferek jelentős mértékben javították a jövedelem-eloszlási rangsor alsó középmezőnyében lévők helyzetét, nem érték el azonban kellő mértékben a legszegényebbeket. A munka módszertani eredményei közé tartozik egy Magyarországon egyedülálló adatállomány előállítása: az 1993, 1997 és 2002 évi háztartási költségvetési felvételek alapján a háztartások jövedelmének jövedelem-típusok szerinti nettósítása.

A *Munkaerőpiaci Tükör 2009. évkönyv a munkapiaci válság hatásaival, és a munkapiaci diszkriminációval, valamint szegregációval foglalkozik* behatóbban. Ismerteti a közgazdasági szakirodalom bérdiszkriminációt és szegregációt érintő legfontosabb elemzéseit, az antidiszkriminációs jogi környezetet, a romák felzárkóztatását célzó politikák eredményességét, a romák iskolai szegregációjának mérését, és a férfi-női bérkülönbségek elemzését.

A *külföldi tulajdonban lévő vállalatok dolgozóinak bérhatásait* elemző kutatás szerint ez sokkal magasabb Magyarországon, mint máshol. A külföldi vállalatokban dolgozók 8-15 százalékos bérprémiumban részesülnek átlagosan. Ehhez hozzájárulhat, hogy mérési hiba van a bérekben, ám a munkavállalók összetételének változásai nem lehetnek a magas bérprémium okozói. A bérprémium elsősorban a külföldi tulajdonban levő vállalatok magasabb termelékenységével függ össze.

Az *oktatás, foglalkoztatás, versenyképes gazdaság Magyarországon a XXI. században c.* kutatás a felnőttek írásbeliségének nemzetközi vizsgálata adatait felhasználva foglalkozott az írás-olvasási készségek és a foglalkoztatási esélyek kapcsolatával itthon és nemzetközi összehasonlításban. A hiányos írni-olvasni tudás nem kizáró oka a foglalkoztatásnak egy modern piacgazdaságban, ugyanakkor a volt szocialista országokban az írni-olvasni tudás és az alapkészségeket karbantartó munkatapasztalat hiánya komoly mértékben korlátozza az alacsony iskolai végzettségűek munkapiaci részvételét.

Közösségi gazdaságtan és közpolitikák

A *rejtett gazdasággal foglalkozó* több éves kutatás különböző módszerek alkalmazásával vizsgálta a rejtett gazdaság, az adózási viselkedés és a kormányzati szabályozás közti bonyolult kapcsolatokat. A kutatások megmutatták, hogy a közterhek nagysága mellett a

közszolgáltatások színvonala és az azzal való elégedettség, a munkapiaci helyzet, az iskolai végzettség, és a közvetlen környezet viselkedésében uralkodó normák érzékelése is nagyban befolyásolják a rejtett gazdaságban való részvételre való hajlandóságot. A kötet írásai rávilágítanak arra, hogy a mai magyar körülmények között a rejtett gazdaság legjelentősebb szegmensét nem a GDP-be nem is beszámított tevékenységek jelentik, hanem azok, melyek számba vétele, kihasználva az adóarbitrázsra adódó lehetőségeket, nem a tényleges tartalomnak megfelelő formában történik. A rejtett gazdaság e szegmensének fehérítése tehát a kibocsátást nem, ezzel szemben az államháztartási bevételeket növelné.

A közpolitikák egyik legfontosabb és legvitatottabb területéhez kapcsolódóan vizsgálták a *népesség egészségi állapotának magyarázó tényezőit*. Az 1960-2004-es időszak megfigyelései alapján a magyar és osztrák adatokra épített „egészségtermelési függvényeket” alkalmazó ökonometriai modell segítségével az eddigieknél pontosabban sikerült közelíteni a valóságos folyamatokat. Az eredmények szerint a munkaképes korú magyar férfiak rendkívül rossz egészségi állapota, illetve annak romlása nagyrészt életmódjukkal; a tartósan magas alkohol/égetettség-fogyasztással, az erős dohányzással és a második/rejtett gazdaságban végzett többletmunkával, a kilencvenes évek első felében a megugró munkanélküliséggel magyarázható. Magyarországon 2004-ben is még kétszer annyi a valószínűsége annak, hogy egy 15 éves fiú nem éri meg a 60. életévet, mint Ausztriában.

A *nyugdíjrendszerekkel* foglalkozó kutatás abból indul ki, hogy azok egyik legsúlyosabb gondja a népesség hosszú távú elöregedése. A nemzetközi irodalomban számos olyan modell ismeretes, amely ezzel a kérdéssel foglalkozik. A kutatás egy új típusú modellt dolgozott ki, amely abban az értelemben tömör, hogy az összes egyenletet bemutatja. Tömörsege ellenére azonban kitér olyan bonyodalmakra, melyeket más kutatók gyakran figyelmen kívül hagynak, pedig szorosan kapcsolódnak a népességöregedéshez: örökség-hagyás és a családnagyság hatása a családi fogyasztás nagyságára. A modell segítségével numerikusan összehasonlították a különböző nyugdíjstratégiákat: 1. a járulékkulcs megfelelő emelése, 2. a járadékkulcs megfelelő csökkentése, 3. az indexelés szigorítása, 4. a nyugdíjkorhatár emelése.

Vizsgálták továbbá az *EU támogatások elosztásának és felhasználásának eredményességét*, abszorpcióját, közpolitikai hatásait a magyar önkormányzatoknak juttatott EU Strukturális Alapok adatain. A kutatás első eredményei szerint a politikai színezetet váltó választóközetek támogatásáról szóló elmélettel szemben a központi kormányzattal azonos „politikai színű” helyekről pályázók nagyobb esélyeit mutatják. A társadalmi-, pénzügyi- és helyi szükségletekre utaló kontrollváltozók szignifikanciája vegyes, tükrözve a hatékonyság/eredményesség ill. méltányosság/felzárkóztatás közpolitikai elveinek fejlesztéspolitikai keveredését.

Agrárgazdaságtan és vidékfejlesztés

A *nemzetközi agrárkereskedelem* területén tizenkét átmeneti ország mezőgazdasági exportjának meghatározó tényezőit elemezték az Európai Unió piacán 1995 és 2007 között. Az eredmények szerint az átalakulás korai szakaszában megfogalmazott várakozásokkal szemben a kelet-európai régió nem vált meghatározó mezőgazdasági exportőrré.

Vizsgálták a korábbi CEFTA-7 országok agrár-külkereskedelmének versenyképességét és specializációját az EU-15 piacán 1995 és 2007 között. A korábbi CEFTA-7 ország agrárexportja a magasabb értékű, feldolgozott és fogyasztásra közvetlenül alkalmas termékek irányában specializálódott, amely ezen országok mezőgazdaságának szerkezetátalakulásának és az EU piacokba való integrációjának az eredménye.

Megállapították, hogy az *internet használat növekedésének* pozitív hatása volt az élelmiszerexportra 1995 és 2003 között az OECD országokban. Az internet csökkentette a piac specifikus fix költségeket, ezáltal növelte az élelmiszerexportot. Az internet felhasználásnak elsősorban az importáló országokban volt szignifikáns hatása, ami azt sugallja, hogy az internet növelte az információ ellátottságot és növelte a versenyt.

Vizsgálták a magyar mezőgazdaság egészének *technikai hatékonyságváltozásait*, különös tekintettel a változásokat magyarázó tényezőkre, illetve az EU csatlakozás hatásaira. A számítások szerint az EU csatlakozás után a technikai hatékonyság mutató növekedett, ellenben a nagyobb Közös Agrárpolitika támogatások hatása negatívan befolyásolja a magyar termelők hatékonyságát.

Egyéni kutatási programok keretében vizsgálták azt, hogy hogyan függnek össze a több száz évvel ezelőtti első válságok és buborékok különböző értelmezései és a mai válságmagyarázatok. Kutatták a kínai gazdasági növekedés, a területi egyenlőtlenségek és a működőtőke-áramlás összefüggéseit.

Az *Adatbank* munkatársai újragenerálták a Bértarifa-felvétel (1986-2007) adatfile-jait, alternatív és korrekciós súlyozást végeztek a Bértarifa-felvétel egyes részein, beépítették a T-STAR 2007., a Munkaerő-felvétel 2008., a Háztartási költségvetési felvétel 2007. évi hullámait az adatbázisokba, kiegészítették a dokumentációt és a webes felületen elérhető indikátorokat, jövedelemfajtankénti nettósítást végeztek a Háztartási Költségvetési Felvételben, valamint harmonizálták az EU-SILC adatait.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

Az intézet kutatói szinte valamennyi hazai graduális és posztgraduális közgazdasági képzést nyújtó felsőoktatási intézményben oktatnak. (CEU, BCE, ELTE, DE, PTE stb.) Emellett együttműködési megállapodás keretében segítik a veszprémi Pannon Egyetemen, illetve a Szegedi Tudományegyetemen folyó doktori képzést. Kutatói tanítanak külföldi egyetemeken, külső munkatársak neves külföldi kutatóintézetekben. Továbbra is szoros együttműködésben folytatja munkapiacot érintő kutatásait a BCE Emberi Erőforrások Tanszékével, közös Budapesti Munkagazdasági Füzetek című kiadványsorozatában 9 tanulmány jelent meg az évben. Publikálás előtt álló kutatási termékeit megjelentető Műhelytanulmányok sorozata 29 tanulmánnyal gazdagodott.

A globális pénzügyi és gazdasági válsággal összefüggésben kutatói számos fórumon nyilvánultak meg, tartottak előadást. Képviseletük magukat a médiában, tudományos tanácskozáson, felsőoktatási intézmények, szakkollégiumok által szervezett rendezvényeken, a Francia Intézet által szervezett konferenciasorozaton, a prágai Research Connection 2009. konferencián. A magyar gazdaság előtt álló kihívásokról konzultáltak a Nomura International londoni képviselőivel, az OECD Country Studies 6 Economics Department munkatársait pedig a hazai közoktatási reform és a makrogazdaságtan kérdéseiről tájékoztatták.

Verseny és Szabályozás 2008 c. évkönyvükkel a tudományos eredmények és a szakpolitika egymásra találását, a verseny- és ágazati szabályozás gazdasági elemzésekkel való alátámasztását kívánják elősegíteni. A Gazdasági Versenyhivatal támogatásával megjelenő, ingyenesen terjesztett kiadvány iránt érdeklődés mutatkozik a tudományos kutatók körén túl az államigazgatás, a verseny- és ágazati szabályozó hatóságok, a bírói kar versenyjogi,

szabályozási kérdésekben eljáró tagjai, a felsőoktatási intézmények, a tanácsadó cégek, a fogyasztói szervezetek, illetve a szabályozások, versenyhatósági eljárások által különösen érintett vállalkozások részéről. A GVH Versenykultúra Központtal közös szemináriumsorozatot indított a piacelemzés, versenypolitika és szabályozás témakörében.

Az éves sziráki munkatudományi konferenciáját a „Szerkezeti és válságproblémák a munkapiacra” címmel rendezte. A szakpolitika, a felsőoktatás és a versenyszektor különféle szereplői által egyaránt kiemelkedő figyelemmel kísért Munkaerőpiaci Tükör 2009 c. kötete a válság munkaerőpiacra gyakorolt hatásait és a munkapiaci diszkriminációt helyezte fókuszába. Az intézet honlapján korlátozás nélkül hozzáférhető az általa fejlesztett Erőforrástérkép, amely gazdaság- és társadalom-földrajzi on-line lekérdezéseket tesz lehetővé a látogatók számára. Részt vettek a nyugdíjrendszer működésének stratégiai, hosszabb távú kérdéseit elemező Nyugdíj és Időskor Kerekasztal munkájában. Kilencedik alkalommal rendezték meg a Nyári Műhelyt, amellyel a külföldön tanuló vagy hivatásukat külföldön gyakorló közgazdászok számára nyújt fórumot. Hatodik alkalommal rendezték meg a „Transition in Agriculture – Agricultural Economics in Transition” című nemzetközi rendezvényét, amelynek keretét a MTA egyezményes tanulmányutak során kialakított kutatási együttműködések adják.

Együttműködési megállapodásuk van a Kínai Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Intézetével, a romániai Babes-Bolyai Egyetemmel, és a *tokiói* Hitotsubashi Egyetemmel, a koreai SNU-KIEP EU Center-rel, a pekingi School of Economics and Business Administration (SEBA) of Beijing Normal University-vel. Az intézet tagja a European Techno-Economic Policy Support Network-nek (ETEPS). Kutatást támogató szolgáltatásai fejlesztése érdekében belépett a European Association of Research Managers and Administrators (EARMA) nemzetközi szervezetbe, annak éves konferenciáján képviselte magát.

Számos kutatójuk alapítója, elnökségi tagja a Magyar Közgazdaságtudományi Egyesületnek. Vendégkutatót fogadtak a Southamptoni Egyetemről, valamint a bostoni Tufts University-ről.

Az intézet tudományos igazgatóhelyettese tagja a Cseh Nemzeti Bank Kutatási Tanácsadó Bizottságának. Egy kutatója részt vett a PRO-Inno INNO-Policy TrendChart szakértői hálózat munkájában.

Az MTA bilaterális egyezmények keretében a hallei IAMO-val összehasonlító elemzést készítettek a magyar és német sertés szektorban mérhető piaci erőfölényről, a koperi University of Primorska-val a kelet-közép európai agrárkereskedelmet vizsgálták, Varsói Egyetemmel a tejpiac összehasonlításán dolgoztak. A TÉT együttműködés keretében Rennes-i INRA ERS intézettel a magyar mezőgazdaság EU-n belüli helyzetét, kihívásait kutatták.

Angol és magyar nyelvű honlapjukon naprakész tájékoztatást nyújtanak a kutatócsoportok főbb tevékenységeiről, a kutatók publikációiról, sajtómegjelenéseiről, az általuk rendezett konferenciákról és szemináriumokról, a fontosabb kutatási projektekről. Kommunikációs stratégiájuk fontos eleme a honlap látogatottsági adatok rendszeres értékelése.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

38 OTKA téma futott az évben, ebből hat új téma indult. Pályázati tevékenységükben kiemelkedő fontosságú volt a munkapiaci kínálati és keresleti előrejelző rendszer megvalósíthatósági tanulmányának elkészítése, amely alapján EU-s forrásból a következő

évben elkezdődhetnek a megvalósítás munkálatai. Az előkészítéshez az MTA is jelentős támogatást nyújtott. Befejeződött a Szegedi Tudományegyetemmel, és a Budapesti Corvinus Egyetemmel közösen művelt „Oktatás, foglalkoztatás, versenyképes gazdaság Magyarországon a XXI. Században” c. NKTH kutatása. Az Oktatásgazdaságtan csoport az NFÜ kiemelt projektjeként foglalkozik a közoktatás mérése, értékelése, elszámoltathatósága vizsgálatával. TÁMOP program finanszírozza az ELTE TáTK és a Balassi Kiadó közreműködésével megvalósuló felsőoktatási gazdaságtudományi tananyag-fejlesztési projektet.

A Gazdasági Versenyhivatal Versenykultúra központja által kiírt pályázatokon támogatást nyert a Verseny és szabályozás következő évi kötete és négy kutatási projekt. Az Országos Foglalkoztatási Közalapítvány a következő évben is támogatja a Munkaerőpiaci Tükör évkönyvet. A Miniszterelnöki Hivatal támogatásával részt vesznek a Kemény Istvánnak a Szabad Európa Rádióban elhangzott írásait megjelentető kötet háttér munkálataiban.

Folytatták az EU keretprogram által finanszírozott nagy volumenű nemzetközi kutatási projekteket – „A vállalatok, a régiók és az ágazatok versenyképessége a tudásalapú gazdaságban: A foglalkoztatás-bővítő növekedés lehetőségei Európában (*MICRO-DYN*)”, „Tudomány, innováció, vállalatok és piacok a globális világban (*SCIFI-GLOW*)”, „Európai vállalatok a globális gazdaságban: országon belüli szakpolitikák a külső versenyképességért (EFIGE)” – valamint két új kutatást indítottak. A biztonsági és védelmi politikák Európai Kutatási térségre gyakorolt hatását vizsgálják előretekintési módszerek alkalmazásával, valamint a másik, ERA-NET projekt célja, hogy összehangolja azokat az európai, nemzeti és regionális szinten jelenleg zajló és a jövőben várható kutatásokat, melyek a mezőgazdaság és a vidékfejlesztés viszonyát és a fenntarthatósággal kapcsolatos új kihívásokat vizsgálják. A Világbank támogatja egyik kutatójuk béregyenlőtlenségek témájában folytatandó kutatását.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. Bakucs L.Z.–Fertő I.–Fogarasi J.: Investment and financial constraints in Hungarian agriculture In: *Economics Letters*. Vol. 104. No. 3., 2009. – p. 122-124.
2. Békés G.–Kleinert J.–Toubal F.: Spillovers from multinationals to heterogeneous domestic firms: Evidence from Hungary In: *The World Economy*. Vol. 32. No. 10., 2009. - p. 1408-1433.
3. Darvas Zs: Leveraged carry trade portfolios In: *Journal of Banking and Finance*. Vol. 33. No. 5., 2009. - p. 944-957.
4. Fazekas K.–Lovász A.–Telegdy Á. (szerk.): Munkaerőpiaci tükör, 2009. – Budapest : MTA Közgazdaságtudományi Intézet : Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, 2009. – 333 p.
5. Fazekas K. (szerk.): Oktatás és foglalkoztatás. – Budapest : MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 2009. – 160 p. – (KTI Könyvek; 12.).
6. Havas A: Universities and the emerging new players : Building futures for higher education In: *Technology Analysis & Strategic Management*. Vol. 21. No. 3., 2009. - p. 425-443.

7. Horn D: Age of selection counts: A cross-country analysis of educational institutions In: *Educational Research and Evaluation*. Vol. 15. No. 4., 2009. – p. 343-366.
8. Karsai J: A kockázati tőke szerepe az innováció finanszírozásában Magyarországon In: *Külgazdaság*. 53. évf. 5-6. sz., 2009. - p. 42-62.
9. Gábos A.–Gál R.I.–Kézdi G: The effects of child-related benefits and pensions on fertility by birth order : A test on Hungarian data In: *Population Studies*. Vol. 63. No. 3., 2009. - p. 215–231.
10. Kézdi G.–Surányi É: A successful school integration program : An evaluation of the Hungarian National Government's school integration program, 2005-2007. – [Budapest] : Roma Education Fund, 2009. – 147 p.
11. Köllő J: A pálya szélén: Iskolázatlan munkanélküliek a poszt szocialista gazdaságban. – Budapest : Osiris K., 2009. – 245 p
12. Madarász A: Buborékok és legendák: Válságok és válságmagyarázatok - a tulipánmánia és a Déltengeri Társaság, I. rész In: *Közgazdasági Szemle*. 56. évf. 7-8. sz., 2009. - p. 609-633.
13. Major I. (szerk.): Pénzügyi adónyilvántartó rendszerek a világban, Európában és Magyarországon. – Budapest : MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 2009. – 261 p. – (KTI Könyvek; 13.).
14. Réti T: A román gazdaság és a migráció In: *Külgazdaság*. 53. évf. 7-8. sz., 2009. - p. 39-67.
15. Semjén A.–Tóth I.J. (szerk.): Rejtett gazdaság : Be nem jelentett foglalkoztatás és jövedelemeltitkolás - kormányzati lépések és a gazdasági szereplők válaszai. – Budapest : MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 2009. – 266 p. – (KTI Könyvek; 11.)
16. Simonovits A: Népeségöregedés, tb-nyugdíj és megtakarítás - parametrikus nyugdíjreformok In: *Közgazdasági Szemle*. 56. évf. 4. sz., 2009. - p. 297-321.
17. Soós K.A: Rendszerváltás és privatizáció : Elsődleges és másodlagos privatizáció Közép-Európában és a volt Szovjetunióban. – Budapest : Corvina, 2009. – 148 p.
18. Valentiny P.–Kiss F.L. (szerk.): Verseny és szabályozás, 2008. - Budapest: MTA Közgazdaságtudományi Intézet, 2009. - 367 p.

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

Az intézet neve: MTA Közgazdaságtudományi Intézet

Átlaglétszám ¹ :	71	Ebből kutató ² :	48
PhD, kandidátus: 27	MTA doktora: 6	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			10
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			245
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			181
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	37	idegen nyelven:	1
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	23
tanulmánykötetben	magyarul: 26	idegen nyelven:	9
recenzió, kritika	magyarul: 4	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ :	372	összes hiv. száma önidézetek nélkül:	372
kapott recenzió, kritika:			4
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 3	idegen nyelven:	1
könyvfejezet	magyarul: 3	idegen nyelven:	4
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 5	idegen nyelven:	2
sorozatszerkesztés	magyarul: 4	idegen nyelven:	3
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 59	idegen nyelven:	5
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 1	MTA doktora: 1	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	113	hazain:	55
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			11
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	34	hazai:	44
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	6	hazai:	21
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			32
TDK munkát készítő hallgatók száma: 7	Diplomamunkát (BSc):		0
Diplomamunkát (MSc): 49	PhD-t:		21
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			2268
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		330,76	MFt
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 3	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	291,67	MFt
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		54,01	MFt
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0	MFt
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		9,18	MFt
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		169,561	MFt
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		42,16	MFt
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		6,71	MFt
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		12,66	MFt

MŰVÉSZETTÖRTÉNETI KUTATÓINTÉZET

1014 Budapest, Úri u. 49.; 1250 Budapest 1. Pf. 27

Telefon/Fax: 375 0493; Fax: 356-1849

e-mail: arthist@arthist.mta.hu; honlap: www.arthist.mta.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

Az intézet 2009-ben tudományos ülésszakkal ünnepelte 40 éves fennállását. Fő feladata ma is a magyar és magyarországi művészet történetének átfogó jellegű kutatása, emlékanyagának értékelése és dokumentálása. Az interdiszciplináris szempontokat is figyelembe vevő, a szaktudomány új módszertani eredményeit felhasználó kutatás a magyar művészetet nemzetközi kontextusba ágyazottan tárgyalja, különös tekintettel a közép-európai régióra. Az új eredmények publikálása mellett figyelemmel kíséri és értékeli a kortárs művészet fejleményeit, de közfeladatának tekinti, és ezért különös figyelmet fordít a magyar kulturális emlékezet fontos részét alkotó speciális gyűjteményeire, adattárainak és archívumainak gondozására és korszerű továbbfejlesztésére. Munkatársai folyamatosan jelen vannak a felsőoktatásban, különösen a doktorképzésben. Fontos feladata, hogy különböző szakmai projektek kezdeményezője és résztvevője legyen, s integratív kutató-alkotóműhely szerepet töltsön be a diszciplína hazai és nemzetközi keretei között.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

Általános, több korszakot érintő kutatások, eredmények

Kiemelkedő jelentőségű az intézetben szerkesztett, a munkatársak és történészek által írt *Európa színpadán. Magyarország ezeréves hozzájárulása az európai közösség eszméjéhez c.* kötet megjelenése. Az MTA Elnöksége által is támogatott kötet a magyar és európai történelem, illetve kultúra kölcsönhatásait a hagyományoktól eltérő módon a vizualitásra alapozva, elsősorban a műalkotások és a hozzájuk kapcsolódó elemzések segítségével tekinti át. A Szent Koronától a schengeni határok megnyílásáig húzott ív meggyőzően dokumentálja a magyar nemzeti hagyományok és az európai civilizáció összefüggéseit. A reprezentatív kiállítású kötet angol és német nyelven is megjelent, így hozzájárulhat európai integrációs törekvéseink erősítéséhez.

Az intézet szerkesztésében és közreműködésével elkészült az *MTA épített öröksége c.* kötet, mely első ízben tekinti át átfogóan, művészettörténeti és kultúrtörténeti szempontból az MTA építészeti állományát és belsőépítészeti értékeit, a székház mellett a többi ingatlant is feldolgozva. A kötet fontos hozzájárulás az MTA műemléki vagyonának megőrzéséhez, a rekonstrukciós feladatok tudományos megalapozásához.

A székesfehérvári Szent István Király Múzeummal és a város önkormányzatával való együttműködésben elkészült a *Székesfehérvár műemléki topográfija c.* kötet. Az új típusú, a klasszikus műemlékek mellett az urbanisztikai változásokat is feldolgozó, a külvárosok anyagát is tartalmazó kötet tudományos jelentősége mellett gazdasági és kereskedelmi ösztönző lehet (várostervezés, idegenforgalom).

A magyarországi romanika és gótika művészete

Elkészült és leadásra került a magyar romanika művészetét átfogó módon, új tudományos szempontok szerint tárgyaló kötet kézírata.

Átfogó, szakmai díjjal jutalmazott publikáció jelent meg a pilisszentkereszti apátság faragványairól, mely sokban árnyalja a késő romanika művészetéről alkotott képet.

Az intézeti középkorkutatás egyik súlypontját jelentő kodikológia témakörében a kutatások elsősorban a magyar kultúra kulcsfontosságú emlékének tekinthető Képes Krónikára irányultak. Az MTA–OSZK Res Libraria Hungariae Fragmenta Codicorum műhelyével való együttműködésben jelent meg a kódexet feldolgozó kötet.

A már csak a téma jellege miatt is elsősorban nemzetközi keretek között folyó Zsigmond-kori művészet kutatásának új eredményei nemzetközi publikációkban és konferenciákon jelentek meg. Folytatódtak a kultusztörténeti, ikonográfiai, ikonológiai kutatások.

A magyarországi reneszánsz és barokk művészete

A barokk kutatásának egyik újabb, fontos eredményeket ígérő területe a főúri művészetpártolás és mecenatúra szisztematikussá váló kutatása. Eddig ismeretlen magyar és külföldi (elsősorban osztrák, szlovák, horvát, olasz) levéltári források feltárásával, a hagyatéki és gyűjteményi leltárak vizsgálatával új megvilágításba helyezik a 17–18. század főúri (és részben városi) kultúráját, rámutatva műveltségük, ízlésük jellemző, a környező térség főuraival összehasonlítható vonásaira. A kutatás homlokterében jelenleg a herceg Esterházy és gróf Erdődy család mecenatúrája áll, eredményei nemzetközi publikációkban és konferenciákon is megjelentek.

Az intézet együttműködött a Magyar Nemzeti Galériával a *Késő barokk impressziók* c. kiállítás tudományos előkészítésében, ennek kapcsán alapvető publikáció született F. A. Maulbertsch alkotómódszeréről.

Folytatódtak és fontos eredményeket hoztak az eddig ismeretlen, részben Ausztriában őrzött levéltári források feltárásán alapuló kutatások a magyarországi barokk építészet kiemelkedő emlékeinek, a fertői és gödöllői kastélynak építéstörténetéről. A kutatások nélkülözhetetlen támpontot szolgáltatnak az épületek folyamatban lévő, gazdasági-társadalmi szempontból kiemelkedő jelentőségű rekonstrukciójához.

A mind szisztematikusabb rendtörténeti kutatások eredményeképpen publikálásra került a kapucinus rend művészeti tevékenységével foglalkozó tanulmány.

A 19. század művészete

A korszak kutatásának legnagyobb projektje a 19. század művészetének új típusú összefoglalását célzó, OTKA támogatással folytatott vállalkozás. Az ún. kézikönyvprogram újraindításának számító munka a hagyományos megközelítés helyett nagy súlyt helyez a művészet történeti-társadalmi kontextusára, s ebből adódóan annak művészetszociológiai, reprezentációs vetületeire, az új műfajok és médiumok (lapillusztráció, fotográfia) szerepére. Kiemelten elemez több, a korszakra nézve reprezentatív vagy jellemző alkotást. Az intézet munkatársai a kéziratok többségét elkészítették, néhány külső munkatárs kézírata 2010-re várható.

A fent említett szintézis kapcsán több, eddig kevésbé kutatott „résztéma” intenzív feldolgozása kezdődött el. Kiemelkedik közülük a folyóirat-illusztráció szerepével, illetve a fotográfia dokumentatív és műtárgy-reprodukciós felhasználásával foglalkozó kutatás, melynek eredményei döntően külföldi szaklapokban jelentek meg.

Kiemelt szerepet játszanak a korszak kutatásában az építészettel foglalkozó projektek. Így az építészet kulturális közvetítő szerepével, a magyar építészet nemzetközi (német, osztrák, közép-európai) kapcsolataival foglalkozó, fontos publikációkat hozó kutatások, mellettük a korszak egyes épülettípusaival, elsősorban a historizáló kastélyépítészettel és a korszak kertművészetével foglalkozó kutatások és tudományos dokumentációk, amelyek tanulságai a műemlékvédelmi gyakorlatban, ill. az urbanizációs tervezésben hasznosulnak.

A 20. század művészete, kortárs művészet

A kutatások komoly figyelmet fordítanak a modern magyar művészet kialakulására, kezdeti szakaszára. A magyar „Vadak” (Magyar Nemzeti Galéria) c. nemzetközi kiállítási programban való részvétel után a pécsi Janus Pannonius Múzeummal együttműködve az intézet részt vesz a pécsi *Nyolcak* kiállítás előkészítésében. Szerkeszti annak tudományos katalógusát, s forráskiadási tevékenységének egyik legfontosabb vállalkozásaként „Az utak elváltak” címmel megjelenteti az új utakat kereső törekvések 1901 és 1918 közötti sajtóvisszhangját (2009-ben megjelent az első két kötet, a további kettő kiadása 2010-ben várható). A kiállítás s a hozzá kapcsolódó forráskiadás jelentőségét jelzi, hogy a 2010-es pécsi Európai Kulturális Főváros rendezvénysorozat legfontosabb művészeti programjáról van szó.

A két világháború közötti korszakból kiemelkedik a szürrealista törekvések kutatása. Ennek keretei közt az intézet részt vett az antwerpeni Museum voor Schone Kunsten „Lajos Vajda and the Hungarian Surrealism” című kiállításának tudományos előkészítésében, valamint a lille-i Musée d’Art Moderne Lille Métropole „Hypnos” című, a közép-európai szürrealizmusra koncentrálnak kiállítás magyar anyagának összeállításában s a hozzá kapcsolódó tudományos konferencia programjában.

Összefogottabbá váltak a neoavantgárd művészetre vonatkozó kutatások. Erdély Miklós életművének NKA-forrásokból történő feldolgozása mellett, megkezdődött Keserü Ilona életművének feldolgozása.

Az intézet lényeges feladatnak tekinti a posztmodern, ill. kortárs művészet által felvetett kérdések tudományos feldolgozását. A posztmodern diskurzus egyik lényeges eleme a nemek társadalmi szerepének vizsgálata (az ún. gender-studies). Az intézet főkurátori szinten működött közre az e kérdéssel foglalkozó *Gender Check* c. kiállításban (Bécs, Museum Moderner Kunst) s a tudományos katalógusban. Szintén fontos kutatási terület a kortárs művészet mediális változásainak, a fotó-, video-, PC-használatnak a kérdése. Több ezzel foglalkozó publikáció mellett az intézet részt vett az Egyesült Államokbeli magyar kulturális évad keretében Washingtonban rendezett *Another time, another place* c., a magyar és a közép-európai poszt szocialista kortárs művészet videohasználatával foglalkozó kiállítás megvalósításában. Mindezek jelzik, hogy az intézet tevékeny, alakító szerepet kíván betölteni a kortárs művészet, vizuális kultúra aktuális kérdéseinek tematizálásában.

Forrásközlések, tudománytörténet, művészetelmélet

A forrásközlések közül kiemelkedik a már említett, a modern művészet sajtóvisszhangját összegyűjtő sorozat. Emellett meg kell említeni a két világháború közti hivatalos művészet reprezentánsának számító Római Iskola eddig ismeretlen és publikálatlan dokumentumait közreadó forrásközlést.

Mind erősebbé válik az intézet tudománytörténeti projektje. Ennek során a pusztán tudománytörténeti vonatkozásokon túl, az elsősorban a 20. század első felének művészettörténeti tevékenységét feldolgozó program figyelmet kíván fordítani az amúgy a diszciplína egyetemes élvonalába tartozó szakembereknek a korabeli kulturális életben, a

kulturális-szakmai elitben és pressure group-ban betöltött szerepére. A rájuk vonatkozó kutatások így messze túlmutatnak a szűkebb tudománytörténeti kereteken, s a kulturális emlékezet fontos részeként hozzájárulnak a magyar kultúrtörténet gazdagításához. Az ehhez kapcsolódó kutatások során kiadásra került a két világháború közötti korszak hivatalos szempontból legbefolyásosabb személyiségét, Gerevich Tibor munkásságát feldolgozó kiadvány. (Megkezdődött emellett Gerevich Tibor intézetbe került fotóhagyatékának feldolgozása.) Emellett megjelent a generációkat tanító professzorasszony, Zádor Anna szakmai és életútinterjúinak IV. kötete. Megkezdődött a regensburgi Magyar Intézettel való együttműködési szerződés alapján a 20. századi középkorkutatás egyik legnagyobb alakjának számító Bogyay Tamás írásos és fotóhagyatékának feldolgozása.

Az intézet művészetelméleti publikációi elsősorban az ún. „képi fordulatot”, a vizualitásnak a posztmodern korban betöltött újfajta szerepét vizsgálják.

Gyűjtemények, adattárak, archívumok

Az *MTA Művészeti Gyűjtemény* továbbra is alapfeladatának tekinti páratlan értékű műtárgyegyüttese szakszerű őrzését és bemutatását, feldolgozását, a magyar muzeológiába való bekapcsolását. Ennek megfelelően hathatósan működött együtt a Petőfi Irodalmi Múzeum *Kazinczy-kiállításának*, a *BTM Kálvin hagyománya* és a Magyar Nemzeti Galéria *München – magyarul* c. kiállításának megvalósításában. Bemutatta az MTA Pszichiátriai Gyűjteményének anyagát, a Kernstok Károly hagyatéki anyagából rendezett válogatást, és elkezdte a jubileumi Széchenyi-kiállítás szervezését. Az MTA Művészeti Gyűjtemény kedvező adottságai révén „szinergikus” teljesítményeket generál: a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából képes összefogni a SZIMA (MTA Széchenyi Akadémiája), a kortárs művészet és a film, a „tudomány és művészet” tendenciák és a pszichiátria kreatív erőit.

Az ugyancsak az intézet kezelésében és szakmai felügyelete mellett működő *MTA Pszichiátriai Gyűjtemény* – hosszú hányattatás után – megnyugtató elhelyezést nyert, megkezdte szakmai működését, és hivatalosan is megkapta a közgyűjteményi státuszt. Interdiszciplináris jellegéből adódóan intenzív kapcsolatokat épített ki a hazai pszichiátria és művészetterápia intézményeivel és képviselőivel, felvette a kapcsolatot több külföldi társintézménnyel. Szakmai bemutatkozását a 2009 őszén az MTA Művészeti Gyűjteményében rendezett *A különbözőség útjai* c. kiállítás és a hozzá kapcsolódó *Művészet–gyógyítás–tudomány* c. konferencia jelentette. A két rendkívül sikeres, komoly szakmai visszhangot kiváltó esemény jelezte, hogy a gyűjtemény fontos szerepet tölthet be a művészettörténetben és a pszichiátriában egyaránt.

Az intézet többi, speciális gyűjteménye közül ki kell emelni a *Magyar Művészek Lexikonát*.

Az ország legnagyobb „művészeti adatbankjaként” funkcionáló – s nagyon sok külső kutató által használt – gyűjtemény – MTA Elnöki pályázati keretből – megkezdte anyagának digitalizálását: elsőként a legtöbbet használt, s így sérülékeny cédulaanyag mentését.

Az intézet *Adattára* szintén a diszciplína legnagyobb dokumentációs gyűjteménye. 2009-ben is több hagyatékkal, így az Uniqa Biztosító támogatásával megszerzett Kernstok (Horváth Béla)- anyaggal gazdagodott, a helyhiány ellenére biztosítva az anyagok kutathatóságát.

A *Fotótár* eddig gyűjteményéből 37 000 felvételt digitalizált, folytatódott a hagyatéki anyagok feldolgozása.

A *Levéltári Gyűjtemény* is bővült, adományok révén. Bár nem rendelkezik közgyűjteményi státusszal, igyekszik kiszolgálni évente több száz kutatót.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

Hazai kapcsolatok

Az intézet – jellegének megfelelően – szoros kapcsolatokat ápol az MTA társintézeteivel, így mindenekelőtt a Társadalomtudományi Kutatóközponttal, a Történettudományi, Régészeti, Szociológiai és Pszichológiai Kutatóintézetekkel.

Fontos diszciplináris partnereink a múzeumok. Főbb közös projektek, együttműködések: Magyar Nemzeti Galéria (*Késő barokk impressziók, München – magyarul*)

Magyar Nemzeti Múzeum (*Királylányok messzi földről. Magyarország és Katalónia a középkorban*)

Budapesti Történeti Múzeum (*Kálvin hagyományai*)

Petőfi Irodalmi Múzeum (*Kazinczy-kiállítás, Kassák Múzeum*)

Janus Pannonius Múzeum (*Nyolcak-kiállítás*)

Szent István Király Múzeum (*Székesfehérvár-topográfia*)

A műemlékvédelmi és topográfiai projekteken az intézet együttműködik a Kulturális Örökségvédelmi Hivatallal.

Külföldi kapcsolatok

Az intézet együttműködik a CIHA-val (Comité Internationale d’Histoire des Arts), a szakma legnagyobb nemzetközi szervezetével.

Az intézet alapító tagja a RIHA-nak (International Association of Research Institutes in the History of Arts), az egyetemektől és múzeumoktól független művészettörténeti intézetek szövetségének. Egyik kezdeményezője és szerkesztője a RIHA 2010-ben induló online művészettörténeti szakfolyóiratának, részt vesz a szervezet éves tanácskozásain.

Szoros kapcsolatokat épített ki külföldi akadémiai társintézeteivel. Különösen aktív a Szlovák TA Művészettörténeti Intézetével való együttműködése. A kölcsönös kutatócseréken és felügyelő bizottsági tagságokon túl ez konkrét programokban való együttműködést is jelent – túllépve az általuk sokáig hangoztatott autochton szlovák művészet dogmáján a magyar intézet munkatársai részt vesznek a szlovák művészettörténeti szintézis munkálataiban, az azt előkészítő kiállítások katalógusaiban. (Az együttműködés szlovák viszonylatban más intézményekkel, így a pozsonyi Nemzeti Galériával is sikeres.) A korrekt együttműködés fontosságát a két állam közötti feszült kapcsolatok idején aligha lehet túlhangsúlyozni.

Az intézet együttműködési szerződést írt alá a Szlovén és az Orosz TA Művészettörténeti Intézetével, jók a kapcsolatai a cseh, lengyel és román intézetekkel. Különösen fontos a müncheni Zentralinstitut für Kunstgeschichtevel, a szakma egyik vezető európai intézetével való, elsősorban a középkorkutatásban, ill. a 19. sz. művészetét illetően élénk együttműködés. Az intézet meghívást kapott a párizsi művészettörténeti intézet és a londoni Courtauld Institute szakmai rendezvényeire.

Egyéb intézményekkel való együttműködések: Antwerpen, Koninklijk Museum voor Schone Kunsten (*Lajos Vajda and the Hungarian Surrealism*), Lille, Musée d’Art Moderne Lille Métropole (*Hypnos*), Bécs, Museum Moderner Kunst (*Gender Check*), Washington, Katzman Art Gallery (*Another time, another place*), részvétel több külföldi konferencián (Párizs, Bécs, Ljubljana, Zágráb, London, Stuttgart stb.).

Oktatás

Az intézet fontos szerepet játszik a diszciplína felsőoktatásában, a BA és MA-képzések mellett a PhD, ill. DLA-képzésben is. Az intézet munkatársai oktatnak a két művészettörténeti

tanszéken (ELTE – együttműködési megállapodással; PPKE), a művészeti egyetemeken (MKE – ugyancsak együttműködési megállapodással; MOME), valamint más egyetemek szakirányú kurzusain is (Színház- és Filmművészeti Egyetem, PTE, Corvinus Egyetem, Wesley János Lelkészképző Főiskola, Esterházy Károly Főiskola, Eger). Fontosak a külföldi hallgatóknak tartott angol nyelvű kurzusok is (CEU, Corvinus, BME). Vendégelőadóként oktattak Pozsonyban és Tallinnban.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

Az intézet által művelt diszciplína speciális (nemzeti) jellege miatt roppant szűkösek a rendelkezésre álló pályázati források: hazai vonatkozásban leginkább csak a csökkenő volumenű OTKA áll rendelkezésre, külföldi (EU-s) pályázatok e témakörben gyakorlatilag nincsenek.

1. A 19. század művészete (OTKA)

A pályázat egy új típusú, az újabb metodikai és szemléleti fejleményeket alkalmazó korszak-összefoglaló létrehozását célozza meg. A kézikönyvprogram újraindításaként is értelmezhető projekt szerkesztése az intézetben folyik, több munkatárs is részt vesz benne. A kéziratok komoly hányada elkészült, de a téma miatt sokszereplős projekt külsős résztvevői között vannak még elmaradások.

2. Erdély Miklós (NKA)

A pályázat a magyar neoavantgárd talán legnagyobb hatású képviselője életművének feldolgozására irányul. A munka döntő része elkészült, a megjelenést a jogörökösök között folyó vita hátráltatja.

3. Vigyázó Ferenc mecénási tevékenysége (NKA)

A pályázat a vagyonát az MTA-ra hagyományozó Vigyázó Ferenc mecénási tevékenységét áttekintő kiállítás katalógusára irányult. A katalógus kézírata elkészült, várható megjelenés: 2010.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. András E: Kulturális átöltözés. Művészet a szocializmus romjain. Argumentum kiadó, Budapest, 330 (2009)
2. András E: Transitland. Videoart from central and eastern Europe 1989-2009. Ludwig Museum-Museum of Contemporary Art, Budapest, 319 (2009)
3. András E: Dog Eat Dog: Who is in Charge of Controlling Art in the Post-Socialist Condition? *Third Text. Critical and Contemporary Art and Culture*, (London) 96, vol. 23, issue 1, January 65–77 (2009)
4. Barki G: „A tú Gauguin-je” – Berény Róbert hímezései. In: A gödöllői szőnyeg 100 éve. Tanulmányok a 20. századi magyar textilművészet történetéhez, Gödöllői Városi Múzeum, 86–90 (2009)

5. Beke L: Képelemzések. In: Marosi E. (szerk.): Európa színpadán. Magyarország ezeréves hozzájárulása az európai közösség eszméjéhez. MTA Művészettörténeti Kutatóintézet, Balassi Kiadó, Budapest, 189–226, 247–299 (2009)
6. Beke L: Képelemzések. In: Marosi E (Hrsg.): Auf der Bühne Europas. Der tausendjährige Beitrag Ungarn zur Idee der Europäischen Gemeinschaft. Forschungsinstitut für Kunstgeschichte der Ungarischen Akademie der Wissenschaften – Balassi Kiadó, Budapest, 189–226, 247–299 (2009)
7. Beke L: Képelemzések. In: On the Stage of Europe. The millennial contribution of Hungary to the idea of European Community. Research Institute for Art History of the Hungarian Academy of Sciences, Balassi Kiadó, Budapest, 189–226, 247–299 (2009)
8. Beke L: Le rêve et l'inconscient en Hongrie: du symbolisme à l'École d'Europe. In: hypnos, images et inconscient en Europe (1900-1949). Musée d'art Moderne Lille Métropole, 276–282 (2009)
9. Bubryák O: „In Deo vici”. Kegyesség és reprezentáció Erdődy Tamás (1558–1624) horvát bán műpártolásában. *Studia Agriensia* 27 (2008) 261–283 [megjelent: 2009. március]
10. Dávid F: Der Baumeister von Eszterháza – Johann Ferdinand Mödlhammer (1714–1777). In: Schaininger Gespräche. Geschichte der Esterházy. Wissenschaftliche Arbeiten aus dem Burgenland Heft. 128. Eisenstadt, 333–356 (2009)
11. Galavics G: Címszavak reneszánsz és barokk emlékekről. In: Maros E (Hrsg.): Auf der Bühne Europas. Der tausendjährige Beitrag Ungarns zur Idee der Europäischen Gemeinschaft. Forschungsinstitut für Kunstgeschichte der Ungarischen Akademie der Wissenschaften, Balassi Kiadó, Budapest, 130–149, 165–194 (2009)
12. Galavics G: Címszavak reneszánsz és barokk emlékekről. In: Maros E (Ed.): On the Stage of Europe. The millennial contribution of Hungary to the idea of European Community. Research Institute for Art History of the Hungarian Academy of Sciences, Balassi Kiadó, Budapest, 130–149, 165–194 (2009)
13. Galavics G: Die Identifizierung einer Budapester Maulbertsch-Skizze mit Bemerkungen zum Schaffensprozess bei Maulbertsch. Vorlage, Entwurf, Kopie, Paraphrase. In: *Acta Historiae Artium*, L. 119–146 (2009)
14. Gellér K: A rombolás démonától a „femme fatale”-ig Zichy Mihály és Félicien Rops. *Somogyi Múzeumok Közleményei* 18. Kaposvár, (2008) 327–335 [megjelent: 2009-ben]
15. Havasi K: A pilisszentkereszti ciszterci apátság töredékei Esztergomban. *Művészettörténeti Értesítő*. (2008) 57/2. 189–232 (angol rezümé) [megjelent: 2009-ben]
16. Hornyik S: A valóság visszanyerésének paradoxonai. Képzőművészet és film „poétikai” kapcsolatai a BBS-ben. In: Gelencsér Gábor (szerk.): BBS 50. A Balázs Béla Stúdió 50 éve. Műcsarnok – Balázs Béla Stúdió, Budapest, 235–248 (2009)
17. Kerny T: A kapucinus rend működése és építészete Magyarországon. In: G. Merva M. (szerk.): A Máriabesnyői Mária Múzeum. Kiállítási katalógus. Gödöllői Városi Múzeum, 12–30 (Múzeumi Füzetek 10.) (2009)
18. Markója Cs, Bardoly I, Molnos P (szerk. és forrásközlés): A római iskola. *Enigma*, 59. 164 (2009)

19. Markója Cs: Gerevich Tibor és a velencei biennálék – katalógusbevezetők 1930 és 1942 között (tanulmány és forrásközlés). *Enigma*, 59. 79–107 (2009)
20. Markója Cs, Bardoly I (Válogatta és közreadja): A válság tudósa – Interjúk Gerevich Tiborral 1930–1942 között. *Enigma*, 60. 37–78 (2009)
21. Markója Cs, Bardoly I (Szerk. és forrásközlés): Gerevich Tibor. *Enigma*, 60. 153 (2009)
22. Markója Cs: Gerevich Tibor görbe tükrökben (monografikus tanulmány). *Enigma*, 60. 5–44 (2009)
23. Marosi E (Szerk.): Európa színpadán. Magyarország ezeréves hozzájárulása az európai közösség eszméjéhez. MTA Művészettörténeti Kutató Intézete – Balassi Kiadó, Budapest (2009)
24. Marosi E (Ed.): On the Stage of Europe. The millennial contribution of Hungary to the idea of European Community. (Transl. M. Bodóczy). Research Institute for Art History of the Hungarian Academy of Sciences, Balassi Kiadó, Budapest (2009)
25. Marosi E (Hrsg.): Auf der Bühne Europas. Der tausendjährige Beitrag Ungarn zur Idee der Europäischen Gemeinschaft. (Übers. A. Harmath, E. Zador). Forschungsinstitut für Kunstgeschichte der Ungarischen Akademie der Wissenschaften – Balassi Kiadó, Budapest (2009)
26. Marosi E: Die Hofkunst unter Sigismund von Luxemburg in der ungarischen Kunstgeschichtsschreibung. In: Jiří Fajt und Andrea Langer (hrsg.): Kunst als Herrschaftsinstrument. Böhmen und das Heilige Römische Reich unter den Luxemburgern im europäischen Kontext. Deutscher Kunstverlag, Berlin – München, 44–51 (2009)
27. Marosi E: Ungarn und Passau zur Zeit von König Sigismund von Luxemburg und Erzbischof Georg von Hohenlohe von Gran, Der Passauer Dom des Mittelalters, Vorträge des Symposiums Passau, 12. bis 14. März 2007, Hg. Michael Hauck, Herbert W. Wurster, Veröffentlichungen des Instituts für Kulturraumforschung Ostbairerns und der Nachbarregionen der Universität Passau Bd. 60, Dietmar Klinger Verlag Passau, 249–263 (2009)
28. G. Gy. Papp: „Vom Wettbewerbsprojekt für das Parlament in Budapest bis zum Theater- und Redoutengebäude in Zipser Neudorf”. *Ars* 2009/02, 331–345 (2009)
29. Papp J: Artwork Photography in Hungary: The Early Years (1859–1885) – Visual Resources. *An International Journal of Documentation* September (25) Issue 3, 193–238 (2009)
30. Pataki G: Vajda Lajos. Kossuth – Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága – Magyar Nemzeti Galéria 79, Budapest (2009)
31. Sisa J. Assimilation oder Emanzipation? Wien und die ungarische Baukunst im ausgehenden 19. Jahrhundert. In: Csúri K, Fónagy Z, Munz V (Hrsg.): Kulturtransfer und kulturelle Identität. Budapest und Wien zwischen Historismus und Avantgarde. Wien, 227–233 (2008)
32. Szentesi E: „A tabáni Szarvas-ház”. *Tanulmányok Budapest Múltjából*, 34. 33–82 (2009)
33. Tatai E: Conceptualism in Hungary Today. *FAIR. Central and East Europe*, No 02. 17–18. (Berlin Wien, www.fairarts.com) (2009)

34. Tímár Á: „Az utak elváltak”. A magyar képzőművészet új utakat kereső törekvéseinek sajtóvisszhangja. Szöveggyűjtemény I.: 1901–1908; II.: 1909–1910. Janus Pannonius Múzeum – MTA Művészettörténeti Kutatóintézet, Pécs–Budapest, 511+516 (2009)
35. Veszprémy L, Wehli T, Hapák L: A Képes Krónika könyvfestészeti szempontból. In: A Képes Krónika könyve. Kossuth Kiadó, Budapest, 37– 43 (2009)
36. Veszprémy L, Wehli T, Hapák L: A Képes Krónika illusztrációinak leírása. In: A Képes Krónika könyve. Kossuth Kiadó, Budapest, 44–194 (2009)
37. Veszprémy L, Wehli T, Hapák L: The Illuminated Chronicle from the point of view of illuminations. In: The Book of the Illuminated Chronicle. Kossuth Publishing House, Budapest, 37–43 (2009)
38. Veszprémy L, Wehli T, Hapák L: Presentation of Codex through its illuminations. In: The Book of the Illuminated Chronicle. Kossuth Publishing House, Budapest, 44–194 (2009)

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

Az intézet neve: MTA Művészettörténeti Kutatóintézet

Átlaglétszám ¹ :	34	Ebből kutató ² :	24
PhD, kandidátus: 12	MTA doktora: 1	levelező tag: 1	rendes tag: 1
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			2
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			220
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			143
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	12	idegen nyelven:	2
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	9
tanulmánykötetben	magyarul: 11	idegen nyelven:	8
recenzió, kritika	magyarul: 6	idegen nyelven:	1
összes hivatkozás száma ⁷ : 186		összes hiv. száma önidézetek nélkül:	186
kapott recenzió, kritika:			8
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 3	idegen nyelven:	0
könyvfejezet	magyarul: 31	idegen nyelven:	15
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 7	idegen nyelven:	4
sorozatszerkesztés	magyarul: 2	idegen nyelven:	1
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 74	idegen nyelven:	3
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 1	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	27	hazain:	40
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			11
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	7	hazai:	17
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	8	hazai:	8
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			13
TDK munkát készítő hallgatók száma: 1	Diplomamunkát (BSc):		0
Diplomamunkát (MSc): 9	PhD-t:		33
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktatók órák száma ¹³ :			231
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		170,96 MFt	
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 4	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	13,14 MFt	
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		3,04 MFt	
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		4,936 MFt	
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		4,10 MFt	
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		2,22 MFt	

NÉPRAJZI KUTATÓINTÉZET

1014 Budapest, Országház u. 30. 1250 Budapest, Pf.: 29

Telefon: 224-67-81, Fax: 356-80-58

e-mail: etnologia@etnologia.mta.hu; honlap: www.etnologia.mta.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

- A néprajztudomány alapvető kézikönyve: a nyolckötetes *Magyar Néprajz*-sorozat záró kötetének megjelentetése: *Táj, nép, történelem. A magyar népi műveltség korszakai I.2.*
- Társadalomnéprajzi változásvizsgálatok földrajzilag és típusaiban eltérő helyi társadalmakban: egyén és közösség, hagyomány és újítás, alkalmazkodási stratégiák a jelen és a közelmúlt átalakuló gazdasági, társadalmi, kulturális folyamataiban.
- Folklórszövegek (mesék, mondák, proverbiumok), a hitvilág, a népi vallásosság jelenségei és szokások gyűjtése, archívumaik bővítése, digitalizálása, elemzése. A 19. századi népköltészeti szövegtörzset vizsgálata. Interdiszciplináris Benedek Elek-konferencia rendezése születésének 150. évfordulója alkalmából.
- Folyamatok a népi kultúra alakulásának történetében: forrásfeltárások, -kiadások, társadalomtörténeti vizsgálatok.
- Modernizációs törekvések és ezekre adott lokális kulturális válaszok etnológiai vizsgálata Szibériában, Mongóliában és Délkelet-Ázsiában.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

A nyolckötetes Magyar Néprajz I.2. Táj, nép, történelem. A magyar népi műveltség korszakai című kötetének megjelentetése

Az intézet kiemelkedően fontos feladata a néprajztudomány alapvető kézikönyvsorozata, a *Magyar Néprajz* utolsó kötetének megjelentetése, lezárásaképpen egy olyan egyedülálló tudományos szintézisnek, amely megkerülhetetlen igazodási pontot jelent a további néprajzi kutatási irányok kijelöléséhez. *Táj, nép, történelem. A magyar népi műveltség korszakai. Magyar Néprajz I.2.* (Budapest, Akadémiai kiadó, 2009, 745) címmel jelent meg a sorozat záró első kötet második része, időben megelőzve az elsőt. Úttörő vállalkozás a magyar népi műveltség történeti alakulásáról, korszakairól készült összefoglalás, amelynek célja, hogy a történelem menetével párhuzamosan haladva vázolja fel a köznépi társadalom nemzedékről nemzedékre hagyományozódó, egyszerre gazdagodó és fogyatkozó tárgyi, szellemi javainak koronként is eltérő jellegzetességeit. Az őstörténeti hagyatéktól elindulva követi a kulturális javak sorsát az államalapítástól és a kereszténység felvételét követő századokon, a középkor, majd a kora újkor fejlődési szakaszain át a klasszikus kapitalizmus korának végéig, a 20. század derekáig. A kötet a négy korszak kulturális arculatának, újításainak és elhagyott tárgyainak, elavult szavainak felidézésével érzékelteti a köznépi műveltség örökös változását, miközben szem előtt tartja a „keleti hozadék” és az európai műveltségi javak teremtő együttélését és a nagy állandóságot tanúsító elemek, rendszerek máig ható jelentőségét. A kötet felépítése a néprajz tematikáját tükrözi, annak rendszerét követi, koronként jellemezve a társadalomszervezet, az anyagi kultúra (gazdálkodás, kézművesség, az életmód) és a folklór (népköltészet, népzene, néptánc) történeti alakulásmenetét. A köznépi műveltség korokon

átívelő történeti áttekintése tanulságokkal szolgálhat a történeti diszciplínák többségének (nyelvtörténet, technikátörténet, társadalom- és művelődéstörténet), de a magyar nép múltja iránt érdeklődő nagyközönség számára is. A kötet főszerkesztője az intézet akadémikus kutatóprofesszora, szerkesztője és a kötet 4 szerzője az intézet kutatója. A könyv megjelentetését az NKA 900 E Ft-tal támogatta.

Társadalomnéprajzi változásvizsgálatok földrajzilag és típusaiban eltérő helyi közösségekben

Az intézet Társadalomnéprajzi osztályának kutatói (9 fő) különböző, földrajzilag és típusaiban eltérő helyi társadalmakban elemzik az egyén és a helyi közösség élet- és alkalmazkodási stratégiáit, a közösségszerveződés új formáit, a lokális és etnikai identitás kérdéseit, a helyi politika és a hatalom viszonyát. A lokális társadalmak a gazdasági és társadalmi változásokra eltérő válaszokat adnak, különböző modelleket képviselnek. Az intézet több szálon folytat kutatásokat az (utó)paraszti hagyományok, a gazdálkodási, fennmaradási stratégiák témakörében. 2009-ben a *Paraszti közösségek átalakulása. Értékrendváltás falun a 20. század második felében* című OTKA-pályázat (2005–2008, elszámolás 2009-ben, a támogatás összege négy évre: 8509 E FT) témavezetője *Paraszti hagyomány és kényszermodernizáció. Közelítések a néprajzi változásvizsgálathoz* (Budapest, MTA NKI 2009, 199) címmel összegezte a témában elért kutatási eredményeit. Az intézetben tudományos tanácsadóként dolgozó kutató tiszteletére a tárgyévben ünnepi kötet készült *Élet/út/írások* címmel (Budapest, MTA Néprajzi Kutatóintézet – ELTE BTK Néprajzi Intézet, 2009, 433), többek között 11 intézeti kutató tanulmányával, hangsúlyozva a társadalomnéprajzi jelenkutatás fontosságát a néprajztudományban.

A társadalmi átalakulás következtében a városnéprajzi, a romák és a generációk helyzetét felmérő kutatásoknak napjainkban felértékelődik a jelentősége. A Társadalomnéprajzi osztály egyik munkatársa az erdélyi Gábor romák presztízstárgy-gazdaságával kapcsolatos korábbi állomásozó antropológiai terepmunkájának tapasztalatait összegzi, értelmezi, kutatási eredményeit publikálja tanulmányok formájában, OTKA-pályázat támogatásával. Az etnicitás megkonstruálásával és materializálásával foglalkozó angol nyelvű írása a tárgyévben jelent meg a *Social Anthropology* egyik számában.

Az intézeti jelenkutatásnak része a társadalmi érintkezés formáinak, az igényvilág alakulásának, a mindennapok szokásvilágának, az életmódnak, az identitástudat hétköznapi megnyilvánulásainak vizsgálata. Az intézet *Documentatio Ethnographica* sorozatának legújabb köteteként, az NKA támogatásával látott napvilágot a *Tiszta sorok. Tanulmányok a tisztaságról és a tisztálkodásról* (Budapest, L'Harmattan – Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény – MTA Néprajzi Kutatóintézete, 2009, 332) című tanulmánykötet, amelynek szerkesztője mellett négy tanulmány szerzője is az intézet munkatársa. Az előző évben rendezett interdiszciplináris konferencia előadásai tanulmánnyá bővülve a tisztaság és jól ápoltság fogalmának változásával, a hagyományos paraszti testápolás eszközkészletének és gyakorlatának 20. századi felbomlásával, átalakulásával, a tiszta/piszkos kulturális dichotómiájának vizsgálatával foglalkoznak.

A 20–21. század fordulójának demográfiai folyamatai, a népesség korösszetételének változása, a várható életkor kitolódása, az időskorúak számának növekedése kiemelten szükségessé teszi a nemzedékek egymás közötti viszonyának, az öregek társadalomban elfoglalt helyének, kapcsolatrendszerének vizsgálatát, az idősgondozás családi és intézményes modelljeinek kutatását, többek között a migránsok szerepének feltárását az öregek szociális ellátórendszerében. A tárgyévben sikeresen védte meg az *Öregek társadalomnéprajzi vizsgálata* című PhD-disszertációját az intézet korábbi fiatal kutatói ösztöndíjasa.

Az intézet kiemelten fontos kutatási területként kezeli a 20. század második felében a szocializmus gazdasági-társadalmi viszonyai között, majd a rendszerváltás és az európai uniós csatlakozás nyomán lezajló folyamatok bemutatását, hatásuk értelmező elemzését. Ezt bizonyítja a tárgyévben felvett két fiatal kutatói ösztöndíjas kiválasztása. Egyikük kutatásának középpontjában a paraszti társadalom 1945 utáni életformaváltásának mikrotörténeti elemzése áll. A vizsgálat helyszínéül szolgáló – Tiszapalkonya és Tiszakeszi – olyan urbanizálódó falvak, amelyek a szocialista iparosítás kiemelt fontosságú központja, az egykori Leninváros, ma Tiszaújváros vonzáskörzetébe tartoznak, a város vidékeként értelmezhetőek. A két falu párhuzamos vizsgálatával lehetőség nyílik a város és a hozzá kapcsolódó ipar „katalizátor” szerepének feltárására, a kisugárzás és a fogadásbeli fáziseltolódások elemzésére. Másikuk intenzív terepmunkája a gyimesiek ökológiai tudásának, növényzetismeretének, a hagyományos helyi tájhasználatnak feltárását szolgálja, illetve az EU-csatlakozás nyomán jelentkező újfajta szabályozások, követelmények hatását követi nyomon a hagyományos tájhasználat átalakulásában, a gyimesi tejtermelő gazdálkodás, a kaszáló- és legelőkezelés változásában.

A kutatóintézet kiemelt témaként kezeli a nagyvárosi életmód, a városi kultúra kutatását. 2009-ben elkészült a tudományszak városnéprajzi vizsgálatainak összefogását célzó kutatási koncepció, amely a városkutatás előzményeinek, elvi és módszertani felvetéseinek összegzése mellett felvázolja a kutatás lehetséges közös irányait. Két kutató is Pesterzsébet mikroközösségeiben végez terepmunkát. Egyikük a társadalmi mobilitás modelljeit vizsgálja egyéni- és családi életutak elemzésén keresztül, illetve a különböző kulturális háttérű és értékrendű csoportok, civil szerveződések integrációs lehetőségeit, beágyazottságukat a helyi társadalomban több időmetszetben. Másikuk, a kutatóhelyre 2009-ben felvett, a középgenerációt erősítő, a fokozattal rendelkezők korösszetételét javító munkatárs a jelenkori városnéprajzi kutatások keretén belül a városi táplálkozást kutatja egy pesterzsébeti lakókörnyezetben. Célja az ünnepi és hétköznapi étkezési szokások felméréseivel, a táplálkozás objektív, jól körülhatárolható kérdéseinek a segítségével a városi szegénység, az elszegényedési folyamat háttérének feltérképezése.

A magyar népi kultúra régióinak számítógépes vizsgálata kutatási témában az intézmény igazgatóhelyettese sikeresen megvédte *A magyar népi kultúra regionális struktúrája a Magyar Néprajzi Atlasz számítógépes feldolgozása fényében* című akadémiai doktori értekezését. A kutatási téma fontosságát jelzi, hogy az MTA I. Osztálya 2009-ben a Tudomány napja alkalmából *Regionális néprajzi kutatások a Kárpát-medencében* címmel rendezett konferenciát. A rendezvényen a doktori disszertáció szerzője *A magyar kulturális régiók a Kárpát-medencében* címmel, a kutatóintézet vezetője pedig *Kalotaszeg mint magyar „identitásrégió”* címmel tartott előadást. Mindketten előadói voltak a SIEF Etnokartográfiai Munkacsoportjának 2009-ben tartott, 16. nemzetközi tanácskozásának.

Az intézet igazgatója a Történeti-néprajzi osztály vezetőjével együtt több mint egy évtizede kutatja az erdélyi Kalotaszeg és tágabb vidéke társadalmát, és választott terepükön a regionális struktúra és identitás szerveződésének történeti és jelenkori vizsgálatát végzik.

Interdiszciplináris Benedek Elek-konferencia rendezése

2009-ben, Benedek Elek születésének 150., halálának 80., valamint legjelesebb magyarországi kutatója, az intézet egykori munkatársa, Kovács Ágnes születésének 90. évfordulója alkalmából az intézet Folklór osztálya nemzetközi emlékülést rendezett a Petőfi Irodalmi Múzeummal együttműködve, a múzeum „Egyszer volt, hol nem volt...” című kiállításához kapcsolódóan. Az emlékévben Benedek Elek szerteágazó pályájának

bemutatására számos kisebb-nagyobb rendezvényre került sor, az akadémiai kutatóintézet a gazdag kínálatához a folklorisztikában aktuálissá vált textológiai problémák vizsgálatával kívánt hozzájárulni. A Folklór osztály évi rendszerességgel szervezett *Folklór a magyar művelődéstörténetben* című konferencia-sorozatának rendezvényein eredményes gyakorlattá vált a tudományközi együttműködés. Ezúttal is több tudományszak képviselőinek részvétele gazdagította az emlékülést. A kutatók Benedek Eleknek, valamint kor- és pályatársainak (Arany László, Tiboldi István, Móricz Zsigmond) történeti ismereteket terjesztő, olvasó- és tankönyvi anyagából, ponyvákából és kalendáriumokból álló, eddig keveset fel nem tárt hagyatékaiból, irodalmi és folklór műfajokból, műfordításokból merítették előadásaik anyagát. Nagy érdeklődésre tartottak számot az új forrásokat bevonó, a művészi műfajokon túl tekintetbe vett hivatalos iratokra, levelekre, szerkesztői üzenetekre, meghívókra vonatkozó feldolgozások. Több előadó foglalkozott a textualizáció és autenticitás összefüggéseivel, a hagyomány utólagos megkonstruálásával, a 19–20. századi folklórgyűjtések hitelességi problémáival, amelyek végigkísérik a sajtó alá rendezés elveinek kialakulási folyamatát itthon és külföldön. A rendezvény 27 hazai és határon túli előadója és szekcióvezetője között volt az intézet 11 kutatója. Tanulmánykötetbe szerkesztve fognak megjelenni az előadások, amelyek méltán számot tarthatnak nem csak a folkloristák, hanem az irodalomtörténészek, valamint a pedagógia- és a könyvtártudomány művelőinek figyelmére, akár csak az óvodapedagógusok, tanítók, tanárok érdeklődésére.

Folklórszövegek (mesék, mondák, proverbiumok), a hitvilág, a népi vallásosság jelenségei és szokások gyűjtése, archívumaik bővítése, digitalizálása, elemzése. A 19. századi népköltészeti szövegkorpusz vizsgálata

A *Folklór a magyar művelődéstörténetben* címen tartott tudományközi konferencia-sorozat előadásaiból szerkesztett tanulmánykötetek sora az NKA kiadási támogatásának köszönhetően 2009-ben a *Folklór és zene* kötettel gazdagodott (Budapest: Akadémiai Kiadó, 2009. 517 pp), szerkesztője és 28 tanulmányból 10-nek szerzője intézeti kutató.

A tárgyévben jelent meg a Folklór osztály vezetőjének rendkívül adatgazdag összeállítása *Szólások és közmondások* címmel (Budapest, Osiris, 2009, 1461). A sok év munkáját összegző, monumentális kiadvány a történeti gyűjtemények, a fontosabb nyelvészeti és néprajzi folyóiratok anyagának feldolgozásával készült. A szerző a változatok, értelmezések, műfaji megjelölések, a szépirodalomban fellelhető használataik közzétételével együtt tette közzé szólásgyűjteményét. A nagy közönségérdeklődésre való tekintettel a munka rövidített változata a kiadó Diákszótár sorozatában is megjelent (Budapest, Osiris Kiadó, 2009, 744).

Az intézet egykori munkatársa, Istvánovits Márton hagyatékából előkerült, a kaukázusi népek körében gyűjtött narratívákból *Nartok. Kaukázusi hősi mondák* címmel jelent meg válogatás a kutatóhely folkloristáinak szöveggondozásában és sorozatszerkesztésében.

A magyar nyelvterület nagy táji prózaepikai műfajai kutatásának témakörében, a szilágysági tréfás történetek, a bodrogi népi elbeszélések és a Hunyad megyei mondák gyűjteményei mellett a tárgyévben gazdag mondakorpusz jelent meg a Magyar Népköltészet Tára IX. köteteként *Csinódi népköltészet. Az Úz völgyi csángók folklórhagyományja* címmel (Budapest, Balassi Kiadó, 2009, 546 + 24 t.).

Az MTA I. Osztályának Vikár Béla-emlékülésén számolt be az intézet folklorista kutatója az MTA Kézirattár Vikár-hagyatékában őrzött személyes dokumentumok, levelezések feldolgozása során feltárt, eddig publikálatlan 19. századi folklórszövegekről.

Az egyik szövegfolklorista kutató *A népmese az 1840-es évek magyar irodalmában* címmel sikeres munkahelyi védés után 2009-ben benyújtotta PhD-disszertációját.

Folyamatok a népi kultúra alakulásának történetében: forrásfeltárások, -kiadások, társadalomtörténeti vizsgálatok

A *Köznépi textilkultúra a közgazdasági és művelődési változások tükrében 1850–1950* (2006–2011, 8100 E Ft) című intézeti OTKA-program keretében a kutatás témavezetője a polgárosodást elősegítő tényezők között az innovációk: a vasút megjelenésével a piac változását, a varrógép megjelenésével az öltözet-előállításának és a divatkövetés lehetőségének alakulását követte nyomon publikációiban. A művelődési lehetőségek kitágulásában pedig az olcsókönyvtárak és a mozi szerepét elemezte egy paraszteletrajz alapján. A városiasodást késleltető tényezők között a népművészeti témájú törekvések mozgalommá válásának kezdeteit vázolta fel.

A Történeti-néprajzi osztály vezetője évek óta teszi közzé kutatási eredményeit előadásaiban és publikációiban a nemzeti viselet kimunkálásának Kelet-Közép Európa újkori monarchiáiban lejátszódott folyamatáról; az MTA román-magyar egyezményes cserekapcsolatának köszönhetően 2009-ben a román királyság példájának kimunkálására kerülhetett sor.

A *Szőlőhegyi közösségek működésének változása a 17–19. század folyamán a Dunántúlon* című témában elkészült a *Szőlőhegyek történetének forrásai* című forráskiadvány-sorozat 5. kötetének kiadásra előkészített kézírata: *Hegytörvények és szőlőtelepítő levelek Somogy vármegyéből 1732–1847* (2,5 ív szerzői szöveg+ 10 ív forrásszöveg) címmel.

Tanulmányok születtek a burgenlandi szakrális emlékek gyűjtéseinek feldolgozásából, valamint az Esztergomi Prímási Levéltár egyházlátogatásaiból 5,5 ív fordítás készült el publikálásra.

A Budapesti Történeti Múzeumban 2009. október 31-én megnyílt „*Kálvin hagyománya – Református kulturális örökség a Duna mentén*” című kiállításnak két kurátora is az intézet kutatója, akik meghatározó szerepet vállaltak a kiállítást előkészítő kutatásokban. A kiállítás rendkívül gazdag katalógusa szerzőinek egyike a kötet szerkesztője is, aki 2009-ben sikeresen megvédte *Egyház és közösség a koraujkorban a Kükküllői Református Egyházmegye iratainak tükrében (17–18. sz.)* című PhD-értekezését.

Modernizációs törekvések és ezekre adott lokális kulturális válaszok etnológiai vizsgálata Szibériában, Mongóliában és Délkelet-Ázsiában

A modernizációs törekvések hatásait Szibériában, Mongóliában és Délkelet-Ázsiában két éve a CNRS Groupe Sociétés, Religions, Laïcités kutatóhellyel együttműködve végzik az intézet etnológusai. Ez a szerteágazó kutatás az életformáknak, a társadalom szerveződésének átalakulását, a változásokban a képzetrendszerek szerepét dolgozza fel különböző népek körében végzett terepkutatások alapján. A kutatásban részt vevők vizsgálják a térségben a posztszovjet időszakban kialakult új társadalmi, kulturális és gazdasági rendszereket és a modernizáció generálta konfliktusokat. Kutatásaikat olyan területen végzik, amely mindig is a magyar etnológiai kutatás középpontjában állt, ugyanakkor a térség a nemzetközi gazdaság számára is folyamatosan felértékelődik. Publikációik nyomán megismerhető válik az az értékrend, kultúra, gondolkodásmód, amely az itt élő, a globalizált világhoz most kapcsolódó társadalmak – a burjátok, evenkik, kazakok, kirgizek, mongolok –, illetve Kína, Vietnam e területen élő kisebbségeinek sajátja.

Az *Uráli Mitológiai Enciklopédia* kézikönyvsorozat – amely a nyelvokon népek hitvilágának többkötetesre tervezett szótárszerű feldolgozása – számára 2009-ben elkészült a *Selkup Mythology* angol fordítása. A nemzetközi együttműködésben készülő sorozat egyik

főszerkesztője az intézet tudományos tanácsadó kutatója, a kutatási projektbe a nganaszan mitológia vizsgálatához szükséges szövegtörzset feltárásával és rendszerezésével egy fiatal kutatói ösztöndíjas is bekapcsolódott.

Az Etnológiai osztály vezetője magyarországi (varsányi) és kelet-afrikai (kenyai) terepmunka szolgáltatása alanyra építve azt vizsgálja, hogy a félperifériára és a perifériára került térségekben hogyan alakul az élelmiszer-termelők társadalmi helyzete a jelenkorban.

Az intézet munkatársa a témavezetője a Magyar–Mongol Nyelvjárás- és Népi Műveltségkutató Expedíció kutatási programnak, amelynek célja rendszeres terepmunkával feltárni, dokumentálni az Észak- és Nyugat-Mongóliában élő népcsoportok nyelvjárásait, hagyományos műveltségük élő elemeit, anyagi és szellemi kultúrájukat, vallási hiedelmeiket, szokásaikat. A kutató ugyancsak részt vesz abban a nemzetközi együttműködésben külföldi forrásból támogatott projektben, amelynek legfontosabb célkitűzése a tibeto-mongol buddhizmus, a mongol és tibeti történelem és kultúrtörténet témakörében született források, ritka kéziratok, fanyomatok felkutatása, digitális archiválása és esetleges faksimile kiadása.

Az Etnológiai Osztály főmunkatársa, akinek kutatási területe Délkelet-Ázsia néprajza, különös tekintettel az egykori francia Indokína hegyi törzseinek kultúráira és vallására, és az elmúlt években több alkalommal végzett állomásozó terepmunkát Vietnamban, egy hegyi törzsnél, a brúknál, 2009-ben *Mentalitás, vallás és társadalmi gyakorlat a vietnami brúknál* címmel akadémiai doktori értekezést nyújtott be.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

Az Európai Unió keretén belül is a nemzeti kultúra ápolása alapvetően nemzeti feladat és prioritás. Ennek szellemében az intézet igyekszik kutatásait, publikációit nem csak a saját tudományok művelőivel, hanem a társ- és rokontudományok képviselőivel, sőt a tágabb érdeklődő közönséggel megismertetni, ezt szolgálják a könyvbemutatók, akárcsak az *Etnológiai Műhely* előadássorozat, amelynek keretében a munkatársak rendre beszámolnak legújabb tereptapasztalataikról, kutatási eredményeikről, illetve az intézethez érkező vendégek tartanak előadást. 2009-ben az előadássorozatnak 11 előadójából 5 volt külföldi. Közülük két francia kutató az MTA Néprajzi Kutatóintézete és a francia CNRS Groupe Sociétés, Religions, Laïcités laboratóriuma közös *Modernizáció szocialista és poszt-szocialista ázsiai országokban: helyi válaszok a kihívásra* elnevezésű (2008–2009) kutatási programjának keretében érkezett az intézménybe. Különösen nagy érdeklődés kísérte az intézeti tagokon kívül is a néprajztudomány akadémikusának a műhelysorozatban *A kereszt jele a protestánsoknál* című előadását.

Az intézet könyvtárának könyv- és CD-állománya 2009-ben 304 tétellel gyarapodott és 125 tétel külföldi és magyar folyóirattal. A könyvtár állománya a beszámolási év végén 42 848 leltári egység (könyv, folyóirat, különnyomat, CD, térkép stb.) volt, a könyvtár cserepartnerének száma 160. Cserébe, tiszteletpéldányként, ajándékként (konferenciákon, könyvgyűjtő akciók során) 1200 kötetet adott át az intézet kiadványaiból. A könyvforgalom (kölcsonzés, visszavétel, helyben olvasás) becsült értéke 2200 kötet.

Az intézet munkatársai 2 nemzetközi konferenciát szerveztek. Az intézet kutatója, aki három éve György Ránki Hungarian Chair vendégprofesszorként tanított Bloomingtonban, *Landscape, Environment and Society - Past and Present Environmental Issues in Hungary* címmel kétnapos konferenciát szervezett 15 előadóval – közülük 5 Magyarországról érkezett, 10 pedig amerikai, illetve kanadai volt. A másik nemzetközi konferenciára *From Hungarian Ethnography to European Ethnology and Social and Cultural Anthropology* címmel a PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszékén került sor. Az intézet munkatársa 4 éves

Európai Unió pályázati (PECS-Ethno in Marie Curie Actions) támogatást nyert el a tanszék számára. A pályázat zárókonferenciáján mindazok a külföldi oktatók (16 fő) előadást tartottak, akik a 4 éves programban részt vettek, továbbá néhány kiemelkedő diák, akiket a program keretében képeztek.

Őt vezető kutató is előadója volt a 2009-ben Magyarországon *Past and Present Stereotypes – Ethnological, Anthropological Perspectives* címmel rendezett 10. Finn – Magyar Néprajzi Szimpóziumnak.

Az intézet munkatársa 2009 novemberétől a HAESF, Senior Leaders and Scholars Fellowship 12 hónapos ösztöndíjával Bloomingtonban (Indiana University) dolgozik, egy másik kutató Visiting Scholar beosztásban ugyancsak itt végezte kutatásait a *Self-image, Self-representation and “Heritage Institutions” – Research on the Institutional Network of Hungarian Ethnic Communities in the US* elnevezésű program keretében. Ugyancsak Visiting Scholar státuszban egy évig kutatót Cambridge-ben az európai korai etnográfia/antropológia (vizuális és textuális) recepciója témában az Etnológiai osztály egyik főmunkatársa.

Az egyik etnológus a 'Power and Emotion in Russia' elnevezésű témában nemzetközi együttműködésben (a Cambridge University Social Anthropology tanszékének és a szentpétervári Centre for Independent Social Research egy-egy kutatójával) és anyagi támogatásával (Wenner-Gren Alapítvány) végzi munkáját, másik, 'Loosing Culture, Evenki in Russia' címet viselő projektjét pedig az UNESCO Keizo Obuchi ösztöndíja támogatja.

Az Intézet Délkelet-Ázsiában kutató etnológusa képviseli a Magyar Tudományos Akadémiát a francia kezdeményezésre 2007-ben alakult European Consortium of Asian Field Studies (ECAFS) nevű szervezetben. Az eredetileg 8 európai ország 30 Ázsia-kutató intézménye (akadémia, egyetem, kutatóintézet, múzeum, tudós társaság), illetve társult tagként további 11 ázsiai tudományos intézmény részvételével megalakult szervezet elsődleges célja az FP 7 EU program szellemében az egységes európai kutatási infrastruktúra kialakítása az Ázsiában végzett kutatásokhoz. Összesen 21 pán-európai kutatócentrum jött létre, amelyeknek fenntartásáért immár nemcsak az érintett országok kormányai, hanem az EU is felelős.

Az intézet tudományos tanácsadó kutatóját 2009-ben újraválasztották az International Society for Shamanistic Research elnöki posztjára.

Több kutató volt rendezője jelentős kulturális eseménynek, kiállításnak Magyarországon, illetve külföldön, például *A Weekend of Hungarian Culture in Bloomington* rendezvénynek, amely koncerteket, táncjátékot, néptánc-tanfolyamot, nyilvános előadást foglalt magába. Az egyik Belső-Ázsiában terepmunkát végző etnológus a gyűjtőútjain készített fényképekből rendezett fotókiállítást az MTA Társadalomkutató Központ Jakobinus Termében.

13 kutató végez rendszeres oktatási tevékenységet a hazai felsőoktatásban (az ELTE Tárgyi Néprajz-, Kulturális Antropológia-, Belső-Ázsia és Finnugor tanszékein, a pécsi TE Néprajz és Kulturális Antropológia Tanszékén, a *Balassi Intézet Hungarológia Tagozatán*, a Corvinus Egyetem International Study Programjában, a Miskolci Egyetem Kulturális és Vizuális Antropológia Intézetében, a Sárospataki Református Teológián, az Apor Vilmos Katolikus Főiskolán). 7 intézeti kutató oktatott különböző doktori iskolákban és az intézmény akadémikus kutatóprofesszora vezeti az ELTE BTK Tárgyi Néprajzi Tanszékén folyó *Európai Etnológia* PhD-programját. Az intézeti munkatársak gyakran tartanak vendégelőadásokat külföldi egyetemeken: 2009-ben öten vettek részt külföldi egyetemeken oktatási programjaiban. Az intézet egyik főmunkatársa 2006 és 2009 között mint Visiting György Ránki Hungarian Chair Professor tanított Bloomingtonban.

2009-ben az intézet igazgatóhelyettese védte meg akadémiai doktori disszertációját, egy másik munkatárs pedig benyújtotta. Két korábbi fiatal kutatói ösztöndíjas szerezte meg a PhD-fokozatot.

A néprajzi kutatás sajátossága a terepmunka, az intézet munkatársai 696 napot töltöttek 2009-ben terepen, elsősorban hazai és határon túli magyar nyelvterületeken, ezen kívül szibériai, kaukázusi népek körében, valamint Kínában és Mongóliában.

Az intézetnek 2009-ben 8 országgal volt akadémia cserekapcsolata. A *Román TA*-val kötött két különböző egyezmény keretében működő kapcsolat volt a legintenzívebb, összesen 4 kutató (11 hét) utazott ki és 2 fő (4 hét) érkezett. Az egyezmény a résztvevő kutatók számára rendszeres terepmunka, illetve könyvtári, levéltári kutatási lehetőséget biztosít. Figyelmet érdemelnek továbbá a hagyományosan jól működő *francia, lengyel és észt* kapcsolatok is. A Bilaterális és TÉT kapcsolatok keretében összesen 14 kolléga utazott 12 országba 42 hét időtartamban és 9 vendég érkezett összesen 27 hétre.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

Korábban elnyert OTKA-pályázatok intézeti témavezetéssel (eredményeik bemutatása az I. pontban):

- Köznépi textilkultúra a közgazdasági és művelődési változások tükrében (1850–1950). Témaszám: K 60316, futamidő 2006–2011. 8 100 E Ft, évi szerződésállomány: 2 450 E Ft
- Paraszti közösségek átalakulása. Értékrendváltás falun a 20. század második felében. Témaszám: T 048432, futamidő 2005–2008, lezárás, elszámolás 2009-ben, 8 509 E Ft 2009-ben megkezdett OTKA-projektek:
- Tárgyi kultúra, etnikai identitás és a különbség politikája az erdélyi gábor romák között. Témaszám: 77944, futamidő 2009–2012, 6 433 E Ft, évi szerződésállomány: 2 670 E Ft. A kutatás célja az erdélyi gábor romák presztízstárgy-gazdaságával kapcsolatos antropológiai terepmunka gyűjtési tapasztalatainak értelmezése tanulmányok formájában, a futamidő végén pedig tematikus monográfiában.
- Egyenlőségi viszonyok hierarchikus kapcsolódások. Témaszám: PD 76045, futamidő 2009–2012. 18 593 E Ft évi szerződésállomány: 3 636 E Ft. A projekt célja az interetnikus kapcsolatrendszer kommunikációs stratégiáinak modellezése a füvespuszta és tajga határán, a Bajkál-tó környékén élő evenkik és burjátok példáján. NKA könyvkiadási pályázatok :
- *Folklór és zene.* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 2009, 517), az intézet *Folklór a magyar művelődéstörténetben* címen tartott tudományközi konferencia-sorozat előadásaiból szerkesztett tanulmánykötetének 28 tanulmányából 10-nek szerzője intézeti kutató. 600 E Ft. Témaszám: 1912/0430
- *Őrtilosi hiedelmek és mondák.* Budapest, MTA Néprajzi Kutatóintézet 244. Az intézet *Folklór Archivum* című sorozatának 21. köteteként jelent meg az 1960-as évek végzett őrtilosi néphitgyűjtés anyaga. 400 E Ft. Témaszám: 1912/0431
- Magyar Digitális Képkönyvtár-projekt (2008 szeptember – 2009 április, szerződésállomány: 1800 E Ft). A program célja a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában és hat akadémiai kutatóintézetben felhalmozott értékes és sokrétű képanyag egységes rendszerbe foglalása, feldolgozása és széles körben az érdeklődők rendelkezésére bocsátása. Az MTA Néprajzi Kutatóintézet vállalásán felül összesen 806

db fényképpel járult hozzá az archívum létrehozásához. A leadott képanyag jól reprezentálja az intézetben folyó tudományos munkát, a belső-, közép- és délkelet-ázsiai népi vallásosság témakörétől a hazai gyűjtőmunkán át egészen az amerikai magyarok között végzett kutatásokig.

- Complex Digital Documentation and Preservation of Rare Mongolian and Tibetan Manuscripts and Xylographs (UNESCO Témaszám: 17843/2009, 3 615 E Ft). A program elsősorban a tibeto-mongol buddhizmus, a mongol és tibeti történelem és kultúrtörténet témakörében született források, ritka kéziratok, fanyomatok felkutatását, digitális archiválását és esetleges faksimile kiadását célozza. A gyakran igen rossz állapotban lévő anyagok általában kevéssé vagy egyáltalán nem ismertek a nemzetközi tudományos közvélemény előtt, így archiválásuk egyrészt megőrzésüket célozza, másrészt digitális formában könnyebben hozzáférhetővé és kutathatóvá tehetők a mongolisztikai és tibetológiai kutatások számára is. Jelen program egy korábbi (2004–2005) UNESCO program folytatása. Most várhatóan két újabb kötetben összesen hat ritka mű faksimile kiadása valósulhat meg.

A „European Consortium of Asian Field Studies” pán-európai konzorcium tagjai közül 6 nemzetközi résztvevővel közösen megpályázott *Integrating and Developing European Asian Studies* (IDEAS) projekt keretében 30.000 eurót nyert el az MTA NKI. A projekt futamideje 30 hónap, célja az európai Ázsia-kutatások felmérése és koordinálása, amelynek részeként a NKI feladata a volt kelet-európai térség Ázsia-kutatásának felmérése és az eredmények tudományos publikáció formájában való közzététele.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. Paládi-Kovács A. (főszerk.), Flórián M. (szerk.): *Táj, nép, történelem I.2. A magyar népi műveltség korszakai.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 745 (2009)
2. Flórián M.: „A nép követte a szabást”. *Folyamatok a magyar parasztok öltözködésének alakulásában 17–19. századi viselettörténeti adatok tükrében.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 180 (2009)
3. Hoppál M.: *Szamani Eurazjatyccy.* (Translation Agnieszka Barcsezewska) Iskry, Warszawa, 304 (2009)
4. Hoppál M. (főszerk.), Berta P. (szerk.): *Ethno-lore. Az MTA Néprajzi Kutatóintézetének évkönyve XXVI.* MTA Néprajzi Kutatóintézet, Budapest, 369 (2009)
5. Juhász K. (szerk.): *Tiszta sorok. Tanulmányok a tisztaságról és a tisztálkodásról.* L’Harmattan – Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény – MTA Néprajzi Kutatóintézet, Budapest, 332 /*Documentatio Ethnographica 25./* (2009)
6. Magyar Z.: *Csinódi népköltészet. Az Úz völgyi csángók folklórhagyománya.* Balassi Kiadó, Budapest, 546 + 24 t. /*Népköltészet Tára IX./* (2009)
7. Magyar Z.: *Szilágysági dekameron. Szilágysámsoni tréfás népi elbeszélések.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 220 + 24 t. (2009)
8. Szemerkenyi Á. (szerk.): *Folklór és zene.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 517 (2009)

9. Szemerényi Á: Szólások és közmondások. Osiris, Budapest, 1461 /A Magyar Nyelv Kézikönyvtára/ (2009)
10. Szilágyi M: Paraszti hagyomány és kényszermodernizáció – Közelítések a néprajzi változásvizsgálathoz. MTA Néprajzi Kutatóintézete, Budapest, 199 (2009)
11. Bali J, Turai T. (szerk.): Élet/út/írások. Szilágyi Miklós tiszteletére. MTA Néprajzi Kutatóintézet – ELTE BTK Néprajzi Intézet, Budapest, 433 (2009)
12. Andrásfalvy B, Vargyas G.: Antropogén ökológiai változások a Kárpát-medencében. A Kárpát-medence felszínének változása a földhasználat és az életmód változásának következtében. (A szerkesztők munkatársai: Farkas J, Máté G.) L'Harmattan – PTE Néprajz – Kulturális Antropológia Tanszék, Budapest, 346 (2009)
13. Farbaký P, Kiss R. (szerk.): Kálvin hagyománya. Református kulturális örökség a Duna mentén. Kiállítási katalógus. Budapesti Történeti Múzeum, Budapest, 472 (2009)
14. Berta P: Materialising ethnicity: Commodity fetishism and symbolic re-creation of objects among the Gabor Roma (Romania). *Social Anthropology*, 17(2): 184–197 (2009)
15. Sántha I: “Bright Future?” The Knowledge, Practices and Strategies of the Young People in a South Siberian Evenki Village. Guest editor Aimar Ventsel, *Folklore* 41. Generation P in the Tundra: Youth in Siberia. Tartu 163–189 (2009)
16. Balogh B: Egy férfigeneráció sorsa Tápon a tévesztéstől napjainkig. In Hoppál M. (főszerk.) – Berta P. (szerk.): Ethno-lore. A Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetének évkönyve. XXVI. MTA Néprajzi Kutatóintézet, Budapest, 289–326 (2009)
17. Borsos B: A Magyar Néprajzi Atlasz virtuális 11. kötete. Néprajzi, földrajzi és nyelvjárási tagolódási térképek. In Hoppál M. (főszerk.), Berta P. (szerk.): Ethno-lore. A Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetének évkönyve. XXVI. MTA Néprajzi Kutatóintézet, Budapest, 265–287 (2009)
18. Szilágyi Zs: Is the Post-Communist Transition Over? Economic and Social Factors Influencing the Mongolian Democratisation Process. In K. Csaplár-Degovics, M. Mitrovits, C. Zahorán (eds.): 1989: Revolution, Transition and Political Change. The Post-Communist Transformation in Eastern Europe. OEZ-Berlin Verlag 109–134. (2009)
19. Turai T: Towards nuclear family? In Fauve-Chamoux, A, Bolovan, I. (eds): Families in Europe between the 19th and the 21st Centuries. From the Traditional Model to Contemporary. Cluj-Napoca: PACS. 155–166 (2009)
20. Hoppál M., Somfai Kara D., Sipos J: Ominaan – A Revitalized Daur Shamanic Ritual from Hailar. *Shaman*, 17. 141–169. (2009)

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

Az intézet neve: MTA Néprajzi Kutatóintézet

Átlaglétszám ¹ :	45	Ebből kutató ² :	32
PhD, kandidátus: 24	MTA doktora: 2	levelező tag: 1	rendes tag: 1
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			1
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			8
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			214
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			197
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	34	idegen nyelven:	1
külföldi folyóiratban	magyarul: 3	idegen nyelven:	4
tanulmánykötetben	magyarul: 59	idegen nyelven:	5
recenzió, kritika	magyarul: 7	idegen nyelven:	1
összes hivatkozás száma ⁷ : 480	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		480
kapott recenzió, kritika:			17
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 11	idegen nyelven:	1
könyvfejezet	magyarul: 31	idegen nyelven:	4
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 9	idegen nyelven:	0
sorozatszerkesztés	magyarul: 9	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 15	idegen nyelven:	2
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 1,66	MTA doktora: 1	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	37	hazain:	70
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			9
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	6	hazai:	38
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	3	hazai:	9
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			13
TDK munkát készítő hallgatók száma: 1	Diplomamunkát (BSc):		0
Diplomamunkát (MSc): 42	PhD-t:		36
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktatók órák száma ¹³ :			1690
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		175,76	MFt
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 4	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	15,84	MFt
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		8,76	MFt
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		1,40	MFt
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0	MFt
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		4,773	MFt
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0	MFt
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		2,95	MFt
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		0,41	MFt

NYELVTUDOMÁNYI INTÉZET

1068 Budapest, Benczúr u. 33., 1394 Budapest Pf.: 360

Telefon: 351-0413, 321-4830; Fax: 322-9297

e-mail: linginst@nytud.hu; honlap: www.nytud.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

Elméleti nyelvészeti és grammatikai kutatások

Mondattan

A magyar generatív történeti mondattan kutatócsoport megszervezése; elméleti háttér kialakítása; az adatbázis-építés megindítása. Prozódiái elemzések; a tagadás és az aspektus szintaktikai és szemantikai összefüggéseinek több nyelv alapján történő vizsgálata; a fókuszmozgatók modellezése. A szintaktikai fejmozgatók modelljének kidolgozása. Az igeikötők mondattanának és a helyhatározók szintaxisának továbbfejlesztése. A mondattani szerkezetek és a mondatok információs szerkezete között fennálló meghatározottságok vizsgálata, nominális mondatok kutatása. Lokalitási jelenségek vizsgálata.

Szemantikai kutatások

Formális szemantika: típusmentes logikai kalkulus használata a mesterséges intelligenciában az analógiás okoskodás modellezésére. Kísérletes kutatás: nemzetközi kooperációban a kvantorkifejezések hatóköri viszonyainak tesztelése. A diskurzuspartikulák. A magyar *fókusz* jelentésének ábrázolása dinamikus szemantikai keretben. A diskurzusszerkezet vizsgálata.

Fonológiai és morfológiai kutatások

A defektivitás, a paradigma szerepe, kivételek és alszabályok kezelése, dialektusokban való megjelenésük; a fonológia és a morfológia analógia-alapú formális megközelítése. A magyar magánhangzó-harmónia kutatása, a főnévi igenév toldalékának jellemzése.

Kísérletes nyelvészeti kutatások

Neurolingvisztikai kutatások

A nyelvi rekurzív műveletek sérülésének megjelenései. A téri és idői reláció nyelvi jelölőinek tesztelése afáziásokkal.

Pszicholingvisztikai kutatások

A vonatkozó mellékmondatok elsajátításának, valamint a fókusz és az aspektus megértésének, produkciójának vizsgálata különböző csoportokban. A nyelvfejlődési zavar további kutatása.

Finnugrisztikai és nyelvtörténeti kutatások

Számítógépes adatbázisok és programok

A Magyar történeti fonológiai adatbázis további nyelvemlékekkel való bővítése. A Magyar nyelvtörténeti adatbázis koncepciójának kidolgozása. Az udmurt, komi és obi-ugor elemzők fejlesztése, korpuszbővítés. A nganaszan morfológiai elemző befejezése.

Finnugrisztikai kutatások

Az udmurt nyelvjárási atlasz folytatása; hanti morfoszintaktikai vizsgálatok. Egy hanti nyelvjárási adatközlő repertoárjának megjelentetése az MTA Zenetudományi Intézetével. Terepmunka északi-hanti területen. A *The Ostyak Hero Princes* kézirat lezárása. A hanti

írásbeliség helyzete, a mai normák szociolingvisztikai jellemzése. Szamójedológiai fonológiai kutatások folytatása.

Nyelvtörténeti kutatások

Az adat a történeti nyelvészetben. A középmagyar kor mondattani vizsgálata. Magyar történeti szótagvizsgálatok. A történeti írásbeli megakadás-jelenségek kutatása. Latin szociolingvisztikai kutatások. *A latin mássalhangzók fonotaktikája* monográfia befejezése.

Tipológiai kutatások: Az uráli feltételes mondat szerkezet tipológiai jellemzésének folytatása; az uráli nyelvek fonológiai jelenségei tipológiai vizsgálatának megkezdése.

Két- és többnyelvűségi vizsgálatok

A nyelvi másság dimenziói, nyelvi változatosság kutatása

A Diversity of Linguistic Otherness (DILING) EU-projektumban Kelet-Közép-Európa kisebbségi nyelvi helyzetének elemzése. *A nyelvcsere és nyelvmegőrzés formái kisebbségi közösségekben* c. projektum folytatása. A jelnyelvek és a siketek magyarországi helyzetének vizsgálata. Nyelvi jogi és nyelvpolitikai elemzések.

Többnyelvűségi Kutatóközpont (Research Centre for Multilingualism)

Részvétel a *The Mercator Network of Language Diversity Centers* EU-projektjében. Az intézeti központ működtetése, a DILING (FP6 SSA) projektben létrehozott kutatói és tanácsadói hálózat irányítása, szervezése.

Kisebbségi nyelvek leírásai

A Beás nyelvtan c. könyv kiadása. Tanulmány a nyelvi ideológiákról, antropológiai nyelvészeti elméletekről. Terepmunka magyarországi és szlovákiai cigány közösségekben.

Fonetikai kutatások

A spontán beszéd jelenségeinek kutatása; a magyar spontánbeszéd-adatbázis (*BEA*) folytatása: koartikulációs folyamatok, az önmonitorozás és a megakadásjelenségek vizsgálata. A gyermekek beszédpercepció mechanizmusának vizsgálata.

Nyelvtechnológiai és élőnyelvi vizsgálatok

Nyelvtechnológia

A Magyar Nemzeti Szövegtár adatbázis felhasználásával korpuszalapú igei keretszótár készítése. Közreműködés a *CLARIN*, a *CACAO* és a *TUDORKA* pályázatokban, a Magyar-Szlovén Kormányzati TÉT Együttműködésben, a *Nyelv- és Beszédtechnológiai Platform* koordinálása. *A Humán- és társadalomtudományi referencia adatbázis* előkészületei.

Élőnyelvi kutatások:

A Budapesti Szociolingvisztikai Interjú (BUSZI) adatbázisba építése. A variabilitás, beszédstílus, ingadozó toldalékolású szavak elemzése. *A nyelvcsere longitudinális vizsgálata* folytatása. A nyelvtervezés kutatása, attitűdvizsgálat. A tannyelv választást megkönnyítő tájékoztató füzetek koordinálása a magyar nemzetiségű iskolások szülei számára.

Korpusznyelvészeti, számítógépes nyelvészeti kutatások

Számítógépes lexikográfia-kutatások az intelligens szótárak automatikus előállítására. Szemantikai reprezentációt tartalmazó adatbázisok, elemző technológiák kifejlesztése; statisztikai nyelvmodellezés ötvözése tüzetes nyelvészeti elemzéssel.

Nyelvművelési és nyelvi tanácsadó tevékenység

A keleti nyelvek és kultúrák kutatása

Az óanatóliai-török nyelv korpuszának nyelvtörténeti korszakolása, nyelvmélekek és nemzetközi turkológiai bibliográfia kiadása. A *Vikelai Könyvtár* török kádi regisztereinek feldolgozása. Sinológiai történeti pragmatikai kutatás. Modern kínai mondattani kutatások. Indoeurópai nyelvek hangtörténeti, névtani és szociolingvisztikai vizsgálata. Egyiptológiai és afroázsiai nyelvtörténeti kutatások, a csádi mubi-toram csoport összehasonlító szótára készítése. A tibeti történeti források és a tibeti–mongol nyelvi kölcsönhatások kutatása.

Lexikológia és lexikográfia

A magyar nyelv nagyszótára 3. (B–byte) kötetének szerkesztése és főszerkesztése, a 4. kötet *d* betűs címszavainak írása, és az *Új magyar tájszótár* 5. (Sz–Zs) kötetének szerkesztése, főszerkesztése. Az *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen* új, magyar nyelvű kiadásának előkészítése.

Felsőoktatás

Az ELTE-MTA Elméleti nyelvészet szak és doktori program működtetése.

A nyelvi nevelés fejlesztése

Tanári továbbképzési anyagok elkészítése.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

Elméleti nyelvészeti és grammatikai kutatások

Mondattani kutatások

A kérdés-válasz szerkezet tükörszimmetrikus egységében elemezték és új megvilágításba helyezték a magyar, illetve az egyetemes nyelvtan kimerítően értelmezett fókuszos struktúráit. A határozók mondattani és jelentéstani viselkedésére vonatkozóan olyan szabályokat írtak le, melyek a mondatok széles körének automatikus előállítását, értelmezését teszik lehetővé.

Az *ómagyar mondattannal* kapcsolatos eredmények alap kutatás jellegűek; a nyelvi változások okainak megismeréséhez járulnak hozzá. A projektum első eredményei szerint a magyar mondattani változások erős párhuzamot mutatnak az indoeurópai nyelvekben megfigyelt változási tendenciákkal, ami erős areális hatásra utal.

A *szintaktikai lokalitás minimalista megközelítése* projektben továbbfejlesztették az alanyi és tárgyi szerepű főnévi kifejezések áthatolhatatlanságának modelljét, elvégezték a műveltető igei állítmányok szintaktikai tartományainak meghatározását, leírták az azonosító szerepű fókuszált kifejezések, és az igekötők kiemelését, és a faktív mondatszintű vonzatokból történő kiemelés szabályozó szintaktikai, szemantikai, pragmatikai és prozódiai tényezőket.

A mondat baloldali perifériájának kutatására létrejött holland-magyar kutatócsoport közleményeiből megjelent egy különszám a *Lingua* folyóiratban (Elsevier) *New perspectives on the Hungarian left periphery* címmel, melyben a tagadás és fókusz tulajdonságairól publikáltak.

A 2008. decemberében tartott Chomsky-konferencia anyagát szerkesztett formában megjelentették a *Magyar Tudomány* 2009. szeptemberi tematikus számában.

Fonológiai és morfológiai kutatások

A magyar magánhangzó-harmónia rendszerében megfigyelhető „természetellenes” (önkényes) mintázatok kísérletes vizsgálata és számítógépes modellálása alapján megállapították: az Univerzális Grammatika elvei meghatározzák ugyan az anyanyelv-elsajátítást, de csupán nehezítik a „természetellenes” mintázatok megtanulását, azt nem teszik eleve lehetetlenné. Elkészült az ontológia-szerkesztő program a készülő morfológiai adatbázishoz. Létrehoztak egy olyan asszociatív memóriamodellt, amely alkalmas az analógiás okoskodás modellezésére.

Szemantikai kutatások

Monográfia készült a magyarban a kontrasztív topik szemantikai-pragmatikai tulajdonságairól, és a kvantoros kifejezések ilyen szerepben való előfordulásának feltételeiről. Leírták a hangsúlyos *csak*, *az ugye*, és a *vajon* magyar diskurzuspartikulák szemantikai-pragmatikai tulajdonságait. A rezultatív szerkezetek formális szemantikai elemzése magyarázatot adott a magyar nominális és igekötős rezultatív szerkezetek jelentésbeli különbségeire.

Az elméleti nyelvészeti és grammatikai kutatások gazdasági és társadalmi hasznossága:

Ezek alapkutatások, eredményeik nélkülözhetetlenek, és kiválóan alkalmazhatók a nyelvtechnológiában (a gépi fordításban, számítógépes tartalomelemzésben, számítógépes dialógusrendszerekben, beszédelemzés és -szintézis során, tudásreprezentáció kiépítésében), valamint a nyelvoktatásban, így közvetve jelentős gazdasági és társadalmi haszonra vezetnek.

Kísérletes nyelvészeti kutatások

Neurolingvisztikai kutatások

A *nyelvi rekurzió neurolingvisztikai alapjait* vizsgáló projektumban afáziás és kontrollszemélyek teszteredményei azt mutatták, hogy az agrammatikus afáziában a szemantikai rekurzivitás épen maradhat a szintaktikai rekurzivitás deficitje mellett. Elvégezték a téri-idői relációt jelölő kifejezések alkalmazását vizsgáló teszt felvételét non-fluens afáziásokkal.

Alzheimer-kóros személyek beszéde idői faktorainak (beszéd- és artikulációs tempó, szünetek) elemzésével a beszédtervezés és -produkció kognitív folyamatait mutatták ki.

Pszicholingvisztikai vizsgálatok

A vonatkozó mellékmondatok megértési mintázatai a tipikus fejlődésű gyerekeknél azt mutatták, hogy az alanyhoz kapcsolt, a főmondatot megszakító mellékmondat, a tárgyasetű vonatkozó névmás és a főmondati tárgy-alany szórend jelentősen nehezíti e mondatok megértését. A nyelvi zavart mutató gyerekek még iskolás korban sem képesek a fókusz szemantikájának megértésére, viszont az ige befejezettségét megértő teljesítményük jó, míg ugyanennek a produkciója jelentős elmaradást mutat. A nyelvi elmaradást gyakran a kéz- és (elsősorban a beszédhez kapcsolódó) szájmozgások szervezésének deficitjei kísérik.

A *MacArthur-Bates Communicative Development Inventories* adaptációja során kialakult a korai nyelvfejlődést szülői kérdőíves módszerrel vizsgáló teszt magyar formája.

Az idiómák megértésének vizsgálata 8–10 éves korban a kontextus fontos szerepét mutatta: szignifikánsan jobb teljesítményt nyújtottak a gyerekek az egyjelentésű idiómák megértésében.

A kísérletes nyelvészeti kutatások gazdasági és társadalmi hasznossága:

Az eredmények jól alkalmazhatók szerzett nyelvi zavarok: az afáziások, valamint az Alzheimer-kóros személyek klinikai diagnosztikájában és terápiájában, az afáziások rehabilitációjában, illetve Alzheimer-kórban a fennálló nyelvi zavarok megértéséhez és

kezeléséhez. Az óvodai és az iskolai nyelvi fejlesztés gyakorlatában közvetlenül hasznosíthatók a nyelvfajlódási zavarokra vonatkozó eredmények.

Két- és többnyelvűségi vizsgálatok

Megjelent a világon egyedülálló *Beás nyelvtan*, mely egy magyarországi cigány kisebbség nyelvét írja le. Ez az eredmény fontos hozzájárulás e nyelv megtartásához, megőrzéséhez.

A *Többnyelvűségi kutatóközpont* keretei között folytatták az egyes magyarországi kisebbségi közösségek nyelvhasználatára vonatkozó és az azokat összehasonlító vizsgálatokat, elemzéseket végeztek a nyelvcsereéről és a kisebbségi oktatási modellekről, vizsgálták a cigány gyermekek anyanyelvi/kétnyelvű oktatását, az attitűdök és ideológiák szerepét. A *Többnyelvűségi kutatóközpont* egyedüli kelet-európai partnerként a *The Mercator Network of Language Diversity Centers* tagjaként részt vesz az öt országot magában foglaló nemzetközi projektum munkájában (*EACEA Lifelong Learning Programme*).

Intézeti munkatárs részt vett a régióban, de Európában is egyedülálló jelnyelvi törvény kidolgozásában, a jelnyelvi BA és jelnyelvtanár MA programok kidolgozásában.

Két, a romák közötti interakcióban gyakori diszkurzív forma (átok, feltételes átok) pragmatikai és társas funkcióit is elemezték.

A két- és többnyelvűségi kutatások gazdasági és társadalmi hasznossága:

A kisebbségi nyelvek és nyelvhasználat feltérképezése fontos hozzájárulás az illető nyelveket beszélő közösségek megőrzéséhez, tagjaik társadalmi érvényesüléséhez, emberi és nyelvi jogaik védelméhez, a társadalmi feszültségek csökkentéséhez.

Finnugrisztikai és nyelvtörténeti kutatások

Számítógépes adatbázisok és programok

Folytatódott az udmurt és komi elemző fejlesztése, valamint a manysi és hanti számítógépes morfológiai elemzők elkészítése: a színjai és kazimi hanti tőtár magyar jelentésekkel elkészült, ez utóbbihoz az angol jelentések is. Elkészült a nganaszan nyelv morfológiai elemzője. A magyar történeti fonológiai kutatásokban folytatódott az anyaggyűjtés egy XVI. századi kézirat anyagával, ill. misszilis levelekből történt tematikus gyűjtés eredményével. A szótagvizsgálatok elsősorban az ómagyar szóvégi mássalhangzó-szekvenciákat és a hozzájuk kapcsolódó szótagépítési szabályokat tárták fel.

Finnugrisztikai kutatások

Elkezdődtek az ESF projektum munkálatai, melyek az obi-ugor nyelvek szerkezetének leírását célozzák új megközelítmódban. Elkészült egy cikk a hanti írásbeliség helyzetéről. A Schmidt Éva Archívum gondozása, katalógizálása folyamatos. Megjelent egy tanulmánykötet-CD a Schmidt Éva Emlékkülés anyagával és további nyelvtörténeti és finnugor tárgyú írásokkal. Két munkatárs terepmunkán vett részt északi-hanti területen: nagy mennyiségű hang- és videóanyagot gyűjtöttek, szociolingvisztikai felmérést végeztek 20 hanti településen.

Nyelvtörténeti kutatások

Az *adat a történeti nyelvészetben* c. tanulmány elkészült, készül az angol változata. A latin nyelvtörténeti kutatások eredményét egyetemi tankönyvben publikálták. A *magyar nyelv történeti nyelvtana a középmagyar korban* c. témában elkészült öt fejezet. Kidolgozták a magyar nyelvtörténeti adatbázis koncepcióját, elkészítettek a kódexek nyelvéből egy morfológiailag elemzett minikorpuszt. A történeti pszicholingvisztikai vizsgálatok a scriptorokra nézve egyénspecifikus, az ómagyarrá nézve pedig korszecifikus

(szociolingvisztikailag is releváns) jelenségek feltárását eredményezték. Folytatták a *Biblia Mediaevalis Hungariae* internetes kiadásának munkálatait, a „*Látjátok feleim...*” nyelvemlék-kiállításon (OSZK) a nagyközönség számára is bemutatták a már elkészült anyagot.

A finnugor és nyelvtörténeti kutatások gazdasági és társadalmi hasznossága:

A korszerű számítógépes formában történő feldolgozás több erősen veszélyeztetett nyelv leírását és dokumentálását jelenti. A nyelvtörténeti korpuszok segítségével szociolingvisztikai kutatások is végezhetők. Hozzájárul a magyar nyelv és kultúra történeti értékeinek bemutatásához, a tévképzetek elosztatásához. A veszélyeztetett „kis” uráli nyelvek megőrzésén keresztül pedig támogatja beszélőközösségeiket.

Nyelvtechnológiai és élőnyelvi vizsgálatok

Nyelvtechnológia

Elkészült az *Igei szerkezetek gyakorisági szótára*, egy úttörő típusú adatbázisból alkotott szótár, amely a *Magyar Nemzeti Szövegtár* összes mondatának feldolgozásával automatikusan megállapította a tagmondatokban szereplő igei szerkezeteket, és azokat gyakorisági adatokkal együtt, korpuszbeli példamondatokkal illusztrálva szerepelteti. Eredményesen befejeződött az intézet koordinálásával zajló *Nyelv- és Beszédtechnológiai Platform* projekt első munkaszakasza. Elkészült a *Platform Stratégiai Kutatási Terve*, mely a következő évtizedre vonatkozó kutatás irányait határozza meg.

A *CLARIN* projektum keretében nyelvtechnológiai és nyelvészeti fejlesztésekkel járultak hozzá a pszichológiai tartalomelemző munkálatokhoz. A *CACAO* projektumban befejeződött a többnyelvű keresőrendszer magyar komponensének kifejlesztése, mely számítógépes nyelvi elemző és fordító támogatást szolgáltat a központi információkereső, infrastruktúra számára.

Élőnyelvi kutatások

A *Budapesti beszélt nyelvi vizsgálatok* keretében elkészült a *Budapesti Szociolingvisztikai Interjú (BUSZI-2)* adatbázisainak végső, kutatható változata. Elemzések készültek a budapesti beszélt nyelvről, így az *e ~ ö* váltakozásról, a zárt *ë* fonémáról, a stílus szociolingvisztikai megközelítéseiről, a *BUSZI* lexikai és szintaktikai jellemzőiről, egy új magyar szó születéséről. Elkészült a *BUSZI-3* és *BUSZI-4* vizsgálatokban 142 interjú tesztjeinek első kódolása is.

Fonetikai kutatások

A spontánbeszéd-adatbázis 45 beszélő felvételével és többszintű archiválásával bővült. Elemezték a spontán beszéd fonetikai jellemzőit. Vizsgálták a patológiás beszédképzést és észlelést. A klinikai fonetikai kutatások terén a diszlexiásnak diagnosztizált középiskolai tanulók beszédfeldolgozásának és spontán beszédének vizsgálata alátámasztotta, hogy a diszlexia ténye a beszédtervezés és kivitelezés folyamatát is érinti. Új kutatás volt a diszfóniások beszédének fonetikai elemzése egy kialakítható diagnosztika céljával. A többrétegű neurális hálózat és osztályozó algoritmus segítségével a diszfóniások beszédmintáit nagy biztonsággal el lehetett különíteni az épektől. Óvodás gyermekek beszédhallását, hangdifferenciálását és a kettő összefüggéseit vizsgálták. Igazolódtott, hogy a beszédhallás zavara befolyásolja a beszédhang-megkülönböztetési képességet; a gyermekek differenciálási képessége még tízéves korban sem éri el az elvárt szintet.

A nyelvtechnológiai, élőnyelvi és fonetikai kutatások gazdasági és társadalmi hasznossága:

Közvetlenül hasznosíthatók a gépi fordításban, számítógépes tartalomelemzésben, számítógépes dialógusrendszerekben, beszédelemzés során, valamint a nyelvoktatásban. Az élőnyelvi kutatások hozadéka jelentős a nyelvi nevelés számára, az egyes foglalkozási

csoportok nyelvi korrelátumaira vonatkozó eredmények a bűnüldözésben hasznosíthatók. A klinikai fonetikai kutatások a diagnosztikában és terápiában hasznosulnak.

Lexikológia és lexikográfia

A nagyszótári munkálatok során megtörtént a *b* betűs szócikkek szerkesztése és főszerkesztése, folytatódott a *d* betűs szócikkek kidolgozása, az *e* és *é* betűs címszavak kiválogatása, befejeződött a bibliográfiai adatbázis kiegészítése az archivális cédulaanyag forrásainak keletkezési évszámaival. Befejeződött az 5. tájszótári kötet anyagának főszerkesztése és lektorálása. Elkezdődött az új magyar etimológiai szótár előkészítése.

A lexikológiai és lexikográfiai kutatások gazdasági és társadalmi hasznossága:

A Nagyszótár és a Tájszótár a magyar nyelv állapotának és történetének egyedülálló dokumentációi, értékőrző szerepük nagyon fontos.

Keleti nyelvek kutatása

Precíz modell készült a hagyományos kínai nyelvi udvariasság eltűnésével kapcsolatban, mely monográfiaként jelenik meg. Tanulmányok készültek a kínai nyelvészet kelet-európai történetéről, valamint a mandarin nyelv másodlagos predikátumainak mondattani elemzéséről. A hetita–luvi kétnyelvűség kronológiája és kialakulása vonatkozásában is fontos eredményeket értek el, és elkészült egy ismert hetita szerződés első magyar fordítása, kommentárokkal. Egy luvi felirat vizsgálata révén egy mindeddig ismeretlen hetita király vált ismertté. A csádi mubi-toram nyelvek összehasonlító szótárának első verziója is elkészült, emellett folytatódott az új közös afroázsiai **m*- kezdetű szógyökök publikálása (*Lexica Afroasiatica VIII*), és számos afroázsiai csoport etimológiai vizsgálata.

Az óoszmánli nyelv kutatása terén Ebubekir Dimişki történeti-geográfiai művének első része kiadásra elő lett készítve, nyomdakész. A *Turkologischer Anzeiger* esedékes dupla kötetének szerkesztése megtörtént. A *Vikelai Könyvtár* török kádi regisztereinek 4. kötete elkészült. Az *Archivum Ottomanicum* 2008-as kötete megjelent.

A keleti nyelvek kutatásának gazdasági és társadalmi hasznossága:

Az eredmények egy része felhasználható nyelvtechnológiai alkalmazásokban. Emellett az emberi nyelv és kultúra sokféleségének megbecsülésére és tiszteletére tanítanak.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

Hazai kapcsolatok

Felsőoktatás

Az intézet kutatógárdája működteti az MTA–ELTE Elméleti Nyelvészeti Intézeti Tanszéket. Az intézet 7 munkatársa tartott egynél több kurzust az ELTE–MTA Elméleti nyelvészet MA-szintű szakon és az Elméleti nyelvészet doktori programban. Ebben a tanévben 46 diák, a doktori programban pedig 14 hallgató tanult. Két sikeres PhD-védés volt.

Számos felsőoktatási intézményben oktattak az intézet munkatársai. Ezek a következők: a BME Kognitív Tudományi Tanszéke; az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete, Távol-keleti Intézete, Összehasonlító Indoeurópai Nyelvészet Tanszéke, Assziológiai Tanszéke, Fonetikai Tanszéke, Magyar Nyelvészeti Tanszéke; az ELTE Interkulturális és Pszichológiai és Pedagógiai Központja; az ELTE BGGyFK Logopédiai

Tanszéke, a ME Magyar Nyelvtudományi Tanszéke; a PPKE BTK Elméleti Nyelvészeti Tanszéke, Magyar Nyelvészeti Tanszéke, Angol Tanszéke; a PTE BTK Romológia és Nevelésszociológia Tanszéke; az SZTE BTK Angol-Amerikai Intézete, Általános Nyelvészeti Tanszéke, Finnugor Nyelvtudományi Tanszéke, Kommunikáció és Médiatudományi Tanszéke.

A következő intézmények nyelvészeti doktori képzésében vettek részt: ELTE, ME, PPKE, PTE, SZTE. Két intézeti munkatárs doktori iskola vezető.

Fokozat: két munkatárs védte meg doktori (PhD) értekezését.

Tankönyv: Intézeti munkatárs készíti a *Bevezetés az uralisztikába* c. egyetemi tankönyvet. Megjelent *A latin nyelv története* c. egyetemi tankönyv.

Hazai intézményközi kutatási együttműködések

A következő intézményekkel folyt együttműködés főként pályázati keretekben:

MTA Pszichológiai Kutatóintézet és a DE Általános és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéke (*a rekurzió interdiszciplináris vizsgálata*); Zölderdő Óvoda és az ELTE Speciális Gyakorló Óvoda, a Dr. Nagy László Beszédjavító Általános Iskola (*a nyelvfejlődési zavar kutatása*); az ELTE Régi Magyar Irodalmi Tanszéke (*Sermones compilati – régi magyar szövegek kiadása*); ELTE Finnugor Tanszéke (*Uráli tipológiai adatbázis és hanti kutatás*); ELTE BTK Fonetikai Tanszéke (*fonetikai vizsgálatok*); a SZTE Finnugor Tanszéke (*obi-ugor korpuszépítési projektumok*); SZTE Pszichiátriai Klinikája, Mesterséges Intelligencia Kutatócsoportja (*az Alzheimer-kór diagnosztizálása és terápiája*); Morphologic Kft (*A morfológiai elemzők fejlesztése*); DE Nyelv- és Filozófiatudományi Kutatóközpontja (*Az ember-gép kommunikáció technológiájának elméleti alapjai*); OSZK Kézirattár (*A magyar nyelvemlékek internetes megjelenítése*); a zirci Reguly Antal Múzeum és Népművészeti Alkotóház (*oktató-csomag megjelenítése a Reguly Antal életéről szóló kiállításához*).

Intézeti munkatárs irányítja a magyarországi kisebbségi nyelvi kutatóhálózatot: Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete, ELTE Mai Magyar Nyelvi Tanszék, ELTE Német Nemzetiségi Tanszék, PTE Romológia Tanszék részvételével. Az intézet a *Nyelv- és Beszédtechnológiai Platform* koordinálása révén aktív kapcsolatot tart fenn hazai cégekkel, oktatási intézményekkel és politikai döntéshozókkal.

Az intézet munkatársai által 2009-ben szervezett konferenciák, táborok időrendben:

III. Alkalmazott Nyelvészeti Doktorandusz Konferencia (február, Budapest); *Fonológiatábor* (március, Balatonszemes); *Az észti és a finn nyelv tipológiája és az adatbázisok* c. videókurzus az SZTE, ELTE, Firenzei Egyetem és Bécsi Egyetem kooperációja (április, Budapest); *One-Day Colloquium on Polite Practices of the Past: Historical Perspectives on Linguistic (Im)Politeness* (május, Budapest); *Kolostori kultúra Magyarországon* (június, Pécs); *Second Budapest Generative Syntax Workshop* (június, Budapest); *Szemantikatábor* (július, Ásotthalom); *Nyelvhasználat és jogi szabályozás a tudomány tükrében* – konferencia a szlovák nyelvtörvény kapcsán (augusztus, Budapest); *Workshop on Head Movement and Locality* (augusztus, Budapest); *Tenth Symposium on Logic and Language* (augusztus, Balatonszemes); *Minimalist Approaches to Syntactic Locality* konferencia (augusztus, Budapest); *9th International Conference on the Structure of Hungarian* (augusztus–szeptember, Debrecen), *Semmi nincs úgy 2.*, az Erasmus Kollégium workshopja (szeptember, Budapest); *Managing linguistic diversity in the EU – Practices and Regulations* – Társszervező: Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning, Fryske Akademy (szeptember, Leeuwarden); *Gedenk-symposium Károly Rédei* közös szervezésben Universitát Wien, Abteilung Finno-Ugristik-kal (szeptember, Bécs); *Beszédkutatás* (Budapest, október); *Budapesti Szociolingvisztikai Interjú – II. Szimpózium* (október, Budapest); *Nyelvtudomány: hozzátett értékeink, A Nyelvtudományi Intézet*

alapításának 60. évfordulóján (Budapest, november); *Nyelvészeti Doktoranduszok 13. Országos Konferenciája* (november, Szeged), *Nyelvi áttörés – a nyelv- és beszédtechnológia mint húzóágazat* (december, Budapest); *Kerekasztal-beszélgetések a Magyar Nyelv Éve alkalmából a Petőfi Irodalmi Múzeumban*, Körösi Csoma Sándor születésének 225. évfordulója alkalmából (december, Budapest).

Hazai tudományos közélet

Az intézet 2008. december 4-én konferenciával és utána nyilvános vitával emlékezett meg Noam Chomsky 80. születésnapjáról. A huszadik századi nyelvészet nagy megújítója munkásságának sokoldalú értékelését tárgyaló tíz előadás anyaga a *Magyar Tudomány* 2009/9 számában, a vita átirata a folyóirat internetes változatában jelent meg.

A szlovák nyelvtörvényt és az általa kiváltott hazai tudományos visszhangot nem lehetett előre tervezni. Az intézet rövid nyilatkozatot adott ki, amelyet a világ több száz vezető nyelvésze írt alá. (A *Nyilatkozat* megtalálható az intézet honlapján.) Az MTA elnökének felkérésére az intézet két konferenciát is rendezett a témában. Az augusztus 19-én az MTA Székházában a köztársasági elnök jelenlétében és megnyitójával a kisebbségi nyelvi helyzet hazai, határon túli és általában nemzetközi szabályozásáról tartott fórumon a jogászok, nyelvészek és kisebbségügyi szakértők részvételével tartott nyolc előadás és nyilvános vita anyaga a *Magyar Tudomány* 2009/11 számában jelent meg. A nyelvi jogok szabályozása témájában szeptember 19-én a hollandiai Leeuwardenben a *Mercator Kutatóközpontban* a házigazdákkal közösen nemzetközi konferenciát rendeztek nyolc EU-tagország tudósai közreműködésével. A konferencia zárónyilatkozatot fogadott el, amelyben a nyelvi sokféleséget és annak jogi elismerését támogatta. (A *Nyilatkozat* megtalálható az intézeti honlapon.) Az *EFNIL* éves dublini konferenciáján, a helytelen gyakorlat példái között szintén meg lehetett tárgyalni a szlovák nyelvtörvény negatív példáját.

Aktív szerepet vállaltak az idén hatályba lépett jelnyelvi törvény kidolgozásában, amely a siket közösséget, a világon másodikként, nyelvi kisebbségként deklarálja. A felsőfokú jelnyelvi képzések kidolgozásában is jelentős szerepet vállaltak.

Az *MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság* felkérésére és támogatásával, a *Magyar Köztársaság Miniszterelnöki Hivatala* kiadásában intézeti munkatárs szakmai irányításával készültek tájékoztató füzetek a határon túli magyar iskolások szülei számára.

Az intézet munkatársai számos akadémiai és felsőoktatási grémium munkájában vettek részt, többek között: az *MTA Nyelvtudományi Bizottsága*, az *MTA Magyar Nyelvi Bizottsága*, *MTA Elnöki Oktatási Bizottság*, az *MTA Társadalomtudományi Kuratóriuma*, *MTA Akusztikai Komplex Bizottság*, *MTA Alkalmazott Nyelvészeti Munkabizottság*, *MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság*, az *MTA Nyelvtudományi Bizottsága Uráli Nyelvészeti Munkabizottsága*, *MAB Nyelvtudományi Szakbizottság*, *OTKA Nyelvészeti Zsúri*, *OTKA Társadalomtudományi Kollégium*, *MTA Szótári Munkabizottság*; *MTA Irodalomtudományi Informatikai Munkabizottság*; *PPKE Doktori Tanácsa*, *PPKE Habilitációs Bizottsága*, a *Nyelvtudományi Intézet Helyesírás Munkacsoportja*, az *Erasmus Kollégium Kollégiumi Tanácsa*, *Nemzetközi Finnugor Kongresszusok Magyar Nemzeti Bizottsága*, az *OKM Szellemi Kulturális Örökség Magyar Nemzeti Bizottsága*, az *SZTE Társadalomtudományi Szakkollégiuma*, *SZTE Doktori Tanács*, az *SZTE Tudományos Tanácsa*, *Magyar Nyelvtudományi Társaság*, *Nemzetközi Névtudományi Társaság*, *Nyelvészet az Oktatásban és Kutatásban Alapítvány*, *Magyar Kognitív Tudományi Alapítvány*, *Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete*, *Magyar Rádió Nyelvi Bizottsága*, *Termini Kutatóhálózat*, *ELTE Stíluskutató csoport*, *Tibet Társaság*, *Körösi Csoma Társaság*, *Domus Hungarica kuratórium*, *Reguly Társaság*.

Tudományos ismeretterjesztő tevékenység

Számos ismeretterjesztő előadást, tanári továbbképzést tartottak. Bíraltak a *Kazinczy Szép Magyar Beszéd Versenyén*, az *Országos Tudományos Diákköri Konferencián* és a *Plaustrum saeculi VII.* (Bárczi Ildikó emlékére szervezett) diákkonferencián. Cikkeket jelentettek meg a *Magyar Nemzet*, *Élet és Irodalom*, *Népszabadság*, *Népszava* c. orgánumban, rendszeres rovatot írt intézeti munkatárs a *nyest.hu* internetes folyóiratban. Ismeretterjesztő honlapokat üzemeltetnek: *Fonetikainternet*, *Rénhírek*, *Rokonszenv*. Az OSzK által rendezett „*Látjátok feleim...*” nyelvemlék-kiállítás katalógusa számára készítettek anyagokat (*Arcképtörédek ómagyar scriptorokról*). Nyersfordítás készült Szalkai Zoltán filmfelvételei (*Hantik-falusiak*) alapján 150 percnyi pitlori hanti szövegből.

Nemzetközi kapcsolatok

Nemzetközi szervezetekkel, külföldi intézményekkel, kutatókkal való együttműködések

Az intézet szolgáltatója az EFNIL (*European Federation of National Institutions of Languages*) honlapját, elvégzi a szervezet Titkárságának a munkáját és az intézet igazgatóhelyettesét választották meg az EFNIL főtitkárnak. – Intézeti munkatárs az ESFRI SSH Thematic Working Group, illetve a NEKIFUT IT tagja, valamint a Humán és Társadalomtudományi Munkacsoport elnöke.

Számos külföldi intézménnyel működtek együtt, a legfontosabbak a következők: University of Maryland, USA, *A magyar kvantorok hatóköre a szintaktikai pozíció és a prozódia függvényében* című témában, Zentrum für Allgemeine Sprachwissenschaft Berlin, Németország, *A magyar kérdő mondatok formai és jelentéstani sajátosságainak, és a vajon kérdő partikulának vizsgálata*, Ludwig-Maximilians-Universität München, Németország, az *Információs szerkezeti kategóriák prozódiai jellemzése a magyarban* című témában; Stuttgarteri Egyetem, Németország, *A határozatlan leírások és a magyar fókusz jelentése* témakörökben, *A szintaktikai lokalitás minimalista megközelítése* projekt keretében a Potsdami Egyetemmel és a Tübingeni Egyetemmel, Németország, *A spontán beszéd megakadásjelenségeinek vizsgálata* témában a Zágrábi Egyetem Fonetikai Tanszékével.

Közös fonológiai kutatási projektumot műveltek, valamint az Erasmus keretében tanár- és diákcsere folyt az intézetben az ELTÉ-vel közösen működtetett tanszék és a Tromsø-i Egyetem Center for Advanced Study in Theoretical Linguistics (Norvégia), illetve a University of California, Los Angeles, Dept. of Linguistics (USA) között *Natural and unnatural constraints in Hungarian vowel harmony* témában. A *Magyar generatív történeti szintaxis* projektum bekapcsolódott a világ hasonló munkacsoportjai által működtetett *Diachronic Generative Syntax* hálózatába.

Közös kutatás folyt a Purdue Egyetemmel, USA (*A nyelvi fejlődés zavarának vizsgálata*).

Az uráli nyelvek kutatásában kétoldalú együttműködés folyik az Orosz Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetével (Moszka), Nyelvi, Irodalmi és Történelmi Intézetével (Izsevszk); a Jugor Egyetem Általános Nyelvészeti és Uralisztika Tanszékével (Hanti-Manszijszk). A hanti nyelvi kutatásokban a következő intézményekkel működtek együtt: az Obi-ugor Népek Nyelveinek Tanulmányozása és Megőrzése Intézete, a Hanti-Manysi Autonóm Körzet Jugra Parlamentjének az Északi Óslakos Népek Képviselőinek Közgyűlése, valamint a Jamal-Nyenyec Autonóm Körzet Északi Óslakos Népek Ügyei Osztálya (Oroszország). A Koblenzi Egyetemmel együttműködve készítik az *Uráli Etimológiai Adatbázis* interneten elérhető változatát. Az *Ob-Ugric languages: conceptual structures, lexicon, constructions, categories* című, *EuroBabel* projektum keretében folyamatos az együttműködés a konzorciumbéli kutatóhelyekkel: Abteilung Finno-Ugristik Universität

Wien (Ausztria), Institute für Finnougristik/Uralistik Ludwig-Maximilian-Universität, München (Németország), Suomalais-ugrilaisten laitos Helsingin Yliopisto (Finnország).

Intézeti munkatárs irányítja a *DILING (Dimensions of linguistic otherness)* nemzetközi kutatóhálózatot. Ennek tagjai: MTA Nyelvtudományi Intézet (Budapest); PTE Állam- és Jogtudományi Kar (Pécs); Károly Egyetem (Prága); Gramma Nyelvi Iroda (Szlovákia); II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Beregszász), Nemzeti Taras Shevchenko Egyetem (Kijev); Újvidéki Egyetem (Szerbia); Babeş-Bolyai Tudományegyetem (Kolozsvár); Ljubljana Egyetem, State University of Moldova; Trinity College (Dublin); Department of Anthropology, University of Chicago; Fryske Akademy (Hollandia).

Az intézetben működő Többszervezési Kutatóközpont a következő intézményekkel folytat nemzetközi együttműködést: European Bureau for Lesser Used Languages (Dublin), Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning, (Ljouwert/Leuwarden, Fryslân, Hollandia), Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo (Norvégia), Baltic Language and Integration Network, British Academy, University of the Basque Country, San Sebastian (Spanyolország), Institut für Sprachwissenschaft, Graz (Ausztria).

Részt vettek, immár 11. alkalommal, a *Year's Work in English Studies* c. narratív bibliográfia elkészítésében, az Oxford University Press folyóiratában publikálva.

Az *EFNILEX* projektben a következő intézményekkel alakult ki együttműködés: Oxford English Dictionary (UK), Litván Nyelvtudományi Intézet (Litvánia), Nederlandse Taalunie (Belgium-Hollandia), Károly Egyetem (Csehország). A magyar-szlovén kormányközi *TÉT* együttműködés során vendégkutatók érkeztek a ljubljana egyetemről, hogy a Magyar-Szlovén WordNet lehetőségeiről tárgyaljanak.

Részt vettek az *INTEX/NooJ* nyelvészeti fejlesztőközösség munkájában. Az Institut für Maschinelle Sprachverarbeitung (Stuttgart) való együttműködésben megkezdtek a *Stuttgart Finite State Transducer Tools* morfológiai elemzőjének felhasználását a *NooJ* rendszerben. Részt vesznek a *Stability and Adaptation of Classification Systems in a Cross-Cultural Perspective* c. COST A31 projektben: ez 15 európai országot felölelő, interdiszciplináris tudományos kapcsolatok kiépítését és ápolását célzó kezdeményezés. Célja, hogy összehasonlíthatóvá tegye a számítógéppel modellált osztályozást és a természetes nyelvek klasszifikációs rendszereit, és fejlessze a *NooJ* korpuszfeldolgozó eszköz moduljait.

Az indoeurópai nyelvek és ókortudományi kutatások témáiban az *Eternal Capitals* című nemzetközi együttműködésben vesznek részt, melynek társintézményei: *Regional Seminar for Excellence in Teaching*, University of Oxford, Anglia, a Tbilisi State University, Grúzia és az Open Society Institute/Soros Foundations, USA.

Az MTA és a Román Akadémia csereprogramban az intézet két vendégkutatót fogadott.

Szakértői tevékenységet végeztek nemzetközi szervezetek számára: a Ministry of Development, General Secretariat for Research and Technology (Görögország), 18th Sociolinguistics Symposium (University of Southampton) Academic Committee tagjaként; valamint a European Commission Culture, Multilingualism and Communication Multilingualism policy Civil Society Platform to promote Multilingualism szervezet keretében. A nyelvi jogokról Mercator Research Center-rel szerveztek konferenciát (szeptember).

A nyelvtudomány kiemelkedő egyéniségei közül Mark Newson (ELTE, Budapest), David W. Lightfoot és Betty Tuller (Georgetown University, USA) tartott szuperkurzust. Az intézet meghívottaiként előadást tartottak még: Douglas Biber (Northern Arizona University, Flagstaff), Patrick Geary (UCLA, Los Angeles, USA), Gabriela Haja (Romanian Academy, A „Philippide” Institute of Romanian Philology, Iasi, Románia), Arnfinn Vonen (University of

Oslo, Norvégia), Anna Bondaruk (University of Lublin, Lengyelország), Zeljko Boskovic (University of Connecticut, USA), Tove Skutnabb-Kangas (Roskilde University, Dánia), J. K. Chambers (University of Toronto, Kanada), Martin Krämer (University of Tromsø, CASTL Norvégia),

A munkatársak részvétele nemzetközi konferenciákon időrendben

A munkatársak a következő fontosabb nemzetközi konferenciákon tartottak előadást:

6th Old World Conference in Phonology, Workshop on Privativity (Edinburgh, január), Phonology Colloquium, (Potsdam, január), *Incontro di Grammatica Generativa 35. (Siena, február)*, Linguistics Colloquium (PLC 33) (Philadelphia, március), Crossroads IV. Fourth International Conference on Egyptian Grammar (Basel, március), 10th Szklarska Poręba Workshop (Szernica, március), Identiteetin etninen ja kielellinen konteksti: suomalais-ugrilaiset vähemmistöt [Ethnic and Linguistic Context of Identity: Finno-Ugric Minorities] (Helsinki, március), 32th GLOW Symposium (Nantes, április), The Sound of Indo-European. Phonetics, phonemics and morphophonemics (Koppenhága, április), Association for Educational Needs Congress (Budapest, április), 19th Colloquium on Generative Grammar (CGG19) (Vitoria-Gasteiz, április), China and Eastern-Europe Symposium (Budapest, május), Polite Practices of the Past: Historical Perspectives of Linguistics (Im)Politeness, International Research Symposium (Budapest, május), International Conference on Minority Languages XII, Language contact and change in multiply and multimodally bilingual minority situations (Tartu, május), 17th Nordic Conference of Computational Linguistics (NoDaLiDa) (Odense, május), 17th Manchester Phonology Meeting (Manchester, május), Workshop on Spatial Expressions, (Tromsø, május), 2nd Budapest Generative Syntax Workshop (Budapest, június), Workshop „Syntactic Constructions Focus and Meaning” (Tübingen, július), International Symposium of the Linguistic Politeness Research Group (Brisbane, július), *The Third International Conference on the Linguistics of Contemporary English (ICLCE3) (London, július)*, 11th Conference of the International Pragmatics Association (IPrA 11) (Melbourne, július), Conference of the International Society for Research on Emotion (Leuven, augusztus), 6th Conference of the European Association of Chinese Linguistics (EACL-6) (Poznań, augusztus), Universals and Typology in Word Formation (Kassa, augusztus), Workshop on Root Phenomena (Berlin, szeptember), EuroBABEL Launch Conference (Berlin, szeptember), 6. Arbeitstreffen deutschsprachiger Akademiewörterbücher (Berlin, szeptember), Chronos 9. (Párizs, szeptember), Sarajevo Linguistic Gathering 4 & SinFonIJA 2 (Sarajevo, szeptember), *New Trends in Uralistics* (Szeged, szeptember), Interspeech, Brighton (Brighton, szeptember), Recent Advances in Natural Language Processing Conference (Borovets, szeptember), LAGB Fiftieth Anniversary Golden Jubilee Meeting (Edinburgh, szeptember), 9th International Conference on the Structure of Hungarian (Debrecen, szeptember), Wohin steuert die historische Sprachwissenschaft. Internationale Fachtagung (Debrecen, szeptember), Social and Religious Development of Egypt in the First Millenium BCE (Prága, szeptember), 6. Arbeitstreffen deutschsprachiger Akademiewörterbücher. Berlin-Brandenburgische Akademie der Wissenschaften (Berlin, szeptember), Tudományos ülés az Újvidéki Egyetem Magyar Nyelvészeti Tanszéke megalapításának 50. évfordulóján (Újvidék, október), Academy of Aphasia 47th Meeting (Boston, október), III. Международный симпозиум по полевой лингвистике [The Third International Conference on Field Linguistics] (Moszkva, október), Pre-Modern Climate Change – Causes and Human Responses. Stine Rossel Memorial Conference (Koppenhága, október), 2nd International Conference on Clinical Linguistics, (Madrid, november), The Uralic Typology Days (Tallinn, november),

Az intézet munkatársai neves külföldi intézményekben voltak vendégkutatók, tartottak felkérésre előadást: *Language-based educational discrimination in the Carpathian Basin* címmel, valamint workshopot *Szilágyi's Bill: The Viability of Universal Language Rights* címmel University of Essex (Anglia, június); *On Historical Chinese Impoliteness* címmel National University of Singapore (Szingapur, január); a sémi-egyiptomi összehasonlító nyelvészetről az Oranim College-ben (Tiv'on, Izrael, december).

Kiadványok, periodikák szerkesztése, lektorálás

Szerkesztőbizottsági tagságok: Acta Linguistica Hungarica, Alkalmazott Nyelvtudomány, Beszédkutatás, e-Uralic, Édes Anyanyelvünk, Glottotheory, Govor, Journal of the International Phonetic Association, Language and Computation, Language Policy, Lexikográfiai Füzetek, Magyar Nyelvőr, Magyar Nyelv, Mind and Language, Modern Nyelvoktatás, Névtani Értesítő, Nyelvtudomány, Nyelvtudományi Közlemények, Sociolinguistic Studies, Studia Uralo-Altica, Távolsági Tanulmányok, The Linguistic Review, The Phonetician. Sorozatszerkesztések: Approaches to Hungarian (John Benjamins, Amsterdam), Általános Nyelvészeti Tanulmányok (Akadémiai Kiadó), Comprehensive Grammar Resources (Mouton de Gruyter, Berlin), LingDok (SZTE, Szeged), Linguistic Diversity and Language Rights (Multilingual Matters, Bristol).

Lektorálásokat végeztek a következő nemzetközi kiadók és folyóiratok számára: a De Gruyter, a Blackwell Publishers és a Mouton Kiadóknak: Comparative Education, Journal of Philology, Language and Speech, Linguistic Inquiry, Natural Language and Linguistic Theory, Phonology, Syntax, The Linguistic Review, The Phonetician, Ural-Altai Studies című folyóiratoknak.

A kutatók részt vettek számos további nemzetközi tudományos szervezet munkájában, többek között az International Union of Oriental and Asian Studies (elnök), Chinese Discourse Research Group (elnök), European Federation of National Institutions of Languages (főtitkár), European Association of Chinese Linguistics (elnökségi tag), Nemzetközi Fonetikai Társaság (ISPhS) (főtitkár), CLARIN (Common Language Resources and Technology Infrastructure) európai projekt végrehajtó bizottsága, International Committee of Finno-Ugric Congresses, Finno-Ugric Society of Canada, European Strategy Forum for Research Infrastructures (ESFRI) Thematic Working Group for Social Sciences and Humanities, Suomalais-Ugrilainen Seura, Societas Uralo-altaica.

Közhasznú tudományos szolgáltatások

Sikeres pályázatot dolgoztak ki a *Humán és társadalomtudományi referencia-adatbázis* kialakítására, mely munkálat OTKA-támogatással indul 2010-ben. Az intézet által létrehozott *NyelvészInfo* elektronikus levelező rendszer 565 külső címre továbbít információkat tudományos programokról, pályázatokról és más aktuális témákról. A könyvtár állománya 2009-ben 358 könyvvel gyarapodott. Az EACEA pályázatnak köszönhetően hozzáférés biztosított: a *de Gruyter Linguistics Reference*, *Oxford Scholarship Linguistics Online* adatbázisokhoz. Elkészült a *Nyelvtudományi Közlemények* 100 évfolyamának digitalizálása. A könyvtár elektronikus katalógusa 1507 rekorddal bővült. Az év során 1800 online és 2432 személyes látogatót regisztráltak, katalógusukban 9062-szer kerestek. Az intézeti honlap a munkatársak publikációi mellett közhasznú, írott és hangos (beszélő) adatbázisokat, szoftvereket, népszerű olvasmányokat, és más közérdekű információkat tartalmaz. A *Fonetika* honlapot és a neurolingvisztikai témákban szolgáltató *Neuroinfo* honlapot rendszeresen frissítik. A Finnugor osztály internetes honlapja közli a *Miért uráli (finnugor) nyelv a magyar?* című anyagot. A *magyar kísérleti beszédkutatás története* címmel állandó kiállítást tart fent és fejleszt tovább az intézet.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

A pályázati projektek jelentős előrehaladást értek el. A fontosabb elnyert pályázatok:

OTKA NK-78074 *Magyar generatív történeti mondattan*: megtörtént a projektum szerkezetének, belső munkamegosztásának kialakítása, a nyelvtörténeti adatbázis megszervezése és az első nyelvtanelméleti és nyelvtörténelmi kutatások elvégzése. A kutatás a Nyelvtechnológiai kutatócsoporttal együttműködésben folyik, célja egy elektronikus nyelvtörténeti adatbázis létrehozása.

OTKA NF-73537 *A Minimalist Approach to Syntactic Locality*: a projekt főbb kutatási eredményei az alanyi és tárgyi szerepű főnévi kifejezések áthatolhatatlanságának továbbfejlesztett modellje, a műveltető igei állítmányok szintaktikai tartományainak meghatározása, az azonosító szerepű fókuszált kifejezések, az igekötők és más igekötőszerű elemek kiemelését és a faktív mondatszintű vonzatokból történő kiemelés szabályozó szintaktikai, szemantikai, pragmatikai és prozódiai tényezők feltérképezése.

OTKA F-68139 *Interpretáció, diskurzusszerkezet és intonáció*: tanulmányok készültek a *csak* diskurzus-partikula, a *vajon* és az *ugye* partikula kérdő és kijelentő mondatbeli interpretációjáról. Fonetikus szakértővel egy kísérletes vizsgálat kezdődött a magyar topik és kontrasztív topik szerepű összetevők prozódiai tulajdonságainak leírására.

OTKA PD-77674 *A magyar fókusz: predikátum vagy operátor?* projekt fő célkitűzése a fókusz tartalmazó magyar mondatok formális szemantikai elemzése volt; foglalkoztak a fókusz definíciójának kiterjesztésével és a mondat információs szerkezete rekurzivitásával.

OTKA K-78315 *Magyar spontán beszéd adatbázis*: nemzetközi tekintetben egyedülálló, többfunkciós adatbázis, amely spontán beszéd típusokat, felolvasást és ismétlést tartalmaz azonos felvételi körülmények között (eddig 22 beszélő felvétele történt meg).

DAAD és MÖB, P-MÖB-851 pályázatok: befejezték az együttműködésben szervezett prozódiai kísérletek előkísérleteit és a kísérletek első fordulóját, amelynek célja a magyar beágyazott mondatos szerkezetek prozódijának feltárása.

OTKA NK-72461 *A rekurzió interdiszciplináris vizsgálata a nyelvben: neurolingvisztikai alapok*: a rekurzív szerkezetek használatát vizsgálták afáziás és kontroll személyeknél. Az eredmények azt mutatták, hogy szemantikai rekurzivitás ép maradhat az agrammatikus Broca afáziásoknál a formai, szintaktikai rekurzivitás károsodása mellett.

OTKA 71707 *Obi-ugor korpuszok és morfológiai elemzők*: több hanti nyelvjáráshoz készült magyar (és az egyikhez angol) nyelvű tótár; jelentős vogul nyelvi anyagot dolgoztak fel.

OTKA K-60807 *A nganaszan nyelv számítógépes morfológiai elemzése*: megtörtént az elemző webes felületének megtervezése és telepítése a honlapokra; az elemző tesztelése; az elemzett alakok egyértelműsítése; a szövegek fordításának elkészítése; a témát tárgyaló monográfia kéziratának véglegesítése; a terepmunka részeredményeinek publikálása.

NKA 2513/0136 *Internetes ismeretterjesztés célú adatbázis a magyar nyelv rokonságának bemutatására az uráli etimológiák segítségével*: a 2009-ben elnyert pályázattal a projektum előkészítő munkálatai folytak a Nyelvtechnológiai csoporttal együttműködve.

ESF 08-EuroBABEL-OP-015 – OTKA NN-62777 *Ob-Ugric languages: conceptual structures, lexicon, constructions, categories*: megtörtént a Munkácsi – Kálmán-féle *Wogulisches Wörterbuch* digitalizálásra való előkészítése; a Csernyecov-féle archív anyag felmérése és elkezdődött egyes szövegek lejegyzése; lezajlott az első műhelytalálkozó (Bécs, 2009. szeptember 23–24.) és elkezdődött a 2010-ben Budapesten megtartandó második szervezése.

OTKA K-60403 *Budapesti beszélt nyelvi vizsgálatok*: elkészült a *Budapesti Szociolingvisztikai Interjú (BUSZI-2)* adatbázisainak végső ellenőrzött és kutatható változata,

továbbá tanulmányok a budapesti beszélt nyelvről. Az eredményeket konferenciákon is bemutatták, számos publikáció megjelent vagy megjelenés előtt áll.

BO/00259/07 Bolyai János Kutatási Ösztöndíj: *Kétnyelvűség és nyelvcsere – A kisebbségi nyelvek megőrzésének lehetőségei* (egyéni kutatás): a vizsgálat a nyelvcsere modelljeit elemzi magyarországi és Kárpát-medencei kisebbségi közösségek adatanyagai alapján. Kiterjedt empirikus adatgyűjtés folyt, melynek előzetes eredményei a *Sociolinguistica* című nemzetközi folyóiratban megjelenő tanulmányban megtalálhatók.

RG003-U-07 Chiang Ching-kuo Foundation (Taiwan) – OTKA PD 71628. *The Collapse and Birth of Linguistics Politeness Systems: Research of the Late 19th and Early 20th Century Chinese Politeness*: modell készült a hagyományos kínai nyelvi udvariasság eltűnésével kapcsolatban; két nemzetközi konferencia előadás, és elkészült egy monográfia kézírata.

/07/74532, DAAD Forschungsstipendium für Nachwuchswissenschaftler, *Die phonetischen Werte der sog. Laryngale des Hethitischen und des Luwischen*: 3 nemzetközi és 2 hazai folyóiratcikket írtak meg és több tudományos előadást tartottak.

EACEA 134518 2008-LLP-NL-KA2NW *The Mercator Network of Language Diversity Centres* – partnerintézmény, konzorciumvezető: Fryske Akademy, Hollandia; a kutatóhálózat kelet-európai központjaként megismerteti a régió egyes nemzeteinek a kisebbségkutatással kapcsolatos tudományos eredményeit a nyugat-európai partnerekkel is, hogy elősegítse a hatékony kutatási módszerek elterjesztését a régióban és az Európai Unió egészében.

Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG) támogatta projektum: *Modalpartikeln und Satztypen im Sprachvergleich Deutsch-Ungarisch*: a modális partikulák és a mondatfajtákat kontrasztív módon vizsgálták a német és magyar adatok kontrasztív összevetésével.

FP7-PEOPLE-ITN-2008-238405 CLARA: Common Language Resources and their Applications: sikerrel szerepeltek az FP7 keretprogram Marie Curie Initial Training Networks pályázatán, amelyben európai kutatóképző hálózatot alapított. A projektum 2010-ben indul.

ICT-PSP-2009-3; Grant no: 250405, ITranslate4: Internet Translators for all European Languages: az intézet által koordinált projektumban a gépi fordítás minden jelentős európai piaci résztvevője megtalálható. A kétéves projektum 2010 áprilisában kezdődik.

V. Az évfolyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. Adamik B: *A latin nyelv története az indoeurópai alapnyelvtől a klasszikus latinig*. Argumentum Kiadó, Budapest, 281 (2009)
2. Bánréti Z: Recursion in aphasia. In: *Clinical Linguistics: Clinical Grammar*. Proceedings of the 2nd International Conference on Clinical Linguistics (Ed. Marrero V), Madrid, 89–93 (2009)
3. Den Dikken, M, Vago R M (eds.): *Approaches to Hungarian*, Vol. 11: Papers from the 2007 New York Conference John Benjamins, Amsterdam, 280 (2009) (Sorozatszerkesztő: Kenesei I), a kötetben az intézeti munkatársak tanulmányai:
4. Bárkányi Zs, Kiss Z: Hungarian v: is it voiced? 1–28 (2009)
5. É. Kiss K: Negative quantifiers in Hungarian, 65–94 (2009)
6. Siptár P: Morphology or phonology? The case of Hungarian -ni, 197–215 (2009)
7. Surányi B: Preverbs, Chain Reduction, and phases, 217–250 (2009)
8. Ürögdi B, Cuba C: Eliminating factivity from syntax, 29–64 (2009)

9. É. Kiss K (ed.): *Adverbs and Adverbial Adjuncts at the Interfaces*, Mouton de Gruyter, Berlin, 377 (2009), a kötetben az intézeti munkatársak tanulmányai:
10. Bartos H: The syntax of Hungarian -vA adverbial participles, 75–101 (2009)
11. Egedi B: Adverbial (dis)ambiguities, 103–132 (2009)
12. É. Kiss K: Introduction, 1–20 (2009)
13. É. Kiss K: Syntactic, semantic, and prosodic factors determining the position of adverbial adjuncts, 21–38 (2009)
14. É. Kiss K: Scalar adverbs in and out of focus, 297–316 (2009)
15. Peredy M: Obligatory adjuncts licensing Definiteness Effect constructions, 197–230 (2009)
16. Surányi B: “Incorporated” locative adverbials in Hungarian, 39–74 (2009)
17. Ürögdi B: Temporal adverbial clauses with or without operator movement, 133–168 (2009)
18. É. Kiss K: Focus and exhaustivity. In: *Information Structure. Theoretical, Typological and Experimental Perspectives* (Ed. Zimmermann M, Féry C), Oxford University Press, Oxford, 64–89 (2009)
19. É. Kiss K: A 80 éves Noam Chomsky és a chomskyánus nyelvészeti forradalom, *Magyar Nyelv* 105: 1–8 (2009)
20. Gósy M: Ungarisch. In: *Deutsches Aussprachewörterbuch* (Ed. Krech EM, Stock E, Hirschfeld U et al.), Walter de Gruyter, Berlin, 157–161 (2009)
21. Gósy M (ed.): *The Phonetician International Society of Phonetic Sciences*, 98 (2009)
22. Gyuris B: *The Semantics and Pragmatics of the Contrastive Topic in Hungarian*, Lexica, Budapest, 155 (2009)
23. Gyuris B: Sentence-types, discourse particles and intonation in Hungarian. In: *SinSpeC Volume 5 (June 2009) – Proceedings of Sinn und Bedeutung 13.* (Ed. Solstad T, Riester A), Stuttgart University, Stuttgart, 157–170 (2009)
24. Kádár DZ: *Historical Chinese Letter Writing*, Continuum, London, 288 (2009)
25. Kálmán L, Orsós A: *Beás nyelvtan*, Tinta Könyvkiadó, Budapest, 126 (2009)
26. Kas B, Lukács Á, Leonard LB et al.: The use of tense and agreement by Hungarian-speaking children with language impairment, *Journal of Speech, Language and Hearing Research* 52(1): 98–117 (2009)
27. Kas B, Lukács Á, Leonard LB: Use of noun morphology by children with language impairment. *International Journal of Language and Communication Disorders*, 1–26 (2009)
28. Kenesei I (ed.): Noam Chomsky 80 éves, *Magyar Tudomány* 170/9. 1026–1086 (2009), a kötetben az intézeti munkatársak tanulmányai:
29. Bánréti Z: Chomsky hatása a neurolingvisztikai kutatásokra, a mentálisan reális nyelvtan kérdése, 1064–1074 (2009)

30. Kálmán L: Chomsky hatása a mesterséges intelligenciához kapcsolódó nyelvészetben: 1062–1063 (2009)
31. Kenesei I: Chomsky Magyarországon, 1026–1030 (2009)
32. Kenesei I: A 80 éves Chomsky jelentőségéről, 1031–1036 (2009)
33. Siptár P: Chomsky, a fonológus?, 1059–1061 (2009)
34. Surányi B: Probléma-eltolódások a chomskyánus nyelvelméletben. A generatív nyelvészet ma, 1052–1058 (2009)
35. Kenesei I (ed.): Nyelvhasználat és jogi szabályozás a tudomány tükrében, *Magyar Tudomány* 170/11. 1290–1360 (2009)
36. Kenesei I, Lipták A (ed.): *Lingua* 119. *New perspectives on the Hungarian left periphery* Elsevier, Amsterdam, 527–707, (2009), a kötetben az intézeti munkatársak tanulmányai:
37. Hegedűs V, Broekhuis H: Predicate movement, 531–563 (2009)
38. Kenesei I: Multiple focus and multiple negation in Hungarian, 564–591 (2009)
39. Sass B: „Mazsola” – eszköz a magyar igék bővítményszerkezetének vizsgálatára. In: *Válogatás az I. Alkalmazott Nyelvészeti Doktorandusz Konferencia előadásaiból* (Ed. Váradi T), MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest, 117–129 (2009)
40. Simon Zs: Some critical remarks on the recent PIE homeland and ethnogenesis theories, *Indogermanische Forschungen* 114: 60–72 (2009)
41. Simon Zs: Die ANKARA-Silberschale und das Ende des hethitischen Reiches, *Zeitschrift für Assyriologie und Vorderasiatische Archäologie* 99: 245–269 (2009)
42. Siptár P, et al.: Natural and unnatural constraints in Hungarian vowel harmony, *Language* 85(4): 822–863 (2009)

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

Az intézet neve: MTA Nyelvtudományi Intézet

Átlaglétszám ¹ :	114	Ebből kutató ² :	87
PhD, kandidátus: 21	MTA doktora: 7	levelező tag: 1	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			26
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			255
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			234
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	51	idegen nyelven:	5
külföldi folyóiratban	magyarul: 3	idegen nyelven:	9
tanulmánykötetben	magyarul: 37	idegen nyelven:	20
recenzió, kritika	magyarul: 4	idegen nyelven:	4
összes hivatkozás száma ⁷ : 715		összes hiv. száma önidézetek nélkül:	715
kapott recenzió, kritika:			11
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 5	idegen nyelven:	3
könyvfejezet	magyarul: 36	idegen nyelven:	24
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 7	idegen nyelven:	6
sorozatszerkesztés	magyarul: 1	idegen nyelven:	2
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 13	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 2	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	79	hazain:	128
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			20
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	6	hazai:	36
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	17	hazai:	17
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			34
TDK munkát készítő hallgatók száma: 5	Diplomamunkát (BSc):		66
Diplomamunkát (MSc): 31	PhD-t:		31
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			4541
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		422,54	MFt
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 4	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	118,08	MFt
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		76,29	MFt
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0	MFt
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0	MFt
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		5,636	MFt
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		25,52	MFt
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0,50	MFt
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		6,53	MFt

POLITIKAI TUDOMÁNYOK INTÉZETE
1014 Budapest, Országház u. 30., 1399 Budapest, Pf. 694/115
Telefon: 224-6724; Fax: 224-6727
e-mail: ig@mtapti.hu; honlap: www.mtapti.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

Az intézet 2009-ben kilenc konferenciát szervezett a magyar EU elnökségre való felkészülés megalapozását szolgáló nemzetközi konferenciasorozat keretében. A konferenciákon – nagyszámú közönség és jelentős médiaérdeklődés mellett - politikusok és szakértők vitatták meg a magyar EU-elnökség előtt álló feladatokat.

A rendszerváltás huszadik évfordulójának alkalmából a PTI intézeti konferenciát tartott, amelynek előadásait a L'Harmattan kiadóval együttműködve tanulmánykötetben jelentette meg „A rendszerváltás húsz éve. Változások és válaszok” címmel.

Az European Social Survey – Európai Társadalomtudományi Elemzések (ESS-EUTE) összehasonlító európai vizsgálat IV. felvételi hullámára sor került. Az eddig lezajlott felvételek eredményeiről az MTA Szociológiai Kutatóintézetrel együttműködve tanulmánykötet jelent meg.

Az NKTH Jedlik Ányos program támogatásával megvalósult „Kormányzati, gazdasági és civil érdekérvényesítés az Európai Unióban” kutatás lezárult, és megjelent a kutatási eredményeket összegző tanulmánykötet.

A Miniszterelnöki Hivatal és az MTA közötti megállapodás keretében végzett stratégiai kutatások keretében került sor a magyar kultúra állapotát széles körűen elemző vizsgálatra. Ennek eredményeként megjelent a „(Vész)jelzések a kultúráról” című átfogó és hiánypótló tanulmánykötet. Ugyancsak a stratégiai kutatások keretében folyt az iszlám világ politikai, kulturális és gazdasági lehetőségeivel és kihívásaival foglalkozó projekt.

Három EU FP7-es, két további európai finanszírozású kutatási projekt, valamint számos hazai alap- és alkalmazott kutatás folyt az intézetben. Többek között a pártok versenyképességéről, a globális válság hazai hatásairól, a jogalkotás és jogátvitel politológiai elemzéséről, a kormányzati közpolitikákról, az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett állampolgári bizalomról, politikai kommunikációról, a magyar politológia hagyományairól, politikai kultúráról folytak kutatások. Mindezek eredményeként 2009-ben az intézet munkatársai mintegy 160 publikációt, köztük 15 kötetet jelentettek meg.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

A rendszerváltás húsz éve politikai és alkotmányos folyamatának elemzése

A kutatás a magyarországi átmenet három jellegzetes, típusos felfogását (csendes forradalom, legális átmenet, és a rendszerváltás tényét tagadó, a nemzeti radikalizmus által óhajtott 2. forradalom álláspontjai) írta le és interpretálta. Rámutatott a strukturális adottságok

következtében gordiuszi csomóvá váló, az aktív népesség számában bekövetkezett drámai csökkenésre, illetőleg javaslatot tett lehetséges megszüntetésének egy módozatára. Külön elemzés bizonyítja, hogy a hazai gyakorlatban máig nem sikerült megfelelő választ kidolgozni arra a politikai és alkotmányossági kérdésre, hogy hol húzódnak a szabad politikai cselekvés határai.

A jogalkotás és a jogátvétel politológiai elemzése

Új adalékkal szolgált a magyar jogrendszeréről írott monográfia a jogalkotást elemző témához: elemezve jogátvételi módozatokat és a nemzeti jogalkotás három sikeres tárgykörét. Minden témája hasznosul a felsőoktatásban, reflektálnak rá a tudományos irodalomban és gazdagítja társadalmi önismeretünket.

A kormányzati politika elemzése során bemutatták a közigazgatási rendszer szétlázódását, a kormányfői hatalom erőteljes centralizálódását és a válságkormányzás folyamatainak ellentmondásait. Felhívták a figyelmet az állam funkcióinak újrafogalmazására, valamint a kormányzati reform szükségességére. Az eredmények akár közvetlenül hasznosíthatóak a kormányzati politikákban.

EU globalizáció és integráció, nemzetközi kapcsolatok

*A globalizációs trendek*_kutatása kapcsán *The World System and the “Left Turn” in Latin America / El sistema mundial y la “Vuelta a la Izquierda” en América Latina* projekt munkáinak a befejezése és a megfelelő publikációk előkészítése megtörtént. *A globalizációról és a rendszerváltást követő modernizációs problémákról* önálló monográfia jelent meg. A könyv a modernizáció összefüggésében kísérli meg értelmezni nyolcvanas-kilencvenes évek rendszerváltását. Abból indul ki, hogy a XX. századi magyar fejlődés egyik fontos jellemzője, hogy annak menetében időről-időre gyökeres, gyors, az addigi társadalmi-gazdasági reprodukciós forma totális átalakítására törekvő, ugyanakkor gazdaságilag és társadalomilag megalapozatlan, ideologikus (indulatos, agresszív, voluntarista stb.) alapvetésű változások – rendszerváltások – következnek be. E társadalmi jelenség-együttesek egyik sajátossága, hogy a magyar társadalom nem saját (szerves) fejlődési irányai és dinamizmusai, válságai és alternatívái által meghatározott úton és módon kerül olyan helyzetbe, amikor rendszerváltásokra kényszerül, hanem külső, világgazdasági és nagyhatalmi-katonai korszakváltások nyomán.

A globális válság és magyarországi hatásai

A jelenlegi (csak lassan, és ki tudja mennyire tartósan csillapuló) globális válság lényegében véve az 1970-es évek elején elodázott globális szintű túltermelési válság robbanásszerű megjelenése, egyben a neoliberais gazdaságfilozófiák látványos kudarca. Kimenetele rövid- és középtávon magába rejti a nemzeti államok és a hozzájuk kapcsolódó politikai pártok megerősödését.

Magyarországot tekintve eme globális válság már egy eleve legyengült állapotban lévő gazdaságra és társadalomra, valamint egy legitimációs gondokkal küszködő kormányra zúdult rá. A kormányváltást követő válságkezelés rövid távon javította ugyan az egyensúlyi mutatókat, közép és hosszú távon azonban egy „megszorítási spirált” indukálhat, azzal is összefüggésben, hogy maradandó sérüléseket okozott és okoz a társadalom szövetében.

Az európai integrációhoz kapcsolódó projektek közül az EU GILDED projekt – Governance, Infrastructure, Lifestyle Dynamics and Energy Demand: European Post-Carbon Communities (A zöld energia társadalmi kérdései Európában: a kormányzati rendszerek hatása a háztartások energiafelhasználására) 2008 decemberében indult három éves projekt a háztartások energiafelhasználásának kérdéseivel foglalkozik. Különös figyelmet fordít a város-vidék problematikára, valamint a különféle kormányzati modellek zöld politikájának hatékonyságára.

2009-ben négy alkalommal került sor terepmunkára Hajdu-Bihar megyében, ahol a (ön)kormányzási típusok megállapítása volt az egyik feladat. A magyar team feladata a kormányzás és a háztartások klímaváltozással kapcsolatos magatartása kutatás irányítása. Elkészült ennek a munkacsomagnak az input paper-e és az interjúk alapján a magyar elemzés, valamint megkezdődött az összehasonlító tanulmány elkészítése is. A terepmunkák interjúi életstílus profilok kidolgozását is szolgálták. Az interjúk szövegének elemzéséhez nemzetközi együttműködésben történt meg a szempontok kidolgozása.

EUROJUSTIS (EU FP7): 2009 folyamán a konzorcium legfontosabb feladata az országonként gyűjtött adatok jegyzékének összeállítása volt. Ezen adatok alapján kapott eredmények fogják meghatározni és összehasonlíthatóvá tenni a büntető-igazságszolgáltatásba vetett állampolgári bizalom társadalmi környezetét. Ilyen összefüggő indikátorlista Európában még nem készült. A PTI munkacsoportja a média kérdéskörében határozott meg kontextuális adatokat. A konzorcium munkájának elismeréseképpen a European Social Survey (ESS) saját kérdőívének elkészítésekor inkorporálta a JUSTIS indikátorlista alapjául szolgáló kérdéseket. Tavaly elindult a PTI által a projektben önállóan folytatandó médiakutatás előkészítését is. Az empirikus elemzésben a bűnözés, és a büntető igazságszolgáltatás tömegkommunikációs reprezentációját tárják fel.

A magyarországi és határon túli elitcsoportok innovációs kapacitása és értékteremtő képessége Európai Unió környezetben, és két OTKA projekt a hazai uralkodó elitek és a kisebbségi magyarság és a magyarországi kisebbségek gazdasági és kulturális elitjeinek az empirikus közelítésű vizsgálata. A projekt nemzetközileg is egyedülálló, mert 1988-ban, 1992-ben, 1997-ben és 2001-ben már történtek hasonló összehasonlításra alkalmas felvételek, és mert a kisebbségi elitekről ilyen méretű és jellegű felvételek sehol nem készültek. A kutatás az elitek összetételének komplex vizsgálata mellett az európai integrációs folyamatok megítélését, az abban történő részvételt, és az elitcsoportok nemzetközi network-jeit is elemzi. 2009-ben elkészült a kérdőíves lekérdezés (összesen közel 4000 megkérdezett).

Politikai aktorok és folyamatok, szakpolitikák

A „Magyarország az Európai Parlamentben” című lezárult kutatás keretében tavaly az elkészült tanulmányok alapján tanulmánykötet készült. A kutatás alapvető következtetése, hogy egy ország, így jelesül Magyarország EP-n belüli versenyképességének vizsgálatához három nemzeti érdekvégyesítő (integrációs) modelltől kell kiindulni. Az európai tapasztalatok alapján megkülönböztethetők frakcióközi (az adott ország képviselőinek frakciókon átívelő együttműködése közös kormányzati célok alapján), koalíciós (más tagországokkal szövetkező), és hálózati (a nemzeti érdekek többszintű, az előzőeket is magában foglaló, új intézményi formákat is teremtő képviselő) modelleket. Az elemzések megmutatták, hogy Magyarország esetében leginkább még a frakcióközi modelltől valósul

meg valami, de a belpolitikai megosztottságok miatt gyakran ez is eredménytelen. Ennek következtében egyértelműen megállapítható, hogy a Magyarország európai integrációjában, illetve az Európai Parlamenti részvételében rejlő lehetőségek ez idáig jelentős mértékben kiaknázatlanok maradtak.

Választási kampányok 2009-2010: A kutatás új elméleti keretet alkalmazott, igyekezvén tágabb összefüggésekbe – mint például a pártfejlődés – helyezni a kampánykommunikáció változásait. A kutatás megcáfolt egy fontos várakozást: a kutatás arra a hipotézisre épült, hogy mint a 2004-es EP-választáson is, a politikai pártok új ötletekkel és technikákkal állnak elő, hogy ezeket még az igazán nagy tétű küzdelem (a soron következő országgyűlési választás) előtt teszteljék. A kutatás tanúsága szerint a 2009-es EP-választás előtti kampányolási kedvet, és így az innovatív készséget nagyban meghatározta az, hogy az egyes szereplők mennyire tekintették lefutottnak a választást. A kampánykommunikáció fejlődése tehát nem lineáris: stagnálás, vagy akár visszalépés is megfigyelhető egy korábbi állapothoz képest az egyes szereplők esetében.

A kutatás szigorú elméleti keret és módszertan segítségével a tömegkommunikáció változatos világából 2009-ben az úgynevezett populáris médiumok (televízió, bulvársajtó, internetes sajtó) kampánytálatását vizsgálta, s a kutatás újszerűségét az adta, hogy olyan médiumok, illetve médiaformátumok politikaképét, politikai kommunikációban betöltött szerepét vizsgálta, amelyekről a hazai, de még a nemzetközi szakirodalom is ritkán emlékezik meg (reggeli televíziós magazinműsorok, ingyenes terjesztésű újságok) vagy változó mivoltuk miatt érdeklődésre tartanak számot (televíziós híradók, bulvársajtó, online újságok). Az eredmények szerint a populáris médiumok számára a politika korlátozottan érdekes. 2009-ben különösen keveset foglalkoztak politikával, az Európai Parlament, az Európai Unió, illetve az integráció kérdései pedig szinte egyáltalán nem kerültek napirendre.

Ifjúság2008: 15-29 éves korosztályra reprezentatív 8000 fős ifjúsági vizsgálat

Elkészült az Ifjúság 2008 nagymintás vizsgálat első elemzése. Ebből egyértelműen kitűnik, hogy a Nyugat-Európában az 1990-es évek elején jelzett tendencia az ifjúsági életszakasz meghosszabbodására nálunk, Magyarországon is tetten érhető. A kutatás egyúttal jelezte, hogy rendkívül súlyos társadalmi feszültségek mutathatók ki a 15–29 éves ifjúsági korosztályon belül. Az ifjúsági társadalom szinte a kasztosodás jeleit mutatja, az elit csoportok és a legszegényebb, leszakadó fiatalok nagycsoportja között teljes egészében megszűnt az átjárás, leállt a felfelé irányuló mobilizáció.

Politikai kultúra: Tavaly is folytatódott a magyar politikai pártok kutatása, vizsgálták azok politikai kultúráját, a demokráciában betöltött szerepét és a civil társadalomhoz való viszonyát. Az empirikus kutatások egyrészt a civilek szervezett tiltakozási mozgalmait, másrészt a magyar politikai kultúra változásait elemezték. Ez utóbbi kutatás a Sidney Verba által vezetett (Civic Culture - Repeated) 20 országos nagy nemzetközi projekt keretében folyik, amelynek a PTI az európai koordinátora és a magyar adatfelvétel felelőse. Az adatfelvételre 2010-ben sor fog kerülni.

A választói magatartás regionális és települési sajátosságairól: megállapítható, hogy az aprófalvak népessége a politikailag legaktívabb társadalmi csoport. Nem volt olyan önkormányzati választás a rendszerváltás óta, amelyen az 500 főnél kisebb népességszámú

falvakban legalább a 70%-ot ne haladta volna meg a részvételi arány. A községi jogállású települések választási aktivitása fordítottan arányos a település népességszámával. A kisebb községekben fontosabbnak tartják az önkormányzati választást, mint a népesebbekben, de a nagyobb községek lakói is aktívabbak, mint a városi választópolgár. Ez az eredmény a manapság zajló tendencia, az aprófalvak funkcióinak elvesztése, önkormányzatiságának kiüresedése tükrében különösen figyelemreméltó.

A kormányzás és közpolitika

A forrásfelosztási politikákról: a fejlesztési források 1991-2007 közötti megoszlását vizsgálva megállapítható, hogy a kutatásban a vizsgált források zömében vidékies jellegű kistérségekbe jutottak el, a kistérségeken belül a forrásabszorpció jellege viszont erősen urbánus, de legalábbis urbánus jellegű volt. Ez a jelenség arra utal, hogy a hátrányos vagy periférikus helyzetből adódó forrásallokációs előnyt inkább a kisvárosok, s kevésbé a falvak tudják érvényesíteni.

A roma policy-k tematikus kutatási folyamat első eredményei 2010. évi kötetekben, konferencia-kiadványokban lesznek láthatók, ha nem is közvetlenül, de áttételesen a súlyosodó etnopolitikai (kormányzati és civil) stratégiák segítségével is építve vagy terhelve mindazt, ami a tudomány számára már távolian aktuális, de amelynek felelős organizálása immár nem csupán a politikai elit diskurzusainak témaköre vagy felelőssége, hanem kollektív társadalmi ügy is.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

Az intézet az MTA nemzetközi együttműködés keretében 2009 októberében fogadta a Kínai Társadalomtudományi Akadémia, majd a Vietnami Társadalomtudományi Akadémia Küldöttségét. A megbeszélések eredményeként a PTI és a VKI delegációja utazik 2010-ben Vietnamba, a kínai partnerrel pedig az intézet tudományos együttműködést alakít ki.

Az intézet kutatási programjai, és rendezvényei eredményeként 2009-től hosszabb távra szóló kapcsolatokat tud kiépíteni a magyar nagyvállalati szféra egyes intézményeivel.

Folyamatos, élő kapcsolatot tart fenn az EU FP-7-es témái keretében a nemzetközi partnerekkel, a viseigrádi országok kutatóintézeteivel, s új elemként a latin-amerikai kutatásokba való bekapcsolódással spanyol és további latin-amerikai országok intézeteivel a már meglévő argentin, mexikói relációkon túl.

A Kárpát-medencei magyar elitek kutatása során romániai és szlovákiai magyar kutatóhelyekkel alakított ki 2009-ben az intézet együttműködést. A kérdőíves felmérések tapasztalatairól 2009 novemberében a magyarországi, romániai és szlovákiai magyar kutatók tartottak munka-megbeszélést.

Az intézet vezető kutatói közül többen tartottak előadást külföldi tanácskozásokon: Róma, Lodz, Groningen, Portorozs, Helsinki, Torockó, Sigulda (Lettország), Prága, Oulu (Finnország), Mexico City, Puebla, Cuernavaca, Quéretaro (Mexikó), Madrid, Uppsala, Komarno, Vaasa, Kokkola (Finnország) illetve meghívott szakértőként vettek részt a Svéd Királyi Akadémia kutatási programjának az értékelésében (Stockholm).

Az intézet egy vezető kutatója vendégkutatóként a Sorbonne-on a Science et politiques publiques mesterprogramon oktatott, két kutatónk hosszabb (3-6 hónap) angliai és olaszországi ösztöndíjat nyert el, míg az intézetben egy vendégkutató dolgozott fél évet (Ausztria).

Az intézet munkatársai közül 17 kutató oktatott 2009-ben felsőoktatási intézményben, 8 pedig doktori iskolában, egy kutató doktori iskolát vezetett.

Egyesített Társadalomtudományi Könyvtár (ETK)

A könyvtár számára nagy előrelépést jelentett a honlap megújítása. Az új honlap Wordpress alapokra épül, megfelel a jelenleg használt, internet által megkövetelt legújabb technikai elvárásoknak. Végleges kialakítása, bevezetése a könyvtár TAMOP 3.2.4/09/01 KMR pályázat eredményességétől függ, amely pályázatot az MTA Könyvtár vezetésével több kutatóintézeti könyvtár nyújtott be.

Mivel az ETK az elsők között vezette be a Hun-Téka integrált könyvtári rendszert, többször is előfordult, hogy érdemben tudott segíteni olyan kutatóintézeti könyvtáraknak, amelyek frissen vezették be ezt a rendszert. 2009-ben megkezdődött az e-könyvtár létrehozása és feltöltése, amely lehetővé teszi a kutatók és a könyvtár látogatói számára az elektronikus dokumentumok elérését. A könyvtárban kialakításra került négy új internetes végpont, s így a saját lappal rendelkező kutatók, telepítések és beállítások nélkül csatlakozhatnak az internetre.

Az ETK rendelkezésére bocsátott összeg a közüzemi számlák kifizetését, a Hun-Téka rendszer követését és a pincei raktár karbantartását fedezi. A négy fenntartó intézet a könyveket és folyóiratokat saját költségvetésükből fedezi. 2009-ben is biztosítani tudták az intézetek az EISZ, EBSCO és Bruxinfo adatbázisokat. A könyvtár könyvvállományának gyarapodása (vétel, csere, ajándék) 2009-ben 1656 db volt.

Az intézet 2009-ben az alábbi főbb rendezvények szervezője volt:

A 2011-es magyar EU elnökség szakpolitikai stratégiái

Kétéves konferenciasorozat és a hozzá kapcsolódó kommunikációs projekt megvalósítása során kilenc rendezvényre került sor 2009-ben, s 2010-ben további hat konferencia lesz. Az egyes konferenciák témáihoz kapcsolódóan egész oldalas hirdetés, és a szakpolitikai kérdésekhez hét oldalas melléklet jelent meg a Figyelő c. folyóiratban. Mind az előadók (kormányzati és ellenzéki politikusok, miniszterek, diplomaták, uniós tisztségviselők, akadémikusok, egyetemi tanárok, újságírók, bankvezetők, gazdasági felsővezetők stb.), mind a hallgatóság, a résztvevők visszajelzései egyértelműen pozitívek voltak. A konferenciák szerkezete lehetővé tette és teszi, hogy az adott szakpolitikai témakör hazai és uniós politikai vezetői, a legfontosabb vállalatok és szervezetek vezetői, a téma szakértői és a civil szféra képviselői egyaránt kifejthessék az adott kérdéssel kapcsolatos álláspontjukat. A konferencia sorozatnak köszönhetően a magyar médiában egyre hangsúlyosabban jelenik meg az EU elnökség témaköre, főleg az elhangzott előadásokra hivatkozva. A nemzetközi konferencia sorozaton eddig 110 előadó szerepelt, közel kétezren vettek részt a konferenciákon, 19 ezer látogató volt a projekt honlapján. A konferenciasorozat teljes anyaga megtekinthető a www.rajtunkasor.hu honlapon.

A konferenciasorozat 2009. évi rendezvényei:

2009. január 30. Nyitó konferencia;
2009. február 27. A Lisszaboni stratégia: kutatásfejlesztés, gazdaságfejlesztés, szociális kérdések;
2009. március 27. Energiapolitikai kihívások a XXI. század elején;
2009. április 24. Kül- és biztonságpolitika;
2009. május 29. Mezőgazdaság, vidékfejlesztés;
2009. szeptember 25. A gazdasági válság és az EU;
2009. október 16. Környezetvédelem és vízügy;
2009. november 13. Az EU új keretei: a Lisszaboni Szerződés;
2009. december 18. Ország kép és kommunikáció.
2009. február 5-6. *Balance of the EU membership in the Visegrad countries: results and expectations* címmel az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, a Politikai Tudományok Intézete, a Szociológiai Kutatóintézet és a Világgazdasági Kutatóintézet tartott nemzetközi konferenciát, a négy visegrádi ország kutatói, és azon számos EU tagállam (a visegrádiakon kívül) külképviseleteinek munkatársai vettek részt.
- A rendezvény lehetőséget adott a 2008. utolsó hónapjaiban Európára is kiterjedő gazdasági-pénzügyi válsággal kapcsolatosan a visegrádi országok aktuális helyzetével, mozgásterével, a lehetséges válaszok összehasonlításával kapcsolatos kérdések megbeszélésére is.
2009. február 20. *Világválság – magyar válság* címmel az Intézet az ISES alapítvánnyal közös konferenciát szervezett, amelyen többek között Miszlivetz F, Schöpflin Gy, Palánkai T, Hankiss E, Philippe C. Schmitter, László E, tartottak előadást.
2009. május 15. *Helyi szociális ellátórendszerek fenntarthatósága a vidéki és városi terekben – válasz a válságra* címmel az MTA Jakobinus termében került sor konferenciára.
2009. június 25. Sandra Schulberg, a *Marshall Tervről készített európai ismertetőfilmek* archívumának vezetője közreműködésével a filmek bemutatására, és beszélgetésre került sor. A rendezvényt az intézet az Egyesült Államok Nagykövetségével közösen szervezte.
2009. október 8. *A rendszerváltás két évtizede* címmel rendezte meg az intézet éves tudományos konferenciáját, amelynek témáiból tanulmánykötetet is megjelentetett.
2009. november 17. Az INNOTARS kutatási program keretében a *magyarországi, romániai és szlovákiai magyar elitek* körében végzett kérdőíves felmérések tapasztalatairól készült beszámoló megbeszélése. Résztvevők: az MTA PTI Integráció és globalizáció osztálya, az Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, a Selye János Egyetem (Komárom), a Soros Oktatási Központ (Csíkszereda) és a Medián Közvélemény és Piackutató Intézet munkatársai.
2009. november 30. Az intézet Etnoregionális Kutatási Központja és az IDResearch együttes konferenciát szervezett a *Magyarországra migráltakról*.

2009. december 9. *Új utakon a kisvállalkozások fejlesztéséért* címmel az intézet Innovációs Központja és az OTP Bank szervezett együttes konferenciát az MTA Székházában.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

Az intézet 2009-ben OTKA pályázaton két témára pályázott eredményesen

- A magyar politikai elit (6.235 mFt)
- Magyarországi pártok politikai lexikona 1846-2006 (13 mFt)

A MEH-MTA megállapodás keretében

- Az Európai Társadalomtudományi Elemzések (ESS) nemzetközi összehasonlító kutatás 5. hulláma (15 mFt)
- Jelentés a magyar kultúráról 2. ciklus (10 mFt)
- Korunk és az iszlám (10 mFt)
- Kulturális és gazdasági lehetőségek és kihívások, 2. ciklus

Nemzetközi támogatású kutatások

- Information Reporting Services
- European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (35.100 Eur)
- Minimum Wage Systems in Europe (13.207 Eur)

Egyéb pályázatok

- Érdekképviselői szervezetek kapacitásának fejlesztése (14.9 mFt)
- Mai elvárások és fejlesztési lehetőségek a mikro- és kisvállalkozási piacon (22.375 mFt)
- Védelempolitikai és biztonságpolitikai kutatások főbb megállapításai (7.5 mFt)

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. Antalóczy T.,–Füstös L.,–Hankiss E(szerk.): *(Vész)jelzések a kultúráról* 2009. MTA PTI, Budapest, 2009. 425 old.
2. Bayer J: Country Report Hungary. In: *Strategies for Combating Right-Wing Extremism in Europe*. Verlag Bertelsmann Stiftung, 2009. 285-327. old.
3. Bayer J,–Kéglér Á(szerk.): *Kormányzati, gazdasági és civil érdekérvényesítés az Európai Unióban*. MTA PTI, Budapest, 2009. 331 old.
4. Bayer J,–Boda Zs(szerk.): *A rendszerváltás húsz éve. Változások és válaszok*. MTA PTI – L'Harmattan, Budapest, 2009. 360 old.
5. Boda Zs,–Bela Gy,–Pató Zs: Understanding Hungary's Foreign Environmental Policy: The Case of the Climate Change Regime and the Biodiversity Regime. In Paul G. Harris (ed.): *Climate Change and Foreign Policy: Case Studies from East to West*. Routledge, 2009. 85–100. pp.

6. Galló B: *Az új kapitalizmus régi világpolitikája*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2009. 212 old.
7. Hankiss E: *Csapdák és egerek. Magyarország 2009-ben... és tovább*. Menedzserkiadó – Médiavilág – Figyelő, Budapest, 2009. 1–3. kiadás, 279 old.
8. Kiss B,–Mihályffy Zs: Political Salesmen in Hungary. (Chapter 10) In: Jennifer Lees-Marshment, Jesper Strömbäck and Chris Rudd (eds.) *Global Political Marketing*. Routledge, 143–157. pp.
9. Kovách I,–Kučerová E: The Social Context of Project Proliferation – The Rise of a Project Class. *Journal of Environmental Policy & Planning*, Volume 11, Number 3, March 2009, 203–220. pp.
10. Kovách I,–Kristóf L: The Role of Intermediate Actors in Transmitting Rural Goods and Services in Rural Areas Under Urban Pressure. In: *Journal of Environmental Policy & Planning*, Vol. 11, Number 1, 2009. March, 45–60 pp.
11. Laki L: *A rendszerváltás, avagy a „nagy átalakulás”*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2009. 169 old.
12. Miszlivetz F: The Tunnel at the End of the Light: the Crisis of Transition. *Transition Studies Review*. Vol. 15. Nr. 4. Springer, Wien, February 2009. 623–635 pp.
13. Scheiring G,–Jávör B,(szerk.): *Oikosz és Polisz: Zöld Politikai Filozófiai Szöveggyűjtemény*. L’Harmattan, Budapest, 2009. 630 old.
14. Marginson P,–Meardi G,–Tóth A,–Stanojevic M,–Frybes M,–Fichter M: The Complexity of Relocation and the Diversity of Union Responses. *European Journal of Industrial Relations*, 2009. 15. 27–47. pp.
15. Neumann L,–Tóth A: Crisis of the Post-transition Hungarian Model European Employment Models. In Bosch G,–Lehndorff S,–Rubery J,–Flux, A. (eds.) *Comparison of Institutional Change in Nine European Countries*. Palgrave – Macmillan, 2009. 155–177. pp.

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

Az intézet neve: MTA Politikai Tudományok Intézete

Átlaglétszám ¹ :	52	Ebből kutató ² :	38
PhD, kandidátus: 16	MTA doktora: 7	levelező tag: 1	rendes tag: 1
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			2
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			8
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			221
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			155
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	38	idegen nyelven:	0
külföldi folyóiratban	magyarul: 2	idegen nyelven:	11
tanulmánykötetben	magyarul: 69	idegen nyelven:	18
recenzió, kritika	magyarul: 8	idegen nyelven:	1
összes hivatkozás száma ⁷ : 277	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		256
kapott recenzió, kritika:			10
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 6	idegen nyelven:	1
könyvfejezet	magyarul: 69	idegen nyelven:	18
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 11	idegen nyelven:	0
sorozatszerkesztés	magyarul: 10	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 26	idegen nyelven:	16
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 2	MTA doktora: 1	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	51	hazain:	161
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			18
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			22
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	12	hazai:	15
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	12	hazai:	28
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			17
TDK munkát készítő hallgatók száma: 13	Diplomamunkát (BSc):		73
Diplomamunkát (MSc): 49	PhD-t:		28
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			2620
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		236,85 MFt	
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 3	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	174,85 MFt	
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		19,91 MFt	
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		41,04 MFt	
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		43,203 MFt	
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		10,64 MFt	
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		4,10 MFt	
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		48,21 MFt	

PSZICHOLÓGIAI KUTATÓINTÉZET

1132 Budapest, Victor Hugo u. 18-22., 1394 Budapest Pf: 398

Telefon: 239-6726, Fax: 239-6727

www.mtapi.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

Az intézet tudományos tevékenységének fő irányai 2009-ben az alábbiak voltak:

- Megismerési és affektív folyamatok alapmechanizmusainak vizsgálata kognitív idegtudományos módszerekkel.
- Megismerési és affektív folyamatok fejlődésének vizsgálata a társas kontextus és a biológiai meghatározók függvényében, az atipikus fejlődés oki vizsgálata és diagnosztikai lehetőségei.
- Összehasonlító viselkedéstani kutatások az utánzás területén és az osztenzív szignálok hatásával kapcsolatban.
- A narratívumokban megnyilvánuló társas, történeti jellemzők és atipikus sajátosságok.
- A versengés fejlődéslélektani és kulturális összehasonlító vonatkozásainak kutatása, különös tekintettel a győzelemre és a vesztesre.
- A droghasználat élettörténeti vonatkozásai és a terhes droghasználók kezelésével kapcsolatos vizsgálatok.
- Pszichoanalízis-történeti kutatások, különös tekintettel Ferenczi Sándor életútjára és a Nyugat folyóírára.

A 2009-es kutatásoknak jellemzője volt (1) a korábbi neurofiziológiai kutatások módszertani eredményeinek alkalmazása klinikai területeken, eddigi eredményeink kiterjesztése (mind az idegtudományos, mind a narratív pszichológiai módszerek esetében) speciális területekre (úrkutatás, drog-vizsgálatok). (2) A fejlődéslélektani és összehasonlító magatartáskutatások területén (újszülött kori akusztikus információfeldolgozás, a gyermekkori kognitív rendszer plaszticitásának elemzése, a társas interakció hatása a kognitív működésekre) nemzetközi szinten is kiemelkedő eredmények születtek. (3) Megjelenésre kerültek az egyre szélesebb nemzetközi kooperációk eredményei (pl. az atipikus fejlődés kutatása, az alvás és egyes kóros idegrendszeri alapfolyamatok elemzése).

Az intézet munkatársai 2009-ben 140 publikációt jelentettek meg, ezek közül 35 jelent meg nemzetközi folyóiratokban. 137 előadást tartottak, ezek közül majdnem a felét (64) nemzetközi kongresszusokon. Az intézet kutatóinak publikációira több mint ezer (1103) független hivatkozás történt. Jelentős volt az intézet részvétele Európai Unió együttműködésekben (6 kutatási téma). Az intézet részt vesz csaknem valamennyi, a kutatási területéhez tartozó doktori iskola munkájában.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

Az idegrendszer látásra specializálódott területei még akkor is regisztrálnak olyan változásokat, melyek eltérnek a megelőző események szabályos sorozatától, ha ezek tudatos szinten észrevétlenek maradnak. Amikor az ilyen változások tudatossá válnak, olyan területek

felett is mérhető elektromos jelenségek (eseményhez kötött potenciálok), melyek a nem-tudatos detekcióra nem mutatnak érzékenységet. Az események szabályos sorozatától eltérő vizuális ingerek automatikus hatása azonban nem független az éppen folyó viselkedést irányító ingerektől. Ha a változások megegyeznek olyan tulajdonságokkal, melyeket figyelni kell (pl. egy tárgy színére kell figyelni, miközben a nem-figyelt változás a háttéringerek színe), a nem-figyelt változásra csökken az eseményhez kötött agyi aktivitás intenzitása. Az eredmények arra utalnak, hogy a vizuális rendszerben a figyelmi folyamatok előnyt biztosítanak a feladatokat irányító ingerek feldolgozásának. A feladathoz kapcsolódó várható változások hatására akkor gátlódik az egyéb környezeti változások detekciója, ha ezek hasonlítanak a potenciálisan fontos változásokra.

Új kísérleti paradigma demonstrálta a rövid, spektrálisan gazdag, dinamikus hangingerek alkalmazhatóságát a hallási figyelem kutatásában.

A lassú hullámú alvás egyik legnagyobb amplitúdójú EEG hullámát a K-komplexumot (KC) mikro-fiziológiai módszerekkel vizsgálva műtétre kerülő epilepsziás betegeken, és elemelve a KC kérgi generátorainak tér- és időbeli eloszlását kiderült, hogy az emberi KC-k nagyméretű kérgi régiókra terjednek ki, és az idegsejtek csúcsi dendritikus nyúlványain keletkeznek az agykéreg felső rétegeiben. A KC alatt az agyhullámok teljesítménye nagymértékben lecsökken, ezzel szinkronban az egyes agysejtek aktivitása is a minimumra esik. A hipotézis az, hogy az emberi KC nem más, mint az úgynevezett down-state, vagy inaktív állapot, ami egy, az állatkísérletekben már leírt, alapvető agyi működési mód. A down-state alatt az agykéreg kiterjedt területei szinte kikapcsolt, inaktív állapotba kerülnek, az agysejtek tevékenysége egy rövid időre drasztikusan lecsökken. Mivel a KC-k véletlenül előforduló hangingerek hatására is kiválthatók emberben, az így indukált agyi áramszünetnek normális esetben fontos szerepe lehet az alvás védelmében, valamint a visszacsapó serkentés hatására az epilepsziás működésekben.

Az alkoholfogyasztás és a kognitív működés összefüggésének elemzése kimutatta, hogy már igen alacsony (durva becsléssel valamivel kevesebb, mint egy üveg sör) alkohol dózis elfogyasztása után is bekövetkeztek változások a figyelmi és memória folyamatokban, melyek elsősorban az agyi elektromos tevékenységben voltak igazolhatók. Ezek a megfigyelések arra utalnak, hogy a „szociális” dózisú alkohol ártalmas hatását is igen komolyan kell mérlegelni.

Az újszülött csecsemők hallórendszere részletesen elemzi mind a zenei ritmust, mind a dallamkontúrt. Ez arra utal, hogy a zeneészleléshez szükséges hallási képességek velünk születettek. Az emberi hallórendszer elővételezi a pontosan bejósolható hangok beérkezését és a várható beérkezést közvetlen követő 50-80 ms-os időintervallumban, a feldolgozás során, feltételezi a hang jelenlétét. A hangforrások szétválasztására kialakított elméleti keret szerint a hallórendszer a hangsorokban azonosított akusztikus szabályosságok alapján alternatívákat dolgoz ki a környezetben egyidejűleg aktív hangforrások lehetséges konfigurációira. Az alternatívák versengésében az dönt, hogy az egyes alternatívák alapján készített előrejelzések közül melyiket igazolja a valóság.

Fiatalkori és időskori kognitív működés összehasonlítása során kiderült, hogy fiatal személyeknél számolási feladatban amellet, hogy jobban teljesítenek, az agy elektromos tevékenysége és a szívritmus kifejezettebben változik, amely a fiatalok aktívabb részvételére utal feladatvégzés során. Valószínűségi tanulási feladat teljesítése közben elvezetett agyi

elektromos tevékenység elemzése szerint a fiatalok és idősök közötti jelentős eltérés arra utal, hogy a homloklebenyi területek működése romlik elsősorban időskorban, ez magyarázhatja az idősök megfigyelt rosszabb tanulási teljesítményét.

Idős felnőtteknél az elterelődés során bekövetkező önkéntelen figyelemváltás lassabban zajlik le, mint gyermekeknél és fiatal felnőtteknél; az elterelődést követő kompenzációs folyamatok viszont gyermekeknél lassabbak, mint fiatal vagy idős felnőttek esetében.

A diszlexia genetikai, viselkedési és agyi háttértényezőit nagy mintán vizsgáló fejlődéspszichofiziológiai kutatások eredményei szerint diszlexiás és jól olvasó gyerekek között a szakirodalomban következetesen kimutatott jellegzetes különbségek a magyar mintán is megmutatkoztak, alátámasztva egyrészt a diszlexia univerzális jellegét, másrészt a kifejlesztett mérőeszköz hatékonyságát. Továbbá, a viselkedési vizsgálat eredményei alapot szolgáltatottak a genetikai és elektrofiziológiai vizsgálatokhoz szükséges kísérleti és kontroll csoportok megfelelő kialakításához. A diszlexiás és jól olvasó gyerekek beszédfeldolgozási teljesítményét vizsgáló elektrofiziológiai kísérletek eltérést mutattak az anyanyelvi és az ahhoz közeli, a magyarban nem prototipikus hangok feldolgozásának agyi válaszokkal követhető fejlődésében. A diszlexiások a beszédhangok egy jellegzetes, az anyanyelvi prototípust nem vagy alig követő agyi feldolgozást mutattak.

A magas szintű nyelvfeldolgozási kutatásokban a nyelvi rekurzió speciális esetét, a beágyazott mondatok feldolgozási jellegzetességeit feltáró több viselkedési és elektrofiziológiai vizsgálat eredménye szerint a beágyazott mondatok feldolgozása esetében a prozódiai jellemzők alapvető fontosságúak, és ha ezek ellentmondanak a mondat szintaktikai szerkezetének, akkor a mondatok feldolgozása kimutathatóan nehezebb lesz. A beágyazott mondatok intonációs kontúrjának feldolgozása kapcsán végzett elektrofiziológiai kísérlet eredménye azt mutatta, hogy az intonációs frázisok határain megjelenő jellegzetes eseményhez kötött agyi potenciál komponens a szakirodalomnak megfelelően megjelent. A sértett intonációs kontúrral rendelkező mondatok esetében olyan eseményhez kötött agyi potenciálok jelentek meg, amelyek általában a szintaktikai reintegrációs folyamatokkal járnak együtt, és ezek az egymásnak ellentmondó szintaxis és a prozódia integrálására irányuló erőfeszítésként értelmezhetők.

Az űrkutatási projekt keretén belül sikeresen végrehajtották a Neurospat kísérletet az első két űrhajós kísérleti személlyel. Mindkét asztronauta két alkalommal végezte el a kísérleteket a Nemzetközi Űrállomás fedélzetén és hét alkalommal fél éves küldetésük előtt és után.

A kidolgozott automatikus tartalomelemző programok alkalmazhatónak bizonyultak a tartós izolációban működő legénység mentális állapotának telemetrikus monitorozására.

Az összehasonlító viselkedéstani kutatások során a csecsemők utánzási viselkedését a társas- és kontextuális tényezők függvényében vizsgálva igazolást nyert, hogy az utánzás során nem csupán a látott események visszaidézése történik, hanem a közvetített tudás kódolása zajlik oly módon, hogy a kisgyerekek egy tárgyhöz egy „megértett” funkciót kapcsolnak, és ezt jelenítik meg az utánzási teljesítményükben.

Az összehasonlító viselkedéstani kutatások elemzése alapján felállított paradigma szerint a kutya alkalmas modellállata lehet az emberi viselkedésevolúció kutatásának, különös

tekintettel a szociális kogníció olyan megnyilvánulására, mint a természetes pedagógia iránti érzékenység.

A Természetes Pedagógia, mint leíró modell, alkalmazásával a csecsemő értelmi fejlődésének egy közismert jelenségét, a perszeveratív hibát vizsgálva és a hipotézist kutyák, farkasok és 10 hónapos csecsemők mellett idősebbek bevonásával tesztelve az elképzelés igazolódott.

A konvencionális cselekvésmegértés és a humán kulturális ismeretátadás mechanizmusait óvodás korú gyermekeken elemző kísérletek eredményei szerint „kortárs tanítási helyzetben” a 3-5 éves gyerekek elsősorban kognitív interpretációs mechanizmusaikra támaszkodva értelmezik a modellezett cselekvést, és amennyiben átlátják az egyes lépések relevanciáját, akkor az irreleváns lépést kihagyják. Az előzetes feltételezésekkel szemben a kísérletek igazolták, hogy a szándékkifejező- és kommunikációs jelzésekkel kiegészített kontextusban bemutatott akciókat a gyerekek nem minden esetben értelmezik kulturálisan releváns ismeretként.

A versengés kisiskoláskori jellegzetességeit feltáró kutatás szerint a versengésbeli sikerességről vallott önbenyomás pozitívan korrelál azzal, hogy milyen gyakran, milyen intenzíven vesz részt egy gyerek a versengésben. A gyerekek versengésbeli szubjektív sikeressége nem különbözött aszerint, hogy a szülők és pedagógusok konstruktív megküzdő/ vagy non-adaptív üzeneteket közvetítenek a versengéssel kapcsolatban, hanem aszerint, hogy egyáltalán foglalkoznak-e a versengéssel, a győzelemmel és a veszteséssel.

A győzelemmel és veszteséssel való megküzdés univerzális és kulturálisan eltérő vonásait feltáró kutatás eredményei szerint a kínai fiatal felnőttek versengőbbnek vallják magukat magyar kortársaiknál. Mindkét csoportban a férfiak szignifikánsan versengőbbnek vallják magukat, mint a nők. A győzelemre és vesztesésre adott reakciók mintázatai kínai és magyar fiatal felnőttek esetében hasonlóan bizonyultak: a győzelemre adott legjellemzőbb reakció az öröm és energizáltság, míg a vesztesésre mindkét csoport leginkább önleértékeléssel és kisebbségi érzéssel reagál. A kínai fiatal felnőttek között, szemben a magyarokkal, mind a győzelemre, mind a vesztesésre vonatkozóan megtalálható az érzelmi reakciók hiánya és náluk volt különálló faktor a veszteséges lebecsülése győzelem esetén.

A tehetségesek képességvizsgálata során kiderült, hogy a szokásos vizsgálati eljárások nem alkalmazhatók esetükben, mivel az átütően tehetséges személyek gondolkodása annyira eltér a szokásostól, hogy az átlagosra kidolgozott és sztenderdizált tesztek eredményei esetükben nem mérvadóak. Olyan vizsgálati módszerekre van szükség, amelyek nem általában a kognitív képességeket vizsgálják, hanem különböző területen az egyén kognitív teljesítményét és hatékonyságát azonosítják.

Droghasználó személyek interjúi és egyéb szövegei alapján a kutatások feltárták az élettörténeti fontosabb események jellemzőit: fordulópont, felelősségvállalás, empowerment (esélyerősítés) szerepe. Az injekciós droghasználókkal kapcsolatos kvalitatív kutatások alapján a szerhasználat klinikai leírásoktól eltérő sajátos fogalmi metaforáit határozták meg. Droghasználó várandós nők ellátásának kvalitatív vizsgálata feltárta a kezelésbe jutás akadályait (pl. ellátórendszer előíthetősége) és elősegítő tényezőit (pl. alacsonyküszöbű szolgáltatók).

A történeti pályához kötődő érzelmek modelljének kísérletes vizsgálata megállapította, hogy a magyar történelmi pálya jellegzetes érzelmei a szomorúság, a félelem, a remény, a lelkesedés és a csalódás. Történelem tankönyvek és naiv történelmi elbeszélések automatizált tartalomelemzése feltárta a magyar nemzeti identitás konstrukciójának folyamatait a kognitív elaboráció, az érzelmi szerveződés és az ágencia szempontjából. Az újonnan kidolgozott nemzeti azonosulási kérdőív kimutatta a nemzeti azonosulás különböző típusait (kötődés és glorifikáció), illetve a típusos hatásokat a csoportközi viszonyok észlelésére. A kötődő illetve glorifikáló személyek között jelentős sztereotipizálási különbségek mutatkoztak.

A pszichoanalízissel kapcsolatos kutatásokon belül a női pszichoanalitikusok első (bécsi és budapesti) generációjáról szóló vizsgálatok feltárták, hogy a gyógyító neme hatással volt a szakmai életútjára és arra, hogy a pszichoanalízis mely szakterületén specializálódott. Jelentős részük az anyaság, a női szexualitás vagy a koragyerekkori fejlődés területén alkotott újat. A *Nyugat* folyóirat női alkotóinak szocio-pszichobiografikus vizsgálatai rámutattak arra, hogy az alkotók neme nem elsősorban magát a szöveget, hanem az írás pszicho-szociális feltételeit és recepcióját befolyásolja. Feltárták, hogy a modern pszichoanalízis mennyiben járult hozzá a pszichodinamikus mozgás- és táncterápia testtudati munkájához, a testi élmények és a korai kapcsolati mintázatok összefüggéseit az interszubsztantívitás pszichoanalitikus elméletei alapján értelmezve.

A pszichoanalízis-történeti kutatások keretében folytatódott Ferenczi Sándor életútjának és életművének feltárása. Levéltári és egyéb dokumentumok alapján részletesen tanulmányozták Ferenczi bécsi tanulóéveit a bécsi egyetem orvosi fakultásán (1890-1895), valamint 1919-es budapesti egyetemi tanári kinevezésének történetét. A kutatás feltárta azokat a politikai, társadalmi és kulturális tényezőket, amelyek Ferenczi egyetemi pályafutását befolyásolták. Végül, az intézet munkatársai által kidolgozott, a gyógyító kapcsolat elemzésére alkalmas interaktív szoftverrel történt kutatás feltárta, hogy a tünetek attribúcióját és a tünetekkel kapcsolatos reprezentációt sokkal inkább a beteg neme semmint a résztvevő orvos illetve pszichológus hallgatók szakmája határozta meg.

A kutatások jelentős részének van közvetett és közvetlen társadalmi-gazdasági haszna. Csak néhányat kiemelve:

- Az Összehasonlító Pszichofiziológiai Munkacsoport intenzíven együttműködik több nagyvállalattal: Philips Medical, IMEC, IMTEK. A Neuroprobes konzorcium célja agyba implantálható mikroszenzorok és a hozzá kapcsolódó hardver és szoftver technológia kidolgozása. Ezen komplex rendszerek gazdasági és társadalmi haszna már a közeli jövőben is megmutatkozik, hiszen a jövőben ezek a rendszerek felhasználhatók lesznek a különféle neuromodulációs technikák megvalósítására: fájdalom, epilepszia, mozgászavarok és pszichiátriai kórképek kezelésére.
- A drokkutatások eredményei a magyar kábítószerügyi közpolitikában hasznosulnak.
- Az alkoholfogyasztás kognitív működésre gyakorolt hatását feltáró kutatások eredményei az alkoholfogyasztásnak például a járművezetéssel kapcsolatos szabályozását befolyásolhatják.
- Az úrkutatási projekt eredményeit közvetlenül felhasználják az űrhajózásban.

- A munkatársak által kidolgozott gyógyító kapcsolat elemzésére alkalmas interaktív szoftver és kézikönyv a pszichológus és orvosképzésben kommunikációs készségek fejlesztésére használható.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

Az intézet szoros kapcsolatban áll hazai felsőoktatási intézményekkel, a kutatók kiemelkedően fontos szerepet játszanak a hazai pszichológusképzésben és posztgraduális képzésben is. Közös oktatási egysége a Pécsi Tudományegyetemmel a Szociálpszichológia Tanszék és az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Karával (ELTE PPK) a Pszichofiziológiai Központ. Az ELTE PPK és a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara (PTE BTK) pszichológiai doktori iskolájának számos vezető tanára, utóbbi doktori iskolájának a vezetője is, egyben az intézet munkatársa. Munkatársaink részt vesznek több más hazai doktori képzésben is, így a Semmelweis Egyetemen, a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen és a Debreceni Egyetemen. A nemzetközi doktori képzésben is jelen vannak munkatársaink, így például a University of Zagreb Psycholinguistics and Neuroscience doktori programjában, vagy az Université Reims, Champagne-Ardenne úgynevezett co-tutelle programjában. A fenti együttműködések keretében és az intézet sok éves hagyományával összhangban a doktori képzésben résztvevő kollégák vezetésével összesen 30 doktori hallgató végzi az intézetben kutatómunkáját. Az intézet munkatársai a fenti felsőoktatási intézményeken kívül oktatnak még a Károli Gáspár Református Egyetemen, a Szegedi Tudományegyetem Pszichológiai Intézetében, és Gazdaságtudományi Karán, a Budapesti Műszaki Főiskola Mérnöktechnológiai Intézetében, valamint a Semmelweis Egyetem Egészségtudományi Karán.

Hazai tudományos együttműködés

Debreceni Egyetem Orvos és Egészségtudományi Centrum Magatartástudományi Intézet
ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar
ELTE IK, Informatikai Tanszék
ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Addiktológiai Tanszéki Szakcsoport
ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Pszichológiai és Neveléstudományi Intézet
ELTE Természettudományi Kar, Etológia Tanszék (Miklósi Ádám)
Ferenczi Sándor Egyesület
Imago Egyesület
Károli Gáspár Református Egyetem
Kék Pont Drogkonzultációs Központ és Alapítvány
Magyar Addiktológiai Társaság
Magyar Emberi Jogvédő Központ, Józan Babák Klub
Magyar Mozgás- és Táncterápiás Egyesület
Magyar Pszichoanalitikus Egyesület
MTA Filozófiai Intézet
MTA Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézet Molekuláris Neuroendokrinológia Kutatócsoportja (vezető Dr. Kovács Krisztina)
MTA Műszaki Fizikai és Anyagtudományi Kutatóintézet (Battistig Gábor)
MTA Nyelvtudományi Intézet
MTA Szociológiai Kutatóintézet
Nyírő Gyula Kórház Drogambulancia

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszék
Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Pszichológiai Intézet
Simmelweis Egyetem 2.sz. Gyermekklinika
Simmelweis Egyetem Általános Orvostudományi Kar, I.sz. Szülészeti és Nőgyógyászati Klinika
Simmelweis Egyetem Egészségtudományi Kar
Simmelweis Egyetem Klinikai Pszichológiai Tanszék (Unoka Zsolt)
Simmelweis Egyetem Orvosi Vegytani, Molekuláris Biológiai és Pathobiokémiai Intézet Molekuláris Genetikai csoportja (vezető Dr. Sasvári Mária)
Szegedi Tudományegyetem BTK, Neveléstudományi Tanszék
Szegedi Tudományegyetem BTK, Pszichológia Tanszék
Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar
SOTE Mentálhigiénés Doktori Program (Ittész András)

Nemzetközi kapcsolatok – tudományos együttműködés

Anna Freud Centre, London
Brunel University, UK, (prof. Robin Goodwin)
Central European University, Cognitive Development Center (Csibra Gergely, Gergely György)
Children's Identity and Citizenship in Europe SOCRATES Academic Network
CNR Istituto di Scienze e Tecnologie della Cognizione
CNRS Centre de Recherches Linguistiques sur l'Asie Orientale (CRLAO) Paris France (Dr. Thekla Wiebush)
Ben-Gurion University of the Negev, Beer-Sheva Israel (Racheli Shalomi-Hen)
Európai Tanács (Council of Europe) Pompidou Group Institut za raziskave in razvoj "Utrip", Slovenia (Institute for Research and Development "Utrip") – Matej Kosir
COST (Cooperation in Science and Technology) ACTION IS0801 Cyberbullying:
Drogokat és Drogfüggőséget Megfigyelő Európai Központ (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction)
EADMT - European Association Dance Movement Therapy
Ghent University, Dept. Of Experimental Psychology, Belgium (Marcel Brass)
Goethe University, Frankfurt, Németország (Tilman Habermas)
Imago MLPC - The Multilingual Psychotherapy Centre (London)
INSERM Unite 739, Párizs, Franciaország (Cortex and epilepsy)
INSERM, Toulouse (prof. Jean-Francois Démonet)
International Association of Cross-Cultural Psychology
Institute for Biomedical Problems of the Russian Academy of Sciences (Vadim Gushin)
Laboratoire Européen de Psychologie Sociale, Párizs
Open University, Centre for Childhood Development and Learning, UK (Milton Keynes)
Sigmund Freud Museum und Bibliothek, Bécs
Sigmund Freud Museum, London
Texas Lutheran University, Seguin, Texas, USA (Michael Czuchry)
Universidad Autonoma de Madrid (prof. Alejandra Navarro)
Université de Rennes II., Franciaország
Université Reims, Champagne-Ardenne, Franciaország
University of Athens, Psychology Department (prof. James Georgas)

University of Cambridge (prof. Usha Goswami)
University of Erlangen, Department of Psychology, Erlangen, Germany
University of Faro (prof. Alexandra Reis)
Universite de Franche-Comte, Franciaország (Max Silbertzen)
University of Maastricht (prof. Leo Blomert és prof. Rainer Goebel)
University of Marseille (prof. Johannes Ziegler)
University of Munich (prof. Gerd Schulte-Körne)
University of New South Wales, Sydney, Ausztrália (Joseph P. Forgas)
University of Sussex, Psychology Department, UK (Vivian Vignoles, Rupert Brown)
University of Tampere, Department of Social Psychology (prof. Anja Koski-Jännes)
University of Texas, Austin, USA (James W. Pennebaker)
University of Zagreb, Department of Psycholinguistics (prof. Melita Kovacevic)

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

Hazai pályázatok:

A 2009. évben az intézetben 11 OTKA pályázati téma volt folyamatban. Ezek közül nagy értékű támogatás az (NK 73551) „A dezorganizált kötődés kialakulása: a csecsemő stresszregulációs képességének és anyai gondozásra való érzékenységének vizsgálata”. (tárgyévra 13 843 eFt)

Nemzetközi pályázatok

A 2009. évben az intézetben 6 EU forrásból és 1 egyéb forrásból művelt pályázati téma volt folyamatban. Ezek közül a legjelentősebbek:

- DISCOS, Marie-Curie (2007-2010) (tárgyévra 21 653 eFt)
- Neuroprobes EU FP6 Intergált Projekt. Teljes volumene 10 millió Euro, 12 kutatóintézet illetve cég, több, mint 30 kutatóval alkotja a Konzorciumot. Az intézetből 2 kutató és 4 PhD hallgató vesz részt a munkában (tárgyévben 17 531 eFt).
- SCANDLE: acoustic SCene ANalysis for Detecting Living Entities EU FP7 pályázat (tárgyévben 10 602 eFt)

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. Cash SS, Halgren E, Dehghani N, Rossetti AO, Thesen T, Wang C, Devinsky O, Kuzniecky R, Doyle W, Madsen JRE, Eröss L, Halász P, Karmos G, Csercsa R, Wittner L, Ulbert I: The human K-complex represents an isolated cortical down-state, Science 324(5930): 1084-1087 (2009)
2. Czigler I, Pató L: Unnoticed regularity violation elicits change-related brain activity, Biological Psychology 80(3): 339-347 (2009)
3. Csabai M, Molnár P: Orvosi pszichológia és klinikai egészségpszichológia Medicina Budapest, p. 308 (2009)

4. Fülöp M: Socialization for cooperative and competitive citizen: a classroom observation study, *Social Science Tribune* 14(55 Summer): 59-87 (2009)
5. Gervai J: Environmental and genetic influences on early attachment, *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health* 3(1): 25 (2009)
6. Háden GP, Stefanics G, Vestergaard MD, Denham SL, Sziller I, Winkler I: Timbre-independent extraction of pitch in newborn infants, *Psychophysiology* 46(1): 69-74 (2009)
7. Horváth J, Czigler I, Birkás E, Winkler I, Gervai J: Age-related differences in distraction and reorientation in an auditory task, *Neurobiology of Aging* 30(7): 1157-1172 (2009)
8. Kovács ÁM, Mehler J: Flexible learning of multiple speech structures in bilingual infants, *Science* 325(5940): 611-612 (2009)
9. Király I: The effect of the model's presence and of negative evidence on infants' selective imitation, *Journal of Experimental Child Psychology* 102(1): 14-25 (2009)
10. Molnár M, Boha R, Czigler B, Gaál ZsA, Benyovszky M, Róna K, Klausz G: The acute effect of low-dose alcohol on working memory during mental arithmetic II. Changes of nonlinear and linear EEG-complexity in the theta band, heart rate and electrodermal activity, *International Journal of Psychophysiology* 73(2): 138-142 (2009)
11. Stefanics G, Háden GP, Sziller I, Balázs L, Beke A, Winkler I: Newborn infants process pitch intervals, *CLINICAL NEUROPHYSIOLOGY* 120(2): 304-308 (2009)
12. Topál J, Gergely Gy, Erdőhegyi Á, Csibra G, Miklósi Á: Differential sensitivity to human communication in dogs, wolves and human infants, *Science* 325(5945): 1269-1272 (2009)
13. Winkler I, Denham SL, Nelken I: Modeling the auditory scene : Predictive regularity representations and perceptual objects, *Trends in Cognitive Sciences* 13(12): 532-540 (2009)
14. Winkler I, Háden GP, Ladinig O, Sziller I, Honing H: Newborn infants detect the beat in music, *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America* 106(7): 2468-2471 (2009)
15. Wittner L, Huberfeld G, Clémenceau S, Eross L, Dezamis E, Entz L, Ulbert I, Baulac M, Freund TF, Maglóczky Z, Miles R: The epileptic human hippocampal cornu ammonis 2 region generates spontaneous interictal-like activity in vitro, *BRAIN* 132(11): 3032-3046 (2009)

Szabadalom

Az intézeti kutatók által a KFKI MFA-val együttműködésben kifejlesztették a magyar szilícium alapú multielektrodát. A technológiai fejlesztéshez kapcsolódó szabadalmat beadták.

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

Az intézet neve: MTA Pszichológiai Kutatóintézet

Átlaglétszám ¹ :	73	Ebből kutató ² :	37
PhD, kandidátus: 13	MTA doktora: 6	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			2
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			16
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			140
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			127
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	19	idegen nyelven:	5
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	2
tanulmánykötetben	magyarul: 10	idegen nyelven:	1
recenzió, kritika	magyarul: 1	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ : 1549	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		1103
kapott recenzió, kritika:			3
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 3	idegen nyelven:	2
könyvfejezet	magyarul: 10	idegen nyelven:	6
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
sorozatszerkesztés	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 13	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 0	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	51	hazain:	29
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			10
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	7	hazai:	15
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	13	hazai:	22
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			26
TDK munkát készítő hallgatók száma: 15	Diplomamunkát (BSc):		12
Diplomamunkát (MSc): 20	PhD-t:		30
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			1026
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		263,87 MFt	
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 4	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	154,40 MFt	
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		41,18 MFt	
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		2,45 MFt	
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0,76 MFt	
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		4,278 MFt	
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		67,98 MFt	
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		11,84 MFt	
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		20,52 MFt	

RÉGÉSZETI INTÉZET

1014 Budapest, Úri u. 49. Levélcím: 1250 Budapest, Pf. 14.

Telefon: 224-6719

e-mail: balint@archeo.mta.hu, honlap: www.archeo.mta.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

Napjainkban a hagyományosan őstörténeti és történeti korszakokra bontott kutatás a természettudományokkal való egyre szorosabb együttműködés következtében integrálódó fázisba érkezett: a környezettörténeti és a történeti genetikai kutatások több kort érintő eredményei a régészeket is arra ösztönzik, hogy nagyobb régiókon és hosszabb időszakokon át megfigyelhető kulturális és társadalmi jelenségeket is vizsgáljanak. A régiókra, tájegységekre, kapcsolatrendszerekre figyelő kutatások esetenként korszakokon átívelő és több szakterületet is érintő, új szemlélete az intézetben folyó együttműködések tematikus kutatócsoportokká alakulását eredményezte. Az intézet kutatási spektruma az újkőkortól a kora újkorig terjedő időszakot öleli fel, ezen belül azonban az őskor idősebb szakaszára (újkőkori, rézkori, kora és középső bronzkor), az ókorra, a korai középkorra, a középkor időszakára, valamint a történeti korok antropogén és környezeti összefüggéseire koncentrálnak.

Az intézet a fennállásának 50. évfordulója alkalmából kezdeményezte a nemzetközi, szakmai átvilágítását, melynek lezárásaként ünnepélyes akadémiai ülészakra került sor, az értékelés anyaga nyomtatott formában is megjelenik.

Az intézet rendszeresen rendez tudományos kérdések tisztázására intézeti, országos és nemzetközi vitákat, konferenciákat, ezen túl pályázatokat irányít, ásatásokat vezet, és publikációkat készít hazai és külföldi együttműködésben.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

A Kárpát-medence őskora: neolitikum

A neolitikummal foglalkozó munkacsoport kutatásai elsősorban az újkőkori jelentős társadalmi-gazdasági változásaira, a letelepült, élelemtermelő életmód kialakulására, az egymás mellett élő közösségek, kultúrák keveredésének jelenségeire és ezeknek Közép-Európa társadalmi változásaiban játszott szerepére irányulnak.

2009-ben lezáródott az intézet 2006 óta tartó, az M6 autópálya építését megelőző ásatása a Tolna megyei Alsónyéken. A kora és késő újkőkori, európai jelentőségű települések, valamint a páratlanul nagy és gazdag temető feldolgozása folyamatban van, ennek egyik első eredménye a lengyeli kultúra koponyakultuszát elemző kötet megjelenése. Az emberi maradványok DNS-vizsgálatai nemzetközi együttműködésben a Mainzi Egyetemmel, egy Deutsche Forschungsgemeinschaft és OTKA pályázat keretében 2010-ben indulnak.

Ugyancsak egy OTKA és egy, a Tübingeni Egyetemmel közösen folytatott Deutsche Forschungsgemeinschaft pályázat adott lehetőséget több kutatási program folytatására is. A Dunántúli első hiteles mezolitikus lelőhelyén, Regölyön, a feltárás és az előkerült középső kőkori leletanyag alapján kimutatható a dunántúli mezolitikus népesség jelenléte, a bevándorlók és helyiek keveredése, valamint szerepük az élelemtermelő társadalom kialakulásában.

A Balatonszárszó határában feltárt újkőkori telep és temető feldolgozása két kutató PhD-témája. A közép-európai vonaldíszes kerámia kultúrájába tartozó település leletanyagának komplex feldolgozása során a hagyományos régészeti és fizikai antropológiai jellegű elemzésen túl környezetregészeti, radiokarbon és stabil izotóp mérések zajlanak több hazai és külföldi intézmény bevonásával. A disszertációk befejezése 2010-ben várható.

A késő neolitikum életmódját és kulturális kapcsolatait helyezi új megvilágításba a Fajsz környéki újkőkori ásatás. A lelőhelyen a Kr. e. 5000 körüli intenzív balkáni és Tisza-vidéki hatások, valamint dunántúli jellegzetességek keveredését sikerült megfigyelni, idén az ásatás kerámiaanyagának technológiai és eredetvizsgálatai, valamint környezetregészeti (botanikai, geológiai) vizsgálatok folytak. A regölyi, a fajsi és az Alsónyék melletti lelőhelyek értékelése így egy egész, másfél évezredes kor átfogó elemzését jelenti.

A Kárpát-medence őskora: rézkor, bronzkor

A munkacsoport tagjai a rézkor késői és a bronzkor korai szakaszát, illetve a két korszak közti átmenet változásait vizsgálják. Befejezéséhez ért az ELTE Régészettudományi Intézetével együttműködésben folytatott budakalászi késő rézkori temető feldolgozása, megjelent a projekt eredményeit bemutató monográfia. A korábbi, intézeti M7 autópályás feltárások eredményeként Balatonőszödön előkerült badeni kultúra telepének feldolgozását OTKA pályázat segíti. Folytatódott a kelet-magyarországi rézkori kurgánok geológiai, növénytani és régészeti kutatása a Gödöllői Szent István Egyetemen és az Orosz Tudományos Akadémiával kötött (TÉT) együttműködés keretében, NKA támogatással.

A Bristol Egyetemen végzett vizsgálatok során az ugyancsak kurgánokból származó emberi fogakból nyert stroncium izotóp elemzésével egyes Kárpát-medencei, késő rézkori és kora bronzkori népségek embertani, életmódbeli kapcsolatára derülhet fény. Az MTA Geokémiai Kutatóintézetével közös kutatási programban a Kárpát-medence paleoklimatológiai vizsgálatait az intézeti ásatásokon előkerült kagylóanyag és régészeti háttér tanulmányok segítik.

OTKA pályázati támogatásnak köszönhetően a ma ismert két, talán legnagyobb kora bronzkori lelőhely kerámia- és állatsontanyagának interdiszciplináris feldolgozása befejeződött, a kutatás eredményeit egy 2009-ben megjelent monográfia mutatja be. Folytatódott az MTA-ERC háttértámogatással elindított, Pest megye déli térsége középső bronzkorának társadalmi, gazdasági stratégiáit vizsgáló projekt. Több, Pest megyei kora és középső bronzkori lelőhely anyagának feldolgozása mellett egy kutató részt vesz a százhalmabattai bronzkori telep évek óta tartó feltárási programjában is.

A Kárpát-medence ókora, kora középkora és kapcsolatai

Az „Akkulturáció“ kutatócsoport munkája az ókor és a népvándorlás kori kultúrák közti kölcsönhatásokkal, az akkulturáció jelenségével foglalkozó témákat öleli fel. A csapat irányító nubiológus munkatárs maga az őskori, klasszikus, késő római és kora keresztény kultúra afrikai világát kutatja, koordinálta a kairói Egyiptomi Múzeumban rendezett, „Magyar ásatások Théában” című kiállítást és konferenciát, valamint részt vesz a 2010-ben a párizsi Louvre-ban megrendezésre kerülő Meroe-kiállítás szervezésében.

Az ELTE Ókortörténeti Tanszékével együttműködésben folyik az olympiai Zeus-templom oromcsoportjainak részletes rekonstrukciója egy a régészetben forradalmian új technológia, a

3D lézer szkennelés alkalmazásával. A rekonstrukció segítségével ikonográfiai, filológiai és epigráfiai kutatás tisztázza majd a szobrok elkészítésének történeti és kulturális hátterét.

A Zalavár-Várszigeten álló, nemzetközi jelentőségű, 9. században kialakult hatalmi centrum ásatását és a feldolgozást az MNM szakembereivel közösen intézeti kutató vezeti. A lelőhelyen több mint 60 éve zajló régészeti kutatás eredményeinek – több jelentős Karoling-kori építészeti emlék (Hadrianus zarándoktemplom, Keresztelő Szt. János baptisterium, a salzburgi érsek palotaegyüttese, Priwina és Chezil erődített udvarháza), az Árpád-kori bencés monostor, a megyeszékhely és a török ellenes végvár kutatásának – kötetekbe rendezett, katalógusszerű leírása, értékelése folyamatban van.

A munkacsoport egy kutatója a savariai Iseum és a németországi és ausztriai múzeumok gyűjteményeiben lévő Intercisa lelőhelyű leleteket dolgozza fel. Folytatódott a római kori provinciaszékhely, Aquincum anyagának éremmel datálható importált kerámiájának és kiemelkedő fémleleteinek feldolgozása is.

Az idén zárultak le az intézet és a Pisai Egyetem kétoldalú tudományos együttműködése keretében végzett feltárások az olaszországi San Potito melletti, középső császárkori villa területén.

Az ókor végi, kora középkori Kárpát-medence és az együtt élő népek, kultúrák bonyolult kapcsolatrendszerének régészeti hagyatéka és kultúrtörténeti aspektusai jelentik a „Bizánc“ munkacsoport kutatásainak gerincét.

A késő antik – mediterrán civilizációs hatásokat és közvetítő szerepüket vizsgálja az az iskolateremtő OTKA program, melyben öt fiatal munkatárs vesz részt. A Szíriai Régészeti Igazgatósággal és a Damaszkuszi Nemzeti Múzeummal együttműködésben 2009-ben indult el Szíria későantik kisleleteinek feldolgozása; e munka eredményeinek várható jelentőségét jelzi, hogy ez a leletcsoport-típus szinte teljesen mellőzött volt eddig Bizánc régészeti kutatásában.

Lezárult a Römisch-Germanisches Zentralmuseum (Mainz) által vezetett program résztémájaként futó, a Kárpát-medence 10. századi pénz- és kardmelléklettel ellátott temetkezéseinek összegyűjtése. Folyamatban van az adatok értékelése és a katalógus összeállítása. Két fiatal kutató a zempléni (Zemplén) honfoglalás kori sír leletegyüttesének feldolgozását végezte német-szlovák együttműködésben. A 10. századi Kárpát-medence egyik legjelentősebb sírjának vizsgálatát a hagyományos régészeti elemzésen túl fémvizsgálatok, valamint a textil- és bőrmaradványok archaeometriai elemzése is kiegészítette.

Magyar-bolgár munkacsoport dolgozza fel a várnai „Stara Bălgarija” múzeumi magángyűjtemény kora középkori (6-11. századi) anyagát. Folytatódott a szaltovo-majaki kultúra leletanyagának adatfelvétele és értékelése Oroszországban, mellyel párhuzamosan befejezéséhez közeledik a honfoglalás kori leletanyag DK-európai kapcsolatait tárgyaló doktori munka.

2009-ben nemzetközi konferenciával és tanulmánykötettel ért véget a munkacsoport egy nagyobb vállalkozása, a Keszthely-Fenekpuszta lelőhely késő antik - kora középkori településtörténetének interdiszciplináris feldolgozását célzó, MTA-Deutsche Forschungsgemeinschaft együttműködéssel megvalósult projekt. A kutatás több tudományág bevonásával a feltárt temetők, sírok leletanyagának régészeti és antropológiai elemzését, a késő antik erőd és környékének településföldrajzi, környezetrégészeti, paleoökológiai, valamint történeti, kultúrtörténeti rekonstrukcióját végezte el.

A szőládi langobard temető leletanyagának feldolgozása a Deutsches Archäologisches Institut munkatársaival együtt folyik: az itt élő közösség eredetét hagyományos fizikai antropológiai vizsgálatok és molekuláris genetikai elemzés segítségével, életmódját és környezetét talaj- és pollenvizsgálatokkal, valamint szerves maradványok meghatározásával vizsgálja a projekt. Hazai együttműködésben történik a szegvár–orom-dűlői és a budakalászi avar kori temetők feldolgozása.

A népvándorlás kori germán és avar leletkorpuszok szerkesztése folytatódott, megjelent a nyugat-magyarországi langobard temetőket bemutató kötet.

Magyarország középkori régészete

A munkacsoportot alkotó kutatók munkái az Árpád-kortól a török korig, illetve a kora újkorig terjedő időszakot fogják át, regionális jellegű munkáik tudatos összekapcsolásával a Kárpát-medence középkori történetének tágabb összefüggéseit rajzolják meg.

A több pályázati cikluson át folytatott székelyföldi kutatások utolsó évében több helyszíni felmérés történt, és elkészült számos kulcsfontosságú, vitatott keltezésű székelyföldi emlékből származó faszén-, illetve állatcsont-minta radiokarbon vizsgálata. Lezárult a székelyföldi középkori állatcsont- és embertani anyag feldolgozása, a tervezett zárómonográfia összeállítása folyamatban van. A csíksomlyói ferences kolostor kivételes késő középkori, kora újkori emlékeinek kutatása során egy olyan monográfia összeállítására törekszik a vezető kutató, mely részletesen ábrázolja a késő középkortól napjainkig működő intézmény mindennapi életét, gazdálkodását, építészeti-művészeti tevékenységét.

A pilisi ciszterci monostor régészeti emlékeinek feldolgozása folytatódott, lezárult a középkori pilisi kőanyag archív felméréseinek és fényképfelvételeinek az összegyűjtése, továbbá a török korban Esztergomba hurcolt pilisi faragványok azonosítása. A munka során fontos adatok merültek fel a Pilis másik fontos emléke, a dömösi prépostság részletes feldolgozásához is. 2010-től nagyobb összegű OTKA pályázat támogatásával zajlik a Pilis-hegység középkori emlékeinek kutatása. Folytatódnak a középkori fémművességhez kapcsolódó kutatások, melyek elsősorban az „ország közepe” (Medium Regni) bronzművességére összpontosítanak.

Befejezéséhez közeledik az intézet munkatársai által szerkesztett, a magyar középkor és a kora újkor régészetének legfrissebb eredményeit összefoglaló kétkötetes munka. A 2009-ben elnyert OTKA és NKA pályázatok segítségével a kötet várhatóan 2010 első felében jelenik meg.

OTKA támogatással valósul meg a Dél-Dunántúl három kisebb tájegységének (a Tolna megyei Sárköz, Barcs és környéke, Berzence térsége) interdiszciplináris kutatása. A projekt keretében Ócsény középkori castellumának és Barcs török palánkvárának, valamint környéküknek komplex településtörténeti, régészeti, környezettörténeti értékelésére kerül sor. Hasonló módon Berzence környékén, a Dráva árterébe eső területen is településszerkezeti, környezeti rekonstrukciók készülnek, a kutatásokat az írott források, kéziratok térképek felhasználása mellett terepmunka, légi és víz alatti régészeti felderítés, természettudományos mintavételek és elemzések egészítik ki. A témához kapcsolódik a 2009-ben elnyert OTKA-NNF pályázat (Argonauta program), mely a változó természeti környezet és a helyi közösségek egymásra hatásának valamint a Dráva és ártéri területe különböző korokban jellemző hasznosításának vizsgálatát célozza meg.

Ebben az évben OTKA támogatásnak köszönhetően megkezdődhetett a középkori Ete mezőváros területén több éve folyó ásátások rendkívül gazdag leletanyagának feldolgozása. Fiatallal kutatóval bővült idén a kutatócsoport, PhD témája a késő középkori udvarok lakáskultúrája, nemesi várak, kúriák belsőépítészeti kialakítása.

A hazai régészeti légifotózásban jelentős szerepet vállaló kutató komplex kutatással (légi felderítés, fotózás, terepbejárás, ásátás, geodéziai felmérés, levéltári és szakirodalmi gyűjtés) Pest megye várainak teljességre törekvő felderítését, feldolgozását végezte el.

Lezárult az „Észak-Balkán középkori régészete“ című akadémiai doktori értekezés kézírata, és elkészült a 11. századi Magyarország építészetének bizánci provinciális elemeit taglaló monográfia, az utóbbi megjelenése 2010-ben várható.

Magyarország Régészeti Topográfiaja

A Pest Megyei Múzeumok Igazgatóságával kötött együttműködésnek és egy újonnan elnyert OTKA pályázatnak köszönhetően folytatódik a korábban félbemaradt Pest megyei régészeti topográfia. Az egykori aszói és gödöllői járást ismertető kötet kéziratának lezárása 2010-ben várható. A régészeti topográfia, amely a megalakulásakor az intézet egyik fő feladata volt, számos további projekt kiindulópontját jelentette, kutatási témáját jelölte ki. E kötet esetében a Tolna és Pest megyei földvár-kutatás, a régészeti légifotózás, az őskori és középkori regionális és a tájrégészeti kutatások hasznosítják az intézet több évtizedre visszatekintő topográfiai tapasztalatait.

Archeogenetikai Laboratórium

Idén befejeződött a visegrádi projekt keretében végzett 10. századi lévai (Levica, Szlovákia) temető teljes mtDNS tipizálása, amelynek eredménye megerősítette azt az előzetes feltételezést, hogy a hartai temető nagyfokú genetikai heterogenitása nem egyedi jelenség a Kárpát-medencében. A szegedi múzeummal közös OTKA pályázat keretében elkezdődött a szegvár–orom-dűlői avar temetkezések vizsgálata, amely avar kori temetkezési rítusok genetikai összefüggéseire keres választ.

A laboratórium munkatársai által kidolgozott új DNS izolációs módszernek köszönhetően megnőtt a DNS mintavételek hatékonysága, ami jelentős anyagi megtakarítást eredményez a csökkenő vegyszer- és időráfordítás miatt nagyobb mennyiségű szériák vizsgálatára is lehetőség nyílik a jövőben.

Egyéb természettudományok részvétele a kutatásban

A hagyományos morfometrikus módszerrel dolgozó antropológus munkatárs elvégezte a PhD doktori témájául szolgáló alsónyéki lelőhely (lengyeli kultúra) 2006-2007. évi ásátásokból származó 500 sírjának feldolgozását és folytatta a késő bronzkori hamvasztásos temetkezések vizsgálatát.

OTKA posztdoktori ösztöndíjas archaeozoológus munkatárs segíti a történeti korok közösségeinek életmódjára irányuló kutatásokat az egyes lelőhelyek állatcsontanyagának feldolgozásával.

Az OTKA-, ill. a Deutsche Forschungsgemeinschaft támogatásából megvalósuló fajszi kutatások (ld. őskornál) színhelye egyben a geológus, ill. a geoarchaeologia szakos hallgatók

nyári gyakorlatának állandó terepe is, ahol a földtani kérdések mellett az iszapolással előkerült csiga-, kagyló- és halcsont-leletek feldolgozása a feladat (ezek környezettörténeti következtetéseket készítenek elő). A Bristol Egyetem laboratóriumában végzett stroncium izotóp vizsgálatok a kora bronzkori közösségek életmódjának jobb megismerését segítik.

Az intézet és az MTA Geokémiai Kutatóintézete közt 2007-ben kötött keretmegállapodás alapján több kutatási témában folyik együttműködés.

Szinte minden kutatott korszakban zajlanak klíma- és környezettörténeti vizsgálatok. Az intézet geológus munkatársa révén és a Szegedi Egyetemmel kötött megállapodás keretében talaj- és pollenvizsgálatok, valamint a szerves maradványok meghatározása segíti a környezeti rekonstrukciót számos témában: a Keszthely-Fenekpuszta késő antik, kora középkori településtörténete; dél-dunántúli településrégészeti kutatások; valamint a pilisi ciszterci monostor feldolgozása.

A nagyberuházásokat megelőző feltárások (kulturális örökségvédelem)

2009-ben a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálattal (KÖSZ) kötött szerződés értelmében nagy felületen folytatódott az M6 autópálya Tolna megyei szakaszán az intézet munkatársai által irányított feltárások. 2009. május végéig több lelőhelyen, 93 ezer m² került feltárássra. Ezzel befejeződött az Alsónyék-Bátaszék környezetében napvilágra került, az egész európai neolitizációs folyamat szempontjából is kiemelkedő jelentőségű temető és nagykiterjedésű település feltárása, amelynek munkálataiban az intézet 2006 óta folyamatosan jelen volt.

Az intézet részvételével folytak az előzetes feltárások a kecskeméti Mercedes-gyár területén, és az év végén szintén a KÖSZ lebonyolításában elkezdődtek az M44-es gyorsforgalmi út építéséhez kapcsolódó terepi munkák az intézet hagyományos kutatási területének számító Békés megyei szakaszon. Az ásatásvezető munkatársak eközben elkészítették a legtöbb 2008. évi ásatás dokumentációját, valamint elkezdődött a leletanyag elsődleges feldolgozása is.

Restaurálás, fotóműhely, grafikai részleg, adattár

Az intézetben folyó kutatás elképzelhetetlen a restaurátorok, fotósok, grafikusok és az adattár munkatársainak munkája nélkül. Restaurátoraink felkészültsége országos viszonylatban is elismert, aminek köszönhetően számos szerződéses külső munkát végeztek 2009-ben is. A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei és a Nógrád Megyei Múzeumok Igazgatósága megbízásából 2 lelőhely összesen 147 ládányi anyagát restaurálták az intézetben. A Budapesti Történeti Múzeumrestaurálásra kiírt közbeszerzési megbízásával 4 lelőhely 149 ládányi leletanyagának válogatása, ragasztása történt meg. Ezen túl a Fajsz-Garadomb lelőhely és a barcsi palánkvár leletanyagának restaurálását végezte a három restaurátor munkatárs.

A fotóműhelyben 4760 digitális fotó készült. Folytatódott a régi diaképek szkennelése (7635 db), új, nagyobb teljesítményű, több funkciós szkennelő segítségével. A grafikus csoport készíti az intézeti kiadványok, valamint a kutatók máshol megjelenő munkáinak és előadásainak illusztrációs anyagát. Pusztán illusztráción túl, a grafikai részlegben 3D rekonstrukciók, művészi grafikák és animációs megjelenítések is készülnek. Az Intézetben folyó tudományos munka dokumentációs anyaga (fotók, rajzok, geodéziai felmérések) az adattárban rendszerezett, nagyrészt leltározott gyűjteményekben található, az éves gyarapodás a digitális fényképek és a szkennelt diák nélkül 350 db leltározott tétel volt.

Könyvtár

Az intézet könyvtára egyike a három hazai régészeti szakkönyvtárnak, közel százezer könyvtári egységet tartalmaz és 400 nemzetközi cserepartnerrel tart kapcsolatot.

2009-ben 992 db könyvtári egységgel gyarapodott az állomány, ebből 594 db könyv, 398 pedig folyóirat, különnyomat illetve CD-ROM. A digitalizált könyvtári egységek száma idén elérte a 39 092 rekordot, ezzel a könyvtár teljes katalógusállományának 50 %-a számítógépre került, ami azonban a könyvek szinte teljes mennyiségét jelenti. 2009-re a digitalizált katalógusállomány csaknem egésze a HunTéka részeként a világhálón is hozzáférhetővé vált. A könyvtár anyagát évek óta mágneses beléptető kapu védi, minden könyvtári egységben vonalkód van.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

Egyetemi együttműködés

Az intézet 9 kutatója oktat az ELTE BTK Régészettudományi Intézetében, az Ókortörténet Tanszékén, az SZTE Földtani és Őslénytani Tanszékén, valamint a gödöllői Szent István Egyetemen és a Miskolci Egyetem Régészeti Tanszékén. 5 kutató vett részt az ELTE BTK Régészettudományi Intézet, az ELTE BTK Egyiptológia Tanszék, valamint az SZTE Régészeti Tanszék és az SZTE Földtani és Őslénytani Tanszék doktori iskoláinak munkájában. Több kutató vezet múzeumi gyakorlatot, témavezetője, ill. konzulense szakdolgozatoknak és doktori értekezéseknek.

Tudományos projekteken együttműködő belföldi szervezetek

Barcs, Dráva Múzeum (középkori Dél-Dunántúl kutatás); Bács-Kiskun Megyei Múzeumigazgatóság (fajszi őskori kutatások, honfoglaláskori korpusz); Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumok Igazgatósága (restaurálás); Budapesti Szépművészeti Múzeum (egyiptológiai kutatások); Budapesti Történeti Múzeum (aquincumi tábor és vicus kutatása, restaurálás); Csíkszereda, Múzeum (Csíksomlyó kutatása); ELTE Egyiptológia Tanszék (egyiptomi őskori pattintott kőeszközök feldolgozása); ELTE Geofizikai Tanszék (negyedidőszaki éghajlati változások kutatása); ELTE Közettani-Geokémiai Tanszék (geoarchaeológiai vizsgálatok); ELTE Ókortudományi Tanszék (olympiai Zeus-templom kutatása, bizánci hatások kutatása); ELTE Régészettudományi Intézet (doktori iskola, állatcsont-meghatározások, rézkori leletanyag feldolgozása, honfoglalás kori kutatások); Esztergomi Balassi Bálint Múzeum (Pilis-hegység középkori emlékeinek kutatása, középkori bronzművesség kutatása); Gödöllői Szent István Agrártudományi Egyetem (rézkori kurgán projekt); Kalocsai Viski Károly Múzeum (fajszi kutatások); Keszthely, Balatoni Múzeum (Keszthely-Fenekpuszta projekt); Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (Argonauta program); Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat (neolit kutatások, általános együttműködési keretszerződés az örökségvédelem kérdéseiben); Magyar Nemzeti Múzeum (Zalavár-projekt, állatcsont-meghatározások, langobard, avar korpusz, honfoglalás kori kutatások); MTA Földtudományi Kutatóközpont Geokémiai Laboratórium (genetikai kutatás, aszói őskori projekt, együttműködési keretszerződés); MTA Kémiai Kutató Intézet (balatonöszödi kerámia kémiai vizsgálata); Nógrád Megyei Múzeumok (restaurálás); Pázmány Péter Katolikus Egyetem (Szíria projekt); Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága (abonyi szarmata telepek,

budaörsi római telep feldolgozása, topográfia, budakalászi avar temető, pilisi középkori anyag feldolgozása); Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága (kora bronzkori projekt); Százhalombatta, Matrica Múzeum (régészeti park, SAX nemzetközi kutatási program); Szeged, Biológiai Kutató Központ (történelmi genetika); Szeged, Földtani és Őslénytani Tanszék (palinológiai, makrobotanikai, geológiai, talajkémiai vizsgálatok, fajszi program, középkori Dél-Dunántúl kutatás); SZTE TTK Biológiai Tanszékcsoport, Embertani Tanszék (újkőkori és kora bronzkori embertani anyag vizsgálata); Szeged, Móra Ferenc Múzeum (avar temető-feldolgozás, bolgár-magyar kora középkori program); Szekszárd, Wosinsky Mór Múzeum (M6-os út megelőző feltárásai, regölyi kutatás, Decs-Ete középkori mezőváros feltárása, feldolgozása); Szombathely, Savaria Múzeum (Iseum leletanyagának feldolgozása); Természettudományi Múzeum Embertani Tára (késő rézkor – kora bronzkori kutatások, zalavári ásatás embertani anyagának meghatározása, székelyföldi kutatások).

Külföldi együttműködő szervezetek

Alexandria, Görög-Római Múzeum és Nemzeti Múzeum (a magyar egyiptológia történetét bemutató kiállítás); Aquila, Egyetem (San Potito-i ásatások); Bristol, Egyetem (fogminták vizsgálata); Bécs, Stadtarchäologie (vindobonai kerámia kutatás); Bécs, Naturhistorisches Museum (Aszód és Alsónyék, őskori kutatás); Bécs, VERA Laboratórium (¹⁴C); Cambridge, Egyetem (SAX-projekt); Cardiff, Egyetem (Balatonszárszói neolitikus kutatás); Chicago, Egyetem (SAX-projekt); Chieti, Soprintendenza Archeologica dell’Abruzzo (San Potito); Csíkszereda, Múzeum (székelyföldi kutatások); Damaszkusz, Szíriai Régészeti Igazgatóság (Szíria projekt); Damaszkusz, Nemzeti Múzeum (Szíria-projekt); Deutsche Forschungsgemeinschaft (Keszthely-Fenekpuszta projekt, fajszi őskori feltárások); Frankfurt, Deutsches Archäologisches Institut (Barbaricum leletkataszter, Szólád-projekt); Frankfurt, Egyetem (Intercisa lelőhelyű leletek feldolgozása); Kairó, Egyiptomi Legfelsőbb Régészeti és Múzeumi Tanács (a magyar egyiptológia történetét bemutató kiállítás); Krakkó, Egyetem (madárcsont leletek vizsgálata); Lipcse, GWZO (Keszthely-Fenekpuszta projekt); Mainz, Egyetem (Szólád-projekt); Mainz, RGZM (a zempléni sír és a honfoglalás kori pénzzel kezelt sírok feldolgozása); Moszkva, Orosz Tudományos Akadémia (kurgán-projekt); Oxford, Egyetem (Balatonszárszói neolitikus kutatás); Marosvásárhely, Múzeum (székelyföldi kutatások); München, Egyetem (Keszthely-Fenekpuszta projekt); Münster, Egyetem (neolitikus kutatások); Sepsiszentgyörgy, Múzeum (székelyföldi kutatások); Székelykeresztúr, Múzeum (székelyföldi kutatások); Székelyudvarhely (székelyföldi kutatások); Szlovák Tudományos Akadémia, Nyitrai Régészeti Intézet (Barbaricum kutatása, honfoglalás kori kutatás); Southampton, Egyetem (bronzkori kerámia kutatás, SAX-projekt); Szófia, Bolgár Tudományos Akadémia (kora középkori kapcsolatok); Tübingeni Egyetem, Ős- és Koratörténelmi Tanszék (fajszi kutatások, bronzkori kutatások); Várna, Régészeti Múzeum (kora középkori kapcsolatok); Wisconsin, Egyetem (regölyi újkőkori kutatás).

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

2009-ben az intézet 4 kutatási OTKA pályázatot nyert, feltárássra 1 NKA támogatást pályázott meg sikerrel és 6 publikációs pályázata révén 5 monográfia 2010-ben várható kiadására nyert OTKA és NKA támogatásokat.

„Az olympiai Zeus-templom oromcsoportjainak virtuális 3D rekonstrukciója“ (OTKA-NNF 78486)

A projekt célja egy új technológia, a 3D lézer szkennelés alkalmazása az ókori görög márványszobrászat egy kiemelkedő alkotásának, az olympiai Zeus-templom oromcsoportjainak megalapozott, és minden részletre kiterjedő rekonstruálásához. Mivel az ennek során keletkező háromdimenziós virtuális modellek nagyon könnyen és gyorsan kezelhetők, az oromcsoport alakjainak egymáshoz viszonyított elrendezése sokkal egyszerűbben és hatékonyabban rekonstruálható, mint bármely más hagyományos módszerrel. Ily módon a klasszika archaeologia egy mindmáig vitatott kérdését lehet megnyugtató módon tisztázni, amely a szobortöredékek előkerülése óta folyamatosan foglalkoztatja a kutatást s ami idővel a turisztikában is hasznosítható lesz.

„Decs-Ete mezőváros régészeti kutatásának monografikus feldolgozása“ (OTKA K 78316)

A Tolna megyei Decs határához tartozó Ete mezőváros területén közel 15 éve folynak ásátások. A lelőhely különlegessége, hogy — miután 17. századi pusztulása után nem települt újra, és teljes felületét szántják — néhány száz méteres magasságból kirajzolódik a teljes településszerkezet: utcák, házak foltjai. A gótikus templom, a fazekasház és raktára, valamint az egykori település 16 házának feltárása során igen nagy mennyiségű és jó minőségű 15–16. századi leletanyag került felszínre. A 2009-ben induló pályázat célja, hogy monografikus formában összegezze az eddigi terepbejárási, légifotózási, ásátási eredményeket, és közölje a kerámia és fém lelettípusok elemzését. A kötet a szűkebb tudományos jelentőségén túl a helytörténeti és turisztikai vonatkozásai miatt számíthat szélesebb érdeklődésre.

„Argonauta Program“ (OTKA NNF 78931)

A folyami örökség különböző területeinek szakembereiből álló kutatócsoport felállítását és a Dráva-völgy két, 20-20 km-es szakaszának vizsgálatát célozza a program. A régi folyómedrek, a mederváltozások és az egykori vízrajz elemzésével, a mintaterületek régészeti terepbejárásával (folyómeder és partvonal egyaránt) és a bődönhajó leletek dendrokronológiai vizsgálataival egyrészt a folyami környezet változásait, másrészt az ebben a környezetben megtelepedő emberi közösségek tájhasználati stratégiáit vizsgálja Magyarországon teljesen újnak számító aspektus, a vízirégészet megközelítésében a kutatás. A horvát együttműködésben végzett pályázat célul tűzi ki, hogy a különböző szakterületek adatait egy egységes információs rendszerbe foglalva tegye hozzáférhetővé.

A DFG (Mainzi Egyetem) három éves együttműködése, "Bevölkerungsgeschichte des Karpatenbeckens in der Jungsteinzeit und ihr Einfluss auf die Besiedlung Mitteleuropas" címen.

A program célja a Kárpát-medencei, elsősorban a dunántúli neolitikum népességének vizsgálata az újkőkor folyamán (Kr. e. 5800-4500). Az emberi csontok archaeogenetikai vizsgálata mellett többféle stabil izotópos vizsgálat célozza a népcsoportok vándorlásának jobb megismerését, és a táplálkozási összetevőket. Ezek az adatok – párhuzamosan a régészeti feldolgozással – egész Európa élelemtermelő közösségeinek kialakulásáról szolgálnak új ismereteket.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

Könyvek

1. Bökönyi, S. – Gál, E. – Bartosiewicz, L.: Archaeozoology at Pantanello and five other sites. Ed.: Bartosiewicz, L. The Chora of Metaponto 2. University of Texas, Austin 2009
2. Kulcsár, G.: The Beginnings of the Bronze Age in the Carpathian Basin. The Makó–Kosihy–Čaka and the Somogyvár–Vinkovci cultures in Hungary. *Varia Archaeologica Hungarica* 23, Budapest 2009. (526 oldal)
3. Bondár, M. – Raczkó, P. (Eds): The Cemetery of Budakalász. Pytheas Kiadó, Budapest 2009. (484 oldal, 175 tábla)
4. Zalai-Gaál, I.: Zur Herkunft des Schädelkults im Neolithikum des Karpatenbeckens. *Archaeolingua Ser. min.* 27. Budapest 2009. (844.800 karakter, 48 kép, 4 táblázat, 5 diagram)

Könyvfejezet

1. Bánffy, E.: Variations on the neolithic transition in Eastern and Western Hungary. In: Gheorghiu, D. (ed.): *Early Farmers, Late Foragers, and Ceramic Traditions On the Beginning of Pottery in the Near East and Europe*. Cambridge Scholar Publishing. Newcastle/Tyne 2009, 44-62
2. Sümegei, P.: Der Balaton als kartographisch-paläoökologisches Forschungsobjekt in Vergangenheit und Gegenwart. In: Heinrich-Tamáskó, O. – Straub, P. (Eds): *Keszthely-Fenekpuszta im Spiegel der Jahrtausende*. GWZ, Leipzig 2009, 19-28

Tanulmány

1. Oross, K. – Bánffy, E.: Three successive waves of neolithisation: the LBK development in Transdanubia. *Documenta Praehistorica* 36, 2009, 175-189
2. Benkő, E.: Mittelalterliche archäologische Funde im Szeklerland. In: Roth, H. (Ed.): *Die Szekler in Siebenbürgen*. Köln—Weimar—Wien 2009, 13-43
3. Vida, T.: Local and Foreign Romans ? The Problem of the Late Antique Population of the 6th-7th Centuries AD in Pannonia. In: Quast, D. (Ed.): *Foreigners in Early medieval Europe. Thirteen International Studies on Early Medieval Mobility*, Mainz 2009, 233-260

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

Az intézet neve: MTA Régészeti Intézet

Átlaglétszám ¹ :	59	Ebből kutató ² :	33
PhD, kandidátus: 13	MTA doktora: 4	levelező tag: 2	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			10
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			143
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			88
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	18	idegen nyelven:	12
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	9
tanulmánykötetben	magyarul: 10	idegen nyelven:	27
recenzió, kritika	magyarul: 1	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ : 801		összes hiv. száma önidézetek nélkül:	801
kapott recenzió, kritika:			7
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 0	idegen nyelven:	4
könyvfejezet	magyarul: 0	idegen nyelven:	4
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 3	idegen nyelven:	1
sorozatszerkesztés	magyarul: 0	idegen nyelven:	3
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 17	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 0	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	68	hazain:	34
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			2
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	23	hazai:	61
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	9	hazai:	21
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			13
TDK munkát készítő hallgatók száma: 4	Diplomamunkát (BSc):		11
Diplomamunkát (MSc): 23	PhD-t:		38
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			904
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		237,03 MFt	
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 5	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	332,97 MFt	
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		67,70 MFt	
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		3,44 MFt	
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		1,826 MFt	
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		17,23 MFt	
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		256,01 MFt	

REGIONÁLIS KUTATÁSOK KÖZPONTJA

7621 Pécs, Papnövelde u. 22.

Telefon: (72) 523-801, Fax: (72) 523-803

e-mail: horvath@rkk.hu, honlap: www.rkk.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

Az intézet a közfeladatként jelentkező alapkutatásokat tekintette elsődleges feladatának a 2009. évben is. Eredményeinek bemutatásaként 5 monográfia, 5 tanulmánykötet, mintegy 350 tanulmány megjelentetését, a Discussion Papers sorozat (10 kötet) és a Tér és Társadalom folyamatos kiadását tervezte.

A Regionális Kutatások Központja (RKK) a területi (regionális) tudományok magyarországi bázisintézményeként hozzájárult a területi törvényszerűségek feltárásához, az eredmények hazai és nemzetközi terjesztéséhez, kutatásai megalapozták az Európai Unió és Magyarország területpolitikáját, fejlesztési stratégiáját. Alkalmazott kutatásai közvetlenül szolgálták a kiegyensúlyozott és fenntartható térszerkezet kialakítását és működtetését.

Az RKK nyolc decentralizált kutatási egysége saját kutatási profilja mellett kiemelt feladatként kezelte a térségi sajátosságok elemzését.

A több évtizedes munka eredményeként az intézet a beszámolás évében a Kárpát-medence régiói című monográfiásorozat három kötetének kiadását (Kárpátalja, Dél-Erdély és Bánság, Dél-Alföld) tervezte, és megkezdte az utolsó kötetek (Szlavónia és Muravidék, Burgenland, Közép-Dunántúl, Észak-Magyarország) előkészítését.

Az intézet tartós együttműködést kívánt kialakítani a fejlesztéspolitikáért felelős kormányzati intézményekkel, első helyen a területfejlesztésért felelős Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztériummal.

2009-ben kiemelt hangsúlyt kaptak a városhálózattal (Országos Településhálózat-fejlesztési Koncepció, integrált városfejlesztési stratégiák), a tudásalapú területi fejlődéssel (innováció, K+F és tudásintenzív szolgáltatások területi különbségei), a 2010-es magyar EU-elnökséggel (területi kohézió, Duna-stratégia), a területi (regionális, agrár-, és vidékfejlesztési) politikák intézmény- és eszközrendszerének továbbfejlesztésével, a fenntartható fejlesztéssel (Duna–Tisza-csatorna) kapcsolatos kutatások, továbbá a balkáni országok regionális vizsgálata is.

A tudományos fokozatok megszerzése tekintetében a kutatók 1 MTA doktora és 5 PhD-fokozat megszerzését, több PhD munkahelyi vitát, valamint 4 habilitációt terveztek. A terveket 2009-ben sikerült túlteljesíteni két további PhD megvédésével.

Az RKK kiépített nemzetközi kutatási kapcsolatait kívánta hasznosítani mind az alap-, mind az alkalmazott kutatásokban. Forrásai jelentős részét már korábban is nemzetközi programokból szerezte, de az előfinanszírozás és a gyakori késedelmes fizetés miatt ezt csak meghatározott arányban és a finanszírozási konstrukciók gondos mérlegelésével tehetné. A forrásszerzésnél azonban fontosabb, hogy az RKK kutatói számára a nemzetközi programok

közvetlen kapcsolatot biztosítanak a nemzetközi tudományos élet vezető szereplőivel való együttműködésre, és az intézet külföldi presztízsének növeléséhez is hozzájárulnak.

A korábbi évekhez hasonlóan számos pályázat beadását tervezték – különös tekintettel az OFA-, OTKA-, NKTH-, ÁROP- és INTERREG-programokra – annak ellenére, hogy a pályázatok kidolgozása, a konzorciumok szervezése egyre jelentősebb kapacitásokat kötött le. Ez a tevékenység az intézet működésének nélkülözhetetlen, bár változó sikerű elemévé és a kutatók kvázi kötelességévé vált. Ennek hatása azonban nem a publikációk mennyiségi vagy minőségi visszaesésével, hanem a hosszabb tanulmányutak ellehetetlenülésével és a fokozatok megszerzésének időbeli kitolódásával járt.

Az RKK a beszámolás évében kétnapos rendezvénnyel ünnepelte alapításának 25 éves évfordulóját. A jubileum alkalmából az intézet hazai és nemzetközi partnereivel közösen azt a fő célt tűzte ki, hogy vázolja az elmúlt két évtized kutatási eredményeit és hatásait, megvitassa és elfogadja az RKK 2015-ig szóló stratégiáját, különös tekintettel a magyar terület- és fejlesztéspolitika reformjára (Magyarország modernizációja és a regionális átalakulás összefüggéseire), ill. a határon túli magyarság érdekeire.

Az intézet 2009-ben tíz nemzetközi és harminc tudományos rendezvény – köztük a Nemzetközi Földrajzi Unió konferenciája és több határ menti együttműködési workshop – szervezését tervezte.

Az intézet aktívabb marketingstratégiáját szem előtt tartva nagyobb hangsúlyt kívánt fektetni a szakmai és tudományos elismerések megszerzésére, melynek eredményeképpen a beszámolás évében 11 díjjal gyarapodott.

Az RKK felsőoktatási tevékenysége – a kutatók által vezetett, ill. témafelelősként támogatott doktori iskolák, doktori programok és mesterszakok akkreditációja – a 2009. évben komoly kihívást jelentett.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

A kormányzati döntéshozatal előkészítése

Az intézet kutatási eredményei lehetővé teszik a központi kormányzás hatékonyabbá tételét, a központi szabályozás és irányítás jobb megalapozását, az állami és európai uniós források jobb hasznosítását.

Az RKK készítette elő a *területfejlesztésről szóló törvény átfogó reformjának koncepcióját*. Az intézet határozottan kiállt a fejlesztéspolitika sokkal erőteljesebb regionális decentralizációja érdekében, azt vallva, hogy indokolatlan és káros az európai és nemzeti fejlesztéspolitika szétválasztása, és a regionális intézményrendszer háttérbe szorítása. Megállapította, hogy a hatékony kormányzati koordináció megváltozott kormányzati irányítást, integráltabb ágazati intézményi modellt és szabályozott tervezési gyakorlatot igényel. A jelenlegi elaprózott és lényegében eszköztelen hazai fejlesztéspolitikai intézményrendszer csak akkor revitalizálható, ha az európai források feletti rendelkezési jog visszakerül a kereteibe, illetve az irányítása alá. A partnerség tekintetében is alapvető

változásokra lenne szükség, mert a jelenlegi szabályok szerinti modell nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.

A 2011-es magyar EU-elnökségre való felkészülés keretében az RKK a területi kohézióról formálódó új európai koncepcióhoz való nemzeti hozzájárulást hivatott segíteni. A döntően szakértői tanulmányokra épülő tevékenység igyekezett a kelet-európai kohéziós országok érdekeit figyelembe vevő javaslatokat megfogalmazni.

Az RKK szakértőként közreműködött az *Országos Településhálózat-fejlesztési Koncepció előkészítésében*. Az intézet oroszlánrészt vállalt abban, hogy elfogadtassa a területpolitikai szereplőkkel a városi központokra alapozott fejlesztéspolitikai fordulat szükségességét. Négy kategóriába sorolta a központi szerepet betöltő magyar városi térségeket. Az így kialakított ún. funkcionális városi térségeknek a jövőben nem csak a fejlesztéspolitikát, de a közszolgáltatások, a közlekedés, a vonalas infrastruktúra alakítását illetően is alapvető jelentőségük lehet, amennyiben a kormányzat elfogadja a koncepciót és levonja a konzekvenciákat a végrehajtási eszközrendszer vonatkozásában is.

Az *integrált városfejlesztési stratégiák (IVS) monitoringjának eljárásrendjére* javaslatokat dolgozott ki az intézet. A kutatás három információs forrásra koncentrált: a stratégiai, a pályázati, a program- és IVS-monitoringgal kapcsolatos eddigi tapasztalatok elemzésére; szakmai megbeszélésekre, egyeztetésekre (NFÜ, VÁTI stb.); a kutatók interjúorozatára a 7 régió mintegy 27 városában. A cél az IVS-monitoring végrehajtásához használható néhány alternatíva kidolgozása volt scenáriók formájában, amely figyelembe vette az egyes területi szintek (városi, regionális, országos szint) és szervezetek, intézmények lehetséges feladatait és kompetenciáit, valamint – mindezekkel összefüggésben – a monitoring kereteit megszabó jogszabályi rendszert. Az RKK egy többszintű monitoring rendszer kidolgozására tett javaslatot, amely számít a helyi szint aktív részvételére, a működő gyakorlatokra is építve, de egyúttal egységesítve teremti meg a részvétel és a kommunikáció feltételrendszerét.

A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium megbízásából az RKK szakértői tanulmányokat készített az *Új Magyarország Vidékfejlesztési Program LEADER-programját érintő forráselosztási, szabályozási kérdésekben*.

A *vidéki tér új – komplex – kistérségi típusainak meghatározása* során a kutatók elvégezték a 174 magyar kistérség komplex fejlettségének felmérését. Kiszámították a honi kistérségi HDI (Human Development Index) mutatót. Megállapították, hogy a fejlettebb régióink rurális térségei is relatíve kedvezőbb helyzetben vannak, a pólusok és a nagyvárosok is igen jelentős hatással vannak közvetlen vonzáskörzeteik vidékies térségeire. A periferikus, elmaradott kistérségek mindegyike rurális, s ezek többségében az agrárágazat túlsúlya egyértelmű. Eredményeik egyértelművé tették, hogy meghatározhatók olyan komplex agrártér-típusok, amelyek a kialakítandó új magyar agrár-vidékpolitikában, a regionális és vidéktervezésben alkalmazhatók.

A *városi terek* vizsgálatában az eredmények közé sorolható a várospolitikai változó definíciós kereteinek áttekintése; az európai városi tereket formáló paradigmák és a változások makrotársadalmi feltételeinek összefoglalása; az európai városhálózatot formáló folyamatok és az azok eredményeként kialakult recens térstruktúrák áttekintése; a neoliberais várospolitikák kritikai értékelése; az EU szakpolitikáit alakító várospolitikai diskurzusok

elemzése; az uniós politikák áttekintése; a történelmi örökség városfejlesztésben betöltött szerepének áttekintése, illetve az ebben rejlő lehetőségek feltárása Délkelet-Európa kis- és középvárosokban, elősegítve a policentrikus területi fejlődést, és új típusú, kiegyensúlyozottabb város–vidék kapcsolatok kialakítását. A VITO-projekt keretében az RKK áttekintést adott az európai város- és regionális politikákról, mint a tervezett revitalizációs programok kereteiről. Mindezen eredmények közvetlenül alkalmazhatóak az Országos Területfejlesztési Koncepció újragondolásában, a magyar városfejlesztésben, és elősegítik az uniós források jobb felhasználását.

Az intézeti kutatások vizsgálták *a szolgáltatások differenciáló és integráló szerepét a térfolyamatokban*. A terciarizáció térfolyamatként történő értelmezése, a szektor egyenlőtlen területi fejlődésben betöltött szerepének feltárása az átformálódó vállalati kapcsolatrendszeren keresztül új megközelítés, amely új eredményeket hozott. Bebizonyosodott, hogy a területi egyenlőtlenségek újratermelődésének folyamata csak akkor tárható fel teljes mélységében, ha szakítva az (anyag) termelésre fókuszáló hazai megközelítéssel, az értéktermelési folyamat részének tekintjük a fogyasztást is. A kereskedelmi tőke az európai magterület országaihoz képest gyorsan és drasztikusan formálta át a térbeli munkamegosztást térségünkben. A vizsgálatok hozzájárultak a kereskedelmi tőke működési logikájának megértéséhez, amely a magyar piac társadalmi viszonyai között sajátos konfliktusokat és válaszokat eredményez, amelyek állandóan alakítják, átformálják a kereskedő–beszállító kapcsolatokat. Ez a dinamika a vállalati kapcsolatok kulturális beágyazottsága nélkül aligha érthető meg.

A határon átnyúló kapcsolatok feltárása során a kutatók arra keresték a választ, hogy a piaczgazdasági átmenet (a nemzetgazdaság strukturális átalakulása, a piaci intézmények kiépítése) hogyan formálta a határon átnyúló gazdasági kapcsolatokat, azok kiterjedését, tartalmát. A konkrét ismereteken, tapasztalatokon és térkapcsolatokon alapuló határkonstrukció tartalmát igyekeztek megragadni. Új eredményeket hozott a kulturális és kereskedelmi kapcsolatok feltárása a magyar–román határ mentén. A rokoni kapcsolatok ápolása és a (bevásárló) turizmus képezi továbbra is a kapcsolatok gerincét. Munkavállalás céljából gyakorlatilag alig keresik fel a határ menti partiumi (romániai) településeket magyar oldalról. A leggyakoribb munkavállalási forma egy-egy magyar cég alkalmazottaiként végzett legális tevékenység. Sor került egy nemzetközi kutatás keretében a *határ menti együttműködések regionális fejlődésben játszott szerepének* kutatására.

Az intézet vizsgálta az *ukrán állampolgárok munkavállalásának sajátosságait* Északkelet-Magyarország határ menti térségében. Felmérte a lakosság magyarországi munkavállalással kapcsolatos motivációit, lehetőségeit és tapasztalatait, továbbá feltárta a potenciális munkavállalók jövőre vonatkozó terveit, elképzeléseit a magyar munkaerőpiacon való további részvétel szándékát és formáját illetően.

Az RKK évek óta segíti a kormányzat munkáját a *Duna térség fejlesztésének* megalapozásával. A kutatók 2009-ben a Duna menti államok folyóra vonatkozó fejlesztési terveit elemezték. Elkészítették a Duna a magyar területfejlesztésben c. almanach angol nyelvű változatát. Megvizsgálták a *Duna–Tisza-csatorna* megépítési lehetőségét, három forgatókönyvet kidolgozva.

A szakképzés intézményrendszeréről és a középszintű szakmunkásképzést végző iskolák forrásszerzési stratégiáiról szóló kutatás azt mutatta, hogy a térségi integrált szakképző központok rendszere vélhetően nem oldja meg hosszabb távon sem a szakmunkásképzés akut problémáit, amelynek strukturális okai vannak. A térségi integrált szakképző központok fejlesztéseinek összehangolását gátolja a szükséges források hiánya, bizonytalansága, valamint a szakképzési hozzájárulás újraelosztását akadályozó erős érdekellentétek. A szakképzési hozzájárulás változatlan átfolytatása az intézményeken újratermeli a térségi integrált szakképző központok között feszülő egyenlőtlenségeket. A kutatás felhívja a figyelmet arra, hogy felerősödött az iskolák közötti szelekció, amit egyrészt a fejlesztésért sikeresen lobbizó fenntartók, másrészt a hátrányos helyzetű tanulókat koncentráló szakiskolák eltérő törekvései generálnak. A vizsgálat kiemelte, hogy az élethosszig tartó tanulás elve és a gyakorlat között a különbség szakadéknyi. A felnőttképzés piacosodott, és olyan szerkezet alakult ki, mely nemcsak kedvezőtlen a szakiskolák számára, hanem drága is. A piaci versenyben a szakiskolák rendre alulmaradtak. Nem sokkal sikeresebbek a szakközépiskolák, amelyeknek a felsőfokú szakképzéssel kell versenyezniük. Az egyetemek és főiskolák erős szívó hatása csökkentette a szakképzésben részt vevők létszámát, ezzel az intézmények normatíva alapú bevételeit. Ugyanakkor a szakközépiskolák sikeresebben kapcsolódnak be a felnőttképzésbe, mégpedig a középvállalatok dolgozóinak továbbképzésével. Összességében a kutatás a középszintű szakképzés mindkét ágán bizonytalanságot, kiútkeresést, fejlesztési és működési forráshiányt regisztrált, a fejlesztési esélyek nagymértékű egyenlőtlensége mellett.

Kelet-közép-európai kutatási térség regionális egyenlőtlenségei

Az európai területi fejlődés dinamizálását szolgáló kutatás-fejlesztés térbeli elhelyezkedését elemezve azt találtuk, hogy a kelet- és közép-európai új tagállamokban a rendszerváltozás a K+F korábbi regionális szerkezetét konzerválta. Az innovációs intézményrendszer regionális szerkezetében továbbra is kiugró területi egyenlőtlenségek figyelhetők meg. A centrumtérségek, az országok fővárosai őrzik privilegizált pozícióikat. A régiókban a kutatás-fejlesztés szervezeti rendszere egyoldalú, az egyetemek dominanciája mutatható ki. Az uniós standardok alapján kialakított nemzeti regionális és strukturális politika az új tagállamokban nem ösztönzi a K+F fejlesztését a régiókban, a 2007–2013 közötti időszakra készült operatív programok egyértelmű bizonyítékai ennek. Nem találtunk olyan kelet- és közép-európai országot, amelynek regionális vagy versenyképességi operatív programja a kutatási humán erőforrások fejlesztésének átfogó átalakítását célozná meg.

A területi fejlődést befolyásoló tényezők változása a regionális politika cél-, eszköz- és intézményrendszerének átalakítását követeli meg Európa-szerte. Az európai térfejlődés hosszú trendjei a decentralizáció legkülönbözőbb intézményesült formáinak kialakítását igénylik a kontinens eltérő hagyományú országaiban. A kelet- és közép-európai új tagállamok az uniós kohéziós követelményeknek csak decentralizált intézményekkel képesek megfelelni. Ez nemcsak közigazgatási kérdés, hanem a versenyképesség javítását szolgáló kutatás-fejlesztés eredményességének az előfeltétele is. A regionalizmus térnyerése a területi szerkezetek korszerűsítését eredményezheti. A decentralizált berendezkedésű országokban a tudásintenzív gazdaság térbeli terjedése gyorsabb, mint a központosított államokban.

Több európai ország példája bizonyítja, hogy a tudomány és a kutatás-fejlesztés decentralizálása kedvező hatásokat vált ki a régiók fejlődésében. A kutatásintenzív ágazatok megtelepedése növeli a kvalifikált munkahelyek számát. A kutató-fejlesztő intézmények háttérben megjelenő spin-off cégek vállalkozásfejlesztő és termelésserkentő hatása teljesen

egyértelmű. Az innovatív vállalkozások fejlesztik a régiók exportkapacitásait, elősegítik a régiók európai és a nemzetközi kutatási térségbe való integrálódását. A kutatásigényes vállalkozások hozzájárulnak a térségek újraiparosításához, a fejlett szolgáltatások elterjedéséhez. Mindez pedig a régiók jövedelemtermelő képességét javítja, és hozzájárul a területi kohézió erősítéséhez. Decentralizációs jellegű államreform nélkül a lisszaboni kritériumok nem teljesíthetők Európa unitárius berendezkedésű államaiban, így Magyarországon sem.

Területi kohézió a Kárpát-medencében

A Kárpát-medencét alkotó természeti régiók, gazdasági terek és közigazgatási egységek fejlődésében az 1990-es évtizedben lezajlott politikai változások és gazdasági átrendeződések ellentmondásos folyamatokat váltottak ki. A gazdasági átalakulás a magyar közösségek többségét különösen kedvezőtlenül érintette. A piacgazdaság előnyeit viszonylag gyorsan kiaknázni képes települések mindenekelőtt a nagyvárosok és a sajátos geopolitikai helyzetben lévő települések közül kerültek ki. Ez utóbbi csoportba számos sikeres határ menti település sorolható, amelyek kezdetben az informális, majd később az együttműködésre építkező gazdaság előnyeit és a munkaerő-piaci keresletet használták ki. A határon túli magyar nemzetiség nagy része rurális környezetben él, a terciér ágazatok, a pénzügyi szolgáltatások, az exportra termelő vállalkozások jól jövedelmező munkahelyei viszont városokban jöttek létre. A falvak korábban városokba ingázó, kevésbé képzett lakossága a nagyipar összeomlása miatt biztos jövedelem nélkül maradt.

A fejlődés területi terjedésében a nemzetiségi tényezők korlátozott szerepet játszanak. Az állami támogatáspolitikai segítségével természetesen hatást lehet gyakorolni az egyes térségek fejlődésére. Le kell szögeznünk, hogy a modern regionális fejlesztéspolitika – beleértve az Európai Unió strukturális és kohéziós politikáját is – a gazdasági előnyök térben folytonos terjedésére helyezi a hangsúlyt. Ez pedig azt jelenti, hogy a gazdasági növekedés kedvező hatásait a térségben élő valamennyi nemzetiségnek azonos módon kell éreznie.

A 2014-től esedékes következő uniós programozási periódusra való felkészítés során a magyar fejlesztéspolitikában sokkal markánsabb álláspontokat kell megfogalmazni a Kárpát-medencei gazdasági tér kohéziójának erősítését szolgáló intézkedések körét és tartalmát illetően, s ennek meg kell mutatkoznia a magyar támogatáspolitikai különböző formáiban is. A magyar gazdaság tőkeexpánziójának a jövőben erősödnie kell, a tőkeexport lehetséges színtereiként a határon túli magyar lakosságú térségek is szóba jöhetnek. A gazdasági racionalitás azonban azt diktálja, hogy a magyar tőke befogadására e térségeknek is fel kell készülniük. Mint ahogy a magyar gazdaságpolitikának is számolnia kell azzal, hogy a tőkeexport támogatáspolitikájában külön szabályozást igényelnek a határon túli magyar lakosságú területekre történő befektetések.

A reálgazdaság fejlődésének ütemét, a gazdaság szerkezetének minőségét és jövedelemtermelő kapacitását – a gazdasági válságot kiváltó okokból levonható tanulság ez – a jövőben még inkább az állam, az önkormányzatok és az üzleti világ szereplőinek térbeli együttműködése, partnerségének minősége határozza meg. A Kárpát-medence formális regionalizálásának intézményesítése a térség gazdasági fellendülését eredményezné, közvetett módon a térségi autonómiák fejlődését is előre lendítené. A régiók kialakításában ezért kellene Magyarországnak példát mutatnia.

A romapolitikát segítő programok

A roma szegregációs és integrációs folyamatok, valamint az ingatlanpiac alakulásának a vizsgálata Hajdúböszörményben alátámasztotta, hogy a *cigány népesség mozgásainak alakulásában* a már meglévő gravitációs hatás, a lakáshoz jutás, a helyi társadalom befogadó és védekező készségének, az együttélés már kialakult formáinak, a két etnikum közötti kapcsolatoknak, a cigányság belső differenciálódásának meghatározó a szerepe. A gazdasági munkamegosztás rendjébe való integrálódás lehetőségei oly mértékben beszűkültek, hogy a cigány népességet vonzó hatásokról az esetek többségében nem lehet beszélni. A lakásvásárlási kedvezmények megszűnésével a lakáshoz jutás lehetőségei között felértékelődött az önkényes lakásfoglalás lehetősége. Erősödött a helyi társadalom védekezése a cigány lakosok bevándorlásával szemben. A munkalehetőségek beszűkülésével, a szociális segélyezés helyben, mindenki számára látható és érezhető módon való megvalósulásával, a nem cigány népesség körében is megfigyelhető rohamos szegényedéssel pedig megváltoztak az együttélés keretei, általánosan csökkent a tolerancia, és nőtt a két etnikum szembenállása. A jelzett általános folyamatok azonban településenként más és más módon csapódtak le, így megmaradt a területi sokszínűség.

A migráció iránya az utóbbi években eltérést mutat a cigányság korábbi vándorlási irányaihoz és a nem cigány lakosság népességmozgásaihoz képest. Érezhetően egyre inkább a vidéki települések irányába mozdul a cigányság. A lakáshoz jutás feltételeinek megváltozása indította el ezt az eltolódást a kisebb, üres házakkal igen, de ellenálló képességgel már kevésbé rendelkező települések/településrészek felé. Megindult egyes térségek elcigányosodása, míg más településeken csökken a cigány népesség száma. A *munkalehetőségek biztosítása* a problémák megoldásának egyik legfontosabb feltétele, de önmagában ez sem old meg mindent. A jövőre irányuló lehetséges forgatókönyveket tekintve a helyi társadalmak által tervezhető lépésekből ötféle következmény származtatható, amelyek közül négy jelentős negatív hatásokkal járhat a települések/településrészek társadalmi struktúrájára nézve. Az egyik ezek közül a teljes bezárkózás, a konfliktusok „távolságtartással” való kerülése, ami előbb-utóbb a településrész „elszakadásához” vezet. A második szerint ennél is komolyabb problémákat vethet fel a cigányság betelepülésének erőszakos megakadályozása, a már ott élők erőszakos elűzése, ami egy beláthatatlan erőszakhullámot indíthat el. A harmadik forgatókönyv szerint, ami az adott helyzetbe való belenyugvást, az események passzív szemléletét feltételezi, hosszú távon a településrész és környezete teljes elértéktelenedéséhez, a konfliktusok kiéleződéséhez vezet. A negyedik változat a nem cigány lakosok erősödő elvándorlását, a maradék asszimilációját, többséggé váló cigányságba olvadását foglalja magában. Az ötödik, legkedvezőbb lehetőség, amely a térség lakossága előtt állhat, ha mindkét fél részéről az együttélés új módjának, a vállalható szerepeknek a megtalálása, felvállalása következik be – természetesen azokkal, akik erre hajlandók, illetve képesek. Ez utóbbi, hosszú távon eredményt hozó megoldásnak a kidolgozása egyre sürgetőbb. Általános recept nem adható, minden településnek, mikrorégióknak magának kell megtalálnia a megoldáshoz vezető utat.

Az RKK vizsgálta a roma származású munkanélküliek közoktatási intézményekben történő foglalkoztatását és képzését. A roma koordinátorok foglalkoztatásba ágyazott képzésének modellje, amely a projektben részt vevőknek érettségit és OKJ-s szakmát adott, és emellett három-hat évig közalkalmazottként foglalkoztatta őket, azt mutatta, hogy a ráfordítások nemcsak társadalmi, de pénzügyi értelemben is megtérültek. A program eredményeként

javultak a résztvevők munkaerő-piaci esélyei és mindannyian jelentős személyiségfejlődésen mentek keresztül, miközben az őket foglalkoztató általános iskolák is nyertek: javultak a roma diákok tanulmányi eredményei, csökkentek a hiányzások, évisméltések, valamint a magántanulóvá váló gyerekek aránya. A hatásvizsgálat összességében azt igazolta, hogy a foglalkoztatásba ágyazott képzés modellje eredményesen és hatékonyan alkalmazható az alacsony iskolai végzettségű és a munkaerőpiacról kiszoruló roma (és nem roma) emberek iskolai és társadalmi mobilitásának, integrációjának előmozdításában. Indokolt a modell támogatása és kiterjesztése a közszolgáltatások tágabb körére.

A helyi, illetve gazdasági döntéshozók munkáját segítő alkalmazott kutatási projektek

A *Paksi Atomerőmű Zrt.*-vel való hagyományos, keretszerződési kapcsolata alapján az RKK elemezte a nukleáris ipar versenyképességben betöltött szerepét és társadalmi kommunikációját. Kifejezetten sikeres nemzetközi példákat mutatott be, például a finn nukleáris ipar társadalmisítása sok hazánkban is alkalmazható tanulsággal szolgál. A jövőbeni paksi beruházások még inkább felértékelik a társadalmi kommunikáció szerepét, ami nem kizárólag az érintett erőműnek, hanem a kormányzati, önkormányzati, civil környezetnek is ad feladatokat. Külön megbízás keretében sor került a Kalocsai kistérség és az erőmű együttműködésének vizsgálatára, különös tekintettel az erőmű előtt álló fejlesztésekre.

Az intézet két városban (Paks, Zalakaros) készített *városfejlesztési koncepciót*, melyek módszertani szempontból megújulást jelentettek, tekintettel az integrált megközelítés most már jogszabályban is előírt szükségességére. A jövőben az integrált városfejlesztési stratégiák tömeges elkészítése után nehézségek prognosztizálhatóak a szétszabdalt fejlesztési forráselosztási rendszer, a működtetés, a fenntartás és a fejlesztés eszközrendszerének szétválasztottsága miatt. A tervezés szerepének devalválódása aligha oldható meg újabb típusú tervek előírásával, sokkal nagyobb figyelmet kellene fordítani a végrehajtás és koordináció számára megfelelő eszközök, mechanizmusok kialakítására.

A fenntartható városfejlődés stratégiai elemeinek feltárása Székesfehérvárott című kutatási feladat célja a székesfehérvári városfejlődés problémakörének feltárása volt, amely a gazdasági, társadalmi és környezeti szempontból fenntartható és egyben élhető modern város megteremtésének tudományos megalapozását jelenti.

A Megyei Önkormányzatok Szövetsége megbízásából a megyék jelenlegi helyzetének feltárását végezte el az RKK, és javaslatokat tett a jövőre vonatkozóan. A valamennyi megyére kiterjedő elemzések rámutattak arra, hogy a megyei önkormányzatok módszeres kiszorítása a fejlesztéspolitikából, majd a közszolgáltatások szervezéséből az utóbbi években erőteljes költségvetési megszorításokkal társult. Mára a megyei önkormányzatok lényegében a kötelező feladataik ellátására sem képesek. E folyamat felhívta a figyelmet arra, hogy a középszintű kormányzás tekintetében fennálló két évtizedes halogató politika egyrészt teljes centralizációt, másrészt középszinten ellehetetlenülést eredményezett. A reform aligha halogatható.

Hatásvizsgálatok

Új kutatási feladatként jelentkezett a különböző uniós és nemzeti *pályázati rendszerek értékelési munkálataiba* való bekapcsolódás (OFA, illetve az Existimo konzorcium tagjaként az ÚMFT pályázataira alapján). Az RKK kutatói szerint a hazai értékelési tevékenység

meglehetősen mechanikus, formális, a forrásokat kezelő hatóságok, ügynökségek igazán nem érdekeltek abban, hogy a forráselosztás valódi anomáliáit megismerjék és korrigálják. A hazai közpolitikában viszonylag új terület az értékelés, ezért indokolt lenne sokkal nagyobb figyelmet fordítani rá. Ehhez képest az értékelő szervezetek kiválasztása, és a velük szembeni követelmények megfogalmazása, az értékelésre fordított források alacsony aránya is arra utal, hogy messze nem ismerte fel a kormányzat az értékelés jelentőségét a kormányzati munka hatékonyságának javításában.

A Cserehát Program hatásvizsgálata a fejlesztési megközelítések és gyakorlatok számára hozott hasznosítható eredményeket, a legnehezebb feladat – a legrosszabb helyzetű települések és kistérségek fejlesztési lehetőségei – vonatkozásában. A kutatás megerősítette, hogy csak egy fejlesztési folyamatba ágyazott, a helyi szereplőkkel együttműködni képes, legalább 4-5 éves animátori munkát (egyén- és közösségfejlesztést) feltételező megközelítés lehet eredményes.

Az Út a Munkához program hatásvizsgálata azt igazolta, hogy a tartós munkanélküliek munkaerő-piaci reintegrációját célzó, aktív eszközöket előtérbe helyező rendszer csak korlátozott mértékben váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A megkérdozett településvezetők az aktív korúak ellátásának új rendszerét elsősorban annak fegyelmező, „munkára szoktató” jellege miatt üdvözlik, a közfoglalkoztatást azonban finanszírozási szempontból nem tartják hatékonynak, részben magasabb költségigénye, részben az elvégezhető feladatok mennyisége és az elvégzett munka alacsony értéke miatt. Kedvező fejlemény, hogy a programból kilépők közel tíz százaléka az elsődleges munkaerőpiacon helyezkedett el, ám ezt a korábbi feketefoglalkoztatás kifehérítésével sikerült elérni, tehát a közfoglalkoztatás új rendszere mellett sem várható a feketemunka nagymértékű csökkenése. A hatásvizsgálat azt is igazolta, hogy a program nem tudja e települési, területi egyenlőtlenségeket mérsékelni, éppen ott terheli meg erőn felül az önkormányzatokat, ahol az általa orvosolni kívánt problémák koncentráltan jelentkeznek. A kötelező önkormányzati feladatként értelmezett közfoglalkoztatás hatékonysága tehát több szempontból is megkérdőjelezhető, s noha alkalmi munka- és jövedelemszerzési lehetőséget kínál az érintettek számára, a munkaerő-piaci reintegráció előtt elzárja az utakat.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

Az RKK hazai és nemzetközi kapcsolatai két meghatározó tevékenysége – a kutatási programok és megbízások, valamint a felsőoktatás – mentén alakulnak. Az intézet partneri köre a beszámolás évében is bővült, korábbi kapcsolatai többnyire folytatódtak.

Az akadémiai kutatóhelyekkel való együttműködések kevésbé meghatározóak, a hasonló profilú (Földrajztudományi, Világgazdasági, Közgazdaságtudományi, Politikatudományi, Szociológiai) intézetekkel leginkább közös publikációkkal, ritkábban pályázatok elkészítésével jelentkeznek.

Az RKK meghatározó feladatának tekinti kutatásai gazdasági- és társadalmi hasznosítását, ezért kiemelt hangsúlyt fektet a kormányzati döntéshozatal támogatására. Ennek megfelelően alakult ki szoros együttműködése a terület- és fejlesztéspolitikát irányító kormányzati szervekkel (MEH, FVM, SZMM). Ezek közül jelentőségében kiemelkedik az intézet első

számú partnere, a Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium, mely a beszámolás évében nyolc témában bízta meg az RKK-t.

Az intézet valamennyi kutatója részt vesz tudományos testületek munkájában. A vezető kutatók fontosabb tisztségeket is betöltenek. A tudományos társaságok közül kiemelendők a Közgazdasági Társaság, a Politikatudományi Társaság, a Szociológiai Társaság, a Földrajzi Társaság, és az intézet kezdeményezésére és bázisán létrejött Magyar Regionális Tudományi Társaság.

Az intézet munkatársai mindezek mellett számos országos és területi közpolitikai tanácsadó, véleményező testületben (pl. operatív programok monitoring bizottságai), kuratóriumban jelen vannak.

A szakértői, kutatási megbízások (elemzések, stratégiák) bázisán a nagyvárosi önkormányzatokkal tovább erősödött az együttműködés, 2009-ben határon túli településekkel is. Stabilizálódtak a bizottsági munkában és kutatási megbízásokban testet öltő kapcsolatok a regionális fejlesztési tanácsok és ügynökségek többségével. A kistérségi együttműködésekben a minőségi előrelépést (a vidéki, ill. leghátrányosabb térségek esetében), mennyiségi csökkenés kísérte.

Az RKK negyven kutatója vesz részt aktívan a hazai felsőoktatásban, huszonöten oktatnak doktori iskolában, közülük 9 fő egyetemi tanár. Irányító feladatokat látnak el regionális tudományi doktori iskolákban (Győr, Pécs, Debrecen), regionális és környezeti gazdaságtan mesterképzésekben. A felsőoktatási kapcsolatok eredményességét, az együttműködés magasabb színvonalát kihelyezett tanszékek biztosítják (Debrecen, Győr, Kaposvár, Kecskemét, Székesfehérvár). Állandósultak a kutatási és konzorciális együttműködések. Az intézet részt vállal a határon túli szakemberek képzésében is, tartós oktatási kapcsolat alakult ki a Kolozsvári Babeş–Bolyai Egyetemmel, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetemmel, a Nagyváradai Egyetemmel, az Újvidéki Egyetemmel és a Beregszászi Főiskolával.

A hagyományos együttműködések (közös kutatási programok, csereprogramok) mellett a beszámolás évében a nemzetközi kapcsolatok tartós és sokoldalú bővülése volt jellemző a környező országok tudományos és szakmai szervezeteivel, különösen a határ menti kutatási programok és az oktatási kapcsolatok terén.

Az intézet állandó partnere a Paksi Atomerőmű Zrt. Az együttműködés elsősorban szakmai tanácsadásra és elemzésekre terjed ki a térségfejlesztés és a társadalmi párbeszéd témakörében. Az RKK konzorciumi partnerei széles vállalati kört ölelnek fel a környezetgazdálkodással foglalkozó szervezetektől a vezető tanácsadó cégekig.

Az intézet 2009-ben, terveinek megfelelően tíz nemzetközi tudományos rendezvényt szervezett. A Nemzetközi Földrajzi Unió gender-konferenciája és a szlovák–magyar határ menti együttműködési workshop iránt mutatkozott kiemelt érdeklődés. A 26 magyar nyelvű rendezvény közül élénk figyelem kísérte a Szubszidiaritás és regionalitás az egyház- és államszervezetben c. konferenciát.

Az RKK nemzetközi kapcsolatai legjelentősebb eredményének tartja, hogy Pécssett – az Európa Kulturális Fővárosa 2010 program keretében – rendezheti a Regional Studies Association éves kongresszusát.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

Az RKK az előző évekhez hasonlóan aktív pályázati tevékenységet folytatott. A beszámolási évben valamennyi kutatóhelye nagyszámú pályázatot készített. A *hazai pályázati* rendszer elemei közül a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal Innovációs, az OTKA és az Államreform Operatív Program pályázatai tekinthetők finanszírozási szempontból jelentősnek. 2009-ben az intézet munkatársai csoportosan vagy egyénileg 18 pályázatot nyújtottak be hazai források megszerzésére. 2009-ben tíz pályázat pozitív elbírálásban részesült, az elnyert támogatás eltérő időtartamokra (1–3 évre) szólóan 180 millió Ft forrást jelent. Öt pályázat esetében még nem hirdettek eredményt – ezek közül három esélyesnek tekinthető –, három pályázat pedig sikertelen volt. A pályázati eredményességi mutató: 72 százalék. A hazai pályázati rendszer rendkívül differenciált, számos különbséggel írható le.

Az érvényes *nemzetközi pályázatok* nagy része 2009-ben befejeződött. Az Európai Bizottság különböző keretprogramjaiban három kutatás zárult sikeresen. A beszámolási évben az Európai Bizottság Interreg, az Instrument for Pre-Accession (IPA, a horvát csatlakozás támogatása) és a European Observation Network for Territorial Development and Cohesion (ESPON) programokhoz 2009-ben benyújtott 9 pályázat közül 7 sikeresnek bizonyult (a pályázati sikerességi ráta: 78 százalék). E pályázatok a 2010–2011. évben 120 millió Ft forrást jelentenek. Kisebbségi volumenű (4 millió Ft) pályázatot nyert az intézet a Swiss National Science Foundation SCOPES-projektjében.

Az intézet tartalmas együttműködést folytatott a *Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztériummal*, amely 42 millió Ft kutatási támogatásban részesítette az intézetet.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

Könyvek

1. Baranyi B, Fodor I (eds.): The Role of Environmental Industry in the Regional Reindustrialisation in Hungary. Hungarian Academy of Sciences Centre for Regional Studies, Debrecen–Pécs, 2009. p. 232
2. Baranyi B (szerk.): Kárpátalja. MTA Regionális Kutatások Központja, Dialóg Campus Kiadó, Pécs–Budapest, 2009. p. 540 (A Kárpát-medence régiói, 11.)
3. Beluszky P (szerk.): Magyarország történeti földrajza II. kötet. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2008. p. 436 (Studia Regionum)(Területi és Települési Kutatások, 27.)(Studia Geographica)(Dialóg Campus Tankönyvek)
4. Csizmadia Z: Együttműködés és újjátékosítás. Kapcsolati hálózatok és innovációs rendszerek regionális sajátosságai. Napvilág Kiadó, Budapest, 2009. p. 255

5. Erdősi F: Kelet-Európa közlekedése. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2009. p. 544 (Studia Regionum)(Dialóg Campus Szakkönyvek)(Területi és Települési Kutatások, 34.)
6. Fodor I (szerk.): A régiók újraiparosítása. A Dél-Dunántúl esélyei. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs, 2009. p. 99
7. Hardi T, Hajdú Z, Mezei I: Határok és városok a Kárpát-medencében. MTA Regionális Kutatások Központja, Győr–Pécs, 2009. p. 374
8. Hardi T, Tóth K (szerk.): Határaink mentén. A szlovák–magyar határtérség társadalmi-gazdasági vizsgálata (2008). Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, 2009. p. 283
9. Horváth Gy (szerk.): Dél-Erdély és Bánság. MTA Regionális Kutatások Központja, Dialóg Campus Kiadó, Pécs–Budapest, 2009. p. 582 (A Kárpát-medence régiói, 9.)
10. Nagy G (szerk.): Dél-Alföld. MTA Regionális Kutatások Központja, Dialóg Campus Kiadó, Pécs–Budapest, 2009. (A Kárpát-medence régiói, 10.)
11. Rechnitzer J, Lengyel I (szerk.): A regionális tudomány két évtizede Magyarországon. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2009. p. 468 (Modern regionális tudomány szakkönyvtár).
12. Rechnitzer J (ed. and comp.) The Danube in Hungarian Regional Development. Hungarian Academy of Sciences, Centre for Regional Studies, Pécs, 2009. p. 62

Közlemények

1. Baráth G: The Relation Systems of Metropolitan Areas. Comparative Analyses of Capital City Regions by the Example of Budapest, Székesfehérvár, Tatabánya in Hungary and of Paris and Sens in France. Centre for Regional Studies of the Hungarian Academy of Sciences, Pécs, 2009. p. 48 (Discussion Papers, 75.)
2. Barta Gy: Integrált városfejlesztési stratégia: a városfejlesztés megújítása, TÉR és TÁRSADALOM 23. (3): 1–12 (2009)
3. Beluszky P: A piramis alján. Szolgáltatások – kereskedelem a (kis)falvakban, MAGYAR TUDOMÁNY 170. (6) 664–671 (2009)
4. Czirfusz M: Ellentmondásban? Központi helyek elmélete és a városok specializációja, TÉR ÉS TÁRSADALOM 23. (3) 13–25 (2009)
5. Csatári B, Farkas J. Zs: A területhasználat változásai, GAZDÁLKODÁS 53 (5) 413–423 (2009)
6. Csizmadia Z: A társadalmi konfliktus-problematika elméleti megalapozása. In: A várostérségi versenyképesség társadalmi tényezői. (Szerk. Szirmai V.) Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2009. pp. 123–129.
7. Csizmadia Z: Cooperation and Innovativity: the Network Foundations of the Regional System of Innovation. Centre for Regional Studies of the Hungarian Academy of Sciences, Pécs, 2009. p. 38 (Discussion Papers, 70.)
8. Enyedi Gy: Az orosz város, TÉR ÉS TÁRSADALOM 23 (2) 201–211 (2009)
9. Enyedi Gy: Competitiveness of the Hungarian regions, HUNGARIAN GEOGRAPHICAL BULLETIN, 58 (1) 33–47 (2009)
10. Enyedi Gy: Városi világ, MAGYAR TUDOMÁNY 170 (3) 295–302 (2009)

11. Erdősi F. Összeomlás vagy reneszánsz? (A hagyományos vasúti közlekedés állapota és kilátásai Kelet-Európában) *TÉR ÉS TÁRSADALOM* 23. (2) 1–23 (2009)
12. Faragó L: A településhálózat és annak alakítása (A városokról szóló diskurzus folytatása) *TERÜLETI STATISZTIKA* 12 (49.) (3) 257–263 (2009)
13. Finta I: A térségi szintű önkormányzati közszolgáltatási feladatellátás kérdései és lehetséges modelljei, *ÚJ MAGYAR KÖZIGAZGATÁS* 2 (8) 19–26 (2009)
14. Földi Zs: A társadalmi részvétel szerepe a városfejlesztés gyakorlatában– európai és hazai tapasztalatok *TÉR ÉS TÁRSADALOM* 23 (3) 27–43. (2009)
15. Hajdú Z: Hol él a magyar nemzet? Államterület, államhatárváltozások, államföldrajz és a nemzet kölcsönviszonyának szemlélete a magyar földrajztudományban 1947-ig. In: *Kötőerők. Az identitás történetének térbeli keretei.* (Szerk. Cieger A.) Atelier, Budapest, 2009. pp. 105–136.
16. Horváth Gy: Cohesion Deficiencies in Eastern and Central Europe – Inequalities of Regional Research Area. Centre for Regional Studies of the Hungarian Academy of Sciences, Pécs, 2009. p. 40 (Discussion Papers, 72.)
17. Horváth Gy: Regionális egyenlőtlenségek a kelet- és közép-európai térségben, *MAGYAR TUDOMÁNY* 170 (12) 1499–1512 (2009)
18. Horváth Gy: Regionalism in a unitary state. In: *Europe, Regions and Regionalism.* (Eds. Scully, R., Wyn J.) Palgrave Macmillan, London, 2009. pp. 154–172.
19. Illés I: A „területi kohézió” szerepe az EU és a tagországok politikájában. In: *Kötőerők. Az identitás történetének térbeli keretei.* (Szerk. Cieger A.) Atelier, Budapest, 2009. pp. 87–101.
20. Kanalas I, Nagy G: Development and regional characteristics of the Hungarian information and communication sector (ICT), *NETWORKS AND COMMUNICATION STUDIES, (NETCOM)* 23 (1–2) 21–48 (2009)
21. Kovács K: The transforming Hungarian countryside: processes, development needs and tools. In: *Rural Motifs. Essays in Honour of Professor Leo Granberg.* (Ed. J. Nikula). Aleksanteri Institute, Helsinki, 2009. pp. 137–160. (Aleksanteri Series, 5.)
22. Kugler J, Uhrinová, A: Employment chances of the Slovakian youth in Békés county, *THE JOURNAL OF ECONOMICS AND SOCIAL RESEARCH* 10 (1) 46–54 (2009)
23. Lux G: Divergent patterns of adaptation among Central European old industrial regions, *EUROPEAN SPATIAL RESEARCH AND POLICY* 16 (1) 145–157 (2009)
24. Mezei I: The Development of the Urban Network in Slovakia. Centre for Regional Studies of the Hungarian Academy of Sciences, Pécs, 2009. p. 54 (Discussion Papers, 76.)
25. Nagy E, Nagy G: Changing spaces of knowledge-based business services in Hungary, *HUNGARIAN GEOGRAPHICAL BULLETIN* 58 (2) 101–120 (2009)
26. Nagy E: Constructing and crossing boundaries in a new (?) Europe, *EUROPEAN SPATIAL RESEARCH AND POLICY* 16 (2) 49–62 (2009)
27. Nagy I: Zaštita okoline u Mađarskoj posle promene sistema na početku devedesetih godina XX veka, *ZBORNİK MATICE SRPSKE ZA DRUŠTVENE NAUKE* 127 61–73 (2009)

28. Nagy T: Being locked out and locked in. The culture homelessness in Hungary. In: Postsocialist Europe. Anthropological Perspectives from Home. (Eds. Kürti L., Skalník P.) Berghahn Books, Oxford, 2009. pp. 206–226.
29. Pálné Kovács I: Régiók és fejlesztési koalíciók, POLITIKATUDOMÁNYI SZEMLE 18 (4) 37–60 (2009)
30. Pálné Kovács I: Regionalization in Hungary: Options and scenarios on the „road to Europe”. In: De-Coding New Regionalism. Shifting Socio-Political Contexts in Central Europe and Latin America. (Ed. J. W. Scott) Routledge, London, 2009. pp. 199–214. (Urban and Regional Planning and Development)
31. Somlyódyne Pfeil E: A befejezetlen reform – a kistérségi közigazgatási rendszer értékei és dilemmái. In: Jobb közigazgatás helyben járás és visszafejlődés helyett. (Szerk. Verebélyi I., Imre M.) Századvég Kiadó, Budapest, 2009. pp. 122–143.
32. Tagai G, Nemes Nagy J: Területi egyenlőtlenségek, térszerkezeti determinációk, TERÜLETI STATISZTIKA 12 (49) (2) 152–169 (2009)
33. Timár J: Communist and post-communist geographies. In: The International Encyclopedia of Human Geography. Vol. 2. (Eds. Kitchin, R., Thrift, N.) Elsevier, Oxford, 2009. pp. 214–220.
34. Váradi M. M: Utak vagy tévutak? In: Cigánynak lenni Magyarországon. Jelentés 2008. Út a radikalizmusba. (Szerk. Törzsök E., Paskó I., Zolnay J.) Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, Budapest, 2009. pp. 59–86.
35. Varjú V: A területi tervezés legújabb környezetértékelési metódusa – a stratégiai környezeti vizsgálat integrációja a döntéshozásban, TÉR ÉS TÁRSADALOM 23 (1) 55–65 (2009)
36. Virág T: Szegények a kistelepülések fogságában – a szociálpolitika mindennapi gyakorlata egy hátrányos helyzetű térség településein, ESÉLY 20 (4) 38–54 (2009)

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

Az intézet neve: MTA Regionális Kutatások Központja

Átlaglétszám ¹ :	110	Ebből kutató ² :	65
PhD, kandidátus: 31	MTA doktora: 13	levelező tag: 1	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			27
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			471
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			462
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	48	idegen nyelven:	13
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	3
tanulmánykötetben	magyarul: 103	idegen nyelven:	35
recenzió, kritika	magyarul: 12	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ : 780	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		780
kapott recenzió, kritika:	0		
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 9	idegen nyelven:	1
könyvfejezet	magyarul: 62	idegen nyelven:	35
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 16	idegen nyelven:	5
sorozatszerkesztés	magyarul: 3	idegen nyelven:	11
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 9	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 3,33	MTA doktora: 1	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	76	hazain:	159
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :	6		
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :	11		
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	21	hazai:	140
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	13	hazai:	19
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :	47		
TDK munkát készítő hallgatók száma: 22	Diplomamunkát (BSc):	50	
Diplomamunkát (MSc): 71	PhD-t:	74	
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktatott órák száma ¹³ :	3070		
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :	321,56	MFt	
Fiatalkutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 3	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	297,58	MFt
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:	7,72	MFt	
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:	0	MFt	
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:	27,25	MFt	
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:	111,1	MFt	
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:	45,70	MFt	
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:	3,99	MFt	
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:	104,69	MFt	

SZOCIOLÓGIAI KUTATÓINTÉZET

1014 Budapest, Uri u. 49.; 1250 Budapest, Pf. 20
Telefon: 1 224-0786; Fax: 1 224-0790
e-mail: tiberit@socio.mta.hu; honlap: www.socio.mta.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

Az intézet főbb kutatási feladatai egyfelől a hosszú távon rögzített alapkutatásokból, azok témacsoportjaiból és céljaiból, másfelől az elnyert egy, illetve több éves projektekből álltak. A kutatói kapacitás 70%-át több éves, 30%-át rövidebb projektek kötötték le. Az eddigi témák közül forráshiány miatt egyik vizsgálatot sem kellett felfüggeszteni.

Az intézet feladata az alapító okiratban megfogalmazott kutatási célok, illetve közfeladatok teljesítése, az eredmények és összefüggések közvetítése a szakma és a nyilvánosság felé, továbbá a társadalom tanulóképességének és a kvalifikáció fontosságának középpontba állításával bekapcsolódás a társadalomkutatások azon áramába, amelyek döntően a társadalomszerkezetre, a szociálpolitikára és az értékekre összpontosítva mutatják be a társadalmi folyamatokat.

Az intézet tárgyevi küldetése az esélyegyenlőség, a szociálpolitika, a hátrányos helyzetű csoportok, az értékek, az új technológiák és tudások, valamint a környezet változásainak mérése volt. Ezek a fő témák egyben kiemelt kutatási feladatok is, amelyek döntően nemzetközi támogatással valósultak meg, ugyanakkor megfelelnek azoknak az alapkérdéseknek, amelyek megfogalmazódnak a társadalomkutatásokban és a közvéleményben is. A vizsgálatok hozzájárultak ahhoz a már korábban is megfogalmazódott aktívabb szerepvállaláshoz, amelyeket a különböző tudományos művekben, fórumokon és vitákban képviseltek az intézet munkatársai.

A kutatási feladatok témái – akár egyéni, akár különböző csoportok vagy intézmények együttes munkája – az intézet alapfeladataihoz kapcsolódtak. Ez a tendencia a 2000-es évek közepétől különösen megerősödött és összekapcsolódott a közfeladatok ellátásával. A kor követelményeinek megfelelően a kutatások többsége interdiszciplináris jellegű, ahol a munkatársak közül többen figyelemre méltó nemzetközi elismerést vívtak ki maguknak. Az interdiszciplinaritás azt is jelenti, hogy a szakszociológiákra való összpontosításból és a kutatások nagy részének tudatos policy relevanciájából adódóan közös érvanyag készült a társadalmi jelenségek feltérképezésére és a működési mechanizmusok bemutatására, értelmezésére.

Az elmúlt évekhez hasonlóan a források csak részlegesen álltak rendelkezésre, ezért a munkatársak jelentős erőt fordítottak új pályázati lehetőségek felkutatására, a koncepciók kidolgozására. A jelenlegi EU-s projektek témái szervesen kapcsolódnak az alapfeladatokhoz, és a hálózatban, konzorciumban folyó vizsgálatok többnyire a jóléti országok kutatóhelyeit megelőzve folynak.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

Esélyegyenlőség

A hazai szelektív iskolarendszerben tanuló roma diákok iskolai teljesítményét és oktatási esélyeit, valamint ennek függvényében jövőbeli kilátásait összehasonlító európai kutatás rávilágított arra, hogy a szociális, nemi és települési meghatározottságokon túl a roma diákok iskolán belüli helyzete drasztikusan eltér a többségtől, ahonnan egyenes út vezet a szélsőséges társadalmi kirekesztődés felnőttkori pályái felé. (*EDUMIGROM - Ethnic Differences in Education and Diverging Prospects for Urban Youth in an Enlarged Europe - EU FP7*)

Mivel a mai magyar társadalom egyik központi problémája és a társadalomkutatás feladata a romák helyzetének feltárása, elkészült egy hiánypótló monográfia, amely a téma főbb tudományos ismereteit összegzi. A kötet jelentős társadalmi visszhangot váltott ki. (*Magyarországi cigánykutatások 1890-2007 - OTKA*)

A munkaerő-piaci hátrányok területi és etnikai jellemzőire irányuló kutatások az alacsonyan képzett és leszakadó csoportok legális foglalkoztatását vizsgálva feltárták a foglalkoztatás- és szociálpolitika diszfunkcióit, valamint bemutatták, miként kerülnek vissza a fekete és a szürkegazdaságba. (*Szegény családok megélhetési stratégiái regionális és etnikai metszetben - OTKA*)

A munka-család egyensúlyának vizsgálata különösen a gyermekvállalási szándékokkal és a megvalósuló termékenységgel összefüggésben válhat fontossá. A dolgozó családok embereket érintő feszültségekkel foglalkozó nemzetközi összehasonlító kutatás a munka és a magánélet, illetve a családi élet hatékonyabb harmonizációs lehetőségeinek elemzésével az emberi életminőség javításához járul hozzá. (*RECWOWE - Reconciling Work and Welfare in Europe - EU FP6*)

A fogyatékossgal élők társadalmi integrációja sajátos kutatási és közpolitikai kérdés. Az attitűdvizsgálat igazolta, hogy még a diplomás fogyatékossgal élők esélyei is korlátozottak a munkaerőpiacon. A komplex vizsgálat feltárta azokat a jó gyakorlatokat, amelyek sikeresen alkalmazhatók és tovább fejleszthetők. (*Fogyatékossgal élő fiatal felnőttek társadalmi integrálódásának esélyei és lehetőségei a mai Magyarországon - NKTH*)

A hazai AIDS prevencióban egyedül az intézetben folyik nemzetközi összehasonlító kutatás. Az intervenciók során a résztvevők olyan információk és képességek birtokába jutnak, melyek hatékonyan segítik a HIV-fertőzések további terjedésének elkerülését, ami epidemiológiai szempontból is hozzájárul a magyarországi életminőség javításához. (*ISN2 Budapesti Esély, CAIR, Medical College of Wisconsin, USA*)

Tudásgazdaság

A tudás és (köz)politikák viszonyait feltáró kutatás keretében az egészségpolitika - ezen belül a sajátos nevelési igényű (SNI) tanulók integrációjára irányuló szakpolitikák - vizsgálata után elkészült az egészségügyi szektor kognitív és intézményi térképe az egészségügyi reformok, az elszámoltathatóság és a fekvőbeteg-ellátás teljesítmény-alapú finanszírozása szempontjából. A kutatók az egészségügyi reformok kapcsán értelmezték a tudáselemek legszélesebb spektrumát, beleértve a statisztikai és egyéb vizsgálati adatokat,

hatástanulmányokat, valamint a „jó gyakorlatokat”. Elemezték továbbá a Nemzetközi Egészségügyi Világszervezet (WHO) lelki egészséggel kapcsolatos irányelveinek hazai érvényesülését, illetve diszfunkcióját. A kutatás megmutatta a tudástermelők és a döntéshozók közötti kommunikáció eddig rejtett dimenzióit és nehézségeit, valamint azt, miért, és hogyan bukik meg hazánkban (szinte) minden közpolitikai reform, továbbá melyek a sikeres reform előfeltételei. (*KNOWandPOL - The Role of Knowledge in the Construction and Regulation of Health and Education Policy in Europe - EU FP6*)

A közfeladatokkal összefüggésben különösen fontos annak bizonyítása, hogy a magyar gazdaság fejlettségét és fejlesztetőségét a tudáshasznosítás mikéntjéből, a vállalatok és a munkaerő alkalmazkodási képességéből, az intézmények sebezhetőségéből vagy stabilitásából, a kulturális és a társadalmi tőkeállapotokból vezetik le. Ezt a szemléletet erősítette az intézet annak érdekében, hogy kutatási eredményivel hozzájáruljon a hazai K+F fejlesztéséhez és egyben a nemzetközi trendekhez is igazodjon. A szervezet- és munkaszociológiai kutatások választ adtak arra, hogy a munka világában a tudástársadalom kialakulásával összefüggő társadalmi változások milyen hatással vannak a tudás létrehozására, felhasználására, a foglalkoztatásra, a munkafeltételekre és az életminőségre. A „tanuló szervezeti formák” gyakorlati bevezetése javította a munkavállalók kompetenciáját és a vállalkozások innovációs képességét, amely a tartós versenyképesség forrása. (*WORKS - Work Organization and Restructuring in the Knowledge Society - EU-FP6*)

A szervezeti innovációk és tudásfelhasználás kölcsönhatását vizsgálva kimondható: a szaktudás és a formális képzettség az innováció fontos előfeltétele, de ennél is lényegesebb a munkavállalók azon képessége, amellyel képzettségüket meghatározott munkatevékenységekben mobilizálják, kombinálva a formális és „rejtett” tudásaikat. (*Szervezeti innovációk és tudásfelhasználás az üzleti szolgáltatások területén - IBM*)

Érték és kultúra

A kétévente ismétlődő, 25 európai országra vonatkozó, összehasonlító felmérés magyar adatfelvételét az intézet koordinálja. A 2009. évi adatok alapján egyfajta demokrácia-deficit mutatható ki Magyarországon: a lakosság csaknem 70%-a elégedetlen a demokrácia működésével, mindössze 9%-át érdekli a politika. Az elmúlt tíz évben folyamatosan hanyatlott a közügyek iránti érdeklődés, ugyanakkor az emberek továbbra is az államtól várják a legfőbb segítséget (pl. szociális ellátások, egészségügy, oktatás). A társadalom egyik legfontosabb értéke változatlanul a család. A vizsgálatok kimutatták, hogy az egyéni és a közösségi értékek jobban szétváltnak, mint korábban. A kidolgozott értékvétség-mutató alapján kimutatható a magyar társadalom értékvesztése. (*European Social Survey [ESS], Európai Társadalomtudományi Elemzések [EUTE] - OTKA*)

A kultúrakutatásokban a mindennapi életet, az emberi érintkezést, a médiát, a politikai- és munkakultúrát, az intézményeket vizsgálva szintén a megszakítottság, az elszigetelődés jellemzi a folyamatokat. Az intézeti kultúrakutatások a kultúra tág fogalmával dolgoznak, amely lényegében a mindennapi élet-, az emberi érintkezés-, a politikai- és a munkakultúrát is magába foglalja, abból indul ki, hogy a mennyiségi mutatók sok tekintetben nem relevánsak a kultúra állapotának felmérésében. A változásfolyamatok ellentmondásosak, gyakran ugyanazok a tendenciák egyszerre pozitív és negatív következményeket hordoznak. Az egyik alapvető változás a digitáliskor kultúrájának kialakulása, amely egyfelől a nyilvánosság behatolását jelenti az intim szférába, másfelől az egyén megnövekedett lehetőségeinek a nyilvánosba való bekapcsolódását. Ez ugyanakkor nagyobb manipulációt, az információ

kontrollálásának csökkent lehetőségét, a digitális szakadék növekedését, egyes csoportok (idősek, szegények, aluliskolázottak, munkanélküliek) leszakadását jelentheti. A növekvő megosztottság egyértelműen kultúraromboló hatású. Egy új kulturális stratégia súlypontjai lehetnének: a civil társadalmak kultúratámogatása; a politikai-kulturális megosztottság tompítása; a társadalmi tudatosság lehetőségeit növelő művészet, tudomány és oktatás fokozott támogatása; a különböző hatásokat integrálni képes nemzeti kulturális hagyományok védelme; valamint egy olyan szemléleti változás, amely tudomásul veszi, hogy a kultúra nem „szabadidős tevékenység”, és ezért összekapcsolja a társadalom szempontjából fontos munkát és kultúrát.

Az intézetben az ideológiák kiterjedtségéről és jelenlétének különböző alakzatairól a 2000-es évek közepétől folynak kutatások, amelynek 2009. évi monitoring eredményei közül a legfontosabbak:

- A magyar ideológiai térképeken az európai minták zöméhez képest nagyon elvékonyodott a centrum. Az önbesorolások eltávolodtak a szélek felé, és egy markáns csoport magát radikálisabb jobboldali kategóriákban látja.
- A magyar médiában és közvéleményben elterjedt hiedelem, hogy a politikai osztály megosztott, de az ország nem, ami nehezen védhető. Értékrendje, jövőképei és konfliktusmezei szerint az ország magát is megosztottnak hiszi, tehát az is.
- Miközben a politikai radikalizmus egyre nagyobb mértékben terjed, nem nő igazán a markánsabb tiltakozóformák (utcai akciók, sztrájkok, nyilvános, tömeges protest, esetleges erőszakos tiltakozás) támogatottsága.

Az intézet *20. Század Hangja Archívuma* projektje egyszerre tudománytörténet és a nemzeti kutatás része. Egyedülálló adatbázist hoz létre az elmúlt 50 évben interjúk módszerekkel készült kutatások alapján, mellyel a magyar szociológia örökségét kutatja és gyarapítja. (*20. Század Hangja Archívum - OTKA*)

Környezeti és társadalmi fenntarthatóság

A kutatások a környezetünkben zajló ökológiai- és éghajlat-változási folyamatokról, illetve azok társadalom- és egyént alakító hatásairól szólnak. A kutatások kiterjednek a természeti környezeti károk kapcsán kialakult környezeti konfliktusokra, a társadalmi státuszcsoportok természeti környezeti érdekeire, a globális klímaváltozás térbeli társadalmi hatásaira, az alkalmazott társadalmi feltételekre.

A fenntartható területi fogyasztási modellek megalapozása, a meghatározó mechanizmusok feltárása rendkívül fontos a térségi versenyképesség növeléséhez. Az intézet a tárgyévben előkészítette az empirikus kutatást, valamint megadta a fenntartható területi fogyasztás társadalmi modelljeit. A fenntarthatósági javaslatok célja olyan fenntartható területfogyasztási lehetőségek, scenáriók megnevezése, amelyek az adott csoportok helyzetével és érdekviszonyaival összehangolhatók. A kutatási eredmények felhasználhatók a várostérségi fejlesztési koncepciókban, a gazdasági társadalmi változások által generált környezeti problémák kezelésében, a gazdasági folyamatokból fakadó kedvezőtlen társadalmi externáliák költségeinek a csökkentésében. (*Fenntartható fogyasztás, termelés és kommunikáció - Európai Gazdasági Térség (EGT) és Norvég Finanszírozási Mechanizmus*)

A Tiszta atomenergia? Radioaktív hulladékkezelés Magyarországon és külföldön című kötet áttekinti hazánk és további nyolc fejlett ipari ország radioaktív hulladékkezelési

programjainak történetét, bemutatja az ezzel kapcsolatos közvélemény alakulását. Szociológiai és etikai szempontból vizsgálja a technikai és társadalmi közelítésmódok változásait, valamint új szempontokat szolgáltat a nukleáris energia hazai felhasználásával, a Paksi Atomerőmű tervezett bővítésével kapcsolatos vitákhoz. (*COWAM2 - Radioaktív Hulladékkezelés - EU FP6*)

Az intézet éghajlatváltozással kapcsolatos „akciókutatásai” alapvető fontosságú a gazdasági, politikai és társadalmi stabilitás szempontjából. Eredményképpen növekedett az egyének tudatossága, az UV sugárzás megismerése, valamint a társadalmi rugalmasság. Az eredmények hozzájárulnak ahhoz, hogy a lakosság minél jobban felkészüljön az éghajlatváltozásra, valamint egy ökológiai szempontból is működőképes gazdaság kialakulására.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

A munkatársak tanítanak valamennyi hazai egyetem posztdoktori képzésében, ezen kívül alkalmazottak vagy óráadók, illetve egyetemi tanárok egyetemi, főiskolai karokon (BCE, BMGE, DE, ELTE, -, KJF, -, MOMÉ, NYME, PE, SE, SZE, SZIE). Az intézet még 2008-ban szerződést kötött a BMGE Társadalomtudományi Karával a doktori programok együttes működtetésére, melyet 2009-ben kibővített. Tovább folyt a szerződésben rögzített együttműködés a Debreceni Egyetemmel. Az intézet tagja egy prágai székhelyű közép-európai társadalomkutató doktoranduszképző hálózatnak.

Az intézet szakmai jelenlétének fontos elemei az intézetben szerkesztett periodikák: a *Kultúra és Közösség*, a *Társadalomkutatás*, a *Módszertani Füzetek*, illetve az egyes projektek *Working Paper* sorozatai. A kibontakozott válsághelyzetben azonban egyre nehezebb e kiadványok technikai költségforrásainak biztosítása.

Az intézet 2009-ben támaszkodott még a Gazdasági Minisztériumra, az Oktatási Minisztériumra, az egészségügyi tárcára, a Környezetvédelmi Minisztériumra és a Miniszterelnöki Hivatalra. Megnőtt a civil szférával, mindenekelőtt az új szakszervezetekkel és zöld szervezetekkel kiépülő kapcsolatainak jelentősége.

A továbbiakban is intenzív a részvétel az EU Keretprogramjaiban. A munkacsoportok szintjén tovább erősödött a kapcsolat az OECD és a NATO tudománypolitikai stábjaival. A longitudinális, hagyományos projektek közül kiemelendő a Japán Alapítvány segítségével létrehozott öreg-program, a Wisconsini Egyetem Care Intézetével közös HIV/AIDS megelőző program, az IIASA (Laxenburg, Ausztria) kockázatprojekt, a CNRS-sel, az Orosz, a Lengyel, az Ukrán, az Örmény és a Román Tudományos Akadémiákkal működtetett kétoldalú csereprogramok, valamint az egyre több ágon kibontakozó együttműködés a nagy berlini társadalomtudományi intézettel, a WZB-vel.

Az intézet egyéb jelentősebb hazai szakmai együttműködései: Open Society Archives, Nemzeti Audiovizuális Archívum, IBM Magyarország, Central European University, Budapest.

Az intézet további jelentősebb nemzetközi szakmai együttműködései: Oxford Institute of Ageing, UK; Caisse Nationale d'Assurance Vieillesse (CNAV), France; Warsaw School of Economics, Poland; University of Babeş-Bolyai, Romania; Trinity College, Ireland; University of Copenhagen, Denmark; Victor Segalen University, Bordeaux 2, France; Peace Research Institute Frankfurt, Germany; Institute for Sociology, Slovak Academy of Sciences, Slovakia; Stockholm University, Sweden; University of Leeds, UK; Hitotsubashi University, Japan; Universitat de Barcelona, Spain; International Council for Local Environmental

Initiatives; University of Vienna, Austria; LADYSS Laboratoire Dynamiques Sociales et Recomposition des Espaces, France; Paris8 University, France; Utrecht University, The Netherlands; University of Ljubljana, Slovenia.

A munkatársak alapítói és társkoordinátorai a Friedrich Ebert Alapítvány (FES) két nemzetközi kutatócsoportjának. Aktívan bekapcsolódnak a Soros Alapítvány olyan programjaiba, amelyekkel a nagy poszt-szovjet egyetemeken a társadalomtudományi képzés reformját támogatják (Szentpétervár, Moszkva, Kijev, Lvov, Harkov). Az intézet kutatói közül többen számos társadalompolitikai irányultságú alapítvány, közöttük országos és multinacionális vállalatok által vezetett kuratóriumok tagjai.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

Esélyegyenlőség

EDUMIGROM- Ethnic Differences in Education and Diverging Prospects for Urban Youth in an Enlarged Europe (EU FP7 2008–2011)

A tárgyévben kérdőíves adatfelvétel készült 18 iskolában 611 tanuló, 53 iskolai vezető részvételével, valamint értékelés magyar és angol nyelven. A kvalitatív kutatások két terepen kezdődtek meg: tanulói, szülői, tanári és intézményi interjúk, valamint fókuszcsoportos beszélgetések a roma tanulók iskolai esélyeivel kapcsolatban. A munka összegzéseként angol nyelven elkészült a School Case Study.

Családon belüli erőszak a nők és férfiak ellen Európában: gyakoriság, okok, hatások és kezelés (EU Public Health Executive Agency 2009-2012)

Eredményes volt a családon belüli erőszak elterjedtségének és jellemzőinek (jogszabályi és szociálpolitikai információk) leírására alkalmas kutatási módszerek összegyűjtése. Elkészült a kutatás kérdőíve, amely a nemzetközi összehasonlító empirikus felvétel alapjául szolgál.

Kint és bent– háromszorosan (OTKA 2008-2011)

A terepmunka (Old, Mocs) tapasztalatai alapján kimutatható az etnicitás konstruálódása a különböző helyi társadalmakban - a lakosok hol húzzák meg a szolidaritás köreit -, valamint a határok kijelölésének szempontjai, továbbá a rétegtkülönbségeken nyugvó csoportbesorolások etnikai színezetei, és a kirekesztődés mértéke.

Migránsok az idősgondozásban (OTKA 2009-2011)

A migránsok idősgondozásban betöltött szerepét kvalitatív módszerekkel vizsgálva körvonalazódott szerepük jelentősége a rejtett munkaerőpiacon. Számuk csökkenése várható, mivel a befogadó családok gazdasági-, természetbeni erőforrásai gyengülnek. A nők egyre későbbi munkaerő-piaci kilépése, valamint az intézményes ellátásban a közelmúltban lezajlott negatív irányú folyamatok együttesen nem várt gondozási hiányt generálnak, amely súlyos társadalmi feszültséget idézhet elő.

Az idősödés évei otthoni környezetben - HAPPY AGEING (NKTH - EU AAL 2009-2011)

Az idősek infokommunikációs technológiákra (IKT) és gyógyászati segédeszközökre irányuló attitűdjeinek, igényeinek felmérése, továbbá a gondozásukat ellátó szakemberekkel készített interjúk alapján elkezdődött az IKT rendszer életmódot, mobilitást és személyes életvitelt támogató architektúra kidolgozása.

Idős nők ellen irányuló partner-erőszak (EU Daphne III. 2008-2010)

Az előregedő társadalmakról kevés európai ország rendelkezik korrekt adatokkal, különösen az idősek magára hagyatottságát, bántalmazását illetően. A kutatás keretében elkészült a

kérdőív, valamint az idős nők elleni partnerbántalmazásos esetekkel kapcsolatos adatgyűjtés, továbbá megkezdődtek az interjúk vizsgálatok a téma szakértőivel.

Tudásgazdaság

A tudomány és a technológia kormányozódása (NKTH 2009-2010)

Az innováció (a tudomány és a technika) irányítására és kormányozódására fókuszáló projekt segít a hálózati munka kialakításában és a nemzeti szakpolitikák összehasonlító tanulmányozásában. A SWOT-analízis megmutatta, miként megy végbe a szakpolitikai tanácsadás és a tervezés. A professzionális szakpolitikai cselekvés elősegítése érdekében összevetésre került, hogy milyen innováció-politikai ismeretekre van szükség az innováció-menedzser képzésben, elsősorban a PhD-képzés fejlesztésében.

Európai együttműködési és sikerindikátorok a magyar K+F rendszerben – Mérési rendszerfejlesztés és empirikus felvétel (NKTH 2009-2010)

A vizsgálat a magyar K+F rendszerben az EU belépés óta felhalmozódott együttműködési tapasztalatokat és kooperációs készségeket vizsgálja. A mérés eredményeképpen a munkatársak indikátorrendszert fejlesztettek ki, amelyet a jövőben országos, ágazati, regionális, sőt intézményi és egyetemi kutatópolitikások is használhatnak.

Érték és kultúra

A 20. Század Hangja (OTKA 2009-2011)

A kutatók tudománytörténeti szempontból egyedülálló adatbázis létrehozását alapozták meg egy e-kérdőív kidolgozásával, amely az elmúlt 50 évben interjúk módszerekkel készült magyar kutatásokat egyesíti.

Környezeti és társadalmi fenntarthatóság

Civil társadalom a fenntarthatóságért (EU FP7 2009-2011)

Környezetvédelmi civil szervezetek és kutatócsoportok közös projektje, melynek fő célja a civilek intézményi beágyazódásának elősegítése holisztikus közelítésekkel, és adekvát eszközrendszer kidolgozásával.

Fenntartható fogyasztás, termelés és kommunikáció (EGT - Norvég Finanszírozási Mechanizmus 2008–2010)

A projekt komplex módszerekkel hozzájárul a hatékony és méltányos gazdaság-, társadalom- és településpolitika megalapozásához, amely úgy szolgálja az életmód tartós javítását, hogy figyelembe veszi az ökológiai fenntarthatóság feltételeit. A fejlesztési irány középpontjában a területileg és társadalmilag is differenciált fogyasztás áll, amelynek elsődleges színtere a környezetre ható emberi tevékenység az ipari szennyezések arányának csökkentésével. Másik terepe a termelési folyamatok, és a kapcsolódó társadalomszervezési technikák számbavétele.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. Albert F, Dávid B: A kapcsolatok etnikai dimenziója. In: Somlai P et al (eds.) Látás-viszonyok, Tanulmányok Angelusz Róbert 70. születésnapjára. Pallas, Budapest, 486-503 (2009)

2. Császi L: A médiaerőszak, mint a társadalmi erőszak szimbolikus helyettesítője. In: Stachó L, Molnár B (eds.) A médiaerőszak. Tények, mítoszok, viták. Mathias Corvinus Collegium – Századvég, Budapest, 101-123 (2009)
3. Dupcsik Cs: A magyarországi cigányság története. Történelem a cigánykutatások tükrében 1890-2008. Osiris, Budapest, 362 (2009)
4. Fleck G, Messing V: A roma foglalkoztatáspolitikai alakváltozásai. In: Fazekas K, Lovász A, Telegdy Á (Eds.) Munkaerőpiaci Tükör 2009. MTA KTI, OFA Budapest, 82-96 (2009)
5. Kapitány Á, Kapitány G: The interiorization of social events and facts by means of symbols, In: Tarasti E (Ed.) Communication: Understanding/Misunderstanding International Semiotics Institute-Semiotic Society of Finland. Imatra-Helsinki, 686-694 (2009)
6. Laki I: Fogvatékosság és a mai magyar társadalom. MTA-Belvedere, Szeged, 166 (2009)
7. Makó Cs, Csizmadia P, Illéssy M, Iwasaki I, Szanyi M: Organizational Innovation in the Manufacturing Sector and the Knowledge Intensive Business Service Center For Economic Institutions - Research Paper Series, No. 1. Institute of Economic Research - Hitotsubashi University, Tokyo 66 (2009)
8. Paksi V, Szalma I: Age norms of childbearing. Early, ideal and late childbearing in European countries. Review of Sociology, 2: 57-80 (2009)
9. Szalai J, Carsson M, Kusa Z, Magyari-Vincze E, Zentai V: Comparative Report on Educational Policies for Inclusion EDUMIGROM Comparative Papers Central European University, Center for Policy Studies, Budapest, 82 (2009)
10. Szirmai V (eds): A várostérségi versenyképesség társadalmi tényezői. Hogyan lehetnek a magyar nagyvárostérségek versenyképesebbek? Dialóg-Campus Kiadó, Pécs-Budapest, 320 (2009)
11. Takács J: LGBT youth at school: being threatened by heteronormative oppression Journal of Contemporary Educational Studies, 60(126)4: 68-88 (2009)
12. Tamás P, Rujder K (Eds.) Az orosz társadalom dinamikája. MTA Szociológiai Kutatóintézet, Budapest, 432 (2009)
13. Vári A.: Tiszta atomenergia? Radioaktív hulladékkezelés Magyarországon és külföldön. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 266 (2009)

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

Az intézet neve: MTA Szociológiai Kutatóintézet

Átlaglétszám ¹ :	52	Ebből kutató ² :	42
PhD, kandidátus: 21	MTA doktora: 7	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			9
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			133
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			114
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	21	idegen nyelven:	3
külföldi folyóiratban		magyarul: 0	idegen nyelven: 15
tanulmánykötetben		magyarul: 34	idegen nyelven: 16
recenzió, kritika		magyarul: 3	idegen nyelven: 1
összes hivatkozás száma ⁷ : 133		összes hiv. száma önidézetek nélkül:	132
kapott recenzió, kritika:			10
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 3	idegen nyelven:	6
könyvfejezet	magyarul: 4	idegen nyelven:	1
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 4	idegen nyelven:	1
sorozatszerkesztés	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 19	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 0	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	70	hazain:	116
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			5
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			14
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	6	hazai:	23
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	15	hazai:	12
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			30
TDK munkát készítő hallgatók száma: 20	Diplomamunkát (BSc):		133
Diplomamunkát (MSc): 118	PhD-t:		32
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			2196
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		235,649 MFt	
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 4	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	187,114 MFt	
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		41,88 MFt	
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		39,27 MFt	
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		9,245 MFt	
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		43,13 MFt	
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		1,13 MFt	
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		4,29 MFt	

TÁRSADALOMKUTATÓ KÖZPONT

1014 Budapest, Országház u. 30., 1250 Budapest, Pf.: 5.

Telefon: 224-67-91, Fax: 224-67-92

e-mail: bal8686@helka.iif.hu, margit@mtatk.hu, honlap: www.mtatk.hu

A Központ az akadémiai intézethálózaton belül továbbra is az egyetlen olyan fórum, amelynek egyik alapfeladata, hogy a társadalomtudományok és a természettudományok művelőit – inter- és multidiszciplináris rendezvények, kutatási programok révén – különböző tudományos problémák közös vizsgálatára, elemzésére kérje fel.

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

- A stratégiai kutatási programok koordinálása, az eredmények publikálása, tudományos konferenciák rendezése, e programok között kiemelten a *Balkán-kutatás* és a *Vízgazdálkodás a Kárpát-medencében – a vidékpolitika lehetőségei Magyarországon* című programok folytatása.
- A *Gyermekszegénység Elleni Program* koordinálása.
- A *Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat* elnöksége körüli feladatok koordinálása.
- Adatbázis-építés (akadémiatörténeti adatbázis, magyar örökség).
- A vári akadémiai épülettömb üzemeltetése és felújítási munkálatainak végzése.
- Az MTA Vendégház üzemeltetése.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

Balkán-program

Magyarország külpolitikai stratégiájának formálásához adhat fontos és használható szempontokat a 2005-ben megkezdett Balkán-kutatás, amely több akadémiai és egyéb intézetet (MTA Jogtudományi Intézete, MTA Regionális Kutatások Központja, MTA Néprajzi Kutatóintézete, MTA Történettudományi Intézete, Európa Intézet, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Vízgazdálkodási Kutatócsoportja, a Központon belül az Európa-történeti Munkacsoport) átfogó, az MTA–MeH együttműködésből finanszírozott kutatási program. A Központ az előző kutatási időszakban kialakította a balkáni térség iránt érdeklődő, annak jelen gazdasági, politikai (biztonság- és nemzetiség-politikai folyamataival) és történetével foglalkozó kutatók munkaközösségét. A munkaközösségben helyet kapnak az ország vidéki és fővárosi kutatóintézeteiben, tanszékein dolgozók éppúgy, mint a politikai adminisztráció, az országgyűlés és a vállalkozói társadalom tagjai.

A 2009-ben futott projekt (*A Balkán mint stratégiai térség Magyarország számára MeH-V.4/2008.*) kutatásainak középpontjában Magyarország Balkán-politikájának áttekintése, valamint a koszovói függetlenedési folyamat s annak regionális hatásainak figyelemmel kísérése állt. Munkatársai közül szerkesztőként és szerzőként is közreműködtek a *Limes* című folyóirat két Balkán-számának kiadásában (2008/4, 2009/1). A Kutatásirányító Testület javaslataival megegyezően „policy paper”-ek készültek, a térség legneuralgikusabb területeinek és problémáinak elemzésével, konkrét ajánlásokat megfogalmazva a kormányzati adminisztráció felé, a következő témakörökben: 1. *Oroszország és a Balkán: energetikai*

dimenzió; 2. A „törékeny” Bosznia; 3. A koszovói függetlenség kikiáltásának gazdasági és politikai következményei; 4. A szerbiai politikai változások tendenciái 2008–2009. A magyar érdekekkel kapcsolatban levonható néhány legfontosabb következtetés:

- Megalapozott és célszerű a régió valamennyi állama euro-atlanti integrációjának preferenciák nélküli, folyamatos támogatása.
- Indokolt a Balkánon a stabilitást biztosító nemzetközi erők igénye szerepvállalásuk, költségeik csökkentésére, jelenlétük azonban a béke megőrzésének nélkülözhetetlen feltétele.
- A térség többségi politikusai nagy ellenszenvvel viseltetnek az autonómia gondolatával szemben, azt az elszakadáshoz vezető út döntő lépésének tekintik. A kisebbségvédelemben ezért különösen fontos az emberi jogok tiszteletének és a kisebbségi jogok betartása nemzetközi ellenőrzésének előtérbe állítása.
- Egyes diplomáciai lépéseinknél igen fontos a jó időzítés: a megfelelően ütemezett Koszovó-elismerés nem sértette a szerb–magyar kapcsolatokat.
- Ígéretesek a szerbiai belpolitikai fejlemények, és ha befagyasztott konfliktusként is, de Koszovónak is van esélye a konszolidációra. Nem vethető el a szerb–koszovói területmegosztás lehetősége.
- A mostani gazdasági világválság erősen érezteti hatását a Balkánon; a nemzeti, kisebbségi konfliktusok mellett, azokat akár elhalványítva, szociális indíttatású politikai válságok sora várható.
- A hosszas konszolidációs folyamat megszakadt Bosznia-Hercegovinában, most az egész régióban itt a legtörékenyebb a helyzet.

A Központ működteti a 2006 júniusában indított www.balkancenter.hu című honlapot, ahol folyamatosan közzéteszik kutatásaik eredményeit.

Vízgazdálkodás a Kárpát-medencében – a vidékpolitika lehetőségei Magyarországon

E program keretében is több akadémiai, illetve nem akadémiai intézet működött együtt, így az Európa Intézet, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Vízgazdálkodási Kutatócsoportja.

A kutatások főbb eredményei:

A vízgazdálkodás feladatai

A vízgazdálkodás elsődleges feladata a „víztestek” (folyó, tó, talajvíz stb.) védelme és fenntartható használata. Ugyanakkor a vízügyi szakmát övező bizonytalanságok és a vízhasználat során keletkező érdekellentétek feloldásához alapvetően szükséges a kormányzat vízgazdálkodási politikájának és a társadalom vízzel kapcsolatos igényeinek összehangolása.

A vízgazdálkodás öt tényezője

A víz hasznosítását általában öt tényezővel jellemezzük: mennyiség, minőség, használat, hely és idő. Egy hatékony vízgazdálkodási politika kialakításához az öt tényezőnek egyensúlyban kell lennie. Ezt olyan globális folyamatok is befolyásolják, mint a demográfiai változások, a klímaváltozás és az üzleti tevékenységek változása.

A vízgazdálkodás mint biztonságpolitikai tényező

Az éghajlatváltozás miatt a vízgazdálkodás egyben biztonságpolitikai kérdés is, hiszen az erőforrásokhoz való hozzájutás gyakran konfliktus-forrássá és ezáltal politikai kérdéssé válik.

Az éghajlatváltozás járulékos következményei, mint a művelhető területek állandó szűkülése, az élelmiszerhiány, a halállomány csökkenése és az áradások, illetve a hosszan tartó aszályok szintén politikai kérdéssé emelik a vízgazdálkodást. Növekszik a térség mediterrán jellege, megnő a szélsőséges meteorológiai események száma és intenzitása, amely a gazdaságra gyakorolt hatásán keresztül ismételten politikai tényezővé fog válni.

Új követelmények kihatása

A változó környezet miatt növekednek a szélsőségek; ez az árvizek esetében korai árhullámokat, nagyobb csúcspontokat jelent és gyorsabb lefolyással fog párosulni. Ugyanakkor a szélsőségeség negatív irányban is fog növekedni: gyakrabban alakulnak ki extrém alacsony vízszintek, kiszáradások. Ennek Magyarországon kritikus következményei lehetnek. Érdemes azt is számba venni, hogy milyen hatásokra számíthatunk belvíz és aszály esetében? Az átlagos belvívelöntés 100–200 ezer hektár között van – a jövőben előre láthatóan ritkább, de hasonló mértékű belvívelöntéssel számolhatunk. Az aszály gyakoribb és tartósabb lesz, nagyobb térségre nagyobb mértékű hatást fejt ki. Kisebb lesz a hasznosítható vízkészlet, ami hatással van az öntözésre és a halastavak táplálására, esetleg vízkorlátozáshoz vezet. A kisebb mederbeli lefolyás romló vízminőséget és lassabban feltöltött tározókat eredményez, csökkenhet az öntözővízkészletünk és a halastavi vízkészletünk, a növekvő tartózkodási idő a tározókban pedig további vízminőségromlást indukálhat.

A vízgazdálkodás komplexitásáról

A magyar vízgazdálkodás nem közelítheti meg ezeket a kérdéseket pusztán mérnöki szemlélettel, igénybe kell venni a közgazdászok, jogászok, természettudósok és társadalomtudósok segítségét. A gazdaságos és fenntartható megoldásokat kereső vízgazdálkodás interdiszciplináris alapokat igényel.

A magyar vízgazdálkodás alappillérei

Három ilyen alappillérről beszélhetünk: az egyik a (folyamatosan változó) jogszabályi háttér, a másik a humán erőforrás és végül a harmadik a vízgazdálkodásban dolgozó emberek összetartása. Ami az elsőt illeti, a szakma politikai rendszerének kialakítását döntően befolyásoló tényező, hogy az Európai Unióhoz való csatlakozás folyamatos jogharmonizációs kötelezettséget ró ránk – mindenekelőtt a Víz Keretirányelv tekintetében. Ami a második és harmadik alappillért illeti, a magyar vízügyi szakemberek jelenlegi elismertségének megtartásához jobban kell gazdálkodnunk humán erőforrásainkkal: fejlesztenünk kell, fel kell vértéznünk arra, hogy megfelelő kérdésekre megfelelő választ adjanak.

Összességében elmondható, hogy a vízvagyongazdálkodás során új szemléletet igénylő feladatokkal kell szembenézni: ezek döntően kutatásfejlesztési és gyakorlati kérdések. Az egyik: a hidrológiai következmények feltárása a döntések megalapozásához és az előttünk álló változó helyzethez. A másik: az éghajlatváltozás, vízminőség, vízhasznosítás, jó ökológiai állapot kapcsolatrendszerének elemzése. (Az Európai Unió Víz Keretirányelve a jó ökológiai állapot elérését tűzte ki célul.) A vízhasználat hatékonyságát növelő technikákat kell kifejleszteni, komplex szemlélettel kell megoldani a víz-visszatartás növelését a belvízrendszereken belül. Az árvíz-kockázatok kezelését az éghajlatváltozás tükrében felül kell vizsgálni, és biztosítani kell a keletkezett szennyvizek szakszerű és ártalommentes elhelyezését. Hasonlóan fontos feladat a felszín alatti vizekre alapozott ivóvízellátás védelme, sérülékeny vízbázisaink megvédése és a csapadékvíz-elvezető rendszerek fejlesztése.

Gyermekszegénység Elleni Program

2009 óta az MTA Társadalomkutató Központ a gazdája A *Gyermekszegénység Elleni Program*nak (GYEP), amely 2006-ban indult el az Magyar Tudományos Akadémián. A GYEP feladatait az MTA–MeH közötti Stratégiai Kutatási Megállapodás, valamint az országgyűlés által 2007-ben elfogadott *Legyen Jobb a Gyermekeknek!* – 2007–2032 közötti időszakra szóló – Nemzeti Stratégia adja. A program hosszú távú stratégiai célja az, hogy egy generáció alatt jelentősen, a jelenleginek töredékére csökkentse a gyermekek és családjaik szegénységének arányát; felszámolja a gyermeki kirekesztés és mélyszegénység szélsőséges formáit; átalakítsa azokat a mechanizmusokat és intézményeket, amelyek ma újratermelik a szegénységet és kirekesztést, azaz biztosítson egészséges életfeltételeket kora gyermekkortól kezdve, biztosítsa a korai életkorban kezdődő fejlesztéssel a képességek jobb kibontakozását, jelentősen csökkentse a ma sorsdöntő regionális és etnikai egyenlőtlenségeket, segítse elő, hogy a gyermekek biztonságos környezetben nevelődjenek, hogy az életesélyeket romboló devianciák előfordulása csökkenjen.

Az MTA–MeH megállapodás keretében végzett *Szociális egyenlőtlenségek, gyermekszegénység, mélyszegénység, generációs szegénység* stratégiai kutatás negyedik, 2009/2010. évi projektjének célja az említett nemzeti stratégia megvalósításának elősegítése, követése, kísérleti alkalmazása bővülő körben, az alkalmazás monitorozása. Ennek keretében kutatási háttérrel ad a Nemzeti Stratégia civil alapon összeállított Értékelő Bizottságának. További kutatások segítségével nyomon követi a gyermekek helyzetének alakulását, a gyermekszegénység változását különös tekintettel a válság hatásaira, továbbá olyan eszközöket, javaslatokat dolgoz ki, amelyek elősegítik a stratégiai elkötelezettség és célok fenntartását a válság körülményei között is, illetve ahol lehet, továbbra is segítik e célok hatékony közelítését. Biztosítja a stratégiával összefüggő tevékenységek nyilvánosságát.

A projekt 2009. júliusi indulása óta eltelt időszakban elindult és befejeződött az *Út a munkához* program (UMA) követéses vizsgálata, amely azt vizsgálta, hogy hogyan érinti az UMA és a segélyezés változása a gyermeket családokat. Megvalósult *A nevelőszülőknél nevelkedő gyermekek és a nevelőszülői hálózat jellegzetességei* című országos adatfelvétel, továbbá az *Óvodáztatási támogatások hatásvizsgálata*. A GYEP Iroda felelőssége az Értékelő Bizottság éves jelentésének összeállítása, szerkesztése. Az országos kutatási és monitorozási feladatok mellett, a Nemzeti Stratégia gyakorlati megvalósítására irányuló alkalmazási kísérletet folytat, illetve ennek tapasztalatait terjeszti ki további 11 leghátrányosabb helyzetű kistérségre a TÁMOP 5.2.1 programhoz kapcsolódva.

2009 második felében a GYEP néhány tervezett intézkedéssel kapcsolatos „lobby-tevékenysége” nem volt eredménytelen: így például abban, hogy ne kerüljön sor a gyermekétkeztetési normatívák radikális csökkentése, továbbá sikerült elérni, ha súlyos korlátokkal is, hogy egy családban lehessen 2 különböző felnőtt ellátás (azaz 1 rendelkezésre állási támogatás mellett 1 segély is). Néhány esetben nem volt sikeres a „lobbyzás”.

A program részeként alkalmazási kísérlet folyik Szécsény-kistérségben a Nemzeti Stratégia gyakorlati megvalósítására. A 2006 nyarán induló programban 8 beavatkozási területen (korai fejlesztés, közoktatás, szociális ellátás, gyerekegészségügy, foglalkoztatás, lakhatás, közösségfejlesztés és információs társadalom) születtek új szolgáltatások és fejlesztések. 2009 márciusában szakmai konferencia adott számot az eredményekről és mutatta be a programot emellett még további öt leghátrányosabb helyzetűnek sorolt kistérségnek, amelyek a programra vállalkoztak.

A Szécsényi Gyermekesély Program folyamatosan bővíti szolgáltatásait a legszegényebb helyzetű gyerekes családok számára. 2009-ben a társadalmassítási folyamatok megalapozása volt az egyik kulcskérdés, így kistérségi szakemberek, döntéshozók és a program munkatársainak részvételével megalakult a Gyerekbizottság. A településeken szakmaközi bizottságok jöttek létre. A működés három éves tapasztalatairól és eredményeiről a *Gyerekesély Füzetek* 4. száma adott összefoglalást.

Az év második felében jelentős előkészületek folytak a további fejlesztések megalapozására. A gyerekszegénység elleni komplex program kistérségi kiterjesztése a TÁMOP-5.2.1/07/1-2008-0001 szerződésszámú projekt keretében kezdődött. A programot megvalósító kistérségek számára a szakmai felkészítés és a realizálás támogatására kidolgozták a szükségletfelméréseket, elkészült 17 módszertani útmutató és 10 képzési csomag. Megtörtént 10 képzés, illetve az MTA Társadalomkutató Központ mint képzőintézmény nyilvántartásba vétele a Közép-magyarországi Regionális Munkaügyi Központnál, 1 képzés FAT program akkreditációja, illetve további 9 képzés esetében a program-akkreditációs dokumentáció előkészítése. Megkezdődött az MTA Társadalomkutató Központ intézményi akkreditációjának előkészítése. Majd egyéves folyamatos tevékenység során szakmai támogatást kaptak az érintett kistérségek pályázataik szakmai-tartalmi kidolgozásához. Elkészült a TÁMOP 5.2.1/09/1 számú, a képzésekre vonatkozó kiegészítő pályázat.

A program nyilvánosságát a szakmai konferenciákon, a stratégiai kutatások eredményeit összefoglaló éves jelentéseken, a *Gyerekesély Füzetek* sorozat szakmai kiadványain túl a naponta frissített www.gyerekesely.hu honlap biztosítja.

Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat

A 2008. évi beszámolóban *Párbeszéd a vidékért* cím alatt szerepelt egy 2009-re várható országos horderejű tudományszervezői feladat: a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat (MNVH) elnöksége munkájának segítése. A feladatot a Központ elnyerte: anyagi alapját a Miniszterelnöki Hivatal és az FVM-mel kötött megállapodások képezték.

A Magyar Nemzeti Vidéki Hálózatot (MNVH) az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásokról szóló 2005. szeptember 20-i 1698/2005/Ek. tanácsi rendelet 68. cikke szerint a Magyar Köztársaság, mint az Európai Unió tagállama hozta létre. Az MNVH megalakításáról a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózatról szóló 1060/2008. (IX. 9.) Kormányhatározat rendelkezett. A megalakítás technikai részleteiről, a testületek összetételéről, a szervezet felépítéséről az UMVP IH 2/2009. (FVÉ.2.) FVM utasításában foglaltak szerint, a 131/2008. (X. 1.) FVM rendelet intézkedett. A fentiek alapján a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat 2008. december 2-án létrehozta a Hálózati Tanácsot és megválasztotta elnökségét, valamint elnökét. Az Elnöki Titkárság elnevezésű szervezeti egység az, amelyet a Társadalomkutató Központ üzemeltet. Így többek között közreműködött az MNVH Cselekvési Tervének kidolgozásában, amelyben meghatározódtak a tevékenység fontosabb területei, köztük az Elnöki Titkárság feladatai. Az Elnöki Titkárság 2009. évben 1 Hálózati Tanács ülést, 4 elnökségi ülést és 9 Vezetői Kollégiumi ülést tartott.

Tudományszervezői feladatként teljesítette öt nagy, átlagosan 200-400 fő részvételével tartott országos rendezvény megszervezését, ezek közül három ún. Országos Vidéki Fórum volt. Ezekon a konferenciákon ismertették a vidékfejlesztés terén folytatott kutatások eredményeit. Az elmúlt évben különösen nagy súlyt fektettek a Homokhátsággal kapcsolatos legújabb ismeretek megszerzésére és továbbadására.

Az MNVH feladatainak részeként a Központ új folyóirat indított *Párbeszéd a vidékért* címmel, a korábbi folyóirathoz, az *Ezredforduló*hoz hasonló terjesztési módszerrel. 2009-ben három tematikus szám jelent meg: 1. *Vidékfejlesztés, vidékpolitika*; 2. *Romák Magyarországon és Európában*; 3. *A tanyák jelene és jövője*. Ugyanilyen cím alatt egy új könyvsorozat is indult. 2009-ben három kötet jelent meg. Az elnökségi üléseken részletesen foglalkoztak a vidékfejlesztés aktuális kérdéseivel. Így megvitatták a leghátrányosabb helyzetű térségek fejlesztésével foglalkozó anyagot, a tanyákról szóló országgyűlési előterjesztés tervezetét véleményezték, foglalkoztak az egyes tárcáknál a vidékfejlesztésre szolgáló költségvetési források feltárásával, az Út a munkához programról vitát folytattak, rendszeres információt biztosítottak az Európai Vidékfejlesztési Hálózatról. Az MNVH szervezetének kialakítása érdekében négy szakosztály szervezését kezdte meg:

1. *Környezetvédelem, környezetgazdálkodás*
2. *Agrárgazdaság*
3. *Az élhető vidék, fenntartható társadalom*
4. *Leader*

Stratégiai kutatások

A beszűkült anyagi lehetőségek miatt 2009-ben is csupán három stratégiai kutatási program futott:

1. Balkán (több évre tervezett program), tartalmi összefoglalását lásd az MTA–MEH együttműködésnél.
2. Rendszerváltozás Magyarországon és a nagyvilág – zárás;
3. Magyar örökség című program.

Magyarország epidemiológiai változásai a II. világháború után

Még a 2006-ban megszűnt Népesedéstudományi Kutatócsoport kezdett hozzá a második világháború utáni epidemiológiai változások fő vonulatának feltárásához, és ennek folyamányaként egy kutató vizsgálja a magyarországi halandóság és a társadalmi-gazdasági, politikai környezet átalakulása közötti összefüggéseket, a magyarországi epidemiológiai fejlődést, a szív- és érrendszeri, a daganatos betegségek, valamint a májcirrhosis miatti elhalálozás trendjeit – mindezeket kelet- és közép-európai kontextusba helyezve.

Magyar örökség. A hagyományőrzési adatbázis alapjainak megteremtése

A Tudománytár munkacsoport 2007 óta gondozza a *Magyar örökség* elnevezésű adatbázist. A személyi (tudósokat felölelő) lista alapján (a Jedlik-pályázat részeként is) befejeződött a 19–20. századi magyar tudósok szerepének feltárását célzó adatgyűjtés és ennek alapján elkészült egy közel 60 szerzői íves kötet (megjelenése 2010-ben). A munkacsoport közreműködött az MTA Kutatásszervezési Intézetében folyó akadémiai adatbázis-építésben is, valamint a 2006-ban megválasztott Országgyűlés almanachjának összeállításában.

Egyéb kutatások

A Központ kutató- és munkacsoportjai 2009-ben: *Európa-történeti Munkacsoport, Tudománytár, Stratégiai Tanulmányok Programirodája, Gyermekszegénység Elleni Program* (a *Népesedéstudományi Kutatócsoport* 2006-ra megszűnt, de OTKA-pályázat révén a Központban még két kutató foglalkozik demográfiai problematikával).

Az Európatörténeti-kutatásokkal összefüggő rendezvényeik kiegészülnek a magyarországi Európa-történeti kutatások koordinálásával, a nemzetközi együttműködések kiépítésével, valamint az Európa-történeti tanulmányok írásával. A munkacsoport koordinálja a Balkán-kutatások programot. Közreműködik az ELTE BTK-n a *Bevezetés az európai integráció történetébe és intézményébe* címmel indított MA-képzésben.

A Tudománytár munkacsoport folytatta az akadémia-történeti számítógépes adatbázis kiépítését és közreműködött a *Magyar Tudománytár* hetedik, hagyománnyal foglalkozó kötetének munkálataiban, a *Nők és férfiak esélyegyenlősége a kutatás-fejlesztésben Magyarországon a 20. századtól napjainkig* (NKFP-B3-2006-0003. számú Jedlik Ányos B) projekt megvalósításában. Munkatársaik közül egy-egy környezetvédelemmel, egyháztörténettel, valamint a vietnámi háború történetével foglalkozik. E témák közül a környezetvédelmi és a demográfia az, ahol a Központ a gazdasági szférával épített ki tartós együttműködést. Tudományos témavezetői feladatok ellátása több innovációs kutatási projekteken a környezetvédelmi, megújuló energetikai és társadalomtudományi területeken, közreműködés Nemzetközi Tudományos és Technológiai megállapodás előkészítésében a CORDI K+F Nonprofit Zrt és Zhejiang Dongyang OuDeShang Environment Energysaving Ltd., valamint a Zhejaing Shunren Egyetem között, a környezetvédelmi és energiatakarékosági tudományos-technológia területein való együttműködésre.

Más jellegű eredmények

Konferenciáikra általában mezőgazdasági és ipari szervezeteket, valamint szakminisztériumi tisztviselőket is meghívják. A Központ 2009-ben az alábbi főbb rendezvények szervezője volt:

Főbb tudományos rendezvények

2009. március 26. Az Akadémia vezetői, a kormány egyes tárcáinak, valamint a gazdasági és üzleti szféra érintett képviselői részvételével tanácskozás a Balkán-kutatásban elért eredményekről.

2009. április 27–28. *A sikeres vidéki térségek titkai*. Az MNVH I. országos vidéki fóruma.

2009. május 15. *Bulgária az EU-csatlakozás után*. Kerekasztal-beszélgetés a Balkán-tanulmányok Központ és a Bolgár Köztársaság Nagykövetségének szervezésében.

2009. június 3–4. *A tanyák és az új szellemiségű vidékfejlesztés* című kétnapos konferencia Lajosmizsén, együtt Bács-Kiskun Megye Önkormányzatával és az MTA RKK Alföldi Tudományos Intézetével. Az MNVH II. országos vidéki fóruma.

2009. június 16. *Európa és a Duna* konferencia.

2009. október 12. *Kárpát-medencei magyar kisebbség. Helyzetkép és kilátások.* Műhelykonferencia határokon túli kisebbségi szervezetek vezetőivel, EU parlamenti képviselőkkel.

2009. október 16–17. Bátonyterenyén rendezték Gyermekszegénység elleni program 3. országos szakmai konferenciájára. A *Lehet jobb a gyerekeknek!* elnevezésű rendezvény elsődlegesen az esélyegyenlőséget növelő óvodai-iskolai jó gyakorlatokról szólt.

2009. november 30–december 1. *Vidékfejlesztés és nemzetek együttélése. Kölcsönös előnyök – kölcsönös lehetőségek* című konferencia az MNVH és a Háló Vajdasági Fejlesztési Alap közös rendezésében, Szabadkán.

2009. december 2. *A Közös Agrárpolitika jövője* című konferencia a Gödöllő melletti Domonyvölgyben. Az MNVH III. országos vidéki fóruma.

2009. december 9. *Fiatalok vidéken* címmel konferencia a Vári Díszteremben.

Társasági rendezvények

A Jakobinus teremben két fotókiállítás:

2009. június 6-ától szeptember közepéig az MTA Néprajzi Kutatóintézete egyik munkatársának képeit, 2009. szeptember 22-től két és fél hónapon át az MTA Régészeti Intézetének munkatársa fotóanyagot mutatták be.

2009. december 15. *Karácsonyi koncert* az Akadémiai vonósok előadásában.

Egyéb rendezvények

A Központ feladatai közé tartozik, hogy segítse más intézetek tudományos rendezvényeit, illetve hogy – elsősorban a Várgondnokság kötelező bevételi előirányzata teljesítéseként – szolgáltatást nyújtson egyéb, a termeket (Jakobinus, Kongresszusi) igénylők részére. 2009-ben a *Jakobinus Teremben 70, az MTA Budavári Dísztermében* (a Kongresszusi Terem 2008 végétől használatos megnevezése) *68 rendezvény* volt, összesen tehát 138, ami 21 rendezvénnyel több a 2008. évinél, és 37%-os kihasználtságot jelent. A 138 rendezvényből 88 volt tudományos-szakmai rendezvény 22 kulturális (hangverseny, kiállítás-megnyitó) és 27 egyéb jellegű (vacsora, díjkiosztó, esküvő).

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

A Társadalomkutató Központ tartós szakmai kapcsolatokat épített ki több akadémiai intézettel, a hálójába tartozókon kívül kivált az MTA Mezőgazdasági Kutatóintézetével, a Talajtani és Agrokémiai Kutatóintézetével, az MTA Regionális Kutatások Központjával.

A Központ munkatársai közül 9 oktat hazai felsőoktatási intézményben, közülük hárman oktatnak a doktori képzésben. Munkatársai közül többen rangos rendezvények előadói voltak. Kiemelkedő a Központ Tudományos Tanácsa elnökének szereplése számos nemzetközi (Vadúz, Nagyvárad, Pozsony, Bécs, Payerbach, Szabadka stb.) és hazai fórumon.

Élő a kapcsolat a Bécsi Egyetemmel és a Bécsben működő Institut für den Donauraummal, ahol kiemelten foglalkoznak a balkáni térséggel.

A Központ részt vállal a Magyar–Szlovák Történelem Vegyesbizottság munkájában és a Határon Túli Magyar Tudományosságért ösztöndíjprogram lebonyolításában. Előbbi feladat részeként a magyar–szlovák történelmi kézikönyv szerzőpárosai részére a kéziratok megvitatására, valamint a szerkesztőbizottság munkájának egyeztetésére 2009. június 11–12-én Rozsnyón szakmai szimpóziumot szervezett. Itt a következő kérdések megvitatására került sor: A szöveggyűjtemény szerkezeti problémái, megoldási javaslatok. A közös szerkesztőség megegyezett a szöveggyűjtemény magyar és szlovák címében: *Kézikönyv a magyar és a szlovák történelemről – Príručka o slovenských a maďarských dejinách*, elvárt felépítésében és terjedelmében.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

2009-ben a Központban 9 pályázat futott. Közülük kiemelendő az MTA és a Miniszterelnöki Hivatal együttműködésében végzett három kutatási program: 1.) *A Balkán mint stratégiai térség Magyarország számára*; 2.) *Vízgazdálkodás a Kárpát-medencében*; 3. *Gyermekszegénység Elleni Program* (a három téma öt szerződés keretében 110 MFt összegű finanszírozást nyert).

A Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat feladataira 2009-ben 100 MFt támogatást kapott (FVM).

A gyerekszegénység elleni komplex program kistérségi kiterjesztése című program TÁMOP-támogatást nyert (TÁMOP 5.2.1/07/1-2008-0001 szerződésszámú projekt, 220,5 MFt), konzorciumi partner a Szociálpolitikai és Munkaügyi Intézet. 2009-ben a program munkatársai a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség felkérésére részt vettek a leghátrányosabb helyzetű kistérségek fejlesztésére benyújtott projektjavaslatok szakmai értékelésében és bírálatában.

OTKA pályázat: *Alacsony végzettségű roma és nem-roma nők gyermekvállalása a hátrányos helyzetű térségekben* (PD 78513) című témára, kétéves futamidőre 4,9 MFt-ot nyert el.

A *Magyar–szlovák történelmi szöveggyűjtemény* munkálataira (XLVI-2/1082/6/2008. IX-40/428/1/08.) 2,9 MFt-ot kapott a Miniszterelnöki Hivaltól.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

A *Párbeszéd a vidékért* című sorozat keretében 2009-ben három kötet jelent meg, további egy a *Magyarország az ezredfordulón. Műhelytanulmányok* című sorozatban. A Központ gondozza a *Párbeszéd a vidéken* című folyóiratot, 2009-ben három szám jelent meg. A Központ 2009-ben is folytatta az összes akadémiai társadalomtudományi intézet kiadványainak terjesztését a bookline.hu és a szakonyv.hu elektronikus könyváruházakban.

A központ kiadásában megjelent művekből:

1. Csete L, Láng I: A vidék fenntartható fejlődése. A vidék fejlődésének fenntarthatósága – hétköznapi megközelítésben. Budapest, MTA Történettudományi Intézet – MTA Társadalomkutató Központ, 170 (*Párbeszéd a vidékért*) 9. (2009)

2. Ladányi J: A burkolt szelekciótól a nyílt diszkriminációig. Budapest, MTA Történettudományi Intézet – MTA Társadalomkutató Központ, 157 (Párbeszéd a vidékért) (2009)
3. Lamm V.(szerk.): *Rendszerváltás a jogban*. Budapest, MTA Jogtudományi Intézete–MTA Társadalomkutató Központ, 240 (Rendszerváltás Magyarországon. Műhelytanulmányok.) (2009)
4. Vajda Gy.: Energia és társadalom. Budapest, MTA Társadalomkutató Központ, 484 (Magyarország az ezredfordulón. Stratégiai kutatások a Magyar Tudományos Akadémián.) (2009)

A munkatársak publikációiból:

5. Andl H: Helyzetkép – Kisiskolák Baranya megyében. In: Oktatás és Társadalom Neveléstudományi Doktori Iskola Évkönyve. PTE BTK, Pécs 369–391. (2009)
6. Farkas Zs: Vágóképek – rögzítve” 2008. A Magyar Szegénységellenes Hálózat jelentése a szegénységben vagy annak közelében élő gyerekes családok életminőségéről, életesélyeiről, valamint az ezeket befolyásoló intézkedések hatásairól. Magyar Szegénységellenes Hálózat, Budapest (2009)
7. Horváth Z., Hubai L. (szerk.): A 2006-ban megválasztott Országgyűlés almanachja. Országgyűlési almanach. Új sorozat V. (Főszerk. Marelyn Kiss József. Budapest, A Magyar Országgyűlés kiadása, 898. (2009)
8. Józán P: Halálozási viszonyok és életkilátások a 21. század kezdetén a világ, Európa és Magyarország népességében. Magyar Tudomány 10. 1231–1244. (2009)

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

Az intézet neve: MTA Társadalomkutató Központ

Átlaglétszám ¹ :	51	Ebből kutató ² :	12
PhD, kandidátus: 3	MTA doktora: 1	levelező tag: 0	rendes tag: 1
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			49
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			1
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			26
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			22
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	11	idegen nyelven:	0
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötetben	magyarul: 6	idegen nyelven:	0
recenzió, kritika	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ : 19	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		19
kapott recenzió, kritika:			4
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 3	idegen nyelven:	0
könyvfejezet	magyarul: 6	idegen nyelven:	0
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 6	idegen nyelven:	0
sorozatszerkesztés	magyarul: 2	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 5	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 0	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	2	hazain:	31
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			3
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			15
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	2	hazai:	6
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	0	hazai:	4
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			7
TDK munkát készítő hallgatók száma: 0	Diplomamunkát (BSc):		0
Diplomamunkát (MSc): 0	PhD-t:		0
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			82
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		178,38 MFt	
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 2	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	316,43 MFt	
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		4,05 MFt	
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		4,68 MFt	
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		304,502 MFt	
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		49,30 MFt	
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		3,20 MFt	

TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET

1014 Budapest, Úri utca 53., 1250 Budapest Pf. 9.

Telefon: 224 6755, Fax: 224 6756

e-mail: titkarsag@tti.hu, honlap: www.tti.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

A 2002-ben kidolgozott hosszú távú elképzeléseknek megfelelően az intézet 2009-ben is az alapvető kézikönyvek készítését és más alapkutatások végzését tekintette legfontosabb feladatának. A szakma egyik fő nemzetközi tendenciája tükröződik abban, hogy az intézet ad otthont az embert a földi életegyüttes részeként vizsgáló új típusú történeti alapkutatásoknak (ún. Gaia-szemlélet). Ezek a kutatások egyben kilépnek a tradicionális történetírásból illetve az azt kiegészítő vagy belülről ostromló új irányzatok zártabb teréből. 2008-ban indított *Természettörténelem* című kiadványsorozatuk első két kötetét érdeklődéssel fogadta a szakma.

A pályázati preferenciákkal is jelzett tudományos és társadalmi igények felismerését mutatja, hogy az intézet 2009-ben is különös figyelmet fordított 2006-ban létrehozott új szervezeti egysége, a *Balkán-történeti kutatócsoport* tevékenységére, amely hagyományos publikációk mellett (a Budapesti Európa Intézettel együttműködve) az év során tovább bővített saját honlapján teszi közzé a magyar gazdasági, politikai és kulturális külkapcsolatok irányítói között is érdeklődést keltő eredményeit. Az első világháború előtti hazai historiográfiai hagyományokra támaszkodva különösen nagy figyelmet fordítanak a magyarság és a magyar állam keleti és déli kapcsolatrendszerére; ezt szolgálják a Habsburg Monarchia délszláv népeiségének 1878-1914 közötti politika- és társadalomtörténetével és a Jugoszlávia politikatörténetével kapcsolatos alapkutatásaik, továbbá a legfrissebb balkáni fejlemények történeti gyökereit, összefüggéseit vizsgáló alkalmazott kutatásaik. Valamennyi alap-és alkalmazott kutatásuk közép-kelet-európai regionális és tágabb európai összefüggésekben vizsgálja az egyes témákat. E szemléletet tükröző rendezvényeik közül különösen jelentősek voltak az 1919. és az 1989. évről az MTA TK Európa-történeti Munkacsoportjával és a Budapesti Európa Intézettel közösen szervezett nemzetközi konferenciáik, amelyek legfontosabb eredményeit a legnagyobb példányszámú, a visszajelzések szerint a magyar társadalom számos csoportjához eljutó történeti folyóirat, a *História* is közzétette. Munkatársaik jelen voltak az e két világtörténelmi jelentőségű év kerek évfordulóihoz kapcsolódó jelentős külföldi nemzetközi konferenciákon is, különösen nagy visszhangja volt igazgatójuk elemző előadásának az 1989. év számos vezető, aktív szereplőjét és legismertebb kutatóit felvonultató bécsi eszmecsserén.

Az év során publikált forráskiadványaik közül kiemelkedik a magyar-amerikai kapcsolatok 1945-1989 közötti történetét hazai és amerikai források közzétételével a hidegháború nemzetközi irodalmát gazdagító vaskos kötet, amely az 1945 utáni magyar történelem nemzetközi beágyazottságát dokumentáló új sorozatuk első darabja.

1999-ben hunyt el Szakály Ferenc akadémikus, aki évtizedeken át volt a magyarországi kora újkor-kutatásnak a jelent intenzíven megélő, tudományos eredményeivel történeti közgondolkodásunkat számottevően befolyásoló egyénisége, az intézet és a magyar történettudomány egyik meghatározó személyisége. Az év egyik leglátogatottabb intézeti rendezvénye az ő emlékének szentelt ülés volt. Szintén a szakma országos jelentőségű eseménye lett az a konferenciájuk, amely a magyar középkorkutatás helyzetét értékelte abból

az alkalomból, hogy tanulmánykötetet készítettek 2001-ben elhunyt nagy tekintélyű kutatójuk, Engel Pál emlékére, aki a forrásokhoz ragaszkodva és a szakma szigorú szabályait betartva volt képes a középkor jelenségeit oly módon feltárni, hogy azok tanulságai a jelenkori események értelmezéséhez is segítséget nyújtsanak.

Az év folyamán a 2002-ben meghatározott tervek alapján folytatódtak a *Magyar Történeti Atlasz*, valamint a *Magyar Történeti Kronológia* munkálatai. A szerzők és a szerkesztők a magyar technika-, tudomány- és éghajlattörténeti kutatások újabb eredményeivel jelentős mértékben bővítették a korábbi kronológiák adatbázisát. Minden eddigi hazai történeti kézikönyvnél nagyobb súlyt fektetnek a magyar történeti események nemzetközi beágyazására, a hagyományos parlament és pártpolitika-centrikus ábrázolás valóságos meghaladására. A rendkívül nagy terjedelmű, számos, e projekt kapcsán kezdeményezett alap kutatás eredményeit összegező kézirat szerkesztése során úgy döntöttek, hogy online formában publikálják ezt az alapvető kézikönyvet. A történeti közgondolkodást is sértő súlyos hiba lett volna ugyanis, ha az anyagában és szerkezetében, stílusában is új minőséget jelentő művet a rendkívüli terjedelem miatt csak szűkített formában teszik közzé nyomtatott formában. A kötetek így is csak igen magas áron kerülhetnének forgalomba. Az online hozzáférhetőséggel mind a szakma mind a tágabb olvasóközönség és az oktatás is széles körben hasznosíthatja a sokéves csapat-munkával elkészült művet.

A terveknek megfelelően folytatták a Kosáry Domokos nevéhez kötődő, *Bevezetés Magyarország történetének forrásaiba és szakirodalmába* című munka általános része negyedik kötetének szerkesztését valamint két további kötet anyaggyűjtését. Az év folyamán állandó kapcsolatban voltak a magyarországi levéltárakkal a levéltári anyag leírásának pontosítása, a szakirodalom összegyűjtése érdekében. A határon túli levéltárakban őrzött iratanyag feltárását a személyi költségekben elért megtakarítás (átmenetileg betöltetlen állás) terhére kezdték meg. Külsős levéltáros kutatók bevonásával négy esetben került sor szlovákiai kiutazásra: a vágsellyei, a nagyszombati, a trencsényi, a besztercebányai, zólyomi, selmecbányai és körmöcbányai levéltárak városi/mezővárosi/községi anyagának leírására.

Az intézet a kutatási eredmények lehetőség szerinti gyors publikálására és új alap kutatások bemutatására, azok eredményeit tükröző szintézisek kiadására törekszik. Kiadványrészlegük a magyarországi történeti témájú könyvkiadás vezető műhelye.

Magas színvonalú ismeretterjesztő tevékenységük része a Kossuth Kiadó *Magyarország története* című sorozatában publikált hat kötetük. A hagyományos szintézisektől eltérően a kötetek nagy hangsúlyt helyeznek arra, hogy az eredetileg is az intézetben kidolgozott szerkesztési elvet érvényesítve, a szövegek és a képi illusztrációk között szerves összhang legyen, ily módon használva ki az illusztrációkban mint információhordozókban rejlő lehetőségeket. A legújabb kutatási eredményeket kifejezetten színes stílusban közreadó kötetek anyagát gondosan kiválasztott forrásszemelvények teszik gazdagabbá, így hozván közelebb a kor világát az olvasóhoz. A kötetek alapján televíziós ismeretterjesztő sorozat is készült, ami lehetőséget biztosít arra, hogy munkatársaik eredményei még szélesebb körben váljanak ismertté. A filmek egyik epizódját, amely egyik munkatársuk kötete alapján és közreműködésével készült, a 2010. évi Magyar Filmszemle versenyprogramjába is beválogatták.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

A középkori osztály 2009-ben is a magyar medievisztikában az alapkutatások terén meglévő régi adósságok törlesztését tekintette fő feladatának. A program legfontosabb elemei: az archontológiai adatbázisok továbbépítése, forráskiadványok készítése, az *Árpád-kori történeti földrajz* folytatása. Az archontológiai kutatások részeként az Árpád-kori anyag és a késő középkort feldolgozó rész került közel a lezáráshoz. Az Árpád-kori történeti földrajz folytatásának munkálatai teljes intenzitással folynak, első eredményei a közel jövőben nyomdakész állapotba kerülnek. Elkészült *I. Mátyás király itineráriuma*, amely 2010 folyamán nyomtatásban is megjelenhet. Eddig nem publikált, a 14-15. századi magyar társadalom- és politikátörténet szempontjából alapvető német forrásmunkát dolgozott fel és tett közzé egyik munkatársuk egy sikeresen megvédett doktori disszertációban. Az osztály középkori magyar gazdaságtörténeti műhelyének a kamarák történetével kapcsolatos eredményei a középkori magyar állam pénzügyi lehetőségeinek, gazdasági erejének tisztázását segítik elő.

Régészek és történészek munkáját koordinálva értek el az év folyamán - szakmai fórumokon publikált- alapkutatási eredményeket az avarok történetével kapcsolatban. A honfoglalás és magyar államalapítás előtörténetének és folyamatának tárgyszerű, szakszerű vizsgálata az osztály széles társadalmi érdeklődésre talán leginkább számot tartó kutatási területe. A nemzeti önismeret szempontjából oly lényeges új ismereteket a szakfórumok mellett népszerűsítő formában is közzéteszik. Középkori vonatkozású alapkutatásaik számos eredményét publikálták a *Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére* című, az Intézet és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kara (Piliscsaba) közös kiadásában megjelent kötetben. Az itt olvasható tanulmányok számos különösen fontos új kutatási eredményről számolnak be. Az egyik tanulmány meggyőző érveléssel igazolja, hogy az a közhelyszerűen emlegetett tétel, mely szerint az 1301-ben a magyar trónra kerülő nápolyi Anjouk számos francia, illetve nápolyi intézményt vezettek be a Magyar Királyságban, nem állja meg a helyét: valójában Magyarország szerves része volt a latin kereszténység Európájának, ahol az új gondolatok vagy épp kormányzati módszerek elsősorban a közös nyelvet használó, egységes műveltséggel rendelkező, Párizsban, Bolognában egyetemet járt egyháziaknak köszönhetően terjedtek országról országra. Ez a közös tudás több irányból, számos közvetítő útján jutott el Magyarorszáig – köztük Nápoly csak egy volt a sorban. Mintaszerű tanulmány elemzi Nyitra megye egyik járásának 1452-ből fennmaradt adóösszeírását, számos kérdésben pontosítva, illetve gyarapítva eddigi gazdaság- és társadalomtörténeti ismereteinket. A magyar történetírásban hagyományosan – és méltatlanul – elhanyagolt Szlavónia történetének 16. század eleji fejezetét egy előkelő szlavóniai nemes életútján keresztül bemutató tanulmány részletes elemzéssel világítja meg az oszmán terjeszkedés Szlavóniával összefüggő kérdéseit. Az utóbbi években örvendetesen megélénkült megyetörténeti kutatások eredményeit összegző tanulmány rámutat egyúttal azokra a kérdésekre, amelyek jövőbeli vizsgálata nélkülözhetetlen az intézmény történetének még alaposabb feltárása érdekében.

A kora újkori osztályuk tevékenységében évek óta kiemelt helyet elfoglaló vallástörténeti kutatások az elmúlt évben is több évszázadot és széles területet öleltek fel. Az osztály tagjai nemcsak alapkutatásokat végeztek, hanem munkájuk bemutatása céljából igényes összegzéseket is készítettek. Az utóbbiak közül kiemelendő a tekintélyes *Social History* című

folyóirat magyar témáknak szentelt különszámában megjelent tanulmányuk, amely a késő-középkori magyarországi vallási kultúrát mutatta be a nemzetközi olvasóközönség számára.

A vallás- és a társadalomtörténeti nézőpont együttes alkalmazására jó példa az a tanulmány, amelyben egy speciális forrásanyag (a pápai bírósághoz beadott kérvények) segítségével a résztvevők szemszögéből ábrázolja az 1514-es Dózsa-felkelést. Kiderült, hogy a felkelést követő rövid elfojtás után megindult az események feldolgozása mind a paraszti, mind a nemesi oldalon az igazság birtokbavételéért. A kommunikatív emlékezetben mindkét táborban megjelent az eseményeket végletesen leegyszerűsítő összeesküvés-elmélet – az ellenfél árulása, csalása – a felkelés okairól és mikéntjéről. A felkelés-mítoszok nagyjából azokon a vidékeken keletkeztek, ahol a kereszties ideológia megszületett, illetve a polgárháború központjai voltak. Érdekes egybeesés, hogy ezek a vidékek voltak egyúttal a legfogékonyabbak a magyar etnikumú lakosság körében az elkövetkező évtizedekben az evangéliumi tanokra, vagyis itt indult meg a magyar reformáció.

A hódoltság kori vallástörténetre vonatkozó ismereteinket bővítette a jezsuitákról szóló tanulmánykötetük, amely részletesen bemutatja a Jézus Társasága erőfeszítéseit, hogy a katolikus egyházzal alapvetően ellenséges politikai feltételek közepette szilárdan megvessék a lábukat az erdélyi országrészben. A kötet eddig teljesen ismeretlen levéltári források tömegét szolgáltatta meg, így például sikerült tisztázni Pázmány Péter katolizálásának legvalószínűbb időpontját (1582–83). A legjelentősebb eredményt a kolozsvári jezsuita kollégium egyetem-jellegét cáfoló dolgozat hozta, amelyben európai példák bemutatásával, valamint a vilniusi, nagyszombati és kassai egyetemek dokumentumainak összehasonlító filológiai elemzésével bebizonyította, hogy Kolozsvárott Báthory István az egyetemalapítás szándékával hozott létre kollégiumot, de a filozófiai kurzusok megkezdése ellenére sem beszélhetünk – a kor fogalmi alapján sem – egyetemről. Ez a tanulmány pontot tehet arra a régóta folyó szakmai-közéleti vitára, amely a körül forgott, hogy elődjének tekintheti-e a szegedi egyetem a kolozsvári kollégiumot. A hódoltság kori vallástörténet másik pólusát azok a munkáik adják, amelyek az *erdélyi örmények egyházi uniójának* vitás kérdéseit tisztázták eddig ismeretlen levéltári források alapján. Kiderült, hogy az egyesülés nem a magyar katolikus egyház és nem a Habsburg udvar kezdeményezésére jött létre, hanem külső (elsősorban szentszéki és lemergi) ösztönzésre, s hogy az erdélyi örmények első, spirituális vezetője, Minas apostoli püspök 1686-ban nem tette le a katolikus hitvallást az erdélyi örmények nevében.

Az Oszmán Birodalom és a hódoltság története témájában az elmúlt évben az osztály – s talán az egész intézet – egyik legjelentősebb nemzetközi sikerét érte el. A Cambridge University Press által gondozott és kiadott, immár harmadik köteténél tartó rangos sorozat, a *Cambridge History of Turkey* I. kötetében (*Byzantium to Turkey, 1071–1453*. Cambridge, 2009) munkatársuk írta a korai oszmán hadviselésről szóló fejezetet. Ebben az oszmán hadszervezetet a szokásosnál jóval tágabb összefüggésben: a bizánci, a szeldzsuk és a sztyeppe hagyományok és a helyi újítások szintéziseként ábrázolta, és több területen (így a timár-birtokos lovasság esetében) sikerült igazolnia a folytonosságot a szeldzsuk és az oszmán rendszer között. Az elmúlt évi turkológiai alap kutatások másik fő hozadéka az a forráskiadás, amelyben – a négy évvel korábban indult program részeként – a szultáni tanács 415 rendeletét tették közzé magyar fordításban az 1559–1565 közötti időszakból. Ez a legjelentősebb török forráscsoport, amelyből az Oszmán Birodalom magyarországi politikája megismerhető. A kötet anyagából az derül ki, hogy a törökök az önállósuló Erdélyt – látszólagos belső függetlensége dacára – birodalmuk meghódított, szerves részének tartották és egyfajta főtartományként kezelték. A hódoltságra vonatkozó kutatások keretében sikerült

pontosítaniuk Pécs törökkori topográfiáját és megrajzolniuk a város demográfiai-etnikai átalakulásának menetét. Az utóbbiból az a lényeges, hogy a kezdeti türelem után a törökök pár évtized alatt kiszorították a magyarokat a város belső részeiről. A hódoltság eddig ismeretlen „arcát” fedezték fel a Raguzai Köztársaság Levéltárában (itt az elmúlt száz évben érdemben nem dolgozott magyar kutató), és munkájuk eredményét egy 433 oldalas okmánytárban tették közzé. A forrásokból kirajzolódik a raguzai közvetítő kereskedelem Firenzétől Budáig, sőt a hódoltsági vidéki városokig elérő hatósugara, a kereskedők kapcsolatrendszere, az üzleti forgalom szervezete és áruösszetétele, irányai és nagyságrendje. A kötet fontos új állomást jelent a hódolt Magyarország balkáni és mediterrán kapcsolatrendszerének megismerésében.

A 16-18. századi Magyar Királyság történetére vonatkozó kutatásokban jelentős újdonságot hozott egy kismonográfiájuk, amely – az elmúlt években folyó Bocskai-vitához kapcsolódva és új források tömegét felvonultatva – történelemtankönyveink toposzá vált állításával szemben arra mutatott rá, hogy Bocskai István 1604–1605. évi mozgalmát nem tekinthetjük függetlenségi háborúnak, azaz szabadságharcnak. A sokszínű és többcélú felkelés sem Erdély, sem a Magyar Királyság esetében nem a függetlenségért folyt, a Habsburgoktól és az oszmánoktól egyaránt független magyar állam létrehozása szóba sem jöhetett. A polgárháború–rendi belháború a magyar társadalom széles rétegei számára mégis fontos eredményeket hozott (a vallásszabadság kodifikálását, a hajdúk letelepítését, Erdély időleges békéjét), és a magyar rendiség megerősödéséhez vezetett. Két tudományos népszerűsítő kötetük – a jó visszhangot kapott, legfrissebb, a bevezetőben már említett *Magyarország története* sorozat 9–10. köteteként – a 16–17. századdal foglalkozó magyar történetírás elmúlt évtizedekbeli eredményeit tárja az olvasók elé. A kötetenként közel 150 képpel illusztrált két kismonográfia modern szemlélettel, közérthetően mutatja be mindkét évszázad főbb folyamatait: egyrészt a három részre szakadt Magyarország különféle társadalmi helyzetű, vallású és etnikumú lakóinak politikai, társadalmi, gazdasági, vallási, nyelvi és kulturális útkereséseit, másrészt a 17. század különleges, ez ideig alig hangsúlyozott kétarcúságát, azaz a „romlás saeculum”-ában a megújulás sokrétű lehetőségét is. Az elmúlt évtizedekben alig kutatott magyar arisztokrácia karrierlehetőségeit is behatóan vizsgálták. A Pozsony megyéből származó és egymással szoros rokonságban álló Pálffy, Illésházy és Esterházy családok felemelkedését elemezve kimutatták, hogy a 16–17. században még ugyanabból a köznemesi körből is rendkívül sokféle út vezethetett a Magyar Királyság legfőbb méltóságába, a nádor posztjára. A magyar nemesség legtehetségesebb tagjai mind felemelkedésük során, mind családjaik elitbeli pozíciójának megőrzése érdekében kiválóan kombinálták a korban meghatározó különféle karrierlehetőségeket, a bécsi udvari, a magyarországi főméltósági vagy éppen a végvidéki főkapitányi szolgálatot. A királyság társadalomtörténetének ismeretét mélyítették el azok a kutatásaik, amelyek az öt máramarosi várost vizsgálták családrekonstrukciós módszerrel. Feltárták az önálló gazdasági vállalkozásból élő kézműiparosok, kereskedők, parasztok belső hierarchiáját, illetve e rétegek 16. század utolsó harmadától megfigyelhető új viselkedését, amelynek lényege a rendi felemelkedés (nemességszerzés) és az ezt követő életformaváltás (a saját vagy családi munkán alapuló gazdálkodással való felhagyás, áttérés az úri-járadékos létformára). Folytatták és kiszélesítették a magyar történetírásban eddig kevésbé vizsgált *Neoacquistica Commissio* 1690–1703 közötti tevékenységének vizsgálatát. Feltárták a Bizottság keletkezéstörténetét, működésének főbb területeit és a kamarai valamint a többi magyarországi kormány szervhez fűződő viszonyát. Kimutatták, hogy a *Commissio* figyelme nem csupán a magyar köznemesség birtokainak alapos és körültekintő vizsgálatára terjedt ki, hanem az Udvari

Kamara utasításai alapján a világi és egyházi főnemesség javainak vizsgálatát is elvégezte. Az Esterházy Pál herceg nádor és családjának birtokai ügyében lefolytatott eljárások egyértelműen cáfolják azt a megcsontosodott álláspontot, amely szerint a Commissio a birtokperekben elsősorban a köznemesség tönkretételére, kizsákmányolására törekedett volna, és hogy önkényesen, Bécs érdekeinek megfelelően, a magyar törvényeket és szokásjogot megkerülve tevékenykedett volna. Feldolgozták az 1819. évi vármegyei tisztújítási rendelet politikai előzményeit is. A magyar történetírás ezt a bécsi udvar ármányos politikai manőverének tekintette, amellyel a „haladó köznemesei elemeket” szerették volna az egyes vármegyék politikai-társadalmi életében háttérbe szorítani. Pedig inkább arról volt szó, hogy a személyenkénti szavazás bevezetésével a vármegyei tisztújításokon elharapódzott „rendetlenségek”, visszasságok, tettelegességekig fajuló zűrzavaros állapotok kialakulását szerette volna a kormányzat megelőzni.

Az Erdélyi Fejedelemség történetével kapcsolatos kutatások fő eredménye az államszervezés folyamatának és a késő-reneszánsz udvari kultúra ebbéli szerepének tisztázása volt. Izabella királyné erdélyi udvarának (1541–1551) rekonstruálása során új források bevonásával, új megközelítési szempontból mutatták be az 1540-es évek Erdélyének történetét, az erdélyi késő-reneszánsz udvari kultúra kezdeteit. A Buda elvesztésével megszűnt magyar királyi udvar helyébe szerveződő új hatalmi központ, a kezdeti nehézségek ellenére, nem csupán szellemiségében jelentette előzményét a később Erdélyben virágzó olaszos udvari kultúrának, de ebben az időszakban teremtődött meg az a hatalmi-kormányzati struktúra, amely a későbbi fejedelmek idejében is működött, tehát magának az erdélyi állam kialakulásának is alapjául szolgált. Az itáliai reneszánsz műveltségének meghonosításában, valamint az erdélyi udvar kulturális közegének és hatalmi berendezkedésének kialakításában a helyi, meglehetősen szerény pre-humanista alapok mellett a korábbi magyar és a korban virágzó lengyel királyi udvar mintaadó szerepe is kimutatható.

Újkortörténeti munkásságukban is középpontban áll a Habsburg birodalmon belüli magyar érdekérvényesítés lehetőségeinek és korlátainak vizsgálata. A tárgyévben folytatódott egy osztrák-magyar együttműködésben készülő forráskiadvány, az Osztrák-Magyar Monarchia közös minisztertanácsi jegyzőkönyvei sorozat szervezése és készítése és a *Die Habsburgermonarchie* című alapvető, az Osztrák Tudományos Akadémia kiadásában megjelenő kézikönyv sorozatban való közreműködés. Most soron lévő együttműködési feladataikból kiemelendők az Andrássy Gyula külügyminisztériumának idejére (1872-79) vonatkozó forráspublikáló kötetek. Már rendelkezésre áll az első kötet (1872-75) teljesen kész kézírata, s feldolgozás alatt van a nagy balkáni krízis és a berlini kongresszus majd Kettős Szövetség miatt igen bonyolult 1875-79 közötti időszak, amelynek politikai egyezményei, döntései évtizedekre meghatározták részben Európa, de főként Kelet - Délkelet - Európa berendezkedését. A tervnek megfelelően halad az 1870-72 közötti időszak kötetének előkészítése. Ebbe a feladatkörbe tartozik a *Levéltári Kézikönyv* (Magyar Országos Levéltár) számára a közös minisztériumok működéséről, iratkezeléséről, a horvát autonómia iratkezelési rendszeréről készített szakanyaguk. A Monarchia kulturális örökségének felosztását szabályozó badeni egyezményről készült kötetet rövidesen németül is megjelentetik.

Az első világháború befejezése, a Habsburg Birodalom, és vele együtt a történelmi Magyarország összeomlásából adódó szakmai vizsgálatokat az összeomlás 90. évfordulója állította előtérbe és rótt számos tudományos közéleti feladatot munkatársaikra. Az évfordulóval kapcsolatos hazai és külföldi megemlékezések megnövekedtek a közérdeklődést a

Monarchia története iránt, részben azért is, mivel 2007-ben már ilyen irányú hatást gyakorolt az 1867. évi osztrák-magyar kiegyezés 140. évfordulója

E területen elért újabb kutatási eredményeiből kiemelendő a *Magyar hivatalnokok a Ballhausplatzon 1867-1918* című, a magyar állami adminisztráció sokat vitatott patriotizmusát és szakértelmét rendkívül széles forrásbázison a korábbiaknál jóval árnyaltabban értelmező és értékelő, több publikációt eredményezett projekt és az a svájci forrásfeltárás, amely Kállay Béni párizsi Bosznia-kirendeltségéről, 1892-től folytatott országfejlesztő „PR-tevékenységéről” nyújt új információkat s egy olyan államférfi politikai életrajzának készítését teszi lehetővé, aki ma is tanulságokat kínáló módon hosszú éveken át tudott stabilitást teremteni Bosznia-Hercegovinában. Ugyancsak a Balkánhoz kötődik a szarajevói bosnyák-magyar-osztrák konferencia Kállay Béni közeli munkatársáról, a Balkán kutatásban és gyakorlati politikában egyaránt jelentős Thallóczy Lajosról, melynek anyaga németre fordítva rendelkezésre áll s 2010-ben megjelenik.

Kézikönyvként használható az Osiris kiadó sikeres reprezentatív sorozatában megjelent terjedelmes *Az első világháború* című kötetük, amely forrásokat, feldolgozásrészleteket, elemzéseket és képeket közöl. Két értékes, tankönyvként is igen jól használható kézikönyvet is közzétettek: egyet magyarul *A modern Magyarország születése. Magyarország története 1711-1914* címmel, a másikat pedig angolul a dualizmus koráról: *Hungary in the Dual Monarchy 1867-1914*. Folytatták az 1848-49. évi erdélyi lengyel légió lexikona, valamint a szabadságharc olasz résztvevőinek lexikona előkészítését. Koordinálják és publikációkhoz segítik a magyarországi kézművesipar-történeti kutatásokat.

19. századi kutatásaikban további alapkutatásokat ösztönözhet az a megállapítás (amelynek szaktudományos és történeti közgondolkodásunkkal kapcsolatos kihatását még nem látjuk teljes mértékben), hogy az emigráns Andrássy Gyula jóval közelebb állt Kossuth Lajoshoz, mint azt a hagyomány és tudományunk eddig hitte.

A társadalom- és ideológiatörténet körében a tárgyévben történetelméleti szinten és gazdag forrásanyagot mozgósító művekben is vizsgálták a tudományos történetkutatás, a történeti érvelésű politikai retorika és az emlékezet közötti bonyolult viszonyrendszert. Jónéhány publikációjuk, munkatársaik számos előadása értékelte az évfordulók kapcsán a politikai és társadalmi közbeszédben a rendszerváltás előtt heroizált, az utóbbi években súlyos kritikával illetett 1918-19-es forradalmakat. Az 1919-es forradalmakkal foglalkozó nemzetközi konferenciájuk az első világháború utáni nemzetközi politikai átrendeződés részeként és nem sérelmi szempontból elemezte Magyarország 1919-20-as sorsfordulóját.

Legújabb kori kutatásaik eredményeiből az év folyamán négy monográfiát publikáltak, így egy a nemzetközi szakirodalmat is gazdagító, eddig nem használt forrásokat mozgósító Beneš biográfiát, amely gyökeresen szakít a korábbi szakirodalmat jellemző pozitív vagy negatív elfogultságokkal. A 20. század egyik legellentmondásosabb politikusának megítélése gyakorta még napjainkban is aktuálpolitikai kérdésként merül fel mind Csehországban és Szlovákiában, mind Magyarországon. Hazájában, a Beneš által kétszer is megteremtett Csehszlovákia utódállamaiban az együtt vagy külön kérdése, Magyarországon pedig 1945-ös jogfosztó dekrétumai állnak napi viták keresztüzében. Ebben segít eligazodni az új életrajz, hőse cselekedeteit mindig az adott történelmi körülmények diktálta szempontok szerint elemezve.

Az intézetben dolgoznak a hidegháborús Közép- és Kelet-Európával kapcsolatos szovjet és orosz továbbá amerikai, francia és kínai külpolitika legismertebb magyarországi szakértői, itt

van a huszadik századi Balkánra vonatkozó legfontosabb hazai kutatások központja. E terület legfontosabb eredménye a bevezetőben már említett forráskiadványuk az 1945-1989 közötti magyar-amerikai kapcsolatok történetéről. A kiadvány jelentősége túlmutat a bilaterális kapcsolatok áttekintésén, így kismonográfia terjedelmű bevezetője érdemben szól hozzá a magyar történetírásban Ránki György munkásságának eredményeként elterjedt mozgástér-kényszerpálya paradigma értelmezéséhez. A nemzeti külpolitika értelmezésére bevezeti a „relatív függetlenség” fogalmát. Ez az azonos hatalmi térben (például a szovjet érdekszférában) működő országok külpolitikájának összehasonlítását teszi lehetővé. Kimutatja, hogy az 1945 utáni magyar külpolitika nem volt képes a kliens államok számára gyakran adódó lehetőségekkel élni, és csak jóval kisebb mozgástertet teremtett magának, mint a szomszédos Románia. A mozgástér-kényszerpálya paradigma bizonyos fokig félrevezető, mert azt sugallja, hogy a nemzeti külpolitika kisebb-nagyobb mértékben képes befolyásolni egy adott ország függetlenségét, szuverenitását, elhelyezkedését a nemzetközi politika hatalmi terében, illetve formálhatja a nemzeti határokat. Kutatásaik során arra a következtetésre jutottak, hogy 1942 és 1989 között a magyar külpolitika ezeket a körülményeket nem volt képes alakítani. Magyarország függetlenségéről, szuverenitásáról, határaitól a nagyhatalmak döntöttek. Az Egyesült Államok az európai stabilitás szempontjából ítélte meg a kelet-európai kis államok szuverenitásának kérdését. Olyan esetekben támogatta csak a térség országainak nemzeti függetlenségét, amikor az összeegyeztethetőnek mutatkozott a stabilitás szempontjával. Az 1960-as évek közepétől a kelet-európai szovjet hegemonia és a kontinentális stabilitás Washington szempontjából már nem zárta ki egymást. A nemzeti függetlenség/stabilitás paradigma nem csak az Egyesült Államok, hanem Franciaország és Nagy-Britannia kelet-európai politikájának megértését is elősegíti.

Legújabb kori kutatásaik másik, igen sok eredményt hozó területe a társadalom és mentalitástörténet, különösen a mindennapi élet története. A szakmán kívül is sokan fogadták érdeklődéssel a *Kádár gyermekei. Ifjúsági lázadás a hatvanas években* című kötetüket. A könyv fejezetei igen széles körű forrásbázison ábrázolják az 1960-as évek ifjúsági szubkultúrájának egy, a korban kriminalizált területét, a hazai hippy mozgalmat, a galerik világát. Az elemzések bemutatják, hogy a rendőrség belső elhárítása hogyan kreált üldözendő ideológiai ellenséget a csupán a nyugati viselkedésmintákat követő laza csoportosulásokból, s miként próbálta ezt felhasználni propagandájában az egész ifjúsági szubkultúra lejáratására. Munkatársaik a tárgyévben is aktívan vettek részt a Kádár korszak jellegéről (stabilizálódás, konszolidáció vagy süllyedés) folyó szaktudományos és közéleti vitákban.

Sajátos aspektusú társadalom-és gazdaságtörténeti képet fest a huszadik századi Magyarországról vasúttörténeti áttekintésük. A reprezentatív, több száz fényképet tartalmazó album a kezdetektől, a 19. század közepétől, tekinti át vasút magyarországi történetét az 1980-as évekig. A kötet tematikus fejezetekben mutatja be a vasúthálózat kiépítését, az állomások és gőzösök világát, a vasútnak a személy- és áruszállításban betöltött szerepét, a technikai változásokat, a vasúthálózat korszerűsítésének folyamatát és az 1970-es években kezdődő szárnyvonal-bezárásokat.

Szintén a szakmán túlmenő érdeklődést keltettek a 20. századi magyar egyház- és politikatörténet kényes kérdéseivel foglalkozó publikációik. Feltárták, hogy a magyar (egyház)politikai vezetés ügyesen használta fel a magyar részvételt a II. Vatikáni Zsinaton arra, hogy kikapcsolják a vatikáni döntéshozatalból a Szentszék egyik legfontosabb információ-forrásának számító magyar papi emigrációt. Ez jól szolgálta az államnak azt a célját, hogy az egyházon belül megerősödjének a kommunista rendszerekkel szemben

nyitottabb, megértőbb irányzatok pozíciói. Az 1964-es részleges megállapodás véget vetett az emigráció vatikáni államtitkárságra gyakorolt befolyásának és lehetővé tette a Szentszék keleti politikájának befolyásolását. A magyar állam a római Pápai Magyar Intézetben fontos hírszerző központot tudott felállítani a Szentszék közvetlen közelében.

Reflexív tartalma miatt érdekes, mának is szóló kutatói vállalkozás a két világháború közötti (a magyarországitól eltérő) erdélyi cionizmus kutatása, mely iránt ma még külföldön (főleg Izraelben) nagyobb a figyelem.

Folyamatosan hallatták hangjukat a történetelméleti és módszertani szakmai vitákban.

Sok energiát lekötő, de nélkülözhetetlen az intézet saját könyv- és folyóiratkiadási tevékenysége, az év folyamán hat terjedelmes kötetet tettek közzé a *Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok*, a *História Könyvtár Okmánytárak*, a *Magyarország a szovjet zónában és a rendszerváltásban* valamint a *Párbeszéd a vidékért* című sorozataikban. Gondozásukban jelenik meg a számos intézeti kutatási eredményt publikáló szakmai periodika, a *Történelmi Szemle* (a 2009.-es évfolyamban 28 szerzőtől 18 tanulmány, 1 előadásszöveg, 4 műhely-cikk, 3 dokumentumközlés jelent meg) és a sok tízezer olvasóhoz eljutó *História*.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

Az intézet kapcsolatban van valamennyi jelentős magyarországi történettudományi kutatóhellyel, és továbbra is otthont ad a két legfontosabb szakmai szervezetnek, az *MTA Történettudományi Bizottságának* és a *Magyar Történelmi Társulatnak* továbbá a legfontosabb szakmai folyóiratoknak, a *Századoknak* és a *História* szerkesztőségének. Segítik a *Világtörténet* című folyóirat szerkesztésének munkáját. Hangsúlyozandó részvételük a hazai történettudományi intézményrendszer működtetésében, ami napjaink átalakuló tudományközéleti világában egyre nagyobb jelentőséggel bír. Az állandó szakbírálói munkák, szerkesztések mellett számos megbízás (szerkesztői bizottságtól kuratóriumi, véleményezői feladatokig) jutott munkatársaiknak. Változó korunkban ennek jelentős minőségbiztosítási funkciója van.

Átlagosan havi két-három, különböző típusú szakmai rendezvényt szerveztek. Legrangosabb az *Intézeti Előadások* sorozata, ebben két intézeti és két intézeten kívüli szakember szerepelt. Három fiatal kolléga mutathatta be eddigi teljesítményét a *Fiatal Kutatók Fórumán*. Készülőben lévő nagyobb vállalkozásokat tekintenek át a *Műhelybeszélgetések*: nyolc ilyen rendezvényük volt. A vendégelőadók közül különösen nagy visszhangot váltott ki az egyik legismertebb amerikai etnogenezis kutató előadása, aki igen színvonalas vitát folytatott a közép-kelet-európai nemzetté válás történetének hazai kutatóival. Osztályrendezvényeken került sor több aktuális projekt megbeszélésére. A Balkán-történeti kutatócsoport két nagy Balkán-konferencia előkészítésében és lebonyolításában vett részt. Széles körű tudományos és társadalmi együttműködés eredménye volt és jelentős média visszhangot kapott az 1919. és az 1989. év eseményeit tárgyaló két nemzetközi konferencia. Egy a két világháború közötti Kelet-Európa történetével foglalkozó fiatal kolléga vehette át az intézet Hanák-díját.

Az intézet szervezte magyar részről a magyar-román és magyar-bolgár történész vegyes bizottság működését, fontos szerepet vállalt a szlovák-magyar történész vegyes bizottság munkájában, két konferenciájuk lebonyolításában. Kiemelt fontosságú rendezvényük volt a

második világháború idején kétoldalú kapcsolatok szakmai vitás kérdéseire koncentráló budapesti magyar-román történeztalálkozó, mely tartalma mellett az igen magas színvonalú román részvétel, s az ottani nagy médiaérdeklődés miatt is kitűnt. A tanácskozás a nemzetközi viszonyok keretében ágyazva mutatta meg azt a folyamatot, mely 1938-1940 között Magyarország növekedéséhez, Nagy-Románia összeroppanásához vezetett, majd a keleti hadjáratban, a német erőterben Románia felértékelődését hozta. Ezzel kapcsolódott össze, hogy noha jóformán azonos kiugrási tapogatódzásaik voltak, Románia megmenekült a német megszállástól, a brutális zsidóüldözést leállította, míg Magyarországon ismeretesen éppen fordítva, mindenben nagyobb romlás következett be, noha a szövetségesek egyik államot sem favorizáltak. A tanácskozás előadásainak egy része a *Históriában* és románul a *Magazin Istoric*-ban már meg is jelent.

Munkatársaik folyamatosan oktatnak valamennyi jelentős magyarországi egyetemen, külön megállapodás keretében működnek közre az ELTE BTK történelem záróvizsgáin; opponensként, bizottsági tagként dolgoznak a tudományos minősítés fórumain, az OTKA, az Akkreditációs Bizottság tagjaiként és szakértőiként.

Rendszeres feladatot jelentenek a szakértői tevékenységek, köztük a Külügyminisztérium és egyes önkormányzatok kéréseinek teljesítése, utcák, intézmények elnevezésével, emléktáblák, szobrok állításával kapcsolatos állásfoglalások valamint évfordulós információs anyagok készítése a Nemzeti Évfordulók Titkársága számára.

2009 folyamán is együttműködtek – többek között – az alábbi intézményekkel: a bécsi egyetem Kelet-Európa Története Intézete, a müncheni Südost-Institut, Francesco Datini Nemzetközi Gazdaságtörténeti Intézet, European Science Foundation, belgrádi, bukaresti, kolozsvári, pekingi, pozsonyi, prágai, szófiai varsói, zágrábi akadémiai kutatóintézetek, a lipcsei Geisteswissenschaftliches Zentrum für Ostforschung, a potsdami jelenkortörténeti kutatócentrum, a londoni egyetem kelet-európai és szlavisztikai intézete, a New York-i Columbia Egyetem Európa Intézete, a jénai, innsbrucki, jeruzsálemi, kolozsvári egyetemek történelem tanszékei, az Erdélyi Múzeum Egyesület, az Osztrák Tudományos Akadémia Történeti Osztálya. Az intézethez szorosan kötődő kolléga irányítja a révkomáromi magyar egyetem történelem tanszékének munkáját. Az együttműködések fő formái: kutatók, doktoranduszok fogadása, tevékenységük szakmai segítése, kiadványok cseréje, részvétel konferenciákon.

Rendszeres kapcsolatban vannak a Közép-Európa Egyetem Történelem Tanszékével, a Collegium Budapesttal, a budapesti amerikai, azerbajdzsáni, dán, finn, izraeli, lengyel, német, orosz, osztrák, szlovák, török nagykövetséggel, a cseh, dán, francia, kínai, lengyel, német, olasz, orosz, osztrák, román, szlovák kulturális intézettel.

A széles körű nemzetközi kapcsolatrendszer tükrözi az intézeti rendezvények előadóinak összetétele is, a konferencia résztvevőkön kívül öt külföldi kollégát láttak vendégül. Egyik munkatársuk felkérést kapott az Oxford University Press gondozásában készülő ötkötetes historiográfiai kézikönyv egyik kötetének társszerkesztésére. Az intézet koordinálja Magyarország részvételét az Emlékezet és Szolidaritás hálózata nevű német-lengyel-magyar-szlovák kutatási és történetpolitikai együttműködésben, amely az európai autoriter rendszerek máig ható örökségét elemzi. Munkatársaik számos hazai és külföldi tudományos intézmény kuratóriumában és tudományos tanácsaiban dolgoznak. A kutatók rendszeresen publikálnak külföldön, többen tagjai külföldi folyóiratok szerkesztőbizottságainak vagy tanácsadó testületeinek, részt vesznek nemzetközi projekteken és képviselik intézetüket különböző nemzetközi konferenciákon. Az integráció elmélyülésének örvendetes jele a munkatársak

külföldi idézettségének szaporodása. Tanácsadással és előadók küldésével rendszeresen segítik a külföldön működő magyar kulturális intézetek munkáját.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

2009 folyamán 22 pályázati támogatás összesen 107 MFt értékben segítette kutatásaikat. Konferenciák költségeire 1 MFt-ot nyertek, intézeti folyóiratuk, a Történelmi Szemle 2,6 MFt, egyéb kiadványaik 21 MFt támogatást kaptak. A többi, túlnyomórészt OTKA-forrás legnagyobb részét a kézikönyv- és forráskiadási projektek aktuális költségeire fordították. Pályázati stratégiájuk két fő célját: a hosszú távú forráskiadási program folyamatos finanszírozását és a kiadványaik rendszeres megjelenítéséhez szükséges pénzügyi háttér biztosítását 2009-ben is sikeresen megoldották.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

Monográfiák:

1. Ádám M: Ki volt valójában Edvard Beneš? Budapest, Gondolat K. 220. (2009)
2. Borhi L: Magyar-amerikai kapcsolatok, 1945-1989: források. Budapest: MTA Történettudományi Intézete, 950, XI. (Magyarország a szovjet zónában és a rendszerváltás. Sorozatszerkesztő: Glatz F.) (2009)
3. Dávid G, Fodor P: „Ez az ügy fölöttébb fontos”: a szultáni tanács Magyarországra vonatkozó rendeletei (1559–1560, 1564–1565). Budapest, MTA Történettudományi Intézete. XV, 383. (História könyvtár. Okmánytárak, 6. Sorozatszerkesztő: Glatz F.) (2009)
4. Horváth S: Kádár gyermekei: ifjúsági lázadás a hatvanas években. Budapest, Nyitott Könyvműhely, 288. (2009)
5. Katus L: Hungary in the Dual Monarchy 1867-1914. Boulder, Col. - Highland Lakes, N.J. - New York: Social Science Monographs, Atlantic Research and Publications, Columbia University Press, [2009] 2008. VII, 549. (East European monographs, 1083-2890; 738.) (Atlantic studies on society in change, 0146-3720; 132.) (A címlapon pénzügyi okokból 2008 szerepel, de ténylegesen 2009. április végén jelent meg.). (2009)
6. Katus L: A modern Magyarország születése. Magyarország története 1711-1914. Egyetemi tankönyv. Pécs, Pécsi Történettudományért Kulturális Egyesület, 609. (2009)
7. Kovács I: A barátság anatómiája. Második könyv. Írások a magyar-lengyel kapcsolatokról és a lengyel kultúráról. Bp., Széphalom Könyvműhely, 340. (2009)
8. Kovács I, Bem J: Bohater wiecznych nadziei. Warszawa, Oficyna Wydawnicza Rytm, 301. (2009)
9. Molnár A: Lehetetlen küldetés? Jezsuiták Erdélyben és Felső-Magyarországon a 16–17. században. Bp., L'Harmattan, ELTE Történelemtudományok Doktori Iskola, Nyitott Könyv, 286 (TDI Könyvek, 8.). (2009)
10. Molnár A: Egy raguzai kereskedőtársaság a hódolt Budán. Scipione Bona és Marino Bucchia vállalkozásának története és dokumentumai (1573–1595). Eine

Handelsgesellschaft aus Ragusa im osmanischen Ofen. Geschichte und Dokumente der Gesellschaft von Scipione Bona und Marino Bucchia (1573–1595). Bp., Budapest Főváros Levéltára, 433 (Források Budapest Közép- és Kora Újkori Történetéhez 2. Quellen zur Budapester Geschichte im Mittelalter und in der Frühen Neuzeit 2.). (2009)

11. Pálffy G: Győztes szabadságharc vagy egy sokféle sikert hozó felkelés? A magyar királysági rendek és Bocskai István mozgalma (1604–1608). Bp., Magyar Történelmi Társulat, 70 (Századok füzetek, 3.). (2009)
12. Pók A: The Politics of Hatred in the Middle of Europe. Scapegoating in Twentieth Century Hungary: History and Historiography. Savaria Books on Politics, Culture and Society. Szombathely, Savaria University Press, 168. (2009)

Szerkesztett kötetek:

1. Il Palazzo Falconieri e il palazzo barocco a Roma. A cura di G Hajnóczi e L Csorba. Soveria Mannelli, Rubbettino 361. (Annuario dell'Accademia d'Ungheria, Istituto storico "Fraknoi"). (2009)
2. Tanulmányok a magyar-japán kapcsolatok történetéből. Szerk. Farkas I, Szerdahelyi I, Umemura Y, Wintermantel P. Bp., ELTE Eötvös Kiadó, 619. (2009)
3. The European Union, the Balkan Region and Hungary. Vol. 3. (Ed. by F Glatz). Budapest, Europa Institut Budapest–Social Research Center of HAS, 245. (Begegnungen. Schriftenreihe des Europa Institutes Budapest. Band 29.) (2009)
4. Az új nemzetállamok és az etnikai tisztogatások Kelet-Európában 1989 után. (Kelet-európai tanulmányok, 4.) Szerk.: Juhász J, Krausz T. Budapest L'Harmattan - ELTE BTK Kelet-Európa Története Tanszék 298. (2009)
5. Az első világháború. Szerk. Szabó D. Budapest, Osiris Könyvkiadó. (Nemzet és emlékezet) 838. (2009)
6. Nagy Imre és kora. Tanulmányok, forrásközlések, V. (Budapesti egyetemisták és főiskolások 1956-ban). Szerk. Némethné D. N, Szabó R, Vida I. Bp., Nagy Imre Alapítvány – Gondolat Kiadó, 679 (2009).
7. A vasművesség évezredei a Kárpát-medencében. Szerk. Nagy Z, Szulovszky J. Szombathely: Vas Megyei Múzeumok Igazgatósága, 260. (Az anyagi kultúra évezredei a Kárpát-medencében 3.) (2009).

Sorozatszerkesztések:

Begegnungen. Schriftenreihe des Europa Institutes Budapest. Sorozatszerkesztő: Glatz F.

1. The European Union, the Balkan Region and Hungary. Vol. 3. (Ed. by F Glatz) Budapest, Europa Institut Budapest–Social Research Center of HAS, 245. (Begegnungen. Schriftenreihe des Europa Institutes Budapest. Band 29.)(2009)

Párbeszéd a vidékért. Sorozatszerkesztő: Glatz F.

2. Ladányi J: A burkolt szelekciótól a nyílt diszkriminációig. Tanulmányok. Budapest, MTA Történettudományi Intézete–MTA Társadalomkutató Központ. 157. (Párbeszéd a vidékért). (2009)

Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok. Sorozatszerkesztő: Glatz F.

3. Varga J: A keltjobbágyfiúk legendája. Budapest: MTA TTI, 149. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok, 41.). (2009)

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

Az intézet neve: MTA Történettudományi Intézet

Átlagléltszám ¹ :	103	Ebből kutató ² :	77
PhD, kandidátus: 50	MTA doktora: 9	levelező tag: 0	rendes tag: 2
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			5
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			16
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			695
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			580
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	147	idegen nyelven:	7
külföldi folyóiratban	magyarul: 7	idegen nyelven:	27
tanulmánykötetben	magyarul: 89	idegen nyelven:	29
recenzió, kritika	magyarul: 73	idegen nyelven:	16
összes hivatkozás száma ⁷ : 900	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		900
kapott recenzió, kritika:			51
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 17	idegen nyelven:	5
könyvfejezet	magyarul: 89	idegen nyelven:	29
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 36	idegen nyelven:	3
sorozatszerkesztés	magyarul: 10	idegen nyelven:	2
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 105	idegen nyelven:	10
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 3	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	90	hazain:	287
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			15
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	34	hazai:	82
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	13	hazai:	42
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			25
TDK munkát készítő hallgatók száma: 32	Diplomamunkát (BSc):		53
Diplomamunkát (MSc): 18	PhD-t:		10
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			2680
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		393,07 MFt	
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 4	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	74,67 MFt	
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		47,56 MFt	
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		1,546 MFt	
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		25,56 MFt	

VILÁGGAZDASÁGI KUTATÓINTÉZET

1014 Budapest, Országház u. 30., 1535 Budapest, Pf. 936

Telefon: 224-6760, Fax: 226-6761

e-mail: ainotai@vki.hu, honlap: www.vki.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

Az intézet kutatási tevékenységét 2009-ben (is) alapvetően meghatározta a világgazdaságot immár harmadik éve meghatározó globális pénzügyi és gazdasági válság elemzése. Hatásait, tanulságait, a lehetséges gazdaságpolitikai válaszokat és a kilátásokat, az idevonatkozó kutatómunkát nemcsak a szűkebb szakma, hanem a szélesebb értelemben vett közvélemény is kiemelt érdeklődéssel követi. Az elmúlt két évben megfigyelhető tendencia, hogy mind Magyarországon, mind nemzetközi szinten jelentősen megnőtt a független akadémiai tudományos elemző munka, ezen belül is a Világgazdasági Kutatóintézet (VKI) kutatómunkája és annak eredményei iránti igény, felértékelődtek az intézeti kutatók által már korábban készített átfogó világgazdasági elemzések és publikációk.

A 2009-es kutatómunkában mind elméleti, mind gazdaságpolitikai szempontból kiemelt figyelmet kapott – a válságkezelésen és a gazdaságpolitikai válaszokon túl – a világgazdaság és az Európai Unió, ezen belül Magyarország jövőjét is meghatározó stratégiai kérdések elemzése. Néhány téma ezek közül: világgazdasági súlypont-eltolódások, a globalizáció természete, hatásai és következményei, alkalmazkodási kényszerek, a nemzetközi, főleg gazdasági intézményrendszert érő növekvő kihívások, az Európai Unió lehetséges válaszai, ezen belül Magyarország mozgástere, az állam gazdaságfejlesztő és jóléti szerepe. Az előzőekkel szoros összefüggésben folytatódott a vállalati szférában, mindenképp a transznacionális vállalatok globális hálózati rendszerében végbemenő változások elemzése, amelyek nemcsak az államok és a vállalatok gazdasági stratégiáját, hanem a korábbi elméleteket is jelentősen befolyásolták, ill. továbbfejlesztették

Globális, földrajzi és magyar szempontból egyaránt kiemelten kezeli a kutatóhely a MeH-MTA együttműködés keretében évek óta folyó Kína- és FÁK-stratégiai kutatásokat.

Az intézeti kutatások ötvözik az alapkutatást és a politikaorientált alkalmazott kutatást. Ez utóbbi közvetlenül is támogatja a politikai és gazdasági stratégiai döntéseket Magyarországon. Ide tartozik Magyarország helyének és lehetőségeinek változása a XXI. század világgazdaságában, a kibővült Európai Unióban, valamint – összehasonlító vizsgálatok keretében - a jelentős átalakulásokat megélt közép-, kelet- és délkelet-európai térségben.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

2009-ben az intézet alapfeladatának, valamint az aktuális elvárásoknak megfelelően kiemelt kutatási témája volt a globális gazdasági és pénzügyi válság fejleményeinek elemzése. Ennek keretében 2009 első felében – a Miniszterelnöki Hivatal megbízásából és az ECOSTAT-tal együttműködve, gyakorlatilag az intézet teljes kutatói állománya átfogó elemzést készített a globális gazdasági és pénzügyi válság hatásairól és lehetséges következményeiről.

A magyar gazdasági-társadalmi kitörési stratégia: a bizonytalan globalizált világban kihívások az EU integráció által befolyásolt történelmi keresztúton.

A kutatás négy alapvető területre terjedt ki:

- Makrogazdasági elemzések (növekedés, kereskedelem, tőkeforgalom, munkaerőpiac, transznacionális vállalati viselkedés),
- kiválasztott gazdasági (és részben társadalmi) prioritások, amelyek a válság előtt is léteztek, de amelyek jelentőségét, új konfliktusmezőit a válság erősítette, illetve tárta fel (állam szerepe, jóléti rendszerek, kutatás-fejlesztés, környezetvédelem, fogyasztási szokások, továbbá nemzetközi vonatkozásban a pénzügyi rendszer átalakulása és az új regionalizmus térhódítása),
- a világ gazdaság vezető szereplői és meghatározó régiói, valamint a Magyarország földrajzi környezetében elhelyezkedő országok,
- a válság (és a hosszabb távú belső folyamatok) hatása az EU közösségi politikáira.

A kutatásban a VKI a globális és az európai fejleményekre összpontosított, és azt a nemzetközi környezetet és feltételrendszert igyekezett feltárni, amelyben a külgazdaságtól erőteljesen függő – és annak kétségtelen előnyeit az elmúlt két évtizedben hatékonyan kihasználó – magyar gazdaság elhelyezkedik. Csak ebben a keretben lehet ugyanis feltérképezni a hatások jellegét és intenzitását, valamint megalapozni a rendelkezésre álló mozgástérrel számoló, reális és fenntartható gazdaságpolitikát – mind a válságkezelés időszakában, mind pedig a válság utáni időszakra való felkészülést tekintve.

A kutatás eredményei 12 kötetben jelentek meg a VKI gondozásában, és elektronikusan is letölthetők az intézet honlapjáról.

Az intézet 2009-ben folytatta a korábban elkezdett, az MTA-MeH együttműködés keretében zajló projektjeit. A 2009 nyarán újabb egy évre meghosszabbított Kína-stratégia, illetve a Független Államok Közösségével kiépített/kiépítendő külkapcsolati stratégia kidolgozására irányuló projekt az év folyamán jelentős eredményeket tudott felmutatni. A kutatás harmadik fázisában kezdenek kiépülni és megerősödni a kapcsolati hálók. Emellett 2009-ben számos tudományos eseményre került sor, továbbá jelentős és rendszeres kiadványok láttak napvilágot.

A Kína- projekt keretében az eddigi stratégiai célok értelmében „policy-oriented” kutatások készültek, némi módosításokkal, mivel 2009-ben a pénzügyi és gazdasági válság okozta új helyzet szükségessé tette a korábban kialakított kutatási koncepció adaptálását a változásokhoz. A válság által előtérbe kerültek újabb szempontok, mint a 2008 őszén kirobbant pénzügyi válság és a recesszió Kínára gyakorolt hatása, illetve Kína gazdaságpolitikai válaszai. Az előző ütem tanulmányai ezzel az új körülménnyel még nem foglalkozhattak, de a kutatók igyekeztek szerves folytatásként építeni az előző eredményekre, és a korábban még nem kutatott fontosabb kérdések lefedésére is.

A projekt számos külső szakértő bevonásával működik, és az eddigi eredményekre építve igyekszik partneri hálózatát nemzetközi szinten is továbbfejleszteni, ami az európai pályázati együttműködés egyik előfeltétele. A Kína-projekt kiemelkedő eredményei közé sorolható, hogy interdiszciplináris kutatásokat folytat, jelentősen hozzájárul egy Kínával foglalkozó, immár fiatal kutatókat és szakembereket is tömörítő tudományos és gazdaságpolitikai kör kialakulásához. Megkezdtek a regionális (közép- és kelet-európai) kutatási hálózat kiépítését,

illetve erősítik kapcsolataikat a Kína iránt érdeklődő üzleti körökkel. A közigazgatás, a döntéshozók számára is hasznos tudás-közvetítői, információcserére irányuló funkciókat is felvállalnak.

A kutatás eredményei az Akadémiai Kiadó gondozásában megjelent könyvben és a VKI kiadásában – *A változó Kína* főcímmel – közzétett 4 kötetben láttak napvilágot.

A Magyarország FÁK-stratégiája, különös tekintettel Oroszországra, Ukrajnára és Kazahsztánra című projekt keretei között folyó kutatás 2009 első félévében az Európai Unió, Oroszország és a közös posztszovjet szomszédság háromszögén belül végzett mélyreható vizsgálatokat. Többek között foglalkozott az EU-orosz kapcsolatrendszerrel, az orosz-ukrán kapcsolatokkal, valamint az EU szomszédságpolitikáján belül az európai posztszovjet térségre kialakított új keretrendszerrel, a Keleti Partnerséggel. Az EU-orosz kutatások újdonsága, hogy tagállami szintű vizsgálatokat végzett, abból kiindulva, hogy az EU-orosz kapcsolatok megrekedésének fő akadályát épp a tagállami szinten jelentkező eltérő álláspontok és mögöttük meghúzódó érdekkülönbségek okozzák. 2009 második félévétől kezdve az új kutatási prioritást a világgazdasági válság posztszovjet térségre gyakorolt hatása képezi. A projekt keretében a VKI nemzetközi konferenciát rendezett 2009-ben, amely az EU-orosz kapcsolatokat, és a Keleti Partnerséget elemezte közép-európai és balti államok szemszögéből. A konferenciakiadvány angol nyelven került publikálásra.

A projekt kiemelt célja a Magyarország számára levonható – gazdaságpolitikai döntéseket segítő – tanulságok megfogalmazása.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

A Wider Europe, Deeper Integration – Constructing Europe (CONSENT, Bővített Európa, mélyebb integráció – Európa épül) témájú, 6. keretprogramos projekt 2009-ben fejeződött be. Az intézet partnerként vett részt a kutató közösségeket és szakértőket összefogó nyitott hálózatban, amely az Európai Unió bővítésének és mélyítésének stratégiai kérdéseivel foglalkozott. Egyik célja volt az EU-bővítések és az EU-s belépésre való felkészülés stratégiáinak, politikai, gazdasági társadalmi és jogi hatásainak elemzése a nemzeti és EU-politikákra.

A VKI egyik kutatója a hálózat egyik team-jének (EU költségvetés) társvezetője, másik kutatója pedig részt vesz az EU-27 Watch (korábban EU-25 Watch) nevű alprojektben is, amelynek lényege a tagállamok aktuális integrációs kérdésekkel kapcsolatos nemzeti álláspontjának összehasonlító felmérése. Az évente két alkalommal (elektronikus formában) megjelenő publikus anyag részletezi a tagállami álláspontokat, érdekeket, motivációkat az aktuális kérdésekkel kapcsolatban, és igen széles körben jut el döntéshozókhoz és szakértőkhöz EU-szerte.

Az intézet a CONSENT projekten és hálózatán keresztül évek óta megjelenik a legfontosabb integrációs kérdések európai szintű vitájában.

Szintén a CONSENT-hálózat hozzáadott értékének tekinthető az az előadássorozat, amely keretében társintézetek kutatói, szakértői tartanak előadást aktuális témákról Budapesten. 2009-ben a Stiftung für Wissenschaft und Politik egyik neves szakértője tartott előadást a kutatóintézetben *Serbia, Russia and the Pax Americana in Southeastern Europe* címmel.

A keretprogramos nemzetközi projektek kiváló példái az akadémiai tudásanyag társadalmi hasznosításának: a nemzetközi hálózatokban végzett együttműködés révén a kutatóintézet jelentős tudásbeli „hozzáadott értéket” állít elő vagy transzferál Budapestre, amelyet a nyitott rendezvények során közcélok szolgálatába állít.

Az intézet 2009-ben partnerként vett részt egy 7. keretprogramos, sikeresnek bizonyult pályázatban, a Kölni Egyetem kutatói vezetésével szervezett konzorciumban. Az integrált tréning program célja, hogy PhD hallgatókat készítsen fel az Európai Unió külső akcióinak elemzésére, értékelésére és tanácsadásra (Integrated Training Programme for Analysis, Assessment and Advice on EU External Action and its Institutional Architecture, EXACT). A projekt 2009 őszén kezdte el munkáját, teljes időtartama 48 hónap.

2009 közepétől a brüsszeli székhelyű *Foundation on European Progressive Studies* (FEPS) felkérésére az intézet egyéves kutatást folytat az új tagállamok közösségi politikájának tapasztalatairól a tagság első öt éve alapján. A kutatás eredménye nemcsak az új tagállamok uniós érdekvégyenesítő politikájának összehasonlító elemzését teszi lehetővé, hanem feltárja a következő évek regionális együttműködésében rejlő lehetőségeket.

TEPSA-együttműködés

Az intézet hosszú idő óta képviseli Magyarországot a brüsszeli székhelyű *Trans European Policy Studies Association* (TEPSA) nemzetközi kutatóintézeti hálózatában. 2009-ben az intézet hálózati munkája részeként részt vett az *EU-IPA*, *ACCESS-TR*, projektben, melyet a METU Egyetem (Ankara) vezetett. A március és október között futó projekt célja Törökország EU-hoz való közeledésének (az e folyamatból adódó kihívásoknak és lehetőségeknek) a tudatosítása a török társadalomban. A projekt keretében szakmai háttéranyagok készültek, és három vidéki helyszínen került sor előadásokra és vitákra (Antalya, Gaziantep, Samsun).

Az intézet 2009-ben kutatási együttműködést indított el egy spanyol partnerével, a Madridi Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézetével. Az együttműködés keretében Budapesten megrendezésre került az első workshop, amelyen a bővítés/EU-belépés hatásait, valamint a regionális hálózatépítés lehetőségeit mérték fel a résztvevők. Az ESPER (East and Spain European Research Action Network) néven létrehozott hálózat jellegzetessége, hogy számos – EU-tag s nem EU-tag – kelet-és délkelet-európai ország kutatóintézetét is magába foglalja. A hálózat 2009-ben COST-pályázatot adott be a közös kutatási és hálózatépítési tevékenységek további finanszírozására.

2009-ben a VKI felkérést kapott szakmai együttműködésre a Wuppertali Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok Európai Intézetétől. Az első közös konferenciára Budapesten került sor, ennek témája az Európai Unióban zajló strukturális változások, a regionális innováció dinamikája és a klaszterképződés volt. A közös munka 2010-ben is folytatódik.

A kutatóintézet 2009-ben külön tanulmányban foglalkozott a magyar állami külgazdasági szolgálat jelenlegi helyzetének értékelésével, átalakításának lehetőségeivel és irányjaival, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara felkérésére. A nemzetközi áttekintést is nyújtó, javaslatokat és ajánlásokat megfogalmazó tanulmány részletesen átvilágította a szolgálat szervezeti struktúráját és célrendszerét, amely az utóbbi időkben komoly átalakuláson ment

keresztül. Ez a folyamat követte a gazdaság szerkezetében, világgazdasági beágyazódásában, a gazdasági szereplők körében, valamint a külpiazi szervezetre vonatkozó kormányzati felfogásban bekövetkezett változásokat. Új helyzetet teremtett Magyarország integrálódása az Európai Unió közös kereskedelempolitikájába, ami nem csökkenti annak célszerűségét, hogy az ország önállóan is kihasználja a kínálkozó piaci lehetőségeket, ugyanakkor saját érdekeivel összhangban befolyásolja az uniós kereskedelempolitika lépéseit. A kutatás áttekintette a kialakult külgazdasági szolgálati rendszer meghatározó elemeit és érdekviszonyait, értékelte működésének eredményeit, illetve gyenge pontjait.

Szintén a gazdasági élet szereplőinek igényéből fakadóan készült el 2009-ben négy monitoring jelentés, amely az előző évben elkezdett negyedéves jelentések folytatásaként Magyarország külkereskedelmének aktuális tendenciáit mutatta be.

A kutatóintézet hosszabb előkészítő munka után 2009 februárjában rendezte meg, három másik intézettel közösen *A visegrádi országok EU-tagságának mérlege – eredmények és várakozások* című konferenciáját. A rendezvény interdiszciplináris jellegéhez adtak voltak a feltételek több társadalomtudományi intézet hagyományos együttműködése révén (Politikatudományi, Szociológiai, Kisebbségkutató, Világgazdasági), az intézetek nemzetközi kapcsolati hálója pedig lehetővé tette a téma hiteles megvitatását. Négy ország kutatói az Európai Unió tagság ötéves mérlegét próbálták meg elemezni a februári budapesti konferencián, ezzel is előtérbe állítván a visegrádi együttműködés gondolatát, amely mintha elhalványodott, átértékelődött volna a 2004-es belépés óta. A témaválasztás helyességét és aktualitását pozitívan erősítette meg az a tény, hogy számos EU-s tagállam (nemcsak a V4 országok) külképviseletének munkatársai, nagykövetei is részt vettek a rendezvényen.

Az intézet 2009-ben egy jelentős szakmai érdeklődést kiváltó konferenciát szervezett közösen a Bertelsmann Alapítvánnyal. A rendezvényen harminc OECD-országot átfogó és az egyes országok reformképességét és hajlandóságát vizsgáló kutatás (*Sustainability Governance Index – SGI*) nemzetközileg is nagy figyelmet kapott következtetéseit mutatták be „*Policy performance and Executive Capacity in the OECD*” címmel.

Az intézet 2009-ben folytatta együttműködését a bécsi Joint Vienna Institute-tal. Ennek keretében a bécsi intézet vendégkutatója előadást tartott 2009 októberében Budapesten a világgazdasági válságról, az erre adott európai válaszokról és stratégiákról. A szakértők és a kutatók számára fontos új információkat és szakmai vitára is alkalmas új megközelítési módokat jelentenek ezek az összejövetelek, amelyekre természetesen minden érdeklődőt szívesen lát az intézet.

A pénzügyi lehetőségek szűkössége ellenére a kutatóintézet aktívan ápolja Európán kívüli kapcsolatait is, és igyekszik az ebben rejlő lehetőségeket maximálisan kihasználni. Hosszú évek óta szakmai kapcsolatot ápol a University of Florida és a mexikói *Technológico de Monterrey* egyetemmel. Mindkét helyről jelentős számban érkeznek professzorok és hallgatók az intézet által szervezett szemináriumokra.

Első kézből származó hiteles információkat nyújtott az az előadás, amelyet az intézet egy szakmai partnere, egy argentin közgazdász tartott a világgazdasági válság latin-amerikai következményeiről, és az egyes országok gazdaságpolitikai válaszairól, a kiútkeresés

lehetőségeiről. Ezt a rendezvényt a VKI és a Politikai Tudományok Intézete közösen szervezte.

Az intézet 2009-ben szakmai beszélgetésre fogadta az Ukrán Tudományos Akadémia képviselőit, illetve az intézet egyik kutatója előadást tartott az Ukrán Tudományos Akadémia nemzetközi konferenciáján. Szintén az intézet vendége volt az Orosz Tudományos Akadémia Közgazdasági Intézete kutatási igazgatóhelyettese, aki igen érdekes és informatív előadást tartott a világgazdasági válság Oroszországra gyakorolt hatásairól.

A kutatóhely két munkatársa aktív tagja a Magyar-Ukrán Társadalomtudományi Közös Tanácsnak, itt végzett munkájuk révén a bilaterális együttműködést segítik elő.

Az intézet kutatói évek óta jó szakmai kapcsolatokat ápolnak Azerbajdzsán budapesti nagykövetségével. A többéves együttműködés eredményeként a VKI aktív részvételével a nagykövetségen 2009-ben nagyszabású konferenciára került sor, amely az Európai Unió és Azerbajdzsán közötti gazdasági kapcsolatokat elemezte.

Az MTA kétoldalú bilaterális kapcsolatokat támogató programja révén a kutatóik a partnerintézetekkel közösen szervezett konferenciákon vettek részt:

- Budapesten, január 11-12-én, a Wiener Institut für Internationale Wirtschaftsvergleiche kutatóival,
- Budapesten, január 28-29-én az első horvát-magyar rendezvényen,
- Budapesten, október 16-án a bolgár Institute of Economics kutatóival közösen.

Valamennyi bilaterális találkozó rendkívül hasznos és informatív volt. Megerősítette azt a korábbi tapasztalatot, hogy az évenként egyszeri szakmai összejövetel feltétlenül szükséges a kapcsolatok ápolására és elmélyítésére, különös tekintettel arra, hogy a nemzetközi projektekből való esetleges együttműködéshez igen ajánlott közelebbről, személyesen is ismerni a potenciális partnereket.

A tudományos ismeretterjesztés, a média-kapcsolatok ápolása 2009-ben is az intézeti tevékenység szerves része volt. A szakmai érdeklődésre tekintettel a VKI – immár több éves hagyományt folytatva – 2009-ben is egy értékelő-áttekintő sajtótájékoztatóval kezdte az évet. A nemzetközi szakmai együttműködés sajátos területét képezik a Magyarországon működő német alapítványokkal évek óta intézményesített kapcsolatok, amelyek közös konferenciákban, előadásokban, megbízásos kutatómunkában és regionális hálózatépítésben öltenek testet (Friedrich Ebert Stiftung, Hanns-Seidel Stiftung, Adenauer Stiftung).

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

2009-ben az MTA-MeH közös stratégiai kutatási pályázati kiíráson belül az intézet megbízást kapott a Kína stratégia kialakításáról végzett kutatások folytatására, illetve a magyar FÁK-tól (Független Államok Közössége) stratégia kialakítását célzó projekt folytatására is. Jelentős és sikeres megbízást jelentett 2009-ben a világgazdasági válság következményeit és a gazdaságpolitikai válaszokat, kilátásokat elemző átfogó kutatás. A projektek nemcsak elemzéseket, tanulmányokat mutatnak fel eredményként, hanem hazai és nemzetközi tematikus szakmai hálózatokat építenek, ismeretterjesztést és közvélemény-formálást is vállalnak.

Az MTA és a MeH együttműködésének keretében végzett stratégiai kutatási megbízások olyan eredményeket mutatnak fel, amelyek közvetlenül is segítik a kormányzati tervezőmunkát, gazdaságpolitikai és külgazdasági téren egyaránt. Mindhárom „policy-oriented” stratégiai kutatás társadalmi-gazdasági haszna egyértelműen meghatározható, hisz eredményeiket nemcsak a tudományos szférában ismertetik, hanem javaslatok kidolgozására törekednek a stratégiai döntéshozók számára. A rendszeres beszámolók révén a kutatási eredmények és a megbízó felek között közvetlen visszacsatolási mechanizmus működik, ami lehetővé teszi az eredmények gyors és hatékony felhasználását a kormányzati munkában.

2009 márciusában és áprilisában az intézet három vezető kutatója vett részt a Külügyminisztérium támogatásával megvalósult *Európai kérdések – európai válaszok?* című országos rendezvénysorozaton, amelynek célja a véleményformáló célcsoportok tájékoztatása volt, aktuális, Magyarország számára kiemelten fontos EU-kérdésekről. A rendezvények fő témái nagy érdeklődésre tartottak számot: a Lisszaboni Szerződés, a magyar konvergenciaprogram 2006-2009, valamint az EU közvetlen szomszédsága sok érdeklődőt vonzott. A célcsoportot elsősorban a helyi és a regionális közigazgatás és a felsőfokú oktatás dolgozói, a helyi és regionális sajtó képviselői, valamint az érdeklődő egyetemi és főiskolai hallgatók jelentették.

Az intézet a brüsszeli székhelyű *Foundation on European Progressive Studies (FEPS)*-től elnyert megbízása révén kutatást folytat az új tagállamok közösségi politikájának tapasztalatairól a tagság első öt éve alapján.

A Nemzeti Fejlesztési Ügynökség megbízásából 2009-ben kutatás indult a Poszt-Lisszaboni Stratégia (PLS) és a külső dimenzió kapcsolatának elemzésére. A Poszt-Lisszaboni Stratégia külső feltételrendszerét vizsgáló kutatás több kiemelt kérdéskörre összpontosít: a Lisszaboni Stratégia eddigi tapasztalatai a külső dimenzió vonatkozásában; az eddigi tapasztalatok felhasználhatósága a PLS megalkotásakor; a PLS számára a külső dimenzió által támasztott legfontosabb középtávú kihívások áttekintése; Magyarország érdekei a PLS kialakítása során; ezek alapján javaslatétel a PLS kialakítása során képviselendő magyar álláspontnak a külső dimenzióhoz kapcsolódó elemeire, a javaslandó reformokra. A kutatás 2010-ben folytatódik.

2009-ben folytatódott az OTKA támogatásával zajló kutatás Oroszország a globális rendszerben és Európában címmel. 2009-ben a kutatók kiemelten foglalkoztak az EU-Oroszország kapcsolatok alakulását befolyásoló főbb tényezők változásaival és ezek hatásaival az orosz-magyar kapcsolatokra. 2009-ben a magyar-orosz politikai-gazdasági kapcsolatok és az orosz külkereskedelem, különösen az EU-orosz és kínai-orosz kereskedelmi kapcsolatok elemzésére került sor. Kutatási beszámoló készült az orosz gázparról és ennek globális szerepéről, valamint Oroszország XXI. századbeli világpolitikai és világgazdasági szerepéről. A kutatás eredményeit több hazai és nemzetközi tudományos konferencián is bemutatták a projekt résztvevői.

A másik OTKA-projekt a balkáni régió egy speciális kérdésével foglalkozik: a közösségépítés és kisebbségi integráció mint a sikeres államépítés feltétele Bosznia-Hercegovinában, Koszovóban, a Vajdaságban és Krajínában címmel. A kutatás fő értékét épp az adja, hogy a térséggel kapcsolatban általánosan ismert sztereotípiákon túl, illetve akár azokkal ellentétben mutathatja be a valós helyzetet (a kisebbségek integrálásának, autonómiájuk fenntartásának és bővítésének, az etnikai sokszínűség helyreállításának politikai, társadalmi és gazdasági

feltételeit, illetve adott esetben akadályait). Tekintettel a vizsgált problémakör összetett voltára, a kutatás interdiszciplináris jellegű, közgazdasági, politikatudományi és szociológiai vizsgálatokat szintetizál, s kiemelt fontossággal bírnak benne a helyszínen végzett empirikus vizsgálatok (terepmunka). A 2009-ben lezajlott tanulmányutak mellett megkezdődött a térséggel és a kisebbségek kérdésével kapcsolatos EU-, USA-, orosz álláspontokról, ill. az érintett kormányok hivatalos álláspontjairól, gazdasági és politikai érdekeiről szóló anyagok írása.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. Artner A: Válságkezelés Írországban. = Közgazdaság Kötet: 4 Füzet: 3, 81-94 (2009)
2. Éltető A, Sass M: A magyar-olasz gazdasági kapcsolatok alakulása, különös tekintettel a relokációkra. = Külgazdaság Kötet: 53, Füzet: 11-12, 48-73 (2009)
3. Farkas P, Magas I.(szerk.): A jelenlegi világgazdasági válság jellegéről. (Egy nem neoliberais vázlat.)= Világgazdasági válság 2008-2009. Diagnózisok és kezelések, 131-146, (2009)
4. Fleischer T: The Missed Connection: Infrastructure Networks and Competitiveness in Eastern Central Europe of the 90's and 00's, Saarbrücken, VDM Verlag, 116, (2009)
5. Inotai A, Avery G, Faber A, Schmidt A(eds.) Effects of accession on the new member countries? The economic dimension. In: Enlarging the European Union: Effects on the new member states and the EU, 93-100, (2009)
6. Inotai A: The Impacts of Enlargement on the Central and Eastern European Countries, : Seoul, Korea Institute for International Economic Policy, 73, (2009)
7. Inotai A. Die globale Krise und Ungarn, In: Aus Politik und Zeitgeschichte, Beilage zur Wochenzeitung Das Parlament, 29-30 13. Juli 18-26. p. 2009
8. Inotai A. „Válságos válság”: esély az európai integráció elmélyítésére? In: Harvard Business Review (magyar kiadás), 7-15. pp. 2009. március
9. Inotai A. Relaciones de Cuba con la Unión Europea: evolución, problemas y perspectivas. En: Dembicz, A. (ed.) Cuba 2009. Reflexiones en torno a los 50 años de la revolución de Castro. UV, Centro de Estudios Latinoamericanos, CESLA, estudios y memorias No. 42, Warszawa, pp. 247-278
10. Inotai A. The global financial crisis and its macroeconomic impact on the European Union. In: Izsledvanija. Economic studies BG. XVIII.évf. no. 1. pp. 81-97. 2009
11. Inotai A. Effects on Accession on the New Member Countries: The Economic Dimension In: Graham, A.- Schmidt, A. (eds.) Enlarging the European Union: Effects on the new member states and the EU. Trans European Policy Studies Association, Brussels, pp. 93-100. 2009.
12. Inotai A. Persönliche betrachtungen zu zwei jahrzehnten wirtschaftlicher Transformation in Ungarn. der Donauraum, Nos. 3-4. S. 293-305, 2009.
13. Inotai A. Trade Developments of new EU member countries: deying theoretical fundamentals or adjusting to new realities? in: Kaweczka-Wyrzykowska, Elzbieta, 8ed.)

Five years of the EU eastward enlargement effects on Visegrad countries: lessons for the future. Warsaw School of Economics. Warsaw. pp. 245-283. 2009.

14. Inotai A, Juhász O: A változó Kína, Budapest, Akadémiai Kiadó, 331 (2009)
15. Inotai A, Juhász O: A változó Kína, 1. köt.: Kína politikai, társadalmi fejlődésének jelene és jövője, Budapest, MTA VKI, MEH Stratégiai Kutatások, 205 (2009)
16. Inotai A, Juhász O: A változó Kína, 2. köt.: Kína a nemzetközi politikai erőterben
17. Budapest, MTA VKI, MEH Stratégiai Kutatások, 356 (2009)
18. Inotai A, Juhász O: A változó Kína, 3. köt.: A magyar-kínai kapcsolatok fejlesztésének néhány területe. Budapest, MTA VKI, MEH Stratégiai Kutatások , 183 (2009)
19. Inotai A, Juhász O: A változó Kína IV. kötet: Kína a nemzetközi gazdasági erőterben
20. Budapest, MTA VKI, MEH Stratégiai Kutatások, 237 (2009)
21. Kiss J, Tétényi A: Kína politikai és gazdasági érdekei Fekete-Afrikában. In. Stratégiai kutatások: A változó Kína - II. Kína a nemzetközi politikai erőterben. Szerk.: Inotai A, Juhász O, 264-291 (2009)
22. Lengyel B: Knowledge Creation in the Triple Helix: spaces among firms and universities
23. In: Innovation Cultures – challenge and learning strategy, eds.: Loudin J, Schuch K, Prague
24. Institute of Philosophy Academy of Sciences of the Czech Republic, 135-150 (2009)
25. Fóti G, Ludvig Zs (eds.) EU - Russian Relations and the Eastern Partnership : Central-East European Member-State Interests and Positions, in: East European Studies ; No. 1., Budapest, MTA VKI, 183 (2009)
26. Rácz M: Thoughts on the crisis based on the situation that has evolved in the European Union, In: Pénzügyi Szemle kötet: 54, füzet :2-3, 312-326 (2009)
27. Simai M: Napjaink globális válságának előzményei és potenciális következményei = Közgazdaság, kötet:4, füzet:1, 13-24 (2009)
28. Simai M: Az orosz föderáció és az Egyesült Államok kapcsolatai a XXI. század első évtizedében In: A posztsovjet országok nemzetközi beilleszkedése: külkapcsolatok és energetika Szerk.: Ludvig Zs, Novák T. In: Kelet-Európa tanulmányok, 1789-0829; 4. sz., Budapest MTA VKI, 11-27 (2009)
29. Szalavetz A: Technological and Growth Dynamics in the New Member States of the European Union In: Innovation, employment and Growth Policy Issues in the EU and the U.S. eds: Welfens PJJ, Addison JT , Dordrecht, Springer , 225-244 (2009)

12 kötetes VKI- összefoglaló a világgazdasági válságról:

1. Farkas P.(szerk) Világgazdasági súlyponteltolódások. In: A globális válság: hatások, gazdaságpolitikai válaszok és kilátások 1. kötet Budapest, MTA VKI, (2009)
2. Simai M.(szerk): Transznacionális vállalati stratégiák és multilateralizmus. In: A globális válság: hatások, gazdaságpolitikai válaszok és kilátások 2. kötet Budapest, MTA VKI, (2009)

3. Szalavetz A.(szerk): A válság hatása néhány kiemelt gazdasági tevékenységre. In: A globális válság: hatások, gazdaságpolitikai válaszok és kilátások 3. kötet Budapest, MTA VKI , (2009)
4. Kőrösi I. (szerk.): Az állam gazdaságfejlesztő és jóléti szerepe. In: A globális válság: hatások, gazdaságpolitikai válaszok és kilátások 4. kötet Budapest, MTA VKI (2009)
5. Artner A.(szerk.): A válságkezelés egyes nemzetközi dimenziói: nemzetközi pénzügyek, új regionalizmus. In: A globális válság: hatások, gazdaságpolitikai válaszok és kilátások 5. kötet Budapest, MTA VKI (2009)
6. Székely-Doby A, Szilágyi J.(szerk.): A válság hatása a meghatározó és feltörekvő nem európai országokban. In: A globális válság: hatások, gazdaságpolitikai válaszok és kilátások 6. kötet Budapest, MTA VKI (2009)
7. Weiner Cs.(szerk.): Válság Oroszországban és Ukrajnában: eltérő válságkezelési lehetőségek. In: A globális válság: hatások, gazdaságpolitikai válaszok és kilátások 7. kötet Budapest, MTA VKI (2009)
8. Szigetvári T.(szerk.): A fejlődő országok / régiók és a válság. In: A globális válság: hatások, gazdaságpolitikai válaszok és kilátások 8. kötet Budapest, MTA VKI (2009)
9. Somai M. (szerk.): Nagy EU- tagállamok és a gazdasági válság. In: A globális válság: hatások, gazdaságpolitikai válaszok és kilátások 9. kötet Budapest, MTA VKI (2009)
10. Vida K. (szerk.): A pénzügyi – gazdasági válság hatása és kezelése az EU fejlett kis tagállamaiban. In: A globális válság: hatások, gazdaságpolitikai válaszok és kilátások 10. kötet Budapest, MTA VKI (2009)
11. Novák T, Wisniewski A.(szerk.): Az új EU- tagállamok és a tagjelöltek helyzete a válságban. In: A globális válság: hatások, gazdaságpolitikai válaszok és kilátások 11. kötet Budapest, MTA VKI (2009)
12. Meisel S.(szerk.): A válság hatás az Európai Unió működésére. In : A globális válság: hatások, gazdaságpolitikai válaszok és kilátások 12. kötet Budapest, MTA VKI (2009)

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

Az intézet neve: MTA Világgazdasági Kutatóintézet

Átlaglétszám ¹ :	49	Ebből kutató ² :	32
PhD, kandidátus: 19	MTA doktora: 2	levelező tag: 0	rendes tag: 1
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			5
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			237
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			202
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	39	idegen nyelven:	7
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	14
tanulmánykötetben	magyarul: 98	idegen nyelven:	20
recenzió, kritika	magyarul: 4	idegen nyelven:	1
összes hivatkozás száma ⁷ : 105	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		105
kapott recenzió, kritika:			2
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 1	idegen nyelven:	3
könyvfejezet	magyarul: 5	idegen nyelven:	0
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 23	idegen nyelven:	1
sorozatszerkesztés	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 29	idegen nyelven:	6
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 1	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	82	hazain:	80
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			2
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			6
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	8	hazai:	27
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	20	hazai:	9
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			20
TDK munkát készítő hallgatók száma: 34	Diplomamunkát (BSc):		116
Diplomamunkát (MSc): 46	PhD-t:		15
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			2602
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		185,404	MFt
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 3	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	106,29	MFt
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		4,50	MFt
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		4,50	MFt
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		54,16	MFt
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		25,679	MFt
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0	MFt
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0	MFt
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		5,20	MFt

ZENETUDOMÁNYI INTÉZET

1014 Budapest, Táncsics Mihály u. 7., 1250 Budapest, Pf. 28.

Telefon: 214 6770, Fax: 375 9282

e-mail: director@zti.hu; honlap: www.zti.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

- zenetörténeti kutatások: régi zenetörténet, magyar zenetörténet, Bartók-kutatás
- a népzene gyűjtése, archiválása, rendszerezése, közreadása
- a néptánc kutatása és közreadása
- zenei muzeológia és bibliográfia
- a *Studia Musicologica* nemzetközi zenetudományi folyóirat szerkesztése

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

Zenetörténeti kutatások

Régi zenetörténet

Új kezdeményezésként megindították a *Gradualia* projekt munkálatait. A projekt távlati célja a középkori miseforrások repertoárjának széleskörű összehasonlítását lehetővé tevő módszer kidolgozása és az ehhez szükséges számítógépes háttér megteremtése. Az összehasonlításra alkalmas liturgikus szkéma kidolgozásához mintegy 50 kódex tartalmi indexét készítették el, igen széles körből válogatva azokat. A források indexálásában és a szisztéma elveinek kialakításában eddig elért eredményeket a Nemzetközi Zenetudományi Társaság *Cantus Planus* konferenciáján mutatták be. A projekt ezzel a kidolgozottságnak arra a szintjére jutott, hogy a jövőbeni időszak egyik fő kutatási témájává váljék, amelyet 2010-től az OTKA is támogat.

A mise hagyományának kutatása több részterületen is intenzíven folyt: egyéni kutatómunka formájában vizsgálták a regionális alleluia-repertoárt, széleskörű összehasonlításokat végeztek az alleluia-sorozatok, valamint a processziós antifónák területén.

Mind a mise, mind a zsolozsma területén több munkatárs foglalkozott a gregorián hagyomány Tridentinumot követő utóéletével, így a tridenti nyomtatványok és a középkori gyakorlat viszonyával, a pálosok 17–18. századi ordinárium-repertoárjával, valamint a késői zágrábi források sajátos hagyományörzésével. E kutatások közé tartozik az Ujhelyi Pálos graduale kiadásának előkészítése is.

A zsolozsma kutatásának előzményeihez kapcsolódott néhány hosszú távú kutatási téma is. Elkészült a rezponzóriumok háromkötetes összkiadásának teljes kézirata. A közép-európai zsolozsma-rendszereket közreadó CAO-ECE-projekt keretében pedig megjelentették a salzburgi Sanctoreale feldolgozását, és kiadásra előkészítették az aquileia-cividalei hagyomány Sanctoraléját. Kb. 250 európai forrás alapján adatbázisban összegezték az adventi, nagyböjti és rogációs processziós antifónákat, és ezekről tanulmányt készítettek. Átírták és tanulmányban értékelték a párizsi Bibliothèque Mazarine 541. számú kézirátát. Tanulmányban vizsgálták a Lázár-történethez kapcsolódó nagyböjti zsolozsmák énekeit.

A régi zenetörténet kutatói két nemzetközi projektben is részt vettek. Az Ottawában szerkesztett *Historiae*-kiadványsorozat számára elkészítették Szent Demeter magyarországi liturgiája verses zsolozsmájának közreadásához a bevezető tanulmányt, amely a szent kultuszának szövegi és zenei forrásait elemzi. A *Corpus Hollandrinum* közép-európai traktátus-hagyomány kiadására alakult nemzetközi kutatócsoport keretében pedig elvégezték a traktátusokban szereplő liturgikus énektételek gyakorlati kéziratokkal történő szisztematikus összevetését.

A kutatásokhoz kapcsolódóan az előző évekéhez hasonló ütemben folytatódott a középkori források digitalizálása. A digitalizáló munkacsoport kb. 60 kódex feldolgozását végezte el. A kialakult gyakorlatnak megfelelően a digitalizált források hozzáférhetők az intézet belső hálózatán, illetve áttekintést nyújtanak róluk az interneten is.

(<http://www.zti.hu/earlymusic/cd-catalogue/cd-catalogue.html>).

Magyar zenetörténet

Az Anna Hannsen Schuman kódex kritikai közreadásához 15–16. századi prágai eredetű kódexekből egészítették ki a rezponzóriumok és a himnuszok többszölamú feldolgozásából hiányzó részeket. Leírás és tanulmány készült a sárospataki Nagykönyvtárban őrzött, eddig nem hozzáférhető 17. századi kolligátum ceremoniális részének, a Tornai graduálnak az antifónáiról. Revideálták és új forrásokkal egészítették ki a magyar nyelvű graduálok antifónáinak közreadását. A szöveges tételek értelmezésével, illetve a kottás antifónák, himnuszok, Te Deum, litánia és lamentációk grafikázásával kiadásra készítették elő a Nyizsnij Novgorodból visszakerült Csáti graduált (1602). A Vietoris tabulaturás könyv új kiadásához (*Musicalia Danubiana* 5) áttekintették a recens szakirodalmat, és német nyelvű tanulmányt készítettek. Tanulmányokat írtak Johann Wohlmuthról és a középkori liturgikus szövegek reformáció utáni továbbéléséről.

Részt vettek a Joseph Haydn halálának 200. évfordulójáról megemlékező kiállítás és nemzetközi konferencia előkészítésében és lebonyolításában. Repertoár-kutatásokat végeztek a történelmi Magyarország egyházi kottatáraiban és levéltáraiban. Tanulmányt készítettek a piarista inventáriumokról, a pálos rend 18. századi zeneéletéről, egy ferences ének kultúrtörténeti kontextusáról és a 18–19. századi magyaros stílus értelmezéséről.

Az Erkel Ferenc Operái Kritikai Kiadás keretében irányították a kiadói munkálatokat, és három kötetben megjelentették a legjelentősebb magyar nemzeti opera, a *Bánk bán* kritikai kiadását. Elkészítették a *Sarolta* I. és II. felvonásának kottagrafikáját a mű kritikai kiadásához. Vizsgálták az „Erkel-műhely” működését, az Erkel nevéhez kapcsolható szerzői kéziratok írásrétegeit, valamint Erkel népszínműveinek kompozíciós eszközeit, illetve dallamvilágát. Helyszíni kutatásokat, valamint digitális feldolgozást végeztek a marosvásárhelyi és a gyulai Erkel-hagyatékban. Tanulmányt írtak Schodelnének a magyar operakultúra megteremtésében játszott szerepéről, a 18–19. századi operajátszás nemzeti művelődéstörténeti vonatkozásairól, Erkel Ferenc *Bátori Mária* című operájáról, a *Hunyadi László* előadástörténetéről, *A nibelung gyűrűje* magyarországi recepciójáról.

Dohnányi Ernő életműve kutatásának keretében feldolgozták Vázsonyi Bálint hagyatékát (kb. 1500 dokumentum), és megkezdték Vázsonyi Dohnányi-monográfiája angol nyelvű kiadásának előkészítését. Dohnányi Ernő zeneműveinek tematikus katalógusához elkészítettek 120 sornyi kottaincipitet, továbbá tanulmányozták a zeneszerző korai műveit, Mozart zongoraversenyeihez írt kadenciáit, valamint levelezését. 50, az 1912 előtti évekből

származó tétellel gyarapították a sajtógyűjteményt. Tanulmányt készítettek a zeneszerző nemzeti identitásának kérdéséről.

A Magyarország zenetörténete sorozat 20. századi kötetének előmunkálatai keretében elkészítették a magyar zenetudomány bibliográfiájának gyűjtését (1900–1950), a század első két évtizedének hanglez-történeti forrásfeltárását, az 1900 és 1940 között tevékenykedett magyar zenekritikusok adatbázisát, bővítették a korábbi sajtókutatásokat (Pester Lloyd, Tóth Aladár kortárs zene-képe) és a Budapesti Hangverseny-katalógus számítógépes adatbázisát. Gondozták a *Magyar zeneszerzők* című, alap kutatásokra épülő monográfia-sorozat kötetét. Vizsgálták az Új Zenei Stúdió alapító tagjainak pályakezdését, Durkó Zsolt hatvanas évekbeli termését és Csíki Boldizsár munkásságát. Tanulmányt készítettek Dávid Gyula és Járdányi Pál utolsó alkotói korszakáról, valamint Jeney Zoltán oratóriumáról. Közreadták Veress Sándor vegyeskari műveit. 250 fényképpel gyarapították a romániai magyar zeneszerzők kompozícióit dokumentáló gyűjteményt. Közreműködtek a *Studia Musicologica* szerkesztésében.

Bartók-kutatás

A Bartók Béla Zeneműveinek Kritikai Összkiadása előkészítésének keretében tanulmányozták *A csodálatos mandarin* keletkezéstörténetét és első partitúrákiadásának nyomdai előkészítő anyagát, *A kékszakállú herceg vára* és *A fából faragott királyfi* operaházi forrásait, illetve az utóbbi magyar és német nyelvű librettóit. Elkészítették a *Gyermekeknek* különböző kiadásainak összevetését, és 85 hangjegytáblában összesítették a sorozat népzenei forrásanyagát.

A Bartók Hagyaték 2009 elejére befejeződött revíziójához kapcsolódva elkészült az eddig leltározatlan fonográfhangerek állapotot is rögzítő jegyzéke. A gyűjtemény hosszú távú megőrzése, védelme és a feldolgozás megkönnyítése érdekében a Bartók Hagyatékban jelentős digitalizálási munkálatokat folytattak: összesen mintegy 10.000 kép-file terjedelemben elkészült *A csodálatos mandarin* operaházi szólamanyagának, az 1. és 2. zenekari szvit szólamanyagának, a *Gyermekeknek* legfontosabb kiadásainak, valamint Bartók Beethoven-szonáták kiadásának digitalizálása, továbbá elkezdődött a román népzenei támlapanyag feldolgozása. Folyamatosan gondozták a Bartók-szakirodalom bibliográfiáját.

Tanulmányt jelentettek meg a Bartók-pizzicato történetéről és Bartók algériai gyűjtőútjáról. Kiegészítő forrásokkal konkordálva közreadták Somfai László 1975-ben Pászthory Dittával készített televíziós interjúját. Tanulmányozták a *Zongoraszonáta* ritmikáját. Kötet tervet készítettek a Laaber Verlag számára, hivatkozásokkal egészítették a legfrissebb magyar nyelvű Bartók-monográfiát egy tervezett szlovák kiadás előkészítéseként.

A *Bartók Új Sorozat* című lemezkiadás négy kiadványához előkészítették a kottás forrásanyagot, valamint részt vettek a CD-k kísérőszövegeinek megírásában és képanyagának válogatásában. Kultúrdiplomáciai szempontból is igen jelentős, hogy a Bartók Archívum vezetője fél éves kurzust tartott Bartók zenéjéről és népzene gyűjtő munkájáról a pozsonyi Comenius Egyetemen.

Népzene kutatás és archiválás

238 órányi felvétellel bővült a magyar népzene hangzó gyűjteménye. A népzenei lejegyzésgyűjtemény 442 egységgel gyarapodott, 223 dallam beosztásával gyarapodott a szokásrend, 207 adattal a játékgyűjtemény, leírtak 611 játéktípust, interneten tették közzé a

játékgyűjtemény 32.000 játéknak, illetve kb. 4500 játéktípusának alapvető adatait (<http://www.zti.hu/archivum/archivum.htm>). Egybevetették Kiss Lajos hagyatékának gyűjtőfüzeteit a Népzenei Típusrend anyagával.

Államgőrző tevékenység keretében digitalizáltak 400 órányi, veszélyeztetett hordozón tárolt hangfelvételt. Internetes közreadás számára elkészült a Kodály Rend kb. 3000 támlapjának digitalizálása. Elkészítették a népzenei adatok integrált adatbáziskezelő-rendszere thesaurusának bővítését, és ennek megfelelően átalakították az AP-lemezek adatállományát. Az Europeana projekt European Digital Library pályázata keretében 600 hangzó felvételt és azok meta-adatait dolgozták fel.

Elkészült és több fordulás korrektúrára esett át *A Magyar Népzene Tára*, a magyar népzene kritikai összkiadása XI–XII. kötetéhez a főszoveg számítógépes kottagrafikája (XI. kötet: 28 dallamtípus, 705 főszovegi számmal; XII. kötet: 24 dallamtípus, 793 számmal), 20 típus szövegeit és fordításait revideálták. A magyar népzene új stílusát reprezentáló, háromkötetes forráskiadványhoz 500 dallam lejegyzését korrigálták, és 27 további dallamot lejegyeztek.

Elkészült a Bartók Béla–Kodály Zoltán: *Száz magyar katonadal* című, osztrák–magyar együttműködéssel készülő, kétnyelvű kiadvány, *Az ugrós táncok zenéje* című kötet, valamint a komi népdalokat bemutató gyűjtemény kézírata. Tanulmányozták a 17. századi betlehemesek és passiók énekszámainak liturgikus és népzenei párhuzamait, és közreműködtek *Arany János népdalgyűjteménye* kiadásának előkészítésében.

Elkészítették a Magyar Népzenei Antológia hangzó kiadvány egyesített, oktatási segédanyag szintű DVD-ROM közreadását, valamint *Magyar népdaltípusok példatára* címmel a *Régi magyar népdaltípusok* CD-ROM internetes változatát.

A török és mongol népek népzenei gyűjteménye számára elkészítették a trákiai bektasi-szekta vallásos zenéjét bemutató monográfia 450 dallamának kottagrafikáját, és 150 perces CD-hangfelvételének masterét. A magyar népzene eurázsiai kapcsolatait matematikai módszerekkel vizsgáló projekt keretében 141 kirgiz és kb. 800 észak-amerikai indián dallamot elemeztek számítógépes módszerrel.

A jelenkori használati zene kutatása terén mintegy 100 napnyi terepmunka keretében vizsgálták egy Tolna megyei falu zeneéletét, 120 órányi hangfelvételt és 48 órányi videofelvételt készítettek. Az eredményekről több előadást tartottak, illetve tanulmányokat jelentettek meg.

Monográfiát jelentettek meg az azerbajdzsáni népzeneéről. Tanulmányt jelentettek meg a gyimesi keservesekről, Bartók, Kodály és Lajtha hangszeres gyűjtéseiről, az ütőhangszerek szerepéről a magyar népzeneben, a népzene és a globalizáció viszonyáról, a makám fogalmáról és a beás báli zenéről. Szlovák nyelven terjedelmes tanulmányt adtak ki a magyar népzene új stílusáról. Kiállítást készítettek Vikár Béla folklórkutató munkásságáról. Közreműködtek az mr7 rádió népzenei koncepciójának kidolgozásában.

Néptánc kutatás és archiválás

Terepgyűjtéseket végeztek a Szigetközben, a Mezőségen, Kalotaszegen és Észak-Bánátban. Ennek folyamán kb. 26 óra videofelvételt és kb. 200 fényképet készítettek. A táncírásgyűjtemény 6 tétellel, a kézírattár 7 tétellel (1183 oldal terjedelemben) gyarapodott. A muzeális táncfilmek gyűjteményében kb. 1250 m filmfelvételt digitalizáltak, 2000 m film

előhangosítását végezték el. Lejegyezték 37 táncfolyamatot és revideáltak 19 korábbi lejegyzést (összesen 3800 ütem terjedelemben).

Spanyol nyelvű kiadványban adták közre a galego népcsoport táncainak lejegyzését, illetve a Lábán-kinetográfia leírását. Tanulmányt jelentettek meg a tánc hagyomány mint kulturális örökség jelentőségéről, a bokázók rendszeréről, az erdélyi táncfolklorisztikai filmek keletkezéstörténetéről. Kiadásra előkészítettek egy táncfolklorisztikai tanulmánygyűjteményt. Tanulmányozták az ugrós tánc típus tipológiai helyét és nemzetközi párhuzamait, a Kájoni-kódex tánc történeti jelentőségét, a 18–19. századi tánc történeti ikonográfiát, 5000 tételes forrásbázist készítettek a magyar folklórfelfogás változásáról a 20. század első felében. Intézeti munkatárs szervezésében szimpóziumot tartott a Mozdulatelemző Munkacsoport. Az intézetben keletkezett szellemi tulajdon védelme jegyében mintegy 300 sikeres kérelmet intéztek a Youtube video-megosztó portálhoz az intézet honlapjáról jogtalanul másolt videók levétele érdekében.

Zenei muzeológia

Az Országos Széchényi Könyvtárral közösen előkészítették és megrendezték a *Joseph Haydn és Magyarország* című kiállítást, amelyhez húsz hazai közgyűjteményből, valamint a kismartoni Esterházy Privatstiftungtól kölcsönöztek autográf, másolt, illetve korabeli nyomtatott kottákat, kéziratot és nyomtatott dokumentumokat, valamint műtárgyakat. A dokumentumok tematikus csoportokban mutatják be Haydn életművét. A zenei emléanyagot képző-, ipar- és népművészeti alkotások, korabeli hangszerek, a zeneszerző pártfogóit, megrendelőit és kortársait bemutató festmények, portrék, metszetek, műtárgyak egészítik ki. A tárlat nem csupán a zeneszerző életművével ismerteti meg a látogatókat, hanem annak kulturális kontextusával és történelmi közegével, és mindenekelőtt magyar vonatkozásaival is. A kiállítás azért kimagasló jelentőségű a Haydn-évfordulós rendezvények sorában, mert ez az egyetlen, kifejezetten a zeneszerző személyére és munkásságára összpontosító tárlat Magyarországon. A kiállításhoz katalógus, audioguide, valamint iskolai feladatfüzet készült. A kiállítást 2009 júniusától összesen kb. 8000 látogató tekintette meg, közte közel 70 szervezett csoport, amelynek többsége a tárlatvezetéssel együtt rövid hangversenyt is hallhatott. A Múzeumok Éjszakája és a Múzeumok Őszi Éjszakája rendezvényekbe történő bekapcsolódás sikere mutatta, hogy a Zenei Múzeum folyamatos működése a jövőben jelentős mértékben szolgálhatja a nagyközönséggel való kapcsolattartást, az intézet közművelődési küldetésének kiterjesztését.

Vizsgálták az 1801 és 2009 között keletkezett Haydn-érmeket, a múzeum gyűjteményében található zenélő órákat és zenedobozokat, valamint a 18. századi észak-magyarországi pozitív-organákat.

A gyűjtemény egy ajándékozás útján bekerült 19. század eleji pesti hegedűvel gyarapodott, elkészült egy klasszicista asztalzongora, egy 18. századi klavichord, egy gordonka, egy hárfa és egy 19. század második feléből származó képóra restaurálása. Ugyancsak restaurálták és a múzeumi követelmények figyelembe vétele mellett játszhatóvá tették az 1798-as Broadwood fortepianót, amely így az ország egyetlen megszólaltatható 18. századi fortepianója. Folyamatosan végezték a hangszerkivitelek hatósági engedélyeinek kiadását, illetve az Oktatási és Kulturális Minisztérium megbízásából lebonyolították az állami tulajdonban levő mesterhangszerek szemlélését.

Konferencia

32 külföldi és 10 hazai előadó részvételével megrendezték a *Haydn 2009: A Bicentenary Conference* című ülészakot, amely a Haydn-év nemzetközi viszonylatban is egyik legjelentősebb tudományos eseménye volt. A táncírás művelői országos szimpóziumot tartottak. Intézeti munkatársak szervezésében rendezték meg a Magyar Zenetudományi és Zenekritikai Társaság 7. konferenciáját.

Intézeti kiadványok

Megjelenésre előkészítették a *Zenetudományi dolgozatok* 2009. évi kötetét. Az intézetben szerkesztették a *Studia Musicologica* 2009. évi négy füzetét.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

Felsőoktatás

Az előző évekhez hasonlóan az intézet szorosan együttműködik a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Zenetudományi Tanszékével a zenetudományi képzésben, annak fontos gyakorló-kutató bázisát alkotja. A zenetudományi PhD-program vezetője az intézet osztályvezetője, oktatói között számos intézeti munkatárs tevékenykedik előadóként, témavezetőként, bírálóként. Intézeti munkatárs tanítja a népzenei ismereteket. Az intézet osztályvezetője vezeti a Népzenei szakirány munkáját, és az oktatásban számos munkatárs közreműködik.

A munkatársak valamennyi kutatási témában rendszeresen fogadnak magyar és külföldi doktorandusokat és kutatókat alkalmi konzultációra. A néptánc- és táncíráskutatás területén tevékenykedő munkatársak a felsőfokú néptánc-oktatás több intézményében tanítanak, illetve időszaki tanfolyamokat tartanak. 2009 folyamán az intézet munkatársai kinevezett oktatóként vagy óraadóként a következő felsőoktatási intézményekben tevékenykedtek: ELTE BTK (Folklore Tanszék), Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem (Zenetudományi Tanszék, Egyházzenei Tanszék, Népzenei Tanszék, Zeneelméleti Tanszék), Kaposvári Egyetem Művészeti Főiskolai Kar, Közép-Európai Egyetem, Pécsi Tudományegyetem (Művészeti Kar és Romológiai Tanszék), Szegedi Tudományegyetem (Néprajzi és Kultúrantropológiai Tanszék, Juhász Gyula Pedagógusképző Kar), Magyar Táncművészeti Főiskola Néptáncpedagógiai Tanszaka.

Tudományos együttműködések

Az intézetnek érvényes együttműködési megállapodása van a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Zenetudományi Tanszékével, az ELTE BTK Folklore Tanszékével és a Magyar Táncművészeti Főiskolával. A tudományos együttműködést segítik a szakmai szervezetekkel, a Magyar Néprajzi Társasággal, a Magyar Zenetudományi és Zenekritikai Társasággal, Magyar Táncstudományi Társasággal kialakított jó kapcsolatok. Az intézet munkatársainak az akadémiai bizottságokban való részvétele (Zenetudományi Bizottság, Néprajzi Bizottság, Művelődéstörténeti Bizottság) a kapcsolatokat még intenzívebbé teszi.

Egyéb hazai kapcsolatok

Az intézet munkatársai szakmai kapcsolatokat ápolnak hazai kulturális és művelődési szervezetekkel, intézményekkel, mint például a Hagyományok Házával, az Európai Folklór Intézettel, az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottságával, a Néprajzi Múzeummal; a zene- és táncstudomány szűkebb körén túl a zeneélet számos területén tevékenykednek. A zenetörténet

kutatói zenei és kulturális folyóiratokban kritikusként elemzik a kortárs magyar zeneszerzést, zenei előadóművészetet, operajátszást. A népzene- és néptánckutató munkatársak többsége tanácsadóként, zsűritagként folyamatosan részt vállal a népzenei és néptáncmozgalom irányításában.

Nemzetközi kapcsolatok

Az intézetnek az akadémiák közötti csereegyezmények keretében tématervben rögzített együttműködési megállapodása van közép- és kelet-európai országokban működő partnerintézetekkel (Szlovénia, Szlovákia, Csehország, Szerbia, Horvátország, Románia, Moldáv Köztársaság, Ausztria, Lengyelország, Észtország, Litvánia). Kölcsönös munkalátogatásokkal szorosabbra fűzték a kapcsolatokat a kolozsvári Folklór Archívummal. A munkatársak aktívan részt vettek a nemzetközi szakmai szervezetek munkájában, s többen tisztséget is viselnek a különféle bizottságokban. Ilyenek a Nemzetközi Zenetudományi Társaság (IMS), a Nemzetközi Hagyományos Zenei Tanács (ICTM), Nemzetközi Tánc Tanács (CID). A régi zenetörténet, a magyar zenetörténet és Bartók életművének kutatói Bécsben, Cambridge-ben, Dolny Kubinban (Szlovákia), Lugóban (Spanyolország), Nieborówban, Opolében és Poznanban (Lengyelország), Nagyváradon, Palermóban, Pozsonyban, Regensburgban, Rómában és Salzburgban, a népzene- és néptánckutatók Ankarában, Erknerben (Németország), Durbanben (Dél-Afrika), Helsinkiben, Kolozsvárt, Ljubljanában, Prágában és Szkopjében vettek részt nemzetközi konferenciákon.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

Tizenöt zenetörténeti és népzenei téma részesült OTKA támogatásban, többek között a magyar népzene új stílusa rendjének közreadása, a magyar népzene keleti kapcsolatainak vizsgálata, egy dunántúli falu jelen idejű zeneéletének kutatása, a gregorián ének 1526 utáni magyarországi történetének feltárása, processziós tételek zenei elemzése, középkori kódexek digitalizálása, Bartók Béla műveinek kritikai összkiadása, a 20. századi magyar zeneszerzés és zenekultúra vizsgálata, a magyar zeneszerzés 1953 és 1967 közötti korszakának kutatása. Új OTKA-témaként kezdődött a néptánc mint kulturális örökség vizsgálata és a népelemek írásos és orális hagyományozódásának kutatása. Ugyancsak az OTKA támogatta a *Száz magyar katonadal*, illetve a *Bektasi rend zsoldárai és népdalai* című kiadványok megjelenésének előkészítését. Az OTKA által támogatott témák változatossága és a támogatásoknak a humán tudományok terén jelentősnek mondható összege jól kifejezi az intézet kutatási területeinek sokoldalúságát, illetve ennek a tudományos közösség általi elismerését.

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium a Haydn-évforduló kapcsán támogatta a *Joseph Haydn és Magyarország* kiállítás és a *Haydn 2009: A Bicentenary Conference* megrendezését. A korábbi évekhez képest csökkentett mértékű támogatást kapott a Dohnányi-kutatás.

A Nemzeti Kulturális Alap támogatta a *Pesovár Ernő emlékezete* című kötet előkészítését, a *Joseph Haydn és Magyarország* kiállításához kapcsolódó múzeumpedagógiai programot, a *Cantus Planus* munkacsoport dobogókői konferenciáját.

Az EU 7. kutatási keretprogramja keretében 2009-ben indult pályázat az Europa Connecta European Digital Library szervezetébe kapcsolja be a Népzenei Archívumot.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

Önálló kötetek

1. Kiss G: Ordinarius-Gesänge in Mitteleuropa – Repertoire-Übersicht und Melodienkatalog. Monumenta Monodica Medii Aevi Subsidia VI. Bärenreiter Kassel–Basel, 277 (2009)
2. Sipos J: Azerbajdzsáni népdalok. Európai Folklór Központ, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 605 (2009)
3. Dolinszky M (közr. és bev.): Bánk bán. Erkel Ferenc: Operák 3: 1–3. Rózsavölgyi és Társa, Budapest, LVIII + 276 + 276 + 292 (2009)

Tanulmányok folyóiratban vagy kötetben

1. Bereczky J: Nový štýl maďarskej ľudovej hudby (Prehľad historického vývoja). Slovenská Hudba 34: 14–62 (2008 [2009])
2. Bozó P: »Mehr Malerei als Ausdruck der Empfindung« – Széljegyzetek Liszt Beethoven-recepciójához. Magyar Zene 47: 261–282 (2009)
3. Domokos M: Dallam–szöveg összefüggések gyimesi keservesekben. In: Folklór és zene. (Ed. Szemerényi Á.), Akadémiai Kiadó, Budapest, 44–74 (2009)
4. Fügedi J: A magyar néptánc bokázóinak rendszere. Tánc tudományi Közlemények 1: 30–47 (2009)
5. Kovalcsik K: A nótában benne van az igazság. In: Folklór és zene. (Ed. Szemerényi Á.), Akadémiai Kiadó, Budapest, 312–323 (2009)
6. Richter P: La collection complète des chansons populaires hongroises de Béla Bartók. In: Mémoire vive. Hommages à Constantin Brăiloiu (Ed. L. Aubert), Musée d'ethnographie de Genève, Genève, 227–240 (2009)
7. Vikárius L: A »Bartók«-pizzicatóról, egy különös akkordról és A csodálatos mandarin kéziratáról. Muzsika 52/8: 8–11, 52/9: 31–35 (2009)

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

Az intézet neve: MTA Zenetudományi Intézet

Átlaglétszám ¹ :	68	Ebből kutató ² :	37
PhD, kandidátus: 24	MTA doktora: 2	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			1
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			7
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			166
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			101
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	15	idegen nyelven:	4
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	2
tanulmánykötetben	magyarul: 36	idegen nyelven:	19
recenzió, kritika	magyarul: 7	idegen nyelven:	1
összes hivatkozás száma ⁷ : 176		összes hiv. száma önidézetek nélkül:	142
kapott recenzió, kritika:			3
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 1	idegen nyelven:	3
könyvfejezet	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 4	idegen nyelven:	2
sorozatszerkesztés	magyarul: 1	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 65	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 1	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	38	hazain:	72
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	14	hazai:	77
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	0	hazai:	8
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			14
TDK munkát készítő hallgatók száma: 0	Diplomamunkát (BSc):		0
Diplomamunkát (MSc): 19	PhD-t:		22
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			2040
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		235,12 MFt	
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 3	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	99,07 MFt	
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		75,21 MFt	
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		10,173 MFt	
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		2,76 MFt	
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		12,25 MFt	
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		10,93 MFt	

TÁRSADALOMTUDOMÁNYI
TÁMOGATOTT KUTATÓCSOPORTOK

BCE DEMOGRÁFIAI KUTATÓCSOPORT

Moksony Ferenc, az MTA doktora
1093 Budapest, Közraktár u. 4-6.
Telefon: 482-7333, Fax: 482-7348
e-mail: ferenc.moksony@uni-corvinus.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

- A rendszerváltozás hatásának vizsgálata az életkilátásokra
- A Halandósági Atlasz készítése
- A kontextuális elemzés demográfiai alkalmazása – módszertani fejlesztés
- Demográfiai különbségek vizsgálata a hátrányos helyzetű kistérségekben
- Strukturális és kulturális tényezők szerepének vizsgálata a termékenységekben
- Nemzetközi migráció és a társadalmi struktúra kapcsolatának vizsgálata

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

A rendszerváltozás hatásának vizsgálata az életkilátásokra

Folytatódott a rendszerváltozás óta eltelt két évtized halálozási viszonyainak és az életkilátások alakulásának *nemzetközi kontextusban történő oksági vizsgálata*. A születéskor várható élettartamnak öt kelet-közép-európai ország viszonylatában történő vizsgálatával az életkilátások alakulásában a hasonló társadalmi-gazdasági viszonyok által meghatározott *egyezések* voltak megállapíthatók. Ez azt jelenti, hogy a hazánk esetében leírt változások és azok periodizációja Bulgáriában, Csehországban, Lengyelországban és Romániában is megfigyelhető. Nem magyar sajátosságról, de *általános érvényű* jelenségről van szó. 1993 és 2008 között a férfiak életkilátásai 5,3, a nőké 4,0 évvel javultak. A férfiak halálozási valószínűsége 30 és 60 év között 9,4 százalékkal 22,5 százalékra csökkent. A kedvező változás hátterében a következő tényezők voltak azonosíthatók: a) Az egészséggel kapcsolatos életfelfogás és életmód fokozatos változása, nagyobb részt a társadalom felső- és középrétegében. b) Az egészségügyi ellátás hatékonyságának javulása. Az elkerülhető halálozások csökkenése 40 százalékkal járult hozzá az összhálaózás csökkenéséhez. c) Magyarországon az utóbbi másfél évtizedben *permanens kardiovaszkuláris forradalom* van. A mortalitásban tapasztalható javulás mintegy 55 százaléka ennek eredménye. A heveny szívizominfarktus halálozások a férfiaknál 9027-ről 4341-re, a nőknél 5964-ről 3437-re csökkentek 1993 és 2008 között. A halálozások gyakorisága mind a férfiaknál, mind a nőknél 57 százalékkal csökkent. A többi fontos haláloki főcsoportban a halálozások arányainak javulásában nem történt áttörés.

Az alap kutatás jellegű vizsgálatban a csoport részéről egy munkatárs vett részt. Az eredmények felhasználhatók az életkilátások és az életminőség javítását célzó kormányzati intézkedések előkészítésében.

Halandósági Atlasz

2009-ben folytatódta a Halandósági Atlasz összeállításának korábban megkezdett munkálatai. Az ország, a régiók és a megyék adatai mind nem, életkor és halálokok szerint elkészültek. A kiemelt városok, a kistérségek és Budapest kerületeinek kartogramjainak és diagramjainak összeállítása 2010-ben fejeződik be.

A munkálatokban a csoportból két munkatárs vett részt. A projekt eredményei segíthetik az életminőség javítását szolgáló kormányzati döntések előkészítését.

A kontextuális elemzés demográfiai alkalmazása

A Budapesti Corvinus Egyetemen oktatott „Kutatástervezés” c. tárgy tematikájának részeként kidolgozásra került egy, a kontextuális elemzés demográfiai alkalmazásával foglalkozó módszertani tananyag. Ennek középpontjában kontextuális hatásnak és az összetételhatásnak a fogalmi, illetve empirikus megkülönböztetése, ehhez kapcsolódóan pedig a szociológiai és a demográfiai magyarázat általános logikájának az összehasonlítása áll. A tananyag megkülönböztetett figyelmet szentel a kontextuális hatás demográfiai előrejelzésekre gyakorolt hatásának is, bemutatva azt, miként vezethet az ilyen fajta kontextuális hatás a tiszta összetételhatáson alapuló hagyományos előrejelzések kudarcához.

A projekten a kutatócsoport részéről 2 fő dolgozik. A munka alap kutatás jellegű módszertani fejlesztés, így az eredményekből közvetlen haszon nem várható.

Demográfiai különbségek a hátrányos helyzetű kistérségekben

2009-ben folytatódott a kistérségi szintű demográfiai adatok gyűjtése és feldolgozása. Az eredményekből megállapítható, hogy a gazdasági-infrastrukturális fejlettségbeli különbségek területi szinten kimutatható módon eltérő demográfiai mintákkal kapcsolódnak össze. A leghátrányosabb helyzetű kistérségek több demográfiai mutatójának értéke többé-kevésbé elkülönül a többi csoporttól ill. az országos átlagtól. Ezt a közel felerészben aprófalvas településekből álló csoportot a korai gyermekvállalás és a viszonylag magas gyermekszám, a magas halandóság, a negatív vándorlási különbözet, az alacsony iskolázottság valamint a cigány nemzetiségűek kiemelkedően magas aránya jellemzi. Kiemelendő a csecsemőhalandóság magas értéke is, amely a budapestinek több mint másfélszerese.

A projektben a kutatócsoport két munkatársa vett részt. Az alap kutatás jellegű vizsgálat eredményei felhasználhatók a területi egyenlőtlenségek kiegyenlítését célzó intézkedések előkészítésénél.

Strukturális és kulturális tényezők szerepe a termékenységben

A hátrányos helyzetű kistérségek demográfiai jellemzőit vizsgáló projekt 2009-ben kiegészült egy empirikus adatfelvétellel, amely Baranya megyei falvak érettségivel nem rendelkező női népességének körében készült. A kutatás a 2007. évi Borsod megyei hasonló felvétel megismétlése volt a dél-magyarországi térségre annak vizsgálatára, hogy az alacsony iskolázottság és a munkanélküliség milyen feltételek mellett jár együtt a magas gyermekszámmal. Az összehasonlító vizsgálat első eredményei árnyalják a kistérségi adatokból kapott eredményeket, és rámutatnak arra, hogy a halmozottan hátrányos helyzetű térségek demográfiai magatartásában lényeges eltérések tapasztalhatók, amelyek nem magyarázhatók pusztán a lakosság eltérő strukturális összetételével. A baranyai falvakban a hasonló iskolázottságú és munkaerőpiaci helyzetű nőkre etnikai hovatartozástól függetlenül kisebb gyermekszám jellemző, mint a borsod megyeiekre. Ugyanakkor az eredmények megerősítik a korábbi borsodi vizsgálat eredményeit, mely szerint a roma etnikumhoz tartozás hasonló strukturális feltételek mellett is magasabb gyermekszámot valószínűsít.

A projekt alap kutatás, azonban egyes eredményei a szociálpolitika számára is relevanciával bírnak. A munkában a kutatócsoport részéről egy munkatárs vett részt.

Nemzetközi migráció és a társadalmi struktúra kapcsolata

Az ebben az évben induló kutatás arra keresi a választ, hogy a nemzetközi migráció milyen hatással van az anyaországban maradtak helyi társadalomszerveződésére. A vizsgálat három moldvai csángó településen folyik kvantitatív és kvalitatív módszerek együttes alkalmazásával. Az első eredmények azt mutatják, hogy a nemzetközi migráció révén létrejövő diaszpóra aktív szerepet játszik az anyaországbeli helyi elit újjáalakulásában. A kutatásból PhD. disszertáció készül, amelynek befejezése 2011-re várható.

A projekt – amelyen a kutatócsoportból 1 fő dolgozik – alapkutatás, az eredményekből közvetlen haszon nem várható.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

A kutatócsoport tagjai a Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Intézetében aktív oktatási tevékenységet folytatnak. A 2009. évben a csoport minden tagja bekapcsolódott az alap- és felsőfokú graduális képzésbe, ahol az év során összesen 20 kurzust oktattak. A kutatócsoport egyik tagja előadások tartásával és témavezetéssel vesz részt a hazai, valamint a trentoi egyetemmel közös nemzetközi PhD képzésben.

A csoport tagjai különböző tudományos szervezetekben, szakmai egyesületekben töltenek be tisztségeket. Az MTA Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya Demográfiai Bizottságában három, Szociológiai Bizottságában egy, az MTA Orvosi Tudományok Osztálya Demográfiai Munkabizottságában egy, az OTKA Társadalomtudományi Kollégium munkájában a tavalyi évben két munkatárs vett részt.

A csoport szakmai jelenlétét erősíti a tagok részvétele az Archives for Suicide Research, a Statisztikai Szemle, a Szociológiai Szemle és a Demográfia c. szakfolyóiratok szerkesztőbizottságának munkájában.

A csoport a nemzetközi tudományos tisztségek és tagságok révén kiterjedt nemzetközi kapcsolatokkal rendelkezik (European Public Health Association (EUPHA) Tudományos Bizottsága, EAPS, IUSSP, ESA, International Academy of Suicide Research), valamint az egyik munkatárs PhD. disszertációját az Universitat Autònoma de Barcelona Antropológia Tanszéke oktatójának tutorálása mellett készíti.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

A kutatócsoport tagjai 2009-ben egy korábban elnyert és további egy újonnan induló OTKA kutatásban voltak témavezetők.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. Józan P: Halálozási viszonyok és életkilátások a 21. század kezdetén a világ, Európa és Magyarország népességében, Magyar Tudomány (2009). 10., pp.:1231-1244.
2. Józan P: A természetes demográfiai folyamatok főbb jellegzetességei, Népegészségügy; (2009). No 4.; pp: 248-255.
3. Józan P - Gyárfás Iván: A kardiovaszkuláris betegségek epidemiológiája; pp.:3-17; in Préda I., Czuriga I.; Édes I.; Merkely B. (szerk): Kardiológiai Alapok és irányelvek. Medicin

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

A kutatócsoport neve: MTA-BCE Demográfiai Kutatócsoport

Átlaglétszám ¹ :	3	Ebből kutató ² :	3
PhD, kandidátus: 1	MTA doktora: 1	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			1
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			1
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			5
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			5
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	4	idegen nyelven:	0
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötetben	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
recenzió, kritika	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ : 0	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		0
kapott recenzió, kritika:			0
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
könyvfejezet	magyarul: 1	idegen nyelven:	0
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
sorozatszerkesztés	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 0	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	2	hazain:	10
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	2	hazai:	6
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	1	hazai:	3
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			3
TDK munkát készítő hallgatók száma: 0	Diplomamunkát(BSc):		0
Diplomamunkát(MSc): 11	PhD-t:		0
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			308
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :			9,7 MFt
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 0	Teljes saját bevétel ¹⁶ :		4 MFt
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			4 MFt
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:			0 MFt

BME KOGNITÍV TUDOMÁNYI KUTATÓCSOPORT

Kovács Ilona, az MTA doktora

1111 Budapest, Stoczek u. 2.

Telefon: 463-1053, Fax: 463-1072

e-mail: ikovacs@cogsci.bme.hu, honlap: www.cogsci.bme.hu/kutcsop.php

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

A kutatócsoport munkaterve a 2009-es évben a 2007-2008-as évek meglehetősen széles skálán mozgó kutatásaitól eltérően, elsősorban a kutatócsoport vezetőjének témájára összpontosított. Ennek egyik oka az, hogy az emberi készségtanulás zavarainak meghatározó tényezőit vizsgáló kutatások mostanra jutottak el abba a fázisba, amikor koncentrált, minden erőforrást mozgósító tevékenységre van szükség, aminek eredményeképpen ezt a kutatást két éven belül konkluzív és nemzetközi visszhangot kiváltó eredményekkel fogják tudni zárni. A témák körének szűkítését továbbá személyi változások is indokolták: több meghatározó kutatócsoport munkatárs átkerült a BME Kognitív Tudományi Tanszékére, valamint néhány közreműködő kutatóval megszűnt a munkakapcsolatuk.

A 2009-es év fő kutatási témája:

Az emberi készségtanulás zavarainak meghatározó tényezői, ezen belül:

- A vizuális perceptuális tanulás fejlődési-tanulási görbéjének felállítása, és a rendellenesen fejlődő egyének tanulási görbéjének illesztése. Az illesztés nyomán egyénre vonatkozó predikciók felállítása a strukturális illetve funkcionális elváltozásokra vonatkozóan.
- A finom-motoros koordinációs készség fejlődési-tanulási görbéjének felállítása, és a rendellenesen fejlődő egyének tanulási görbéjének illesztése. Az illesztés nyomán egyénre vonatkozó predikciók felállítása a strukturális illetve funkcionális elváltozásokra vonatkozóan.
- Az alvás mikromintázatának elemzése alváslaboratóriumban mért adatok alapján, Williams szindrómás és kontroll személyek esetén. A Williams szindrómára vonatkozó alvásprofil felállítása. Az egyéni sérült adatok összefüggése a vizuális és motoros tanulási görbékkel. A vizuális illetve motoros tanulás szempontjából fontos alvási tényezők azonosítása.
- Perceptuális integrációs és tanulási képességek feltárása skizofréniában.
- A vizuális kéreg ingervezérelt érési folyamatának feltárása koraszülött populáción.
- A humán perceptuális integrációs képesség modellezése.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

A procedurális tanulás pszichofizikai és elektrofiziológiai vizsgálata normális és rendellenes agyi fejlődés esetén.

Tipikusan fejlődő gyerekek és fiatalok körében, valamint a genetikai alapú fejlődési rendellenességgel élők (Williams szindróma, Down szindróma) körében vizsgálták a procedurális tanulásra való képességet. Alacsony szintű vizuális tanulási képességeket, valamint egyszerű mozgástanulási képességeket vizsgáltak, ezzel az elsődleges látókéreg (V1) és az elsődleges motoros kéreg (M1) plaszticitásának fejlődési-tanulási profiljait állították fel. A tipikusan fejlődő egyének fejlődési-tanulási profiljaihoz egyénileg illesztve a rendellenesen fejlődők eredményeit, predikciókat tettek arra vonatkozólag, hogy a tanulási zavarok

hátterében (1) agykérgi strukturális probléma, (2) alvászavar, vagy (3) mindkettő állhat. Ezt követően alváslaboratóriumi polyszomnográfias, valamint ambuláns polyszomnográfias eljárással végezték el a WS alanyok, valamint illesztett kontroll személyek alvásának feltárását. Az eredmények nem egyszerűen általános pervazív tanulási zavarokra, s ezek hátterében álló súlyos alvászavarokra utalnak, hanem ennél sokkal árnyaltabban, egyénileg definiálható tanulási illetve alvási problémákra mutatnak rá. Eredményeik arra engednek következtetni, hogy nem annyira a funkcionális keretek fenomenológiailag megragadható aspektusai (alvással töltött idő, alvás minősége), mint inkább e kereteken belül kibontakozó neurális hálózati sajátosságok hozhatóak összefüggésbe a fejlődéssel és plaszticitással. A tanulás és fejlődés meghatározó agyi mechanizmusainak feltárása felveti a lehetőséget a fejlődési zavarokkal küzdő egyének esetén az eredményes beavatkozásra.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

Hazai kapcsolatok: A csoport részt vesz a *BME GTK Pszichológiai Doktori Iskola (Kognitív Tudomány Témakörében)*, *Mérnök- Technika- és Tudománytörténet Doktori Iskola (BME)*, és az új *Pszichológia*, valamint *Kognitív tanulmányok mesterszakok* (2009-es indulás) szemléleti formálásában, vezetésében és működtetésében. A csoport tagjai jelentős feladatokat látnak el továbbá *PPKE Pszichológiai Intézet BA* képzésben, a *BME GTK alapképzéseiben*, és *Kommunikáció BA* szak képzésében, illetve a *Semmelweis Egyetem (SE) Általános Orvostudományi Karának (ÁOK) Orvosi pszichológia* képzésében. Utóbbi intézmény *Magatartástudományi Intézetében* TDK és szakdolgozatok témavezetése, illetve a *SE 4. számú (Mentális Egészségtudományok) Doktori Iskolájában* szintén témavezetői/konzulensi feladatok ellátására is kiterjednek a kapcsolataink, alvás és álmok kutatási kérdésekben klinikai és kontrollmintákra vonatkozóan.

A Pécsi Egyetemen Dr. Jandó Gáborral együttműködésben vizsgáljuk a korai perceptuális fejlődést. Adataink meggyőző bizonyítékot szolgáltatnak a humán elsődleges látókéreg kizárólagosan input-vezérelt kora-csecsemőkori fejlődésére. Jelfeldolgozással és EEG-elemzéssel kapcsolatos kutatásaink során együtt dolgozunk a *PPKE Információs Technológiai Karával (ITK)* is.

Nemzetközi kapcsolatok: A kutatócsoport tagjai konzorciumi partnerként részt vesznek az EC támogatást elnyert "*Middle European interdisciplinary Master Programme in Cognitive Science*"-ben. A részletes program kidolgozása, mely két éves mester szintű képzést fog biztosítani a résztvevő országok diákjainak, most van folyamatban.

Nemzetközi kapcsolatok és közös kutatások valósultak meg az elmúlt év folyamán a következő kutatókkal és intézményekkel együttműködésben: Prof. S.M. Silverstein (Director, Division of Schizophrenia Research UMDNJ-Robert Wood Johnson Medical School, USA), Prof. Sándor Pongor (International Centre for Genetic Engineering and Biotechnology Trieste, Italy), Professor A. Gorea (Univ. Paris Descartes, Paris), Service des Archives - Collège de France, Professor L. Albertazzi (Univ. Trento, Italy), valamint Dr. Miloslava Kozmová (Boston, MA, USA Harvard Medical School, Division of Sleep Medicine, Neurology Department, Chronobiology Research Unit, Beth Israel Deaconess Medical Center).

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

- TÁMOP-4.2.2-08/1/KMR-2008-0007 „Ember és informatikai rendszerek kapcsolatának új, etológiai modell alapú generációja”. Ez a pályázat új egyetemen belüli és kívüli kollaborációkra ad lehetőséget.
- OTKA NF 60806 „Procedurális tanulás normális és károsodott agyi fejlődés esetén vezető kutató: Kovács Ilona. A pályázat utolsó évében a procedurális tanulásra vonatkozó adatok összefoglaló elemzése, és az adatok publikációja történik.
- Prof S.M. Silverstein (Director, Division of Schizophrenia Research UMDNJ-Robert Wood Johnson Medical School, USA) kollégával a kontúr integrációs teszt klinikai alkalmazásának előkészítését követően, elkezdődött a teszt széleskörű kipróbálása az USA-ban, a „Cognitive Neuroscience Task Reliability & Clinical Applications Consortium” keretében, a National institute of health, NIH 1 R01 MH0844840-01 támogatásával.
- 2009 Grant Awards from the DreamScience Foundation: “Dreaming style and cognitive performance: sleep and emotional information processing from a neuropsychological and quantitative EEG perspective”; \$3,000 grant to the Hungarian research team of Róbert Bódizs, PhD, Peter Simor, MSc and Szilvia Csóka, MSc.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. Markó K, Kiss HJM, Mikó-Baráth E, Bártfai O, Török B, Kovács I: Contrast independence of dynamic random dot correlogram evoked VEP amplitude. Journal of Vision 9, 4, 1-10, (2009)
2. Silverstein SM, Bertin S, Essex B, Kovács I , Susmaras T, Little D: An fMRI Examination of Visual Integration in Schizophrenia, Journal of Integrative Neuroscience, 8, 2, 175-202, (2009)
3. Silverstein SM, Bertin S, Essex B, Kovács I, Susmaras T, Little D: Cortical activity during visual-perceptual binding in schizophrenia as revealed by fMRI, Schizophrenia Bulletin, 35, 172-172, (2009)
4. Gombos F, Gerván P , Bódizs R, Kovács I: Sleep architecture and EEG spectra in adolescents and young adults with Williams Syndrome, Learning and Perception,1., Suppl. 1., 20-20, (2009)
5. Bódizs R, Körmendi J, Rigó P, Lázár AS: The individual adjustment method of sleep spindle analysis: Methodological improvements and roots in the fingerprint paradigm. Journal of Neuroscience Methods, 178, 1, 205-213, (2009)
6. Bódizs R: Hullámok nyelvén: a szerotonin és az alvási oszcillációk. Neuropsychopharmacologica Hungarica, 11, 3, 191-199, (2009)

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

A kutatócsoport neve: MTA-BME Kognitív Tudományi Kutatócsoport

Átlaglétszám ¹ :	7	Ebből kutató ² :	5
PhD, kandidátus: 1	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			4
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			17
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			17
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	5	idegen nyelven:	0
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	12
tanulmánykötetben	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
recenzió, kritika	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ : 1234	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		1200
kapott recenzió, kritika:			0
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
könyvfejezet	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
sorozatszerkesztés	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 0	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	0	hazain:	7
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			5
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	1	hazai:	2
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	1	hazai:	4
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			5
TDK munkát készítő hallgatók száma: 0	Diplomamunkát(BSc):		0
Diplomamunkát(MSc): 0	PhD-t:		5
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktatók órák száma ¹³ :			16
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :			19,5 MFt
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 0	Teljes saját bevétel ¹⁶ :		7 MFt
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			6 MFt
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:			0 MFt

DE KLASSZIKUS MAGYAR IRODALMI TEXTOLÓGIAI MUNKACSOPORT

Debreczeni Attila, az MTA doktora
4010 Debrecen Egyetem tér 1.
Telefon/Fax: (52) 512-934,
e-mail: nori@puma.unideb.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

A kutatócsoport 2009-es feladatai a vállalásban szereplő szövegkiadások előrehaladására és befejezésére összpontosultak, de a Kazinczy-emlékév eseményeibe való bekapcsolódás, legfőképpen a Kazinczy-szövegkiadások megjelentetése, az országos konferencia szervezése ebben az évben egyértelműen elsőbbséget élvezett.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

A Kazinczy életműkiadás három kötete jelent meg az emlékévben, a 250. születésnapra, bemutatójukra az országos Kazinczy-konferencia keretében került sor. A három kötet (*Pályám emlékezete*, *Fordítások Bessenyeitől Pyrkerig*, *Külföldi játszószín*) mintegy háromezer oldal terjedelemben nyitotta meg a nyomtatott sorozatot. Ezek közül is kiemelkedik a *Pályám emlékezete* 1400 oldalas kötete, amely több száz lapnyi eddig kiadatlan kéziratos anyagot is tartalmaz. A genetikus kritika szemléletmódjának a jelen anyagra való adaptálásával e kötet teljesen új kiadástípust teremtett, s így tette olvashatóvá Kazinczy e művének alakulástörténetét. A másik két önéletírás, a *Fogságom naplója* és az *Erdélyi levelek* pályázati támogatás hiányában nem tudtak megjelenni, így ezek további alakuláson mentek keresztül. Az utóbbi, kiegészülve a többi útleírással, *Utazások* cím alatt jelenik majd meg (összevonva így két tervezett kötetet); a szükséges források, úgy tűnik, immár rendelkezésre fognak állni. Megjelent továbbá a *Pályám emlékezete* és a *Fogságom naplója* gondozott, jegyzetelt népszerű kiadása is a Kazinczy-emlékév kiadványai sorában. Közben a munkába vett további kötetek (*Szépliteratúra*, *Tanulmányok*) munkálatai is előrehaladtak, s a *Levelezés* két pótkötete közül az egyik (a *Hivatali levelezés*, amely nem szerepel a vállalások között), nagy lépésekkel halad a befejezés felé.

További, korábban elkészült kiadások megjelentetésére is ebben az évben kerülhetett csak sor (a megjelenés a pénzügyi források hiánya miatt akár évekkal elcsúszhat a befejezést követően), így napvilágot látott a *Ráday Gedeon és Földi János összes költeményeit* és a *Dayka Gábor összes műveit* tartalmazó kritikai kiadás, a *Csokonai énekelt költészete* című DVD, amely az első hangzó kritikai kiadás, ami megjelent Magyarországon, a *Pántzél Pál naplója* című forráskiadás pedig nyomdában van. Jelenleg két elkészült és lektorált kézirat van pályázati szakaszban, Berzsenyi Dániel *Prózaí írásainak* két kötete és a *Virág Benedek poétai munkái*.

Három, 2009-re tervezett kiadás átnyúlik a következő évre, a két folyóirat-kiadás és az episztolák. Az *Erdélyi Múzeum* 10 kötetének textológiai feldolgozása megtörtént. A szöveggkritikai jegyzetek készen vannak, a folyóirathoz kapcsolódó levelezésanyag összegyűjtése és feldolgozása befejeződött, a tárgyi jegyzeteknek mintegy fele, a keletkezéstörténet és kiadástörténet elsődleges szövege elkészült, a folyóirat

receptiótörténetére vonatkozó adatok feldolgozása folyik. A lektorálásra kész állapot júliusra várható. Az episztola-kötet esetében a kötetkoncepció kialakult, megtörtént a két kéziratot két kötet átírása (34+81 vers), ebből 81 vers betördelve, a jegyzetapparátus pedig 75%-os készültségi állapotban van. Májusra várható, hogy lektorhoz kerülhet az anyag. A *Mindenes Gyűjtemény* főszerzői készen állnak, a jegyzetelés nagy része elkészült, folyamatban van a jelentős mennyiségű idegen nyelvű anyag fordítása, valamint a bevezető tanulmányok készítése, a befejezés 2010-ben várható.

Gyulay Lajos naplói közül öt naplókötet hálózati kiadására (*Ó szerint Constantia, Egy századja!, Tandem, Hamuszín könyv*) és egy kötet papírkiadására (*Ó szerint Constantia*) került sor 2009-ben. Az *Endrődi Sándor írásai* című és a *Kalmár György művei* című elektronikus kiadások ha be nem is fejeződtek, de jelentősen előrehaladtak. Az előbbi befejezését személyes okok hátráltatták, az utóbbinál pedig a terv kibővülése, ugyanis jelentős mennyiségű kiadatlan levélmű került elő. A Kalmár-kiadás munkaverziója egyébként már működik a <http://xviii.iti.mta.hu/kgym/> címen.

Az Arany-mesegyűjtemény kiadásának a munkálatai ütemesen haladnak, a teljes meseanyag feltérképezésének és a kiadás koncepciójának kialakítását követően most a szövegek rögzítése és javítása van folyamatban. Az anyag feldolgozásáról nagy publikációk láttak napvilágot, valamint két doktori értekezés is elkészült a témában és a téma tágabb tárgykörében. A Batsányi-levelezés kiadásában az a jelentős előrehaladás, hogy a korábban felkutatott Horánszky-hagyaték elkészült fotókópiája alapján megtörtént az anyag feldolgozása, s így 257 levél szövegéhez sikerült hozzájutni, az akadémiai kéziratárban őrzött több száz levélszövegen túlmenően. A másolatok átírása folyamatban van, s ezek alapján lehetőség nyílik a bécsi levéltárban az eredetiek esetleges fellelérésére is. Az egyre nagyobbra terjeszkedő munkába két új kutató (két doktorandusz) is bekapcsolódott.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

A kutatócsoport maga is konzorciumi jellegű, a debreceni, budapesti és szegedi klasszikus magyar irodalmi kutatók intézményes együttműködésére épül. Ezen túlmenően az ország minden részéből bekapcsolódtak kutatók, így széles körű együttműködés valósul meg. A társműhelyek kooperációja közös konferenciákban és publikációkban is megnyilvánul, *A leleplezett mellszobor* című tanulmánykötet a Kazinczy-émlékév alkalmából, elsősorban a fiatal kutatónemzedék közreműködésével jött létre. A kutatóhely munkatársai bekapcsolódtak a jubileumi rendezvénysorozat eseményeibe is, konferenciákon tartottak előadásokat az ország számos pontján, kiállítás rendezésében vettek részt (PIM), az országos szervezőbizottság munkájában működtek közre.

A kutatócsoport számára az év legfontosabb eseménye a *Kazinczy Ferenc és kora* című országos konferencia volt, amely 2009. október 15–17. között került megrendezésre Debrecenben, a Kazinczy-émlékév hivatalos tudományos konferenciájaként. A társrendezők között volt a Debreceni Egyetemen kívül az MTA Irodalomtudományi Intézete és a Balassi Intézet. Több mint negyven előadás hangzott el, ezek lektorált változata jelenleg nyomdában van. A kísérő rendezvények között színházi előadás és kiállítás is volt. Az esemény egésze jelentős médiaérdeklődést váltott ki, több mint 70 beszámoló, híradás, interjú jelent meg a tárgyban az országos és helyi fórumokon.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

A kutatócsoport bázisát jelentő három egyetemi kutatóhely intézményesen és kutatói által több egyetemi pályázatban vesz részt (pl. OTKA), ezek egyben hivatalos keretet biztosítanak a kutatási együttműködéseknek is. A Kazinczy-konferenciát a Balassi Intézet támogatta.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

Szövegkiadások

1. Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete, kiad. Orbán László, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1364 (2009)
2. Kazinczy Ferenc: Prózafordítások Bessenyeitől Pyrkerig, kiad. Bodrogi Ferenc Máté, Borbély Szilárd, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 888 (2009)
3. Kazinczy Ferenc: Külföldi Játzósztín, kiad. Czibula Katalin, Demeter Júlia, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 408 (2009)
4. Csokonai Vitéz Mihály énekelt költészete, kiad. Hovánszki Mária, Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, elektronikus kritikai kiadás (2009)
5. Dayka Gábor összes művei, kiad. Balogh Piroska, Bódi Katalin, Szép Beáta, Tasi Réka, Universitas Kiadó, Budapest, 698 (2009)
6. Ráday Gedeon és Földi János összes versei, kiad. Borbély Szilárd, Universitas Kiadó, Budapest, 544 (2009)

Könyvek, tanulmányok

7. A leleplezett mellszobor. Nyomozások Kazinczy birtokán, szerk. Czifra Mariann, Gondolat Kiadó, Budapest, 254 (2009)
8. Debreczeni Attila: Tudós hazafiak és érzékeny emberek (Integráció és elkülönülés a XVIII. század végének magyar irodalmában), Universitas Kiadó, Budapest, 532 (2009)
9. Domokos Mariann–Gulyás Judit: Az Arany-család mesekéziratának és Arany László Eredeti népmesék című művének kritikai kiadásáról, Ethno-lore XXVI. (Az MTA Néprajzi Kutatóintézet Évkönyve.), szerk. Berta Péter, Budapest, 11–77 (2009)
10. Bodrogi Ferenc Máté: További derűs rajongók: Shaftesbury magyarországi hatásáról, Korunk, 2009/10, 87–93 (2009)
11. Szabó Ágnes: Az idillikus költői prózanyelv újrapozícionálása Kazinczynál, Tiszatáj, LXIII. évfolyam, 11. szám, 2009. november, 64–83 (2009)
12. Szilágyi Márton: Az érzékeny levélregény magyar variációja, Kazinczy Ferenc: Bácsmegey öszve-szedett levelei, Széphalom, 19. kötet, 21–26 (2009)

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

A kutatócsoport neve: MTA-DE Klasszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport

Átlaglétszám ¹ :	4	Ebből kutató ² :	4
PhD, kandidátus: 0	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			1
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			4
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			0
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			0
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	6	idegen nyelven:	0
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötetben	magyarul: 13	idegen nyelven:	0
recenzió, kritika	magyarul: 1	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ : 0	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		0
kapott recenzió, kritika:			3
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 2	idegen nyelven:	0
könyvfejezet	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 1	idegen nyelven:	0
sorozatszerkesztés	magyarul: 4	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 1	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	9	hazain:	10
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			2
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	0	hazai:	0
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	0	hazai:	0
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			11
TDK munkát készítő hallgatók száma: 3	Diplomamunkát(BSc):		5
Diplomamunkát(MSc): 0	PhD-t:		10
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktatók órák száma ¹³ :			0
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		19,60 MFt	
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 0	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	13,20 MFt	
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		13,20 MFt	
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		0 MFt	

DE NÉPRAJZI KUTATÓCSOPORT

Bartha Elek, az MTA doktora
4032 Debrecen, Egyetem tér 1.
Telefon: (52) 512-900/22249
e-mail: barthaelek@yahoo.com

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

A pályázati ciklus harmadik évében a kutatócsoport fő feladatákként az előző évi kutatás folytatását jelöltük meg. Ennek terhére vállalta a korábban megkezdett empirikus néprajzi vizsgálatok folytatását. A kutatásra jelölt terület a Kárpát-medence északkeleti régióját foglalja magába (a történeti Gömör, Abaúj, Zemplén, Szabolcs, Szatmár, Bereg, Ung, Ugocsa, Bihar vármegyéket), a jelenlegi országhatár mindkét (magyar, szlovák, ukrán, román) oldalán. A kutatás, céljának megfelelően, az előzetes szempontrendszer alapján kiválasztott településeken és az azokat magukba foglaló történeti-néprajzi kistájakon vizsgálta a nemzetiségi, vallási, illetve egyéb kulturális, társadalmi kritériumok alapján elkülönülő kisebbségek identitását, az egyes közösségek együttélési stratégiáit, a migrációs folyamatok társadalmi, vallási vetületeit és a társadalmi érintkezés kulturális sajátosságait. Emellett meghatározó volt a pályázati ciklus előző szakaszában összegyűjtött kutatási eredmények és empirikus adatok feldolgozása és közzététele (konferencia, illetve egyetemi előadások, poszterek, publikációk).

Tudományos könyvek, folyóiratok szerkesztése, kiadása.

A Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszéke 2009-ben ünnepelte fennállásának hatvanadik évfordulóját. Az MTA DE Néprajzi Kutatócsoport társszervezőként vett részt az esemény lebonyolításában, a tudományos konferencia és az ehhez kapcsolódó szakmai programok szervezésében (regionális kutatások bemutatása, kiállítás, néprajzi-antropológiai filmek vetítése).

A Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékének oktatói tevékenységébe a korábbi több évtizedes hagyományoknak megfelelően kapcsolódtak be a kutatócsoport munkatársai (előadások tartása, szemináriumok vezetése, terepmunka irányítása).

Jelentősegteljes feladat a Debreceni Egyetem néprajzi doktori programjában való közreműködés.

Új, tudományos, nemzetközi kapcsolatok kialakítása, kutatói együttműködés fenntartása külföldi kutatóintézetekkel.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

A kutatócsoport 2009. évi munkája során továbbra is előtérbe helyezte az empirikus terepmunkát a határ menti térségekben és az egyéni kutatások színterein egyaránt. Az előző két évhez hasonlóan tehát a helyszíni gyűjtőmunka, az empirikus adatok gyűjtése és a levéltári munka jelentette a kutatási tevékenység alapját, amivel a kutatócsoport tagjai

együttesen közel 150 munkanapot töltöttek. A kutatók egyrészt arra törekedtek, hogy feltárják a hagyományos paraszti műveltség máig fellelhető jelenségeit, másrészt, hogy megvizsgálják a kulturális elemek változását. A tudományos célkitűzések megvalósítása során a kutatócsoport tagjai a hazai és a határon túli magyarok etnikai, vallási és társadalmi viszonyaiban bekövetkező változásokat, a vallási migráció folyamatát vizsgálták. A terepkutatások elsősorban a szlovák, ukrán, román határ mentén található magyarlakta és vegyes lakosságú településekre (Szatmárnémeti és környéke, Kisdengeleg, Kaplony, Kálmánd, Csanálos, Vállaj-Mérk, Nagykároly, Gönc, Hejce, Vizsoly, Kassa és annak vonzáskörzetére), illetve a keleti és nyugati kereszténység Magyarországon keresztül húzódó kontaktzónájának néhány központibb településére (Máriapócs, Hajdúdorog, Újfehértó, Nagykállóra) koncentráltak.

A régióban folyó szakrális migráció legjelentősebb központja, vallásos zarándokhelye Máriapócs. A könnyező kegykép 2009. februárjában átkerült a hajdúdorogi székesegyházba, amely így közel 7 hónapon keresztül új ideiglenes zarándokhelyé vált 2009-ben. A jelenség kivételes lehetőséget biztosított a vallási migráció folyamatainak jelenkori vizsgálatához, miközben új elméleti és empirikus perspektívákat is nyitott a kutatócsoport vallási néprajzi vizsgálataira számára. A kialakult zarándokútvonal mentén két fő végzett terepkutatásokat.

Egyéni kutatások helyszíne volt Moldva, ahol két fő végzett terepmunkát. A vizsgálatok a vallási identitás, a nemi szerepek, a modernizáció és a migráció hatására kialakult társadalmi, kulturális változások témakörben folytak (Pusztinában, Lujzikalagorban, Bákóban).

Az empirikus terepkutatás mellett a kutatócsoport tagjai levéltári munkát is végeztek, amelynek célja az egyházi és civil intézmények levéltárainak anyagában néprajzi források feltárása volt. Ennek eredményeként, a múzeumi levéltárak, kutatóintézeti archívumok, parókiák, plébániák irattáraiból sikerült értékes történeti forrásanyagot gyűjteni. A feltárt források a folyamatos feldolgozás mellett a Debreceni Egyetem Néprajzi Intézetének Archívumában (DENIA) és a Gömör Archívumban (GA) kerültek beleltározásra.

A kutatócsoport 2 tagja vett részt a *Studia Folkloristica et Ethnographica* sorozat újabb, 53. kötetének az 1956-os forradalom etnográfiai vonatkozásait, valamint a néprajzi és történelmi összefüggéseket bemutató önálló tanulmánykötetnek – *1956 a néphagyományban* – a szerkesztésében. A mű az emlékezetkutatáshoz kapcsolódó elméleti írásokat, néprajzi esettanulmányokat, folklorisztikai, történelmi és tényfeltáró írásokat, valamint egyéb etnográfiai tematikájú tanulmányokat tartalmaz. A könyv különlegessége kettős. Egyrészt a szaktudományon belül a téma első átfogó tanulmánykötetként jelent meg, másrészt az írások 1956 történéseit a néprajzi megközelítésnek köszönhetően új aspektusból, árnyaltabb eseménysorként jelenítik meg, amely más diszciplínák kutatásaihoz is hasznos kiindulópontként szolgál. A kutatócsoport 5 tagjának tanulmánya is megjelent a kötetben.

A kutatócsoport tagjai hazai és nemzetközi szakfolyóiratok szerkesztésében is részt vesznek. A kutatócsoport vezetőjének szerkesztésében jelenik meg a magyarországi néprajztudomány vezető szakmai folyóirata, az *Ethnographia*. Továbbá, a kutatócsoport tagjai részt vesznek az *Ethnica* c. negyedévente megjelenő orgánium szerkesztésében, valamint a határon túli magyarság néprajzának újabb eredményeit bemutató *Néprajzi Látóhatár* c. folyóirat szerkesztésében, illetve internetes elérhetőségének kidolgozásában.

2009-ben ünnepelte a Debreceni Néprajzi Kutatócsoport és a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszéke fennállásának 60. évfordulóját. Ennek alkalmából a két intézmény közös konferenciát és a határon túli magyar néprajzi intézmények képviselőit is megszólító, nemzetközi szakmai találkozót rendezett. A tudományos szimpózium a *Tradíció és modernitás* címet viselte, amelyen a kutatócsoport tagjai közül 3 fő tartott tudományos előadást, további 2 fő készített tudományos posztert.

A kutatócsoport tagjai 2009-ben 24 hazai és nemzetközi konferencián tartottak előadást (Bonyhád, Budapest, Debrecen, Dobogókő, Putnok, valamint London, Turku, Vaasa (Finnország), Messina (Olaszország), Kolozsvár, Nagyvárad, Szatmárnémeti (Románia)).

A kutatócsoport tagjai az előzetes célkitűzéseknek megfelelően rendszeresen részt vesznek a Debreceni Egyetemen működő néprajz szakos képzésben. 2009-ben, a korábbiakhoz hasonlóan, szakszemináriumokat, előadásokat tartottak, terepkutatásokat szerveztek és vezettek. Számos szakdolgozatnak voltak témavezetői. Részt vettek a Debreceni Egyetem Történelmi és néprajzi doktori iskolának programjaiban is, amelynek eredményeként témavezetésükkel 2009-ben öt doktorjelölt szerzett PhD-fokozatot.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

A kutatócsoport a pályázati munkatervben vállalt feladatok, illetve célok teljesítése érdekében egyrészt tovább erősítette korábbi szakmai együttműködéseit, másrészt újabb munkakapcsolatokat alakított ki hazai és nemzetközi intézményekkel. Magyarországon a megyei múzeumokkal (Herman Ottó, Jósza András és Déry Múzeum), a Néprajzi Múzeummal, a Szabadtéri Néprajzi Múzeummal, a Sóstói Múzeumfaluvall, a Szatmári Múzeummal és más helyi múzeumokkal erősítette meg a szakmai kapcsolatokat és együttműködést.

A kutatók számos hazai és külföldi nemzetközi konferencián vettek részt és tartottak előadásokat (Magyarország, Anglia, Finnország, Olaszország, Románia).

2009 tavaszán a csoport 1 tagja ösztöndíjasként, közel egyhónapos tanulmányúton volt a freiburgi Johannes-Künzig-Intézetben. Útja során a korábban kialakított kapcsolatok ápolása mellett a kutatócsoport sváb etnikai kutatásaihoz végzett levéltári feltáró munkát az intézet archívumában.

2009 folyamán a kutatócsoport vezetője a finnországi Turkui Egyetem Összehasonlító Vallástudományi Tanszékén, a törökországi Ankarai Egyetem Folklór Tanszékén és a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Magyar Néprajz és Kulturális Antropológia Tanszékén tartott egyetemi előadásokat.

2009 őszén a kutatócsoport 1 tagja meghívott előadóként egyetemi előadás-sorozatot tartott a Kazak Állami Egyetemen Kazaksztánban. Ezzel új szakmai és kutatói együttműködést alakított ki a csoport számára.

Az MTA I. Osztálya tudomány ünnepi kiemelt rendezvényének (2009. november 9. Regionális néprajzi kutatások a Kárpát-medencében c. konferencia) társszervezője volt a kutatócsoport, amelyen két fő előadást is tartott.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

2009-ben a kutatócsoport munkatársai három OTKA-pályázatban vettek részt, amelyből kettő az év folyamán eredményesen lezárult (OTKA AT49349 és OTKA 62246). 2009 tavaszán a kutatócsoport vezetőjének új OTKA 78207 pályázata indult, amelynek a kutatócsoport tagjai is résztvevői.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

A kutatócsoport 2009. évi publikációs listája 38 tételből áll, amely pontos bibliográfiai adatokkal felsorolva a Tudományos Publikációs Adattárban található. A kutatócsoport ezek közül a következőket tartja a legfontosabbnak:

1 szerkesztet monográfia, 1. önálló kötet:

1. 1956 a néphagyományban. *Studia Folkloristica et Ethnographica*, 53. Debrecen, (2009)

2. Dugonics András példabeszédei. Magyar Néprajzi Könyvtár. Debrecen, 610 p. (2009)

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

A kutatócsoport neve: MTA-DE Néprajzi Kutatócsoport

Átlaglétszám ¹ :	7	Ebből kutató ² :	7
PhD, kandidátus: 1	MTA doktora: 2	levelező tag: 1	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			3
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			33
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			31
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	8	idegen nyelven:	0
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötetben	magyarul: 18	idegen nyelven:	2
recenzió, kritika	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ : 45	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		34
kapott recenzió, kritika:			0
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 1	idegen nyelven:	0
könyvfejezet	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 1	idegen nyelven:	0
sorozatszerkesztés	magyarul: 5	idegen nyelven:	1
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 2	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 0	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	13	hazain:	11
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			2
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	2	hazai:	2
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	2	hazai:	0
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			7
TDK munkát készítő hallgatók száma: 0	Diplomamunkát(BSc):		25
Diplomamunkát(MSc): 0	PhD-t:		5
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			52
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		13,4 MFt	
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 1	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	7,4 MFt	
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		7,4 MFt	
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		0 MFt	

DE PTE SZTE ELMÉLETI NYELVÉSZETI KUTATÓCSOPORT

Kertész András, az MTA rendes tagja

4010 Debrecen, Pf. 47.

Telefon: (52) 512-942, Fax: (52) 512-942

e-mail: andras.kertesz@t-online.hu; honlap: www.nyfk.unideb.hu/kutatocsoport

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

A 2009. év feladata az volt, hogy a kutatócsoport tesztelje a 2008. évben kidolgozott és publikált, a nyelvészeti adatok/evidencia problémájának egy lehetséges megoldásához vezető p-modellt. Ennek értelmében a kutatócsoport tagjai a nyelvészet különböző részterületeire vonatkozó esettanulmányok segítségével a következő kérdéseket vizsgálták:

- (a) Milyen adat- és evidenciatípusokat alkalmaznak a különböző nyelvészeti elméletek?
- (b) Alkalmas-e a p-modell a nyelvészet különböző területeiről származó elméletek adat- és evidenciakezelési technikáinak leírására és értékelésére?

A p-modell reflexív jellegének megfelelően a kutatócsoport másik célkitűzése az volt, hogy folyamatosan gondot fordítson a régebbi és az újabb esettanulmányokból levonható tanulságok alapján a p-modell továbbfejlesztésére.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

Az említett feladatokat a kutatócsoport egymással párhuzamosan, az alábbi módon hajtotta végre:

- (a) 2009 májusában a kutatócsoport nemzetközi konferenciát rendezett *Das Datenproblem in der Kognitiven Linguistik* címmel a Debreceni Egyetemen. Mivel a kutatócsoport a p-modell alkalmazásával az elmúlt két évben számos, a kognitív nyelvészet különböző elméleteivel foglalkozó esettanulmányt dolgozott ki, a konferencia lehetőséget adott ezen eredmények kritikai konfrontációjára a kognitív nyelvészet európai élvonalába tartozó szakemberek saját kutatási eredményeivel. A konferencia anyagából egy nemzetközi kiadónál megjelenő tanulmánykötet készül. A kötet szerkesztése 2009-ben lezárult, megjelenése azonban a kiadói és nyomdai átfutás miatt csak később várható.
- (b) A kutatócsoport tagjai számos esettanulmányban dolgozták fel az adat- és evidenciaproblematika különböző, a saját kutatási területük szempontjából releváns részproblémáit. Az esettanulmányok átfogják a kognitív és a formális szemantika, a pragmatika, a szintaxis és a nyelvtörténeti kutatások adatkezelési technikáinak számos aspektusát.
- (c) Elkészült a p-modellt bemutató, 2008-ban magyarul megjelent monográfia angol nyelvű, átdolgozott verziója. A kézirat nyelvi lektorálása és benyújtása egy nemzetközi kiadóhoz megtörtént, azonban a könyv megjelenésére értelemszerűen később kerül sor.
- (d) A p-modellt több cikk is kiterjesztette két, a nyelvészeti elméletalkotás szempontjából rendkívül jelentős probléma vizsgálatára: az inkonzisztencia parakonzisztens logika segítségével történő kezelésére, valamint a körben forgó érvelés fogalmának tisztázására. E problémák megoldása nem csupán tárgytudományos szempontból bír jelentőséggel, hanem tudományelméleti szempontból is, mivel mindeddig nem állt rendelkezésre olyan metaelméleti modell, amely kielégítő módon tudta volna kezelni őket.

- (e) A kutatócsoport 2009 októberére workshopot tervezett, melynek célja egy közös, egységes felépítésű és szisztematikus kötet előkészítése. A kötet egy, a p-modellt röviden bemutató „target article” köré csoportosított esettanulmányok segítségével kívánja összegezni és bemutatni az eddigi eredményeket. A target article és a tanulmányok többsége elkészült, azokat a kutatócsoport tagjai megkapták, tanulmányozzák, és megkezdődött kommentálásuk is. A workshopot azonban a közreműködő kutatók egyéb irányú kötelezettségei miatt 2010-re halasztotta a kutatócsoport.
- (f) A kutatás eddigi eredményeit összegző, *New Approaches to Linguistic Evidence* c. kötet – mely 2008-ban jelent meg – 2009-ben megkapta a Debreceni Egyetem Tudományegyetemi Karok Tanácsának „Az Év Tudományos Publikációja Aranyérem” kitüntetését.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

A kutatócsoport tagjai több hazai és nemzetközi konferenciát is szerveztek:

- 2009. május 30-án került sor a *Das Datenproblem in der Kognitiven Linguistik* c. konferenciára a Debreceni Egyetemen a kutatócsoport vezetőjének szervezésében, melynek több rangos német kognitív nyelvész is előadója volt.
- A kutatócsoport egyik közreműködő kutatója szervezője volt a ICSH-9 (*International Conference on the Structure of Hungarian*) konferenciának (Debrecen, 2009. augusztus 30 – szeptember 1).
- A kutatócsoport egyik közreműködő kutatója társszervezésében került sor a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából szervezett, Kutatócsoportjaink c. konferenciára 2009. november 11-én a Szegedi Tudományegyetemen, melyen a kutatócsoport szegedi tagjai ismertették a jelen kutatás eddigi eredményeit.

A kutatócsoport tagjai számos hazai és nemzetközi konferencián is részt vettek.

A kutatócsoport tagjai folyamatos és rendkívül gyümölcsöző szakmai eszmecserét folytattak a University of Wisconsin-Milwaukee egyik munkatársával az inkonzisztencia lehetséges feloldási módjairól a nyelvészetben, valamint a Tübingeni Egyetem, a Jenai Egyetem és a Genti Egyetem kutatóival a nyelvészeti evidencia problémaköréről.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

A téma alapkutatás-jellegének megfelelően a munkatársak fő pályázati forrása az OTKA:

- A kutatócsoport vezetőjének témavezetésével folytatódott az *Adatszerkezet a kognitív szemantikában* c., OTKA NI 68436 sz. tudományos iskola-pályázat.
- Szintén a kutatócsoport vezetője a témavezetője a K 77823 sz., *Az inkonzisztencia problémája az elméleti nyelvészetben* c. OTKA-kutatásnak, melynek futamideje 2009. szept. 1-jével kezdődött.
- A kutatócsoport egyik munkatársának irányítása alatt lezárult a *Cseremis etimológiai adatbázis* c., T 048805 nyilvántartási számú OTKA-kutatás.
- Ugyanezen munkatárs vezetésével sikeresen folyik a *Paradigmaváltás az orosz nyelvészeti kutatásokban* c., K 68568 sz. OTKA-kutatás.
- A kutatócsoport egy másik munkatársának témavezetésével folytatódott a K 72983 sz., *A magyar nyelv lexikai-funkcionális megközelítése* c. OTKA-kutatás.
- A kutatócsoport egyik főállású alkalmazottjának részvételével folytatódott *Az ige történeti morfoszintaxisa az iberoromán nyelvekben* c., K 72778 sz. OTKA-projekt.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. Agyagási K: A jövevényszó mint nyelvtörténeti adat, *Argumentum* 5, 80–92 (2009)
2. Kertész A, Rákosi Cs: Cyclic vs. Circular Argumentation in the Conceptual Metaphor Theory, *Cognitive Linguistics* 20, 703–732 (2009)
3. Kertész A, Rákosi Cs: On the Metascientific Representation of Inconsistency in Linguistic Theories In: *Meta-representation, Self-organization and Art* (Ed. van Heusden B, Wildgen W), Peter Lang, Frankfurt am Main, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien, 233–264 (2009)
4. Kertész A, Rákosi Cs: On current approaches to linguistic data and evidence, *Sprachtheorie und germanistische Linguistik* 19(2), 127–172 (2009)
5. Komlósi LI: Notes on the meaning properties of variable-sized lexical units: Image schemas, contextual prompting and lexical-collocational constraints on meaning extension In: *Cognitive Approaches to English: Fundamental, Methodological, Interdisciplinary and Applied Aspects* (Ed. Brdar M, Omazić M, Takač VP), Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne, 223–251 (2009)
6. Komlósi LI: The choice of context yielding the joys of cortex: Relevance and pragmatic enrichment for the lexicon, *Topics in Linguistics* 3(1), 39–47 (2009)
7. Laczkó T: On the -Ás Suffix: Word Formation in the Syntax?, *Acta Linguistica Hungarica* 56(1), 23–114 (2009)
8. Laczkó T: Relational Nouns and Argument Structure: Evidence from Hungarian. In: *Proceedings of the LFG '09 Conference* (Ed. Butt M, King TH), Trinity College, Cambridge, 399–419 (2009)
9. Maleczki M, Németh TE (ed.): *A mai magyar nyelv leírásának újabb módszerei 7. Modellek, elméletek és elvek érvényessége nyelvi adatok tükrében*, SZTE Általános Nyelvészeti Tanszék, Szeged, 226 (2009)
10. Maleczki M, Németh TE: Modellek, elméletek és elvek érvényessége nyelvi adatok tükrében. Bevezetés. In: *A mai magyar nyelv leírásának újabb módszerei 7. Modellek, elméletek és elvek érvényessége nyelvi adatok tükrében* (Ed. Maleczki M, Németh TE), SZTE Általános Nyelvészeti Tanszék, Szeged, 9–18 (2009)
11. Nagy CK: Pragmatic and cognitive aspects of the research into grammaticalization, *Argumentum* 5: 110–127 (2009)
12. Németh TE, Bibok K: A grammatika és a pragmatika interakciója az implicit argumentumok, az implicit predikátumok és az együttes kompozíció vizsgálatában In: *A mai magyar nyelv leírásának újabb módszerei 7. Modellek, elméletek és elvek érvényessége nyelvi adatok tükrében* (Ed. Maleczki M, Németh TE), SZTE Általános Nyelvészeti Tanszék, Szeged, 197–226 (2009)

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

A kutatócsoport neve: MTA-DE-PTE-SZTE Elméleti Nyelvészeti Kutatócsoport

Átlaglétszám ¹ :	3	Ebből kutató ² :	3
PhD, kandidátus: 2	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			1
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			18
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			18
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	3	idegen nyelven:	2
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	3
tanulmánykötetben	magyarul: 4	idegen nyelven:	5
recenzió, kritika	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ : 0	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		0
kapott recenzió, kritika:			0
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
könyvfejezet	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 1	idegen nyelven:	0
sorozatszerkesztés	magyarul: 1	idegen nyelven:	2
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 0	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	9	hazain:	13
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	0	hazai:	14
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	9	hazai:	0
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			12
TDK munkát készítő hallgatók száma: 6	Diplomamunkát(BSc):		14
Diplomamunkát(MSc): 30	PhD-t:		14
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktatót órák száma ¹³ :			220
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		9,70 MFt	
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 0	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	12 MFt	
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		12 MFt	
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		0 MFt	

ELTE ATELIER, EURÓPAI HISTORIOGRÁFIA ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYOK KUTATÓCSOPORT

Vezető: Gergely András, az MTA doktora
1088 Budapest, Múzeum krt. 6–8. I. em. 131.
Telefon/Fax: 485-5208

e-mail: jklement@ludens.elte.hu; honlap: www.atelier-centre.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

A kutatócsoport 2009. évi feladataiban is az eredetileg kitűzött négy területre összpontosított: oktatás, kutatás, publikációk, tudományszervezés.

Az oktatási feladat részeként a kutatócsoport tagjai szemináriumok és előadások tartásával vettek részt az ELTE BTK és PTE KTK graduális képzésében, valamint doktori képzéseiben (ELTE BTK Történettudományi Doktori Iskola, Atelier program és PTE KTK Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola). Folytatódott a doktori és graduális képzést támogató tankönyvkiadási munka. Az oktatási tevékenység részeként újabb hallgatók kaptak felkészítést francia ösztöndíjpályázat beadására MA-képzésre.

A kutatócsoport az első három év tudományos eredményeinek összefoglalása érdekében kétnapos konferenciát szervezett (2009. május 27–28.), ahol minden kutatócsoporti tag ismertette eredményeit. A tanácskozáson elhangzott beszámolók tanulmányokká bővítve önálló kötetben jelentek meg *Kötőerők. Az identitás történetének térbeli kerete* címmel 2009 végén. A kutatócsoport támogatásával és tagjai közreműködésével számos további kötet és tanulmány készült el 2009-ben. A kutatócsoport első három évéről készített beszámoló kedvező elbírálásának köszönhetően a munka 2011 végéig folytatható.

Az Atelier immár két évtizedes gyakorlatának megfelelően folytatódott a magyar–francia társadalomtudományi kapcsolatok szervezése: a pályakezdő társadalomtudományi szakemberek doktori képzésében újabb meghívott francia előadók vettek részt, s egyikük 2009 őszén a Francia Intézettel közös rendezvényen is előadott. Négy hazai és nemzetközi intézmény részvételével az Atelier koordinálásában nemzetközi MA-program elindítását célozta az Erasmus Mundus pályázat benyújtása. 2009-ben társadalomtudományi képzési terv nem került a támogatottak közé, így a nemzetközi konzorcium 2010-ben újra pályázik.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

A kutatócsoport első három éves munkájának eredményeit 2009 májusában kétnapos konferencia foglalta össze. Az előadások alapján készült tanulmányok kötetben is kiadásra kerültek. A tanulmánykötetet a kutatócsoport megküldte a nagyobb könyvtáraknak és a társadalomtudományi kutatóhelyeknek, tanszékeknek. A következő két év munkája az ebben szereplő eredményekre építve került kialakításra.

2009 folyamán kiadásra kerültek új hazai tudományos eredmények és egy olyan nemzetközi munka, amely a nemzeti identitás vizsgálatában alapvetőnek számít és mind a hazai társadalomtudomány, mind az egyetemi oktatás számára hiánypótló kötet.

2009 novemberében több kutatócsoporti tag aktív részvételével megrendezésre került egy német–francia–magyar konferencia *Magyarország 20. századi története az európai építkezés*

fényében címmel. A tanácskozás nemzetközi résztvevői a francia–német kibékülés példája nyomán vizsgálták a nemzeti identitások ütközésének és érintkezésének lehetőségeit.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

A kutatócsoport nemzetközi kapcsolatainak köszönhetően 2009 folyamán a párizsi École des Hautes Études en Science Sociales (EHESS) intézetéből az MTA–EHESS kétoldalú egyezményes kapcsolata keretében vendégtanárok érkeztek előadást tartani az ELTE BTK Történettudományi Doktori Iskola, Atelier program keretében *Tér és város* témában öt, *Az európai kultúra története és kérdései* témában pedig két alkalommal.

Nemzetközi MA-program elindítására *Az európai tér: Civilizáció, nemzet, régió és város. Az identitás és területfejlesztés* témában az Atelier négy intézmény együttműködésének koordinátora volt az Erasmus Mundus pályázat előkészítésében és beadásában. Ennek érdekében az Atelier együtt dolgozott 2009 folyamán École des Hautes Études en Science Sociales (Párizs), Cataniai Egyetem, Prágai Károly Egyetem intézményekkel. A közös munka 2010-ben folytatódik.

Az Atelier kutatócsoport tagjai közül 11 fő rendszeres oktatói munkát végzett graduális képzésben az ELTE Bölcsészettudományi Karán és a PTE Közgazdaságtudományi Karán. A posztgraduális oktatásban a kutatócsoporti tagok közül 6 fő vett részt az ELTE BTK Történettudományi Doktori Iskola, Atelier programjában, továbbá a PTE KTK Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskolában.

A kutatócsoporti tagok által felkészített diákok közül egy sikeresen felvételizett a párizsi EHESS MA-képzésére. Egy kutatócsoporti tag 2009 nyarán eredményesen védte meg francia PhD-fokozatát a párizsi EHESS-en. Az Erasmus diákcsereprogram keretében, az Atelier koordinálásában magyar diákok tanulhattak az EHESS, a Prágai Károly Egyetem és a Cataniai Egyetem graduális programjaiban.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

A kutatócsoport még 2007-ben elnyerte egy fiatal kutatói álláshely támogatását a Magyar Tudományos Akadémiától. A fiatal kutató kutatási programja integrálódott a kutatócsoport vizsgálati témájába.

A kutatócsoport tagjainak részvételével is folyik 2007 ősze óta az OTKA támogatásával működő, *A 19. századi nemzetépítés elemeinek átértékelése új szempontok és új források alapján* című, három éves kutatás.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. Buskó T: Kistérségi identitás a rendszerváltás utáni Magyarországon. Atelier, Budapest, 271 (2009)
2. Cieger A (szerk.): *Kötőerők. Az identitás történetének térbeli keretei.* Atelier, Budapest, 322 (2009)

3. Cieger A: Alkotmányosság és hazafiság. Magyar Szemle (Új folyam XVIII.) 11–12. 43–66 (2009)
4. E Gellner: A nemzetek és a nacionalizmus. Napvilág Kiadó, Budapest, 236 (2009)
5. Gergely A: Reform and Revolution 1830-1849. (Transl. by P Schimert and P Bódy) (Atlantic Studies on Society in Change No. 130) Columbia University Press, New York, 517 (2009)
6. Gergely A: Egy nemzet születése 1790–1848. Kossuth Kiadó, Budapest, 112 (2009)
7. Klement J – Halmos K – Pogány Á – Tomka B (szerk.): A felhalmozás míve. Történeti tanulmányok Kövér György tiszteletére. Századvég Kiadó, Budapest, 602 (2009)
8. Lajtai L – Kovács Á. A: Koselleck nemzetfogalma a nacionalizmuselméletek fényében. Korall Társadalomtörténeti Folyóirat, 10. évf. 37. (2009. november). 16–25 (2009)
9. Sonkoly G: Vásárok, vásárcörzetek és városok Erdélyben 1820-ban. Atelier, Budapest, 119 (2009)
10. Takács Á: A társadalomtudományok és a nemzeti szellem. Megjegyzések a nemzeti jelleg „intézményes” megközelítéséről néhány 19. századi francia társadalomtudósnál (Durkheim, Renan, Modon, Fustel de Coulanges). Korall Társadalomtörténeti Folyóirat 10. évf. 37. 90–97. (2009)
11. Horváth Gy: Regionalism in a unitary state. In: Scully, R – Wyn J (eds.): Europe, Regions and Regionalism. Palgrave Macmillan, London, 154–172. (2009)

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

A kutatócsoport neve: MTA-ELTE Atelier, Európai Historiográfia és Társadalomtudományok

Átlaglétszám ¹ :	5	Ebből kutató ² :	5
PhD, kandidátus: 2	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			1
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			3
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			35
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			35
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	6	idegen nyelven:	0
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötetben	magyarul: 15	idegen nyelven:	1
recenzió, kritika	magyarul: 6	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ : 57	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		42
kapott recenzió, kritika:			4
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 6	idegen nyelven:	1
könyvfejezet	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 2	idegen nyelven:	0
sorozatszerkesztés	magyarul: 2	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 0	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	16	hazain:	43
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			1
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			2
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	7	hazai:	9
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	4	hazai:	9
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			12
TDK munkát készítő hallgatók száma: 5	Diplomamunkát(BSc):		25
Diplomamunkát(MSc): 12	PhD-t:		44
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			288
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :			17,6 MFt
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 1	Teljes saját bevétel ¹⁶ :		18 MFt
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			18 MFt
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:			0 MFt

ELTE ÁLTALÁNOS IRODALOMTUDOMÁNYI KUTATÓCSOPORT

Kulcsár Szabó Ernő, az MTA rendes tagja
1088 Budapest, Múzeum krt. 4/a
Telefon: 485-5200/5113; Fax: 485-5200/5413
e-mail: ksze@t-online.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

Konferenciakötet megjelentetése, filológiaelméleti- és történeti sorozatok indítása, idegen nyelvű tanulmánykötet szerkesztése

A 2007-es „Filológia–interpretáció–médiatörténet” konferencia bővített és szerkesztett anyaga 2009-ben azonos című kiadványban jelent meg. A modern filológiák elméleti és történeti problémáit tárgyaló munkákon kívül helyet kaptak benne a klasszika-filológia hasonló problémáit taglaló írások is. Ez a kötet az első darabja a kutatás eredményeit közreadó, újonnan indított, „Filológia” című sorozatnak. Ebben az évben kezdődött a kétkötetesre tervezett, szintén ebbe a sorozatba szánt filológiaelméleti szöveggyűjtemény („A filológia filozófiája”) szerkesztése is, amely a modern- és klasszika-filológia kurrens elméleti szakirodalmából válogat. Ennek első kötete várhatóan 2010 végén jelenik meg. Megjelent továbbá egy másik, szintén a kutatás keretében indult sorozat („Classica & Theoria”) első kötete is, amely a közvetítés kulturális technikáit tárgyaló tanulmányokat tartalmaz. 2009-ben befejeződött a „Kulturtechnik Philologie. Zur Theorie des Umgangs mit Texten” német nyelvű filológiaelméleti tanulmánykötet szerkesztése, a kötet megjelenése azonban 2010-re tolódott. A kötet a modern- és klasszika-filológia elméletének számos külföldi szakértőjének munkáját is közli, hogy ezzel is elősegítse a hazai eredmények nemzetközi fogadtatását.

Szövegkiadások nyomdai előkészítése és megjelentetése

2009-ben folytatódtak a Szabó Lőrinc kritikáit és irodalmi tanulmányait közreadó kötet szerkesztési munkálatai. A kötet előreláthatólag 2010-ben jelenik meg. Elkészült a költő 1920–1944 közötti periodikákban megjelent verseinek digitalizált változata, amely a www.szabolorinc.hu honlapon lesz hozzáférhető. *2007-ben elkészült* József Attila 1930–1937 közötti tanulmányainak és cikkeinek on-line változata, 2008-ban elkezdődött az ehhez készülő kommentárkötet készítése. Ez a munka nem zárult le 2009-ben, de a részeredményekről 2009-ben már publikációk adtak hírt. A kommentárkötet kézírata várhatóan 2010 végére készül el. A kutatócsoport 2009-ben felvette szövegkiadó-programjába, hogy a szövegváltozatokat megjeleníteni képes digitális formában teszi közzé Illyés Gyula *Puszták Népe* című művét. Ez a munka, valamint a szövegkiadás elméleti tanulságait összefoglaló tanulmány várhatóan 2010-ben készül el.

Workshopok, konferencia előkészítése

A csoport 2009-es workshopjai a kutatás klasszika-filológiai irányba való kiterjesztése jegyében zajlottak. 2009. március 26-án került sor a 3 évre tervezett közös munka kiosztására és ütemezésére. A legfontosabb teendők a 2009. decemberi workshop tematikájának kidolgozása, a két új filológiai tárgyú könyvsorozat beindítása, valamint a filológiaelméleti szöveggyűjtemény szerkesztésének megkezdése volt. A 2009. december 4–5-én, „Antik irodalmi nyilvánosság – modern elméleti horizontok” címmel rendezett workshopon 23 referátum hangzott el, amelyek a szövegek antik és modern használatának, kulturális gyakorlatokba ágyazottságának témáját járták körül. Ennek az ülésnek az anyagát az *Ókor*

folyóirat teszi közzé a 2010-es év folyamán. Továbbra is folytatódtak az MTA Irodalomtudományi Intézetében azok az ülések, amelyek az értekező József Attilával foglalkoztak, és a vállalt József Attila-szövegkiadás kommentárkötetének előkészítéséhez biztosítanak vitafórumot. 2009-ben elkezdődött a projekt második, „Filológia–nyilvánosság–történetiség” című konferenciájának szervezése, amely 2010. november 25–27. között nyújt alkalmat újabb eszmecsere. Ennek a konferenciának az anyagát 2011-ben tervezzük megjelentetni.

Honlap, oktatás, esettanulmányok

A kutatócsoport honlapja 2009-ben kiegészült egy olyan „fórum” funkcióval, amely csak a csoport tagjai számára hozzáférhető. Ez hatékonnyá teszi a kutatás egyes részterületeinek és részfeladatainak (konferencia- és workshop-szervezés, kötet szerkesztés stb.) koordinálását. Az ELTE Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézetében 2009-ben, a *Bevezetés a filológia történetébe és elméletébe* című szemináriumon különösen az angolszász bibliográfia, a francia könyvtörténet és a német szövegkritika egymásra gyakorolt hatása állt az oktatás középpontjában. A szeminárium továbbra is igyekszik a hallgatókat közvetlenül részesévé tenni a következő évekre tervezett filológiai tárgyú szöveggyűjtemények összeállításának. Kiemelendő még az a Nietzsche-előadás, amely médiatörténeti- és elméleti szempontból közelített Nietzsche filológiai esztétikájához. A kutatás részeredményeit időközben megjelent esettanulmányok mutatják be. 2009-ben főként a Babits Mihály-, József Attila- és Szabó Lőrinc-filológia tárgykörében, a *Literaturában*, az *Irodalomtörténetben* és a *Parnasszusban* megjelent magyar nyelvű publikációkon kívül említést érdemelnek azok az idegen nyelven megjelent cikkek, amelyek többek között horvátul az *Umjetnost rijeci* folyóiratban, angolul az *Orientation in the Occurrence* című kötetben jelentek meg. Ide tartoznak még a kisebb szövegközlések is (pl. Németh Andortól), valamint a *Kertész und die Seinigen* című kötet is, amely kéziratos anyagokat is feldolgozott Kertész munkásságának bemutatása céljából.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

A kutatócsoport 2009-ben is két területen ért el társadalmi haszonnal járó eredményt. Az egyik terület a tudományos párbeszéd előmozdítása. Ebben az évben ez elsősorban a kutatócsoport munkájának a filológiaelmélet nemzetközi szakembereivel való megismertetését célozta, hogy a hazai eredmények nemzetközi kontextusban is érvényesülhessenek. Másodsorban a hazai modern filológiák és a klasszika-filológia közös kérdésirányainak kidolgozása állt a középpontban, mert ennek a párbeszédnek az ösztönzése ugyanolyan fontosnak bizonyult a további munkára nézve, mint az „irodalomelméleti” és a „filológiai” kutatások elkülönülésének megszüntetése a modern filológiákon belül. A másik terület továbbra is az a kultúráközvetítő tevékenység volt, amely az egyetemi elméleti munkát egyaránt közvetíti az irodalommal professzionálisan és nem professzionálisan foglalkozók számára. A szakmai közönséget vette célba 2009-ben a Szabó Lőrinc kritikáit és irodalmi tanulmányait elméletileg reflektált módon közreadni kívánó szövegkiadásnak az előkészítése. Nem kizárólag a szakmai közönséget célozza viszont az ún. „Szabó Lőrinc topográfia” keretében az avelengői emléktábla elhelyezése, a költő kelet-adriai utazásairól szóló könyv megjelentetése (Ćurković-Major Franciska: *Szabó Lőrinc kelet-adriai utazásai*) vagy a Szabó Lőrinc-kéziratok folyamatosan bővülő, mindenki számára elérhető on-line publikálása.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

2009-ben egy OTKA-projekt keretében intézményesült a kutatócsoport és az ELTE Ókortudományi Intézetének együttműködése. Ennek két fontos állomása a két közös workshop volt, amelyek a kutatás klasszika-filológiai irányba való kiterjesztésének törekvését szolgálták. A zágrábi, ún. „Žmegač iskolával” fenntartott kapcsolat keretei között 2009-ben folytatódott a *Raum in Szene* című konferencia szervezése. A konferencia 2010. május 19–23. között kerül megrendezésre a horvátországi Lovranban. Az idegen nyelvű tanulmánykötet szerkesztése folyamán a Bécsi Egyetemen és a Berlini Humboldt Egyetemen kívül, felvettük a kapcsolatot a kölni, bochumi, heidelbergi, greensborói, stanfordi és chicagói egyetemek kutatóival, akiket sikerült megnyernünk a közös publikáció számára. Jürgen Paul Schwindt pedig felvenni szándékozik a kötetet a Winter kiadónál kiadott sorozatába, amely nagy mértékben elősegítheti a kötet recepcióját.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

A kutatócsoport és az ELTE Ókortudományi Intézetének közös OTKA-projektje 2009-ben megkezdődött, amely a 2009-es évre 7,9 M Ft-os kiegészítő támogatást jelentett a kutatócsoportnak. Ez az összeg a workshopok és könyvsorozatok megvalósításának elengedhetetlen feltétele volt. A kutatócsoport 2009-ben „Történet–médiium–nyilvánosság” címmel sikeresen pályázott egy nagy költségvetésű OTKA-projektre, amely 2010 áprilisában indul, és 48 hónapos időtartamra biztosít összesen 77,2 M Ft többletforrást.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. Kelemen P, Kulcsár-Szabó Z, Simon A, Tverdota Gy (eds.): *Filológia – Interpretáció – Médiatörténet*. Ráció Kiadó, Budapest, 793 (2009)
2. Tverdota Gy (ed.): *Nyugat népe. Tanulmányok a Nyugatról és koráról*. Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 439 (2009)
3. Kabdebó L: *Titkok egy élet/műben. Szabó Lőrinc utolsó versciklusának poétikai és filológiai szembesítése*. In: Kelemen P, Kulcsár-Szabó Z, Simon A, Tverdota Gy (eds.): *Filológia – Interpretáció – Médiatörténet*. Ráció Kiadó, Budapest, 558–650 (2009)
4. Tverdota Gy: *Arany János és József Attila*. In: Füzfa B (ed.): *Szondi két apródja*. Savaria University Press, Szombathely, 227–247 (2009)
5. Kulcsár Szabó E: *Klasik koji se ne moze ekspropirirati. Lőrincz Szabó u sklopu povijesti utjecaja poezije. Umjetnost Rijeci (Zagreb)*, 2009 1–2, 119–128 (2009)

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

A kutatócsoport neve: MTA-ELTE Általános Irodalomtudományi Kutatócsoport

Átlaglétszám ¹ :	3	Ebből kutató ² :	2
PhD, kandidátus: 0	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			2
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			15
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			15
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	6	idegen nyelven:	0
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	1
tanulmánykötetben	magyarul: 4	idegen nyelven:	1
recenzió, kritika	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ : 0	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		0
kapott recenzió, kritika:			0
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 0	idegen nyelven:	1
könyvfejezet	magyarul: 6	idegen nyelven:	0
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 2	idegen nyelven:	0
sorozatszerkesztés	magyarul: 2	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 0	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	3	hazain:	14
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			3
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	2	hazai:	10
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	1	hazai:	1
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			18
TDK munkát készítő hallgatók száma: 3	Diplomamunkát(BSc):		0
Diplomamunkát(MSc): 0	PhD-t:		6
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			16
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		11,80 MFt	
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 0	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	7,90 MFt	
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		7,90 MFt	
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		0 MFt	

ELTE GEOLINGVISZTIKAI KUTATÓCSOPORT

Kiss Jenő, az MTA rendes tagja
ELTE BTK Budapest, Múzeum krt. 4/A.
e-mail: kullo@ludens.elte.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

A kutatócsoport tevékenysége, amelynek célja az új magyar nemzeti nyelvátlasz létrehozása, 2009-ben – röviden összefoglalva – egyetlen, a kutatás egésze szempontjából alapvetően fontos területre összpontosult: a rendszeres gyűjtések végzésére, azaz az anyaggyűjtésnek és vele párhuzamosan a regionális nyelvi korpuszépítésnek minél nagyobb mértékű megvalósítására. A terepmunka, jelen esetben laikusok nyelvi tudásának és metanyelvi ismereteinek a gyűjtése, előhívása önmagában is nehéz, mert buktatókat rejtő vállalkozás, amely körültekintő előkészítést és állandó odafigyelést követel. Nem beszélve arról, hogy megfelelő, együttműködésre kész adatközlőket találni nem ritkán annak ellenére is problematikus, hogy helybeli értelmiségiekre (elsősorban önkormányzati képviselőkre, tanárookra, lelkészekre) is támaszkodunk. A kutatócsoportnak a gyűjtések „mellékterméke”-ként szerzett szociológiai és társadalomlélektani tapasztalatai a gyorsan változó falusi viszonyokról, kultúráról, szemléletmódról bizony értékes kortörténeti dokumentumok lesznek.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

A gyűjtés oroszlánrészét a kutatócsoport két, a TKI-tól finanszírozott kutatója végezte.

I. –*Részvétel a gyűjtőmunkában.* Részben egyénileg, részben munkatársakkal, egyetemi hallgatókkal/doktoranduszokkal végzett anyaggyűjtések az alábbi szomszédos országokbeli és magyarországi kutatópontokon: *Torontáltorda, Alsóittebe, Kórógy, Köröstárkány, Csernakeresztúr, Lozsád, Bácsfeketehegy, Kishegyes, Nagykörű, Pély*; továbbá *Martos, Gyergyóremete, Sepsikőröspatak, Szabófalva, Bogdánfalva, Mecsekszakál, Páprád, Kovácsbida, Farkaslaka, Kobátfalva, Csíkrákos, Lázárfalva, Székelysombor, Zsip, Gice, Órisziget és Alsóőr.*

Gyűjtőmunkálatok irányítása: *Köröstárkány, Csernakeresztúr, Lozsád, Nagykörű, Pély, Bácsfeketehegy, Kishegyes*; valamint *Székelykeve, Szatmárcseke, Páty.*

–*Tanulmányírás.* A Fekete-Körös-völgyi magyarság eredetét tárgyaló tanulmány megírása részben saját gyűjtésű terepmunkai adatok és tapasztalatok alapján. (Megjelenés előtt)

–*Részvétel a szervezőmunkában.* A gyűjtésbe bekapcsolódó hallgatók tájékoztatása, felkészítése és munkájuk koordinálása. Kapcsolatfelvétel az egyes kutatópontok illetékeseivel, részvétel a gyűjtések előkészítésében.

–*Az atlaszos kutatás hasznosítása az egyetemi oktatásban.* Feladata az érdeklődés felkeltése a hallgatóság körében a folyó kutatás iránt, s az érdeklődést mutató hallgatók bevonása az új atlaszsal összefüggő szemináriumi és szakdolgozati témák kiadásával, gondozásával, s a folyó kutatás eredményeinek népszerűsítése, közvetítése az egyetemi nyelvészeti oktatásban a dialektológiai órákon.

–*Honlapszerkesztés.* A kutatócsoport honlapjának szerkesztése.

II. –*Részvétel a szervezőmunkában.* A nyelvjárásgyűjtéshez szükséges toborzás, a munkálatok szervezése, irányítása, kapcsolattartás a munkát támogató nyelvészekkel és doktoranduszokkal/egyetemi hallgatókkal; a terepmunka adminisztratív, szakmai és technikai előkészítése; nyelvjárásgyűjtő utak technikai és szakmai szervezése, vezetése az alábbi magyarországi és határon túli magyar településeken: *Farkaslaka, Kobátfalva, Székelyzsombor, Csíkrákos, Lázárfalva; Bogdánfalva, Szabófalva; Torontáltorda, Alsóittebe, Kórógy, Székelykeve; Páprád, Kovácshida, Mecsekszakál; Bugyi, Gyergyóremete, Sepsikőröspatak, Nagyölved, Martos, Lövete, Torockószentgyörgy, továbbá Nagyörű, Pély.*

–*Archiválás, feldolgozásra való előkészítés.* A beérkező anyagok ellenőrzése, archiválása, feldolgozásra való előkészítése, biztonsági másolatok készítése. Valamint: digitális nyelvi adatbázis építése a Magyar Nyelvjárások Atlasza és a Romániai Magyar Nyelvjárások Atlasza vonatkozó anyagából a gyűjtőmunka megkönnyítése és a majdani összehasonlító vizsgálatok céljából, illetve a Romániai Magyar Nyelvjárások Atlasza IX. kötete digitális változatának ellenőrzése.

–*Részvétel a gyűjtőmunkában.* Részben egyénileg, részben munkatársakkal, egyetemi hallgatókkal/doktoranduszokkal: *Torontáltorda, Alsóittebe, Kórógy, Martos, Zsip, Gice, Gyergyóremete, Sepsikőröspatak, Szabófalva, Bogdánfalva, Farkaslaka, Kobátfalva, Csíkrákos, Lázárfalva, Székelyzsombor, Mecsekszakál, Páprád, Kovácshida, Órisziget, Alsóőr, Lövete, Torockószentgyörgy, Bugyi, Nagyölved, Balaton, Dormánd; valamint Nagyörű, Pély, Bácsfeketehegy, Kishegyes.*

A gyűjtés 117 kutatóponton befejeződött. Ezek: *Magyarország:* Algyő, Alpár, Balaton, Bálványos, Becsehely, Biharugra, Bugyi, Dad, Doboz, Dormánd, Dunapataj, Dunaszeg, Egyházaskozár, Felsőnyék, Galambok, Gölle, Gyón, Hahót, Hermánszeg, Hidas, Hort, Izsák, Kakasd, Káld, Kapolcs, Kék, Kisasszond, Kiskundorozsma, Kisnémedi, Kovácshida, Kunágota, Ludányhalászi, Mecsekszakál, Mélykút, Nagykönyi, Nagyörű, Ófehértó, Öcsöd, Pakod, Pamuk, Páprád, Patak, Ricse, Somlóvásárhely, Soponya, Sukoró, Szentetornya, Szentgál, Szilsárkány, Tállya, Tiszacsege, Tiszakerecseny, Tószeg, Újkígyós, Uszód, Verpelét, Vörs. *Románia:* Bogdánfalva, Csernakeresztúr, Csíkrákos, Dálnok, Dózsa György, Farkaslaka, Felsőtök, Gyergyóremete, Kalotaszentkirály, Kászonaltíz, Kide, Kobátfalva, Koltó, Köröstárkány, Lázárfalva, Lövete, Magyar Nemegye, Magyarvalkó, Mezőkeszű, Nyárádremete, Nyárádszentmárton, Ördögösfüzes, Pusztina, Sepsikőröspatak, Sófalu, Szabéd, Szabófalva, Székelyzsombor, Torockószentgyörgy, Vajdakamarás, Zágon. *Szlovákia:* Bajka, Bolyk, Csáb, Ebed, Gice, Hodos, Izsap, Magyarhegyemeg, Martos, Nagyhind, Nagyölved, Sókszelőce, Zsip, Zsitvabesenyő. *Ukrajna:* Csongor, Homok, Salánk, Vári. *Szerbia-Horvátország-Szlovénia:* Alsóittebe, Bajsa, Kórógy, Péterréve, Piros, Temerin, Torontáltorda. *Ausztria:* Alsóőr, Felsőőr, Középpulya, Órisziget.

Részben folyamatban, részben az előkészítés fázisában van a gyűjtés a következő 45 kutatóponton: *Magyarország:* Bakonyszentlászló, Balmazújváros, Bana, Becsvölgye, Bödeháza, Cserépfalu, Dávod, Dunavecse, Érsekcsanád, Földeák, Hévízgyörk, Hosszúpályi, Jászfákóhalma, Kálmánca, Karancslapujtő, Kemence, Kiskunhalas, Magyarencs, Mátraszőlős, Nagybózsza, Pély, Pusztafalu, Sövényháza, Szegvár, Szentgyörgyvölgy, Szeremle, Szinpetri, Suhogy, Tapolcafő, Tápiószentmárton, Tiszadob, Úny. *Románia:*

Diószeg, Lozsád, Oltszakadát, Szapáryfalva, Tatrang. *Szlovákia*: Barslédec, Csütörtök, Deregyő, Magyarböd, Nyitragerencsér, Palást. *Szerbia-Horvátország-Szlovénia*: Kót, Kupuszina.

Megjegyzendő, hogy sajnos több, eredetileg kijelölt kutatóponton az eredeti lakosság kicserélődése, ill. elnéptelenedés miatt nem lehetett a tervezett gyűjtést elvégezni, ezért más kutatópontokat kellett keresnünk. Több, itt és most nem részletezendő ok miatt a terepmunkát némelykor nem várt kellemetlenségek is kísérték, amelyek ugyan figyelemre méltó tapasztalatokat hoztak, de hátráltatták a gyűjtőmunkát.

A kutatócsoport kapacitását ebben az évben (is) értelemszerűen szinte teljesen a sok időt, energiát igénylő terepmunka, a gyűjtések kötötték le. Sok ezer kilométert tesz ki az a távolság, amelyet a kutatópontok fölkeresése jelent (vannak pl. moldvai kutatópontok is). S minthogy minden kutatóponton 10 adatközlővel kívánunk dolgozni, egy-egy kutatópontra legalább 2, de nem ritkán 3 napot kell szánni (szállás- és étkezési szükségletekkel és költségekkel). A gyűjtések előmozdítása érdekében a szabályok adta lehetőségekkel élve pénzüsségeket kellett átcsoportosítani a terepmunka finanszírozására. Ez sem lenne azonban elég, ezért külön is megemlítendő, hogy dialektológus kollégák és nyelvész doktoranduszok, nemkülönben dialektológiai érdeklődésű egyetemi hallgatók is vállalnak gyűjtést szűkebb pátriájukban, ill. többen azon kívül is. Csak olyan, szakmailag kellően felkészített, többkevesebb nyelvjárási gyűjtési tapasztalattal rendelkező hallgatók kapnak megbízást gyűjtésre, akiknek van ismeretük a népi kultúráról és környezetéről is. Minden hallgató mögött egy dialektológus szakmai felkészítése és támogatása is áll.

Az új atlaszos kutatásnak pozitív visszhangja van a magyar dialektológiában: több tanulmány megírását is ihlette már a kutatócsoporton kívül is. Ukrajnában ottani magyar kutatók, az újatlaszos kutatást mintának tekintve, átfogó kárpátaljai nyelvföldrajzi gyűjtést-kutatást terveznek, Szlovákiában az ottani egyetemi tankönyv (Bevezetés a szlovákiai magyar nyelvjárások tanulmányozásába) tájékoztatást ad róla, az ELTE nyelvtudományi doktori iskolájában több doktori értekezésnek részben, ill. érintőlegesen tárgya az újatlaszos korpusz, készült már egyetemi szakdolgozat a kutatás egyik fő vonulatának tekintett, ún. követéses vizsgálat szempontjai szerint, több egyetemi magyar szakos hallgató választott eddig is és választ dolgozata témájául újatlaszos típusú nyelvföldrajzi változásvizsgálatot.

III. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

Az új magyar nyelvatlással kapcsolatban megjelent publikációk:

1. Kiss J: Készülőben az új magyar nyelvjárási atlasz. Gondolatok, észrevételek. In: Zimányi Á (szerk.): Tanulmányok a magyar nyelvről. Az Eszterházy Károly Főiskola Tudományos Közleményei, Eger, Új sorozat XXXVI. kötet. 196–203 (2009)
2. Kiss J: Elméleti deficit a dialektológiában? In: É. Kiss K – Hegedűs A (szerk.): Nyelvelmélet és dialektológia. PPKE BTK Elméleti Nyelvészeti Tanszék – Magyar Nyelvészeti Tanszék, Piliscsaba, 15–28 (2009)
3. Tóth P: Változásvizsgálat „A magyar nyelvjárások atlaszá”-nak kárpátaljai kutatópontjain. Magyar Nyelvjárások 44: 105–112.

IV. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

A kutatócsoport neve: MTA-ELTE Geolingvisztikai Kutatócsoport

Átlaglétszám ¹ :	1	Ebből kutató ² :	1
PhD, kandidátus:	1	MTA doktora:	0
		levelező tag:	0
		rendes tag:	0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			1
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			12
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			10
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	3	idegen nyelven:	0
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötetben	magyarul: 3	idegen nyelven:	0
recenzió, kritika	magyarul: 2	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ :	15	összes hiv. száma önidézetek nélkül:	15
kapott recenzió, kritika:			0
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 1	idegen nyelven:	0
könyvfejezet	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
sorozatszerkesztés	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD:	1	MTA doktora:	0
		levelező tag:	0
		rendes tag:	0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	0	hazain:	0
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	1	hazai:	0
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	1	hazai:	2
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			2
TDK munkát készítő hallgatók száma:	0	Diplomamunkát(BSc):	3
Diplomamunkát(MSc):	0	PhD-t:	6
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			34
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :			9,90 MFt
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ :	1	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	0 MFt
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:			0 MFt

ELTE HÁLÓZATI KRITIKAI SZÖVEGKIADÁS KUTATÓCSOPORT

Szegedy-Maszák Mihály, az MTA rendes tagja

1088 Budapest, Múzeum krt. 4/A

Telefon: 411-6700/5113; Fax: 485-5200/5034

e-mail: jozani@ligatura.hu, honlap:www.irodalom.elte.hu/mta/; www.kosztolanyioldal.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

A kutatócsoport fő célja volt, hogy folytassa azt a munkát, melynek során mintát ad és eljárást dolgoz ki irodalmi szövegek hálózati kritikai kiadására. Részint egy klasszikus szerző, Kosztolányi Dezső munkáin, részint 17–18. századi erdélyi művelődéstörténeti forrásokon keresztül tesz erre kísérletet a csoport. Egyúttal számot vet a hálózati szövegkritikai kiadások közép- és hosszú távú megőrzésének kérdésével.

A Kosztolányi kritikai kiadáson dolgozó kutatók 2009-ben is folytatták a forrásgyűjtési munkálatokat, illetve a kritikai kiadás köteteinek előkészítését. Heti rendszerességű szakmai vitákat tartottak, és a tudományos életben is igyekeztek aktívan jelen lenni az eredmények minél szélesebb körben történő nyilvánosságra hozásával. Ennek egyik eszköze egy új internetes oldal létrehozása, illetve a feldolgozott dokumentumok hosszú távú megőrzése lehetőségeinek fejlesztése volt.

A 17–18. századi erdélyi bölcselők eddig ismeretlen műveinek eszmetörténeti feldolgozása és kritikai kiadása területén tovább folytatódott a forrásanyag föltárása. Ennek középpontjában továbbra is Wiszowaty *Religio Rationalis*ának (*Okos isteni tisztelet*, 1670) internetes közlésre való előkészítése állott.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

A 2009-es év kiemelkedő eredménye, hogy a kutatócsoport vezetője elkészítette Kosztolányi-monográfiáját, mely 2010 tavaszán kerül könyvesboltokba. A kutatócsoport megjelentette újabb, hiánypótló bibliográfiai jegyzékét (*Kosztolányi Dezső írásai napilapokban és folyóiratokban 2. Határon túli lapok 1. A bácskai sajtó anyaga*), mely az 1903 és 1936 között Bácskában közreadott Kosztolányi-írásokat összegzi. E kötet munkálatai során sajtótörténeti hiányt is pótolnak a kutatók: föltárták, milyen lapok jelentek meg a 20. század elején Bácskában, és a 231 lapból álló listát a lapokhoz kapcsolódó legfontosabb információkkal együtt közzétették. Számos újonnan fölfedezett Kosztolányi-írást is kiadott a kutatócsoport. A „*most elmondom, mint veszttem el*”. *Kosztolányi Dezső betegségének és halálának dokumentumai* című online kritikai kiadás újabb fejezetekkel bővült, amit többek között az informatikai háttér továbbfejlesztése tett lehetővé.

Tovább folytatódott a Kosztolányi korai költészetéhez, 1907-ig íródott verseihez kapcsolódó anyaggyűjtés, digitalizálás, kéziratfeltárás is, különös tekintettel a *Négy fal között* című kötetre. A korai költészet bibliográfiájának összeállítása során a *Szeged és Vidéke* című napilap teljes feltárására is sor került. A Kosztolányi kritikai kiadás egyes köteteinek, részkérdéseinek megvitatása, illetve ismertetése céljából a kutatócsoport heti rendszerességgel rendezett műhelyvitákat, és konferenciákon tette közzé eredményeit. Ez utóbbiak sorában

érdemes megemlíteni a Kolozsváron, Kosztolányi beszélgetőlapjainak kiadásáról tartott előadást, melyet a szervező Erdélyi Múzeum-Egyesület saját folyóiratában, az *Erdélyi Múzeumban* nyomtatásban közre is adott.

A tudományos eredmények minél szélesebb körben történő megismertetése érdekében a kutatócsoport új honlapot (www.kosztolanyioldal.hu) hozott létre, ahol minden segédletet, forrást, tanulmányt, vitaanyagot közzétesz, mely alapvető háttéranyagot nyújt a kritikai kiadás készítőinek, szerkesztőinek, valamint az érdeklődőknek. A kutatócsoport létrehozott egy blogot is (www.kosztolanyidezsoter.blog.hu), mely a szakmai közönségen túl is szorgalmazza Kosztolányi életművének újraolvasását.

A 2009-es év eredménye a *Kosztolányi Dezső válogatott versei* c. kötet, mely a legfrissebb kutatási eredményeken nyugvó válogatás az általános és középiskolás közönség számára.

Wiszowaty *Religio Rationalis*ának, illetve magyar fordításának kétnyelvű internetes közreadása terén is jelentős előrelépés történt. Ehhez kapcsolódóan a magyar és latin szövegek jegyzetelése elkészült, és befejezés előtt áll egy terjedelmes, elméleti, történeti és műfaji kérdéseket is tárgyaló kísérő tanulmány.

Nagyon fontos eredmény, hogy elkészült Kénosi Tőzsér János és Uzoni Fosztó János unitárius egyháztörténetek kiadása (*Az Erdélyi Unitárius Egyház története 2.*), mely magyar fordítással és jegyzetekkel ellátva közli a 18. századi erdélyi történetírásnak e módszereiben is sok szempontból újító darabját.

A kulturális örökség digitalizált része – ezen belül a hálózati szövegkiadások – hosszú távú megőrzési lehetőségeit is vizsgálta a kutatócsoport. Ennek részét képezte a megőrzendő szövegállomány mennyiségére vonatkozó előzetes becslés elkészítése. A hálózati szövegkiadások középtávú megőrzésének feladatkörén belül a kutatócsoport dolgozott a könyvtári adatbázisok és az ott elhelyezendő hálózati szövegkiadások integrációján, konkrétan az RPHA-adatbázis szabványossá tételén, illetve a hálózati kritikai kiadások nemzeti ajánlásnak szánt alakra (TEI alapú XML formátumra) való konvertálásán és a formátum sajátosságait kiaknázó felhasználói felület kialakításán.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

A 17–18. századi erdélyi művelődéstörténet témakörében a kutatócsoport két tagja a Szegedi Tudományegyetemen tartott szemináriumokat és előadásokat, illetve *Kora újkori utópiák* címmel doktori szemináriumot, valamint két-két szak-, TDK- és PhD-dolgozatot irányított. *Antitirinitarism and Millenarianism* címmel előadást tartottak Prágában a Cseh Tudományos Akadémia Filozófiai Intézetének konferenciáján, valamint részt vettek a *Frühneuzeit-Forscher stellen sich vor* című kerekasztal-megbeszélésen, illetve előadást tartottak a bécsi egyetem konferenciáján *Radikale Reformation* címmel. Nemzetközi konferencia előkészítésében is részt vettek (*Wurzeln, Protagonisten und Ideen im siebenbürgischen Unitarismus und ihre Rezeption im (Spät)humanismus und in der Geisteswert Europas*). A kolozsvári Egyesült Protestáns Teológiai Főiskola és az Erdélyi Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltárával együttműködésben öt éven át zajló Kénosi-Uzoni egyháztörténet 2. kötetének kiadását előkészítő munka utolsó szakasza is 2009-ben fejeződött be.

A Kosztolányi kritikai kiadáson dolgozók folyamatosan együttműködnek a MTA Irodalomtudományi Intézetének égisze alatt, OTKA-támogatással folyó, a Kosztolányi-életmű más részeit feldolgozó pályázattal. Az internetes alapú közlés és a Kosztolányi-honlap sikeres működtetése érdekében több közgyűjteménnyel tartanak fenn szoros munkakapcsolatot (OSZK, PIM, MTA ITI Illyés Archívuma, MTAK, MTAK Kézirattára).

A Kosztolányi-kutatásban fontos szerep jutott a szabadkai Városi Könyvtárnak, az Újvidéki Egyetemnek, az újvidéki Matica sprska Könyvtárának, a Vajdasági Magyar Művelődési Intézetnek, illetve a zágrábi Nemzeti és Egyetemi Könyvtárnak. A kolozsvári Erdélyi Múzeum-Egyesület részben Kosztolányi erdélyi lapokban megjelent írásainak, illetve román kapcsolatainak feltárása érdekében, részben pedig az általuk szervezett Kosztolányi-konferencia révén működött együtt a kutatócsoporttal. A pozsonyi *Kalligram* folyóiratban a kutatócsoport több tanulmányt is közölt Kosztolányi munkásságával kapcsolatban.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

A kutatócsoport egyik – 2009-ben belépett – tagja, illetve témavezetője részt vett *A nemzeti művelődés esélyei az egységesülő világban* című OTKA-kutatásban, mely 2009 augusztusában zárult. A projekt az egységesülés folyamatát tekintette át, arra kereste a választ, mennyire őrizhetők meg a térség kulturális mintázatainak lokális jellegzetességei az Európai Unióhoz való csatlakozás után. A *Nemzeti művelődés – egységesülő világ* című konferenciájuk tanulmányaiból 2009-ben kötetet szerkesztettek, mely 2010-ben jelenik meg. A kutatócsoport egy másik tagja Bolyai János Kutatói Ösztöndíjban részesült. *Műhelytanulmányok Kosztolányiról* munkacímű tanulmánykötete kiadás előtt áll. Ugyanő a Habsburg Történelmi Intézet ösztöndíját is elnyerte, melynek keretében *Irodalom- és kultúrpolitikai viszonyok a 20. század eleji sajtó tükrében* címmel készíti pályamunkát, illetve adatbázist.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. Arany Zs (szerk.): Kosztolányi Dezső napilapokban és folyóiratokban megjelent írásainak jegyzéke 2. (Határon túli lapok 1. Bácskai sajtó anyaga), Ráció, Budapest, 288 p. (2009)
2. Arany Zs: Politics and Literature. A Case Study: Kosztolányi's Reception during the Communism, *Hungarian Studies*, 23 1., 57–74 (2009)
3. Arany Zs: „Pardon, Kosztolányi”. Dokumentumok és kérdések egy rovat körül, *Kalligram*, 2009/nov., 57-64.
4. Kénosi Tózsér J. – Uzoni Fosztó I.: Az Erdélyi Unitárius Egyház története 2, ford. Márkos A., a fordítást az eredetivel egybevetette Balázs M., s. a. r. Hoffmann G, Kovács S, Molnár B. L, Kolozsvár, 838 p. (2009)
5. Balázs M.: Reneszánsz filozófia Kolozsvárott, in *A reneszánsz Kolozsvár*, szerk. Gábor Cs, Luffy K, Sipos G, Kolozsvár (2009)
6. Katona T – Keserű G.: Az első magyarországi pietista. Simonides és a nyelvművelő Masnik albumairól, in *Megújulás és megmaradás*. Fabinyi Tibor emlékkönyv, Budapest, 146–162 (2009)

7. Szegedy-Maszák M: „A fiatal újságíró értékrendje: változás és folytonosság Kosztolányi korai munkásságában”, in Thomka-Symposion, szerk. Kisantal T – Mekis D. J – P. Müller P – Szolláth D, Kalligram, Pozsony, 101–112 (2009)
8. Szegedy-Maszák M: „Édes Anna: regény és/vagy példázat”, in Nyugat népe: Tanulmányok a Nyugatról és koráról, szerk. Angyalosi G – E. Csorba Cs – Kulcsár Szabó E – Tverdota Gy, Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 299–314 (2009)
9. Szegedy-Maszák M: „Lehet-e névtelen cikket tulajdonítani Kosztolányi Dezsőnek?”, Kalligram, 18. 2: 75–77 (2009)

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

A kutatócsoport neve: MTA-ELTE Hálózati Kritikai Szövegkiadás Kutatócsoport

Átlaglétszám ¹ :	3	Ebből kutató ² :	3
PhD, kandidátus:	2	MTA doktora:	0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :		levelező tag:	0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:		rendes tag:	0
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			23
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			22
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	1	idegen nyelven:	2
külföldi folyóiratban		magyarul:	2
tanulmánykötetben		magyarul:	11
recenzió, kritika		magyarul:	0
összes hivatkozás száma ⁷ :	39	összes hiv. száma önidézetek nélkül:	39
kapott recenzió, kritika:			2
Megjelent könyv/monográfia ⁸		magyarul:	0
könyvfejezet		magyarul:	2
tanulmánykötet szerkesztése		magyarul:	1
sorozatszerkesztés		magyarul:	0
tudományos ismeretterjesztő írás		magyarul:	1
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD:	0	MTA doktora:	0
		levelező tag:	0
		rendes tag:	0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	2	hazain:	0
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	4	hazai:	1
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	3	hazai:	1
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			3
TDK munkát készítő hallgatók száma:	1	Diplomamunkát(BSc):	7
Diplomamunkát(MSc):	0	PhD-t:	17
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			52
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		10,80 MFt	
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ :	0	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	4,5 MFt
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		4,5 MFt	
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		0 MFt	

ELTE INTERDISZCIPLINÁRIS RÉGÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓCSOPORT

Vezető: Szabó Miklós, az MTA rendes tagja
1088 Budapest, Múzeum körút 4/B.
Telefon: 411-6554, 411-6500/2915, Fax: 411-6553, 411-6500/2915
e-mail: archinst@ludens.elte.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

A Kutatócsoport fő feladata az ELTE BTK Régészettudományi Intézetének keretei közt működő laboratóriumok, interdiszciplináris részutatási programok és kisegítő egységek tevékenységének integrálása. Ezen integrációs feladatok mellett a kutatócsoport tagjai szűkebb kutatási témájuk részeként az őskor két kiemelkedő korszakának – újkőkori és vaskori – településtörténeti elemzését végezték interdiszciplináris módszerekkel.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

A vaskori program keretében a két temető (Ludas-Varjú-dűlő és Sajópetri-Homoki-Szőlőskertek) feldolgozása folytatódott, emellett további kutatási részprogramok indultak. A kutatások eredményeképpen egyre inkább kirajzolódik a vaskori szociológiai kérdéseinek problematikája. A vaskori társadalom rétegződésének megértése rendkívül fontos nemcsak társadalomtörténeti szempontból, hanem a korszak tárgykultúrájának és a kereskedelmi vonatkozások értelmezéséhez is elengedhetetlenül szükséges. Az eddigi eredmények alapján a vizsgált területeken egyre inkább kirajzolódik egy markáns katonai jellegű társadalmi elit. A további kutatások külföldi partnerek bevonásával történtek, amelynek a keretét *A késővaskori elit Európában* c. OTKA-pályázat biztosítja. A pályázat keretén belül került sor az olaszországi Povegliano mellett található kelta temető feltárására. Emellett kiemelt szerepet kapnak a hazai ásatások is: Paks-Gyapa zónájában kelta temető feltárására, Bükkszentlászlón kisebb volumenű településkutatásra került sor.

A Sajópetri-Homoki-Szőlőskertek lelőhelyén kiásott temető leletanyagának (kerámia- és fémmellékletek) restaurálása az elmúlt évben befejeződött, ennek megfelelően elkezdődhetett az anyag szisztematikus feldolgozása és elemzése. *A monografikus publikáció kéziratának elkészülése 2010 első felében várható.*

A kutatócsoport vezetője által vezetett régészeti expedíció az Università di Bologna - Dipartimento di Archeologia-val és a Soprintendenza archeologica per il Veneto-val együttműködésben 2007 és 2009 között összesen 186 késő-vaskori (Kr.e. II-I. századi) temetkezést tárt fel Povegliano Veronese (Olaszország, Veneto) területén. Ebből 2009-ben 60 sír került napvilágra. A sírmellékletek gazdagsága és összetétele (kerámiaegyüttesek, bronzedények, fegyverek, ékszerek és pénzek) egyrészt az észak-itáliai régió legfontosabb késő-vaskori lelőhelyei közé sorolja Poveglianot, másrészt a feltárt anyag referenciaként szolgálhat a késő-vaskori La Tène-kultúra egyéb európai központjaiban, például a kelta oppidumokon előkerült leletanyag vizsgálata során is.

A *Paks-Gyapai lelőhelyen* a 2009. évi ásatás egyik legfontosabb eredménye a 19 csontvázas temetkezésből álló sírcsoport lehatárolása volt. A most napvilágra került leletek jelentősége

elsődlegesen abban rejlik, hogy eddig a kutatás a Balatontól délre főként Kr.e. III. századi leleteket ismert, a paksi sírokban viszont a Kr.e. IV. század második felére datálható mellékletek is vannak. A lelőhelyen feltárt összesen 20 csontvázas sír mellett csak négy hamvasztásos temetkezés volt. A csontvázas rítus ilyen nagy aránya szokatlan a Kr.e. IV-III. században a Kárpát-medencében, s ez különösen szembetűnő az északkelet-magyarországi nekropoliszokkal való összehasonlításban, ahol az általánosan elterjed hamvasztás mellett a csontvázas rítus lényegesen ritkábban fordul elő (5-30%).

Bükkszentlászlón a szondázó feltárás fontos információkat nyújtott a lelőhely további kutatásához. A vastag és jóformán a sziklafelszínig érő, eróziótól áthalmazott rétegek arra utalnak, hogy a hasonló zónák kutatása a lelőhely más részein sem kecsegtet sikerrel, a még feltárható régészeti objektumok feltehetően elsősorban az eróziósan kevésbé érintett teraszokon, illetve a kisebb meredekségű lejtőkön várhatók. Ezek kutatása azonban az egykori mezőgazdasági művelés miatt lehet problematikus, ezért mindenképpen szükséges a lelőhely archív és modern légi felvételek alapján elvégzett, a teraszok bolygatottságára, esetleges átalakítására vonatkozó vizsgálata.

Az előző években már légirégészeti szempontból kutatott Harc – Janyapusztai lelőhelyen a mikroregionális kutatás keretében Kr. e. III. századi kelta település két épülete és néhány egyéb objektuma került feltárássra. Az ásatást geofizikai és mikrodomborzati felmérés, valamint négyzethálós leletgyűjtés előzte meg. Elkészült a települést K-ről határoló inaktív Sió-meder pollenanalitikai vizsgálata. Az eredmények teljes publikálása folyamatban van, közülük kiemelendő, hogy a légi fényképezések, a felmérések és a szondázó ásatások segítségével nemcsak az egyes vaskori települések, hanem azok belső szerkezete is jól kutatható, a megelőző részletes topográfiai adatgyűjtés alapján kiválasztott lelőhely kutatásához kapcsolódó természettudományos vizsgálatok pedig – a gyors és kis léptékű feltárások ellenére is – lehetőséget adtak az egykori környezet rekonstrukciójára.

Az ismert földvárak légi fényképezését nem segítette a hószegény tél, ugyanakkor számos új földvár, sánc, halomsír nyomát sikerült azonosítani Békés megyében. Az Alföldről újonnan megismert őskori erődítések egyértelműen azt igazolják, hogy a légi fényképezéssel a korábban a földvárkutatás számára alig ismert síkvidéki területek is jól kutathatóvá váltak. Az újkőkori programban folytatódtak a Polgár-Bosnyákdombon megkezdett ásatások. A szűkös anyagi lehetőségek miatt ez előző évben megnyitott szelvénynek csak egy 24 m²-es felületének teljes feltárássra nyílt alkalom. A szűztalajba mintegy 20, a középső- és késő neolitikum időszakába tartozó objektum mélyedt, köztük egy különleges leletanyagot (díszített kerámia, emberi csontváz) tartalmazó gödör is volt. Megkezdődött a lelőhely feltárt kőeszköz-anyagának vizsgálata is.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

A kutatócsoport vezetője az év folyamán két ásatást vezetett: június és július folyamán az olaszországi Povegliánóban, augusztusban a franciaországi Mont Beuvray-n. Emellett számos előadást tartott: márc. 27.-én az MTA székházában az MTA Régészeti Intézetének jubileumi évfordulóján, az ELTE Gólyavári esték sorozat keretében dec. 9.-én, Párizsban dec. 14.-én. Kutatói referátumot két esetben tartott: május 2.-án a németországi Wederath-ban és augusztus 26.-án a franciaországi Glux-en-Glenne-ban. A fentiekén túl két könyvbemutatót is

tartott ápr. 17.-én és dec. 18.-án, máj. 27.-én pedig a Duna TV hírműsorában ismertette franciaországi ásatásának legújabb eredményeit.

A kutatócsoport egyik tudományos munkatársa 5 napot tartózkodott Ausztriában és múzeumi illetve könyvtári kutatásokat végzett. A Kutatócsoport másik tudományos munkatársa 30 napot tartózkodott Glux-en-Glenne-ben a Mont Beuvray-i ásatáson.

A kutatócsoport tagjai a 2008/2009-es tanév második és a 2009/2010-es tanév első felében is részt vettek az ELTE BTK Régészettudományi Intézetnek graduális és posztgraduális oktatási programjában.

A kutatásokban külföldi oldalról a Bolognai Egyetem, *Università di Bologna -Dipartimento di Archeologia*val és a *Soprintendenza archeologica per il Veneto*, a *Krakkói Tudományos Akadémia*, a *Jagello Egyetem Régészeti Tanszéke (Krakkó)* és a Mont Beuvray-i Európai Régészeti Központ vettek részt a kutatócsoport tevékenységében.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

A Kutatócsoport vezetője 2 OTKA és egy NKA témának vezető kutatója (részletesen lásd az adatlapon).

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. Szabó, M: Civilizáltak és barbárok. Ókor VIII, 2009/1. szám, 15-23 (2009)
2. Szabó, M: Gondolatok a régészetről a tudomány ünnepén, Szabó M, Anders A (ed.): Régészeti dimenziók, Budapest, 7-22 (2009)
3. Szabó, M: Recenzió: E V Černenko: Die Schutzaffen der Skythen. (PbF III/2.) Acta Archaeologica 60. 292-293 (2009)
4. Szabó, M: Recenzió: H. Birkhan (Hrsg.): Kelten-Einfälle an der Donau. Acta Archaeologica 60. 293-295 (2009)
5. Szabó, M: Réflexions sur les styles des épées. In: M. Honegger et alii (éd.): Le site de La Tène: bilan des connaissances – état de la question. (Actes de la Table ronde internationale de Neuchâtel, 1-3 novembre 2007.) Neuchâtel, 235-249 (2009)
6. Szabó, M.: L'art du pseudo-filigraane. Une technique des peuples celtiques d'Europe centrale. In: Dossiers d'Archéologie 335. 68-73 (2009)
7. Szabó, M: La basilique de Bibracte. In: Académie des Inscriptions & Belles-Lettres – comptes rendus 2007, 853-875 (2009)
8. Szabó, M: András Kubinyi (1928-2007). Acta Arch. Hung. LX, 445-446 (2009)
9. Timár L.: A negatív struktúráktól a rekonstrukcióig, in: Szabó M, Anders A (ed.): Régészeti dimenziók, Budapest, 93-104 (2009)
10. Tankó K – Egry, I: Kelta település Győr-Ménfőcsanak-Bevásárlóközpont területén. Az 1995. és 2006. évi ásatás. Celtic settlement excavations at Győr-Ménfőcsanak-Bevásárlóközpont (hypermarket) between 1995 and 2006. In: Ilon, G. (szerk.) ΜΩΜΟΣ VI. Őskoros kutatók VI. összejövetelének konferenciakötete. Proceedings of the 6th Meeting for the Researchers of Prehistory, Szombathely, 401-416 (2009)

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

A kutatócsoport neve: MTA-ELTE Interdiszciplináris Régészettudományi Kutatócsoport

Átlaglétszám ¹ :	2	Ebből kutató ² :	2
PhD, kandidátus: 2	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			0
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			10
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			10
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	1	idegen nyelven:	1
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	2
tanulmánykötetben	magyarul: 3	idegen nyelven:	1
recenzió, kritika	magyarul: 2	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ : 0	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		0
kapott recenzió, kritika:			0
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
könyvfejezet	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 1	idegen nyelven:	0
sorozatszerkesztés	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 1	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	4	hazain:	3
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	0	hazai:	0
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	0	hazai:	0
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			3
TDK munkát készítő hallgatók száma: 0	Diplomamunkát(BSc):		0
Diplomamunkát(MSc): 5	PhD-t:		5
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			148
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		9,80 MFt	
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 0	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	15 MFt	
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		15 MFt	
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		0 MFt	

ELTE JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT

Izsák Lajos, az MTA doktora
1053 Budapest, Egyetem tér 1-3.
Telefon: 411-3518, Fax: 411-6518
e-mail: agihorvath@ajk.elte.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

A kutatócsoport ebben az esztendőben is a kutatási tervnek megfelelően folytatta munkáját; egyfelől a három nagy kutatási területen (parlamentarizmus, nemzetállamok, kodifikáció) párhuzamosan folytatódottak a munkálatok, másfelől bizonyos hangsúlyeltolódások jelentkeztek a kutatási eredmények publikálhatóságának vonatkozásában. A *parlamentek, pártok, parlamentarizmus* témakörében a 2009. esztendőben a részkutatások összegzése folytatódott, melynek eredményeképpen lényegében lezárultak azok a kutatási munkák, melyek a 19–20. századi magyar parlamentáris tradíciók, a kormányzati modellek változásai, illetve a terminológiai pontosítások körében folytak. A kutatás fő iránya egyrészt a 19. századi európai parlamentarizmus fogalmának és intézményi, politikai sajátosságainak meghatározása volt. Ennek keretei között külön kutatás foglalkozott a parlamentáris kormányforma kialakulásával, annak intézményi feltételeivel a nyugat-európai országokban és a parlamentarizmusra vonatkozó nyugat-európai közjogi gondolkodás alakulásának feltárásával, a tudományos és politikai gondolkodás fő áramlatainak azonosításával. E kutatási irány funkciója az, hogy a dualizmus korszakának magyar kormányformáját a korabeli európai tendenciákkal összevetve határozhassuk meg. A másik fő irány a dualizmus kori Magyarország kormányzati rendszerének jellemzése volt, az alábbi részterületek vizsgálatán keresztül: A magyarországi parlamentarizmus megítélése a dualizmus kori (1867–1918) politikában, és politikusok gondolkodásában; a hazai közjogtudományban; a magyar történettudományban. Végül, kiemelt feladat volt a parlamentarizmus egyes intézményei működésének vizsgálata, mindenekelőtt a minisztertanács (kormány) és a miniszterek politikai felelősségének, a kormányok megalakulásának és bukásának módjának, illetve a hazai parlamentarizmus sajátosságainak (pl. egypárti kormányzás; dualista államszerkezet, azaz az Ausztriával való közjogi viszony, a felelős kormány és a megyei, illetve törvényhatósági önkormányzat viszonya) elemzésén keresztül. *Európa – régiók – nemzetállamok*. A kutatócsoport ebben az esztendőben különös figyelmet fordított a nemzetállamiság kialakulásának folyamatára, melynek előzményei egészen az abszolútizmus kormányzatáig nyúltak vissza. Az abszolút kormányzat szerte Európában több vonatkozásban is lebontotta a középkori univerzalizmus szerkezeteit, s létrehozta az általános és mindenkifelett álló egyház képlete helyén a nemzeti egyházakat (protestáns államok), a katolikus államok a királyi hatalom alá rendelték az egyházszervezet működését. A politikai–militáris centralizáció mentén központosították és nemzeti érdekek alá rendelték a gazdaságirányítást. Az állami hivatalos nyelv az abszolút monarchiákban a korábbi latin helyett a nemzeti nyelv lett, a hódításokkal, az egymás fölé rétegződő dinasztikus törekvések a nemzeti hangsúlyokat hivatkozták meg. Értelemszerűen külön hangsúly esett az abszolútizmus magyarországi kísérleteire, s az arra reagáló magyar politikai ellenállásra, mely azt az érdekes kérdést vetette fel, hogy a modernizációra szoruló magyar rendi alkotmányos modell mennyiben követheti a legkorszerűbb nyugati tendenciákat, s mennyiben kell az osztrák abszolútizmussal szembeni harcában tagadni annak általános vonásait. A nemzetállami lét 20–21. századi értelmezéséhez rendkívüli adalékkal szolgálhat az a kutatás, mely a rendszerváltás európai és nemzetközi hátterét volt hivatva megvilágítani. Az Európai

Unió szupranacionális képleteibe invitált nemzetállamok helyzetét, illetve jövőjét meghatározó folyamatok zajlottak a 20. század 80-as, 90-es éveiben, melyek mind mostanáig titkosított irattári és levéltári anyagként feltáratlanul maradtak. A kutatócsoporti munkálatok eredményeképpen napvilágra kerültek (feltehetően nem a maguk teljességében, de mégis sokatmondó üzenetekkel) azok a diplomáciai iratok, melyek világosan jelezték, hogy az Európai Unióban zajló folyamatok sem mentesek a jellegzetes és tradicionális nemzeti megfontolásoktól, s azok messzemenően alárendelni igyekeztek a kelet-közép-európai felszabaduló országok érdekeit az európaiként megfogalmazott nemzetközi törekvéseknek.

A törvényalkotás (európai joggyakorlat – magyar kodifikációk). A Magyar Közigazgatási Bíróság működésére és szabályozására vonatkozó kutatások keretében a kutatócsoporti munkaterv szerint elkészültek a közigazgatási bíráskodás mértékadó külföldi modelljeire, a közigazgatási jogvédelem európai előzményeire vonatkozó elemzések. Ennek megfelelően a kutatócsoport az eredeti pályázatban foglalt tervhez igazodva kimunkálta a közigazgatási bíráskodás hagyományait, működésének tapasztalatait, összegezte az idevágó argumentációt. A kodifikációs mozgalmak legalaposabban kidolgozott 19. századi termékei a büntetőjog kódexei voltak, melyeket a kutatócsoporti tematikában két vonatkozásban is érintettek a kutatások. Egyfelől a büntető anyagi jogi jogalkotás alakulását, másfelől a büntetés-végrehajtás kodifikációjának alapszempontjait. A büntető anyagi jogi kodifikáció egyik érzékeny, s Kelet-Közép-Európában a politikai változások gyakorisága miatt folyamatosan aktuális kérdése a politikai jellegű bűncselekmények tényállásainak kialakítása és gyakorlati alkalmazása, melynek 19–20. századi fejlődéséből származó tapasztalatokat összegezte a kutatás. A büntetés-végrehajtás bizonyos értelemben anyagi jogra is visszaható nagy forradalmát dolgozták fel a kutatócsoport tagjai a 19–20. század fordulójának reformmozgalmait elemezve, összefoglalva azokat a tanulságokat, melyek az éppen zajló büntetőjogi kodifikáció számára is használhatóak lehetnek.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

A parlamentek, pártok, parlamentarizmus témakörében 2010-ben kiadásra kerül a magyar parlamentáris kormányzat működésének tapasztalatairól szóló monográfia az Eötvös Kiadónál. *Jogállam – nemzetállam* témakörében a Jogtörténeti Értekezések kiadványsorozatban jelent meg egy monográfia (Dánia alkotmánytörténete), mely a nemzetté válás és a nemzeti államkeretek kialakulásának vizsgálatába ágyazva taglalta a „régizabszolútizmus” és a „felvilágosult abszolútizmus” korszakát és hatásait a dán alkotmányfejlődésre. Az abszolútizmuskori magyar szabadságküzdelmek közjogi problémáit dolgozza fel a kutatócsoport elmúlt évi tudományos vizsgálódásait összefoglaló monográfia a Rákóczi-szabadságharc alkotmányos képleteiről. A kutatócsoport 2009 decemberében vitát szervezett az abszolútizmus mibenlétéről és terminológiai kérdéseiről. A kutatócsoport tevékeny közreműködésével jött létre az esztendő egyik legjelentősebb történeti publikációja a „Sub Clausula 1989.” A dokumentumgyűjtemény a további kutatások számára is nélkülözhetetlen forrásanyagot biztosít. Ugyancsak jelentős eredménynek tekinthető a hatalommegosztás rendszerében központi helyre kerülő igazgatás tudománytörténeti áttekintése. *A törvényalkotás (európai gyakorlat, magyar kodifikációk).* A kodifikációs kutatások ebben az esztendőben jelentős tudományos előrelépést jelentenek a kutatócsoport életében, minthogy elkészült Az állam elleni bűncselekmények szabályozása c. PhD-értekezés, s megkezdődött a doktori eljárás. A Jogtörténeti Szemle tematikus számaként jelentette meg a kutatócsoport a Csemegi-kódex elfogadásának 130. és az első büntetőnovella

100. évfordulója okán a magyar büntetőkodifikáció legfontosabb tendenciáiról szóló tanulmányok gyűjteményét. A büntetés-végrehajtás európai és magyarországi fejlődése és kodifikációja egyfajta sajátos modernizációs folyamatot illusztrál. Ezt dokumentálja a kutatócsoport keretében elkészített akadémiai doktori értekezés, mely a 17. századi európai fenyítőházi forradalom magyarországi megjelenését, s a magyar börtönügy első szabályozási kísérleteire tett befolyását vizsgálja a 19. században. A csoport a pénzügyi közigazgatási bíróság döntéseinek összegző, elemző kimutatásait, valamint működésének tapasztalatait több konferencián a szakmai nyilvánosság elé tárta.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

Miután az MTA ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport a jogtörténet-tudományi kutatások egyetlen, az akadémia által támogatott bázisa, feladatának tekinti az ország valamennyi egyetemen működő jogtörténeti tudományos műhelyének összekapcsolását. Ennek következtében a kutatócsoport által szervezett konferenciákon (A magyar királyság rendvédelme 1867–1945; Abszolutizmus és abszolút monarchia) az ország szinte valamennyi jogtörténész kutatója szerepel, ugyanakkor a csoport tagjai rendszeres vendégei a joghistorikus tudományos tanácskozásoknak. (Ebben az évben a pécsi, jogászképzésről szóló, a győri parlamentarizmustörténeti, a szegedi kodifikációs konferenciáknak.) A kutatócsoport együttműködik más, nem jogtörténeti kutatóbázisokkal is, amennyiben a tematika ebbe az irányba mutat (a Zala Megyei Bíróság, a Magyar Jogász Egylet, a Zala Megyei Levéltár konferenciája Degré Alajos jogi munkássága kapcsán, a Magyar Jogász Egylet zala szervezetének tanácskozása a jogászképzés perspektíváiról, a Magyar Börtönügyi Társaság szervezte konferencia a börtönügy történetének kutatásáról, az MTA VEAB gondozásában tartott konferencia a büntető jogtudományi kutatásokról). A nemzetközi kapcsolatokat két határozott törekvés jellemzi: egyik az Európában betöltött magyar történelmi szerep kibontása, a másik a Kárpát-medencei kapcsolatok ápolása. Részt vett a kutatócsoport az I.C.H.R.P.I. munkájában, vendégül látta Gerhald Kohl és Wilhelm Brauneder professzorokat Bécsből. Megrendezte a csoport a jénai egyetemmel és a rothenburgi Kriminallmuseummal az éves szokásos jogtörténeti konferenciáját, ezúttal a büntetőjogi konfliktuskezelés témakörében. A magyarországi publikációs tevékenységre változatlanul jellemző a kutatócsoport gondozásában megjelenő egyetlen jogtörténet-tudományi folyóirat, illetve a Rechtsgeschichtliche Vorträge német és angol nyelvű kiadványsorozat további füzeteinek közzététele. A pécsi egyetemmel történő együttműködése és az ELTE támogatása tette lehetővé a jogi néprajz – jogi kulturtörténet c. tanulmánykötet publikálását. A csoport nemzetközi kapcsolatainak köszönhetően több német-magyar tanulmánykötetet publikált.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

A kutatócsoport eredményeinek közzétételét a kutatócsoporti költségvetésen túl a Jogtörténeti Szemlében az ELTE, a ME, a KRE, a SZE publikációs támogatása, a további köteteket az OTKA, a PTE, a PPKE, a Fejér Megyei Önkormányzat, a Magyar Piarista Diákszövetség, a Tárkány Szűcs Ernő Alapítvány, a Holub József Joghistoriai Műhely publikációs pályázatait és támogatásait tették lehetővé.

**V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak
és más bemutatható eredmények**

1. Barna Attila: Az állam elleni bűncselekmények szabályozása a 19. századi Magyarországon – (PhD-értekezés) 341 o.
2. Máthé Gábor – Gecsényi Lajos: Sub Clausula 1989. Dokumentumok a politikai rendszerváltás történetéhez. Bp., 2009.
3. Mezey Barna: „Öszve szerkesztett szövetségünknek kötele” A jogalkotás alkotmányos keretei a Rákóczi-szabadságharcban. Bp., 2009. 356 o.
4. Mezey Barna: A munkáltatás szerepe a büntetés-végrehajtás történetében (A fenyítőházi modelltől a rabdolgoztató házakig) akadémiai doktori értekezés, Bp., 2009. 544 o.

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

A kutatócsoport neve: MTA-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport

Átlaglétszám ¹ :	4	Ebből kutató ² :	4
PhD, kandidátus: 4	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			0
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			0
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			0
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	5	idegen nyelven:	0
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötetben	magyarul: 12	idegen nyelven:	9
recenzió, kritika	magyarul: 5	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ : 0	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		0
kapott recenzió, kritika:			0
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 3	idegen nyelven:	0
könyvfejezet	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 2	idegen nyelven:	1
sorozatszerkesztés	magyarul: 2	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 1	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 0	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	2	hazain:	21
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			2
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	2	hazai:	4
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	3	hazai:	10
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			6
TDK munkát készítő hallgatók száma: 34	Diplomamunkát(BSc):		0
Diplomamunkát(MSc): 16	PhD-t:		11
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktatót órák száma ¹³ :			420
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		9,57 MFt	
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 1	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	0 MFt	
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		0 MFt	

ELTE KOMMUNIKÁCIÓELMÉLETI KUTATÓCSOPORT

Hunyady György, az MTA rendes tagja
1064 Budapest, Izabella u. 46.
Telefon: 461-2690, Fax: 461-2650
e-mail: hunyady.gyorgy@ppk.elte.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

Az MTA-ELTE Kommunikációelméleti Kutatócsoport főbb feladatai – a többéves szakmai vállalásnak megfelelően – a beszámolás évében a következők voltak: A) Magyarország az Európai Unióban: tudás- sztereotípa-, és attitűdvizsgálatok, B) történelmi tudat, társadalomszemlélet, C) médiakutatások, D) tudomány-kommunikáció: tudományos konferencia.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

A kutatóközpont tevékenysége a társadalmi kommunikáció és a közgondolkodás vizsgálata révén hajt gazdasági-társadalmi hasznot.

Magyarország az Európai Unióban: tudás-, sztereotípa- és attitűdvizsgálatok

Kulturális-interakciós rétegződés, miliőtípológia, kapcsolathálózati megközelítés. A kapcsolathálózati és tudásstílus-jellegzetességek foglalkozási alapjait kiemelő *miliőtípológiát* részben a történeti perspektíva kiterjesztésével, részben érvényesülési közegeinek behatóbb feltárásával, továbbá a magyarázó és magyarázott tényezők széles körét egyidejűleg bevonó új típusú (neurális hálózat) elemzési modellek alkalmazásával fejlesztettük tovább. Az újabb elemzések kettős új tendenciát jeleztek. A társadalmi *centrumhoz* közeli környezetekben, a városi, illetve aktív – és mindenekelőtt a városi aktív – csoportokon belül a foglalkozási miliő szerepe erősödött, a kulturális és anyagi erőforrások jellemzőin, illetve a személyes foglalkozás hagyományos mutatóin kívül a demográfiai (s ezen belül az életkori-kohorsz) tényező szerepével szemben is előtérbe került. A centrumtól *távolabbi* – inaktív és kistelepülési – közegekben viszont gyengült a szóban forgó foglalkozási miliőhatás (és az anyagi erőforrások szerepe vált lényegesen erősebbé).

Közgondolkodás, közéleti-politikai viselkedés, részvételi aktivitás. Végzett kutatásaink már korábban is felhívták a figyelmet a közéleti-politikai kommunikáció *tömbszerű szerveződésére*. Nem csak azok aránya nőtt tovább, akik a bal-jobb skálán a pólusokhoz közel pozícionáltak magukat, de az erre épülő indexek már nemzetközileg is ritkaságszámba menő polarizációs értékeket jeleznek. Míg korábban a *politikai homofília* inkább csak a szűkebb körű, erős kötésű szálakra vonatkozott, és a lazább ismeretségi kontaktusokat tekintve már viszonylag gyakoribb volt a tömbök közti kapcsolati átfedés, az újabb eredmények szerint az elzárkózó tendencia ez utóbbi vonatkozásban is erősödött: egy divergencia-spirál érvényesülésről.

Míg a politikai érdektelenség, a részvételi hajlandóság alacsony szintje elsősorban a kapcsolatszegény népeességben koncentrálódik, az már kevésbé magától értetődő, hogy az érdeklődés legmagasabb szintjéről az egynemű politikai kontaktusokkal rendelkezők adnak leginkább számot. A politikai tömbszerkezet leegyszerűsödésének meghatározó tendenciáival szemben viszont a törésvonalak átrendeződésére utalnak azok a (már a 2009-es Európai Unió

választások időszakából) való kutatási tapasztalatok, amelyek szerint az ideológiai-politikai dimenziók között a domináns *bal-jobb mellett* a liberális-konzervatív, s újabban a mérsékelt-radikális tengely is sok tekintetben önálló szereppel rendelkezik.

Válságpercepció, társadalmi közérzet, értékek és értékelések a társadalomképben. A közgondolkodásról folyt kutatásainkban megmutatkozik az általános és személyes *válságpercepció* szerepe: akik (jövedelmi, foglalkoztatási, hiteltartozás vagy más jellegű) hátrányról vagy ennek potenciális veszélyéről számoltak be, a politikai érdekképvisellel kapcsolatban számottevően több fenntartásnak adtak hangot.

Elméleti-módszertani elemzés tárgyát képezi a „*társadalmi közérzet*” fogalma, szerepe a közgondolkodás hullámverésében különös tekintettel a társadalmi közérzet minden empirikus mutatóról leolvasható *krízis-állapotára* 2008-2009-ben. E kutatás két irányba haladt előre: egyfelől keresztmetszeti kérdőíves adatfelvétel- és feldolgozás országos reprezentatív mintán, másfelől hosszmetzeti integratív feldolgozás 10 év távlatában. Az elemzés főbb gondolati kapaszkodói a) a szubjektív jólét indikátorai, társadalmi összetevői, b) nemzeti-kulturális sajátosságok a társadalmi közérzet tartalmában és dinamikájában, c) rendszerváltás az érzelmi színezetű társadalomképben, d) a történeti összehasonlítások érzelmi dinamikája, e) a kontraszelekció élményvilága, f) értékvesztés a politikában, g) az elégedetlenség spirálja. A nemzetközi szakirodalomban is egyedi fókusz a társadalmi közérzet jelenségvilágán, a kognitív és affektív tényezők kölcsönhatását világítja meg a közgondolkodás évtizedes alakulásában.

Történelmi tudat, társadalomszemlélet

A fiatalok és a rendszerváltás. A huszonévesek rendszerváltozáshoz való viszonyát elemezve négy domináns *véleménymodell*t sikerült elkülönítenünk. A 18 és 30 év közötti fiatalok fele – 49 százaléka – határozottan és egyértelműen szembehelyezkedik mindazokkal a változásokkal, amelyek a nyolcvanas évek vége óta Magyarországon történtek. Lényegében fenntartások nélkül azonosul azzal a rendszerkritikával, amely szerint minden, ami az elmúlt húsz évben történt, haszontalan és elvetendő. Erős és nagy államra vágnak, amely irányítja és felügyeli az üzleti élet és a piac működését; gondoskodik arról, hogy igazság és rend legyen az országban. Ugyancsak új rendszerváltást követel a fiatalok „populista, nem antikommunistaként” leírt csoportja (17 százalék). A vele azonosulók kritikája az elmúlt húsz évre korlátozódik. Nem foglalkoztatja őket az újonnan létrejött elit hatalmának eredete, és nem teszik felelőssé a Kádár-rendszert a változást követő gazdasági nehézségekért. Bár nem támogatja lelkesen, ám lényegesen visszafogottabb a rendszerváltás kritikáját illetően, és valamelyest elfogadóbb a kapitalizmussal szemben a fiatalok azon 18 százaléka, amelyek véleménye a harmadik, az „államkapitalistának” nevezhető modellhez illeszkedik: másoknál jobban bíznak abban, hogy a rendszerváltás hosszabb távon meg fogja hozni a gyümölcsét. Az általunk „mérsékelt piacpártinak” nevezett modellel a megkérdezett fiatalok 13 százaléka azonosul. Bár kritikusak az elmúlt két évtized társadalmi-gazdasági változásaival szemben, nem gondolják, hogy új rendszerváltásra lenne szükség. Ők igénylik a legkevésbé, hogy a társadalmi és gazdasági élet minden fontos területén az állam meghatározó szerepet kapjon, másoknál elfogadóbbak a magántulajdonnal és privatizációval.

Huszonévesek és a Kádár-rendszer. Három *véleménymodell* révén alapvetően leírható a 30 alattiak Kádár-rendszerhez való viszonya. A legszélesebb körben elterjedt (43% által osztott) *véleménymodell*t a múlt rendszer csaknem kritikátlan elfogadása jellemzi: képviselői azzal értenek egyet, hogy a Kádár rendszer idején az emberek biztonságban érezték magukat, jobb volt a közérzetük, többen törődtek egymással, a szegényeknek sokkal nagyobb esélyük volt a

felemelkedésre. Nagyobb volt a tisztességes munka becsülete, és olyan gazdasági prosperálás volt az országban, amilyenre sem azelőtt, sem azóta nem volt példa. Lényegesen kevesebben vannak a 18-30 éves korosztály tagjai körében azok, akik szembehelyezkednek a Kádár-rendszerrel. 30 százalék gondolkodik úgy a korszakról, hogy az diktatúra volt, amely gazdasági összeomlásba vezette az országot, amelyben a valódi teljesítmények helyett ideológiai szempontok határozták meg az egyének előrejutását, amely egy idegen hatalom érdekeinek szolgáltatta ki az országot, és ki akarta ölni az emberekből a nemzeti érzést. A két (pro- ill. anti-kádárista) vélemény-modell mellett létezik egy ambivalens megközelítés is, de ez a vizsgált 18 és 30 közötti korosztálynak csupán 18 százalékára jellemző.

Médiakutatások

Közéleti-politikai viselkedés média-tartalom-elemzések tükrében. A társadalom céljaival, a gazdaság optimális szerveződésével, a piaci versennyel, az állam szerepével, az individuum kötelességeivel és jogaival, a vagyoni differenciálódással és más hasonló kérdésekkel kapcsolatban a továbbélő nézetek a közéleti kommunikációban is lecsapódnak. A demokrácia írott és íratlan *normáit megsértő defektus* az információk igazságértékével kapcsolatos értékérzés és felelősség elhalványulása; közügyek politikai állóháborúkká válása közérdekű információk elzárása a nyilvánosság előtt; a közkommunikációk személyiségi jogokat sértő behatolása a magánszférába; a nyilvánosság erőtlensége, A média tartalom-elemzések jó alkalmat kínálnak a kvalitatív szövegelemző eljárások kreatív alkalmazására.

Tudomány-kommunikáció: Tudományos konferencia

A kutatócsoport 2009. októberében közreműködött a *TK40 címmel konferencia* megrendezésében, amely az egykori előd (az 1969-ben alapított Tömegkommunikációs Kutatóközpont, illetve Magyar Közvéleménykutató Intézet) fontosabb kutatási vonulatai alapján áttekintette a múlt század hetvenes-nyolcvanas évei hazai közvélemény- és médiakutatása mának szóló tanulságait. A 2010. tavaszán megjelenő tanulmánykötet fontos állomása annak a stratégiai tervnek, hogy a kutatócsoport (a hozzá társuló intézményekkel, így a felsoroltak mellett az ELTE Pszichológiai Doktori Iskolájával együtt) a következő években szisztematikusan feldolgozza a hazai kommunikáció és közvéleménykutatás múltját a '70-es, '80-as és '90-es években.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

A részvétel és képviselet projekt a Norvég Alap pályázat keretében 2009. decemberében nemzetközi *műhelykonferenciát* rendezett a MAGNOR integrált magyar-norvég kutatási adatbázis létrehozása céljából.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

A Demokrácia Kutatás Magyarországi Közalapítványa vezetésével a Norvég Alapnál HU0089 számon *Részvétel és képviselet* projekt, valamint az OTKA T73033 számú „*Diffúziós folyamatok az írott sajtóban*” című munkálatban való felelős részétel.

V. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

A kutatócsoport neve: MTA-ELTE Kommunikációelméleti Kutatócsoport

Átlaglétszám ¹ :	3	Ebből kutató ² :	3
PhD, kandidátus:	3	MTA doktora:	0
		levelező tag:	0
		rendes tag:	0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			1
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			0
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			11
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			8
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	1	idegen nyelven:	0
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	2
tanulmánykötetben	magyarul: 4	idegen nyelven:	1
recenzió, kritika	magyarul: 1	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ :	0	összes hiv. száma önidézetek nélkül:	0
kapott recenzió, kritika:			0
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
könyvfejezet	magyarul: 4	idegen nyelven:	1
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 2	idegen nyelven:	0
sorozatszerkesztés	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD:	0	MTA doktora:	0
		levelező tag:	0
		rendes tag:	0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	0	hazain:	3
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	0	hazai:	2
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	0	hazai:	1
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			3
TDK munkát készítő hallgatók száma:	0	Diplomamunkát(BSc):	0
Diplomamunkát(MSc):	0	PhD-t:	2
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktatók órák száma ¹³ :			0
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :			19,51 MFt
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ :	0	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	0 MFt
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:			0 MFt

ELTE KÖZÉP-ÁZSIAI KUTATÓCSOPORT

Vezető: Vásáry István, az MTA doktora
ELTE BTK Orientalisztikai Intézet,
1088 Budapest, Múzeum krt 4/D, II. em. 205.
Telefon: 411-6500/5393; Fax: 485-5215
email: vasaryi@gmail.com

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

A közép-ázsiai török népnevek digitális adattárának további bővítése újabb források felderítésével, beszerzésével és az adatrögzítés folytatásával;– az adattárban rögzített nevek folyamatos nyelvészeti (névészeti) feldolgozása, és az adattár használatának biztosítása a kutatócsoport tagjai számára (a használat betanítása és fejlesztések végrehajtása a felhasználói tapasztalatok alapján);

A közép-ázsiai török hősénekeknek az egyes népek történetében és kultúrájában játszott szerepének felderítése az 1917 előtti, a szovjet korszakbeli és az 1990 utáni társadalmi körülmények között; – a közép-ázsiai török epikus hagyományok (eposzciklusok) népek és államok szerinti teljes feltérképezése, a hazai és a nemzetközi turkológia által feltárt, kiadott és feldolgozott szövegek, szövegvariánsok gyűjtésének és katalogizálásának a folytatása *Etnosz és hagyomány* munkacím alatt;– a tervezett országmonográfiák megírásához további anyaggyűjtő és feltáró munka elvégzése;– a *Törzs, etnosz, nemzet, állam Közép-Ázsiában* munkacímű tanulmánykötet összeállítása a kutatási ciklus első két évi eredményei alapján;– előadások tartása hazai és külföldi tudományos tanácskozásokon, szakági vonatkozású tudományos ismeretterjesztő rendezvényeken.

II. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

Részvétel nemzetközi tudományos konferenciákon:

1. A Kelet ritka nyugalma. VII. Nemzetközi Vámbéry Konferencia. Dunaszerdahely, 2009. október 2-3. (Szlovákia) (3 fő)
2. Magyarország–Azerbajdzsán: a kultúrák párbeszéde – 2009. IV. Nemzetközi tudományos konferencia. 2009. november 17-19. Budapest. (2 fő)
3. Third International Conference on the History of Medieval Nomads: Miskolc, May 20-23, 2009. (2 fő)
4. Book-Romania-Europe. Bukarest, Municipal Library, 2009. September. 19.-24. (1 fő)
5. I. Uluslararası Uzak Asya'dan Ön Asya'ya Eski Türkçe Bilgi Şöleni [A Távól-Kelettől Előázsiáig, I. ótörök tudományos szimpozionum]. Afyon Karahisar, Törökország, Kocatepe Egyetem, társrendező Türk Dil Kurumu, Ankara, 2009. XI. 18-21. (1 fő)

Nemzetközi tudományos konferenciákon tartott előadások:

1. Kun nemzetségneveink közép-ázsiai párhuzamaihoz. A Kelet ritka nyugalma. VII. Nemzetközi Vámbéry Konferencia. Dunaszerdahely, Szlovákia, 2009. október 2-3.
2. Magyar, francia vagy török? Megjegyzések a Köpe család történetéhez. A Kelet ritka nyugalma. VII. Nemzetközi Vámbéry Konferencia. Dunaszerdahely, Szlovákia, 2009. október 2-3.

3. Dr. Oroszhegyi Józsa híradásai Vámbéryről és a törökországi magyarokról. A Kelet ritka nyugalma. VII. Nemzetközi Vámbéry Konferencia. Dunaszerdahely, Szlovákia, 2009. október 2-3.
4. Belső-Ázsia kutatása Vámbéry előtt. A Kelet ritka nyugalma. VII. Nemzetközi Vámbéry Konferencia. Dunaszerdahely, Szlovákia, 2009. október 2-3.
5. The Ten Tribes of the Western Turks. Third International Conference on the History of Medieval Nomads: Miskolc, May 20-23, 2009.
6. On some parallels between Central Asian and Classical Mythologies. Book-Romania-Europe. Bukarest, Municipal Library, 2009. IX. 19.-24.
7. "Otuz oğlan sağdıçları" — kísérlet a kifejezés történeti értelmezésére. I. Uluslararası Uzak Asya'dan Ön Asya'ya Eski Türkçe Bilgi Şöleni [A Távolságtól Előzsiáig, I. ótörök tudományos szimpozion]. Afyon Karahisar, Törökország, Kocatepe Egyetem, társrendező Türk Dil Kurumu, Ankara, 2009. XI. 18-21. (1 fő)

Hazai tudományos konferenciákon és tudományos ismeretterjesztő rendezvényeken tartott előadások:

1. A kun nevek mint nyelvmélekek és kutatásuk története (Tudománytörténeti visszatekintés). A Jász-kunság kutatása 2009. Történeti, néprajzi konferencia a kunok betelepülésének 770. és az első Jász-kun kongresszus 70. évfordulója tiszteletére. Karcag, 2009. szeptember 24-25.
2. A Belső-Ázsia kutatás Csoma korában. Körösi Csoma Sándor Jubileumi Napok. Budapest, ELTE BTK, 2009. IV. 21-22-23.
3. A magyarországi kun nyelv emlékei. „Szellemi műhely”, Petőfi Művelődési Központ, Kiskunlacháza, 2009. január 19.
4. A kunok nyelvi emlékei. Déryné Művelődési és Ifjúsági Központ, Karcag, 2009. március 5.
5. Kun nyelvmélekeink. Művelődési Központ, Kunhegyes, 2009. november 21.

Nemzetközi tudományos rendezvény szervezése külföldön:

A Kelet ritka nyugalma. VII. Nemzetközi Vámbéry Konferencia. Dunaszerdahely, Szlovákia, 2009. október 2-3. (1 fő)

Részvétel akadémiai nemzetközi tudományos csereprogramban:

2009. június 7-28.: A kutatócsoport folyamatban lévő (74. számú „Közép- és Belső-Ázsia történetének és a nomád civilizációk művelődéstörténetének forrásai” című) tudományos együttműködési programja keretében 3 hetes tanulmányút Moszkvában. Eredmény: könyvtári kutatással jelentős mennyiségű közép-ázsiai török etnikai név feltárása és a témában publikált tudományos eredmények áttekintése. (1 fő)

2009. 11. 22. – 12. 5. között Moszkvában tartózkodott munkatársunk, az MTA-OTKA 2008-2010 évekre aláírt együttműködési megállapodása keretében 74. témaszámon megvalósuló "Közép- és Belső-Ázsia történetének és a nomád civilizációk művelődéstörténetének forrásai" c. közös kutatási tervünk keretében (1 fő)

Részvétel hazai felsőoktatásban

1 fő tudományos munkatárs egyetemi oktatási tematikája 2009-ben:

Nomádok, birodalmak, kereskedelmi utak a mongolkor előtti Euráziában;

Az Oszmán Birodalom története;

Az iszlám világ a késő középkorban és a kora újkorban;
Nomád népek Euráziában

Részvétel tudományos testület munkájában-a kutatócsoport vezetője:

MTA Orientalisztikai Bizottság tagja,
MTA Iszlámtudományi Bizottság tagja,
Acta Orientalia Hungarica főszerkesztője,
Kőrösi Csoma Társaság alapító tagja,
OTKA ókori-orientalistikai zsűrijének elnöke,

Nemzetközi folyóirat-szerkesztőségi tagság:

Türkoloji Kültürü Dergisi [Turkológiai folyóirat, Törökország] (1 fő);
International Review of Turkology [Törökország] (1 fő)
Acta Turcica (Online Thematic Journal of Turkic Studies) (1 fő)

III. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. Baski I: Madijar: magyar eredetű néptörredék a kazakoknál? In: Molnár Á (szerk.) Csodaszarvas. Östörténet, vallás és néphagyomány. III. Kötet. Budapest, Molnár Kiadó, 189-208. (2009)
2. Vásáry I: The Jochid realm: the western steppe and Eastern Europe, *The Cambridge History of Inner Asia*, vol. II. Ed. by Peter B. Golden – Nicola di Cosmo – Allen Frank. Cambridge University Press: Cambridge 67-85. (2009)

IV. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

A kutatócsoport neve: MTA-ELTE Közép-ázsiai Kutatócsoport

Átlaglétszám ¹ :	3	Ebből kutató ² :	3
PhD, kandidátus:	3	MTA doktora:	0
		levelező tag:	0
		rendes tag:	0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma ³ :			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			0
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			19
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			17
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	3	idegen nyelven:	1
külföldi folyóiratban		magyarul:	0
		idegen nyelven:	2
tanulmánykötetben		magyarul:	8
		idegen nyelven:	2
recenzió, kritika		magyarul:	0
		idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ :	0	összes hiv. száma önidézetek nélkül:	0
kapott recenzió, kritika:			0
Megjelent könyv/monográfia ⁸		magyarul:	0
		idegen nyelven:	0
könyvfejezet		magyarul:	0
		idegen nyelven:	0
tanulmánykötet szerkesztése		magyarul:	2
		idegen nyelven:	0
sorozatszerkesztés		magyarul:	0
		idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás		magyarul:	2
		idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD:	0	MTA doktora:	0
		levelező tag:	0
		rendes tag:	0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	7	hazain:	2
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	2	hazai:	3
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	3	hazai:	1
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			1
TDK munkát készítő hallgatók száma:	0	Diplomamunkát(BSc):	0
Diplomamunkát(MSc):	0	PhD-t:	0
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			0
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :			9,70 MFt
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ :	0	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	0 MFt
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:			0 MFt

ELTE NYELVFILOZÓFIAI KUTATÓCSOPORT

Kelemen János, az MTA rendes tagja
1088 Budapest, Múzeum krt. 4/i.
Telefon: 485-5237; Fax: 485-5247
e-mail: filint@ludens.elte.hu

I. A kutatóhely feladatai a beszámolási évben

2009-ben a kutatócsoport tevékenységének fókuszában – kutatási tervének megfelelően – a mentális és nyelvi reprezentációk természetének vizsgálata állt: (1) A mentális események intencionális/reprezentációs és fenomenális tulajdonságainak viszonya. (2) A mentális tartalmak egy meghatározott esetének, az érzéki tapasztalatoknak a természete. (3) A mentális tartalmak internalista versus externalista elmélete. (4) Jelentélmélet, referenciaelmélet, grammatikaelmélet. (5) A mentális és nyelvi reprezentáció fogalomtörténete.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

Munkatársaik intenzíven vizsgálták a tudat/tudatosság reprezentációs elméletét, és több oldalról erőteljes bírálatot fogalmaztak meg azzal szemben. Egyrésztől amellezt érveltek, hogy az észlelés reprezentációs elmélete nem képes plauzibilisen magyarázni az érzéki tapasztalatok fenomenális karakterét, másrésztől pedig amellezt, hogy – ellentétben a reprezentacionizmus tanításával – vannak olyan mentális események, amelyek nem rendelkeznek reprezentációs tartalommal. Tanulmányaik a *European Journal of Analytic Philosophy* „Challenges for the Representational Theory of Consciousness” Special Issue, Vol. 5, No. 2. számában jelentek meg. A kutatócsoport egy munkatársa magának a folyóiratszámnak a szerkesztésében is részt vett.

Kutatójuk további érveket fogalmazott meg az észlelés diszjunktív elmélete mellett. Érvelése szerint egyedül a diszjunktív elmélet képes plauzibilisen magyarázni az érzéki tapasztalat fenomenális karakterét. Arra az eredményre jutott, hogy az érzéki tapasztalatokat tágan kell individuálni, vagyis az érzéki tapasztalatok fenomenális karaktere nem lokálisan szupervenial a szubjektum agyán.

A kutatócsoport munkatársa a szemantikai externalizmusnak újabb, a szakirodalomban elterjedt meghatározástól eltérő meghatározását tette közzé.

Munkatársuk Saul Kripke tulajdonnevek referenciáról számot adó elméletét fejlesztette tovább; eredményeiről magyar és nemzetközi konferenciákon számolt be. A kripkei elmélet kortárs továbbgondolásához, a direkt referencia-elmülethez képest alapvetően más alternatívát dolgozott ki.

Részletesen megvizsgálták az intencionalitás és az intenzionalitás kapcsolatát, amellezt érvelve, hogy (a fogalmak standard értelmezését alapul véve) nincs tartalmas kapcsolat a két fogalom között: az intencionális jelenségekről nem csupán intenzionalis szerkezetű mondatokban számolhatunk be, és az intenzionalis szerkezetű mondatok nem kizárólag intencionális jelenségekről számolnak be. Mindazonáltal amennyiben a szükségyszerűség

klasszikus, analitikus koncepcióját fogadjuk el, mégis kapcsolat teremthető az intencionalitás és az intenzionalitás között. Az eredményeket konferencia-előadásokon mutatták be.

A kutatócsoport munkatársa folytatta a kategóriaelmélet szemantikai alkalmazásaival kapcsolatos vizsgálatait. Az eredetileg 2009-re tervezett *Absztrakt nonszensz? Kategóriaelmélet szemantikai alkalmazásokkal* című könyv 2010 tavaszán jelenik meg a Typotex kiadónál. Munkatársuk kritikai vizsgálat alá vetette a kétértékűség szemantikai-metafizikai alapelvének tarthatósága melletti szóló érveket, eredményeiről konferencia-előadáson számolt be.

Megvizsgálták az analógiás okoskodás és az abdukció kapcsolatát, és ennek keretében azt, hogy az analógiás nyelvészeti elméleteken belül a nyelvi viselkedés folyamatai mennyire feleltethetők meg abdukciós problémamegoldási folyamatoknak. Implementáltak egy kísérleti számítógépes modellt, amelynek formája egy asszociatív memóriamodell, működése pedig felfogható részben az abdukciós problémák közelítő megoldására alkalmas eszköznek, de egyben nyelvi feldolgozási folyamatok modelljének is. Az eredményekről konferencia-előadások formájában számoltak be.

A kutatócsoport az önreferencia modalitásait vizsgálta irodalmi és tudományos szövegekben. Ezen belül részletesebben foglalkozott az önreferencialitás logikai struktúrájával és a szöveg szervezésében játszott pragmatikai szerepével. E témával összefüggésben tanulmányozta a kommentár és önkomentár viszonyát klasszikus irodalmi és filozófiai szövegekben. Folytatta a nyelvészet és nyelvfilozófia történetére irányuló stúdiumait, melyek aktuális részeredményeit Vicóról, Searle-ről és Chomskyról szóló tanulmányaiban közölte. Ugyancsak folytatta Dante költői és elméleti szövegeinek elemzéseit (melyek néhány részeredményét a „lectura Dantis” műfajába tartozó írásai tartalmazzák).

A kutatócsoport szűkebb értelemben vett profilján kívüli eredményei:

2007-ben *Metafizika* címmel, a kortárs metafizika alapvető problémáit tárgyaló, internetes tankönyvet (<http://szabadbolcseszlet.elte.hu>) tettek közzé, amelyet 2009-ben alaposan átdolgoztak, és egy további fejezettel bővítettek. A könyv 2009 őszén az Akadémiai Kiadó gondozásában látott napvilágot.

2009 folyamán lefordították John R. Searle *Speech Acts* című klasszikus művét (a könyv a beszédaktus-elmélet legfontosabb megfogalmazása), amely 2009-ben a Gondolat Kiadó gondozásában látott napvilágot. A kötet utószavát a kutatócsoport vezetője írta.

A kutatócsoport egyik munkatársa 2009 folyamán vendégszerkesztőként a *Studies in East European Thought* folyóirat számára „Phenomenological Research in Eastern Europe” című tematikus számot kezdett szerkeszteni. A tervezett kötetbe magyar fenomenológusok mellett cseh, román és lengyel kollégák írásai is szerepelnek majd.

A kutatócsoport több konferencia szervezésében vállalt szerepet: „Logic, Language, Mathematics: A Philosophy Conference in Memory of Imre Ruzsa” c. nemzetközi konferencia, ELTE BTK Filozófiai Intézet, 2009. szeptember 17–19.; „Semmi sem lehetetlen” c. metafizika-konferencia (Erasmus Kollégium), ELTE BTK, 2009. május 15.; a *Magyar Kognitív Tudományi Alapítvány* (MAKOG) „A nyelvi és a mentális reprezentáció természete” c. konferenciája, ELTE BTK Filozófiai Intézet, 2009. május 7–9.; a Magyar tanárok Egyesülete és az MTA–ELTE Nyelvfilozófiai Kutatócsoportja által szervezett „Irodalom és bölcsélet. In memoriam Németh G. Béla” c. konferencia, Kossuth Klub, 2009. november 21.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

Hazai kapcsolatok: Miskolci Egyetem Filozófiai Intézete, Pécsi Egyetem, Filozófiai Intézet, Magyar Kognitív Alapítvány, ELTE BTK Filozófiai Doktoriskola Analitikus, Fenomenológia és Logika Program, Erasmus Kollégium.

Nemzetközi kapcsolatok: CEU; UCL; NYU; La Sapienza Egyetem, Róma; Université de Bourgogne, Dijon; Centro Studi di Filosofia della Complessità „Edgar Morin”, Messina; Istituto Italiano per gli Studi Filosofici, Nápoly.

IV. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. Bárány T: „Small Stories and the Big Narrative”. *The Hungarian Quarterly*, 50, 115–120 (2009)
2. Bárány T – Kelemen J – Komlósi A – Tőzsér J (vendégszerkesztők): „Nyelv, megismerés, tudat – válogatás az ELTE BTK Filozófia Intézete és az MTA–ELTE Nyelvfilozófiai Kutatócsoportja konferenciájának előadásaiból”, *Világosság*, 2008/11–12. [Megjelenés: 2009. május.]
3. Farkas K: „Externalism”. In: Louise Cummings (ed.), *The Routledge Pragmatics Encyclopedia*. Routledge (2009)
4. Farkas K: „Not every feeling is intentional”. *European Journal of Analytic Philosophy*, 5, 27–40 (2009)
5. Kálmán L: „Chomsky hatása a mesterséges intelligenciához kapcsolódó nyelvészetben. Előadásvázlat”. *Magyar Tudomány*, 170 (2009)
6. Kelemen J: „Utószó”. In: John R. Searle, *Beszédaktusok*. Fordította: Bárány Tibor. Gondolat Kiadó, Budapest, 219–231 (2009)
7. Kelemen J: „Paradiso XVIII–XX”. *Literatura Italiana Antica*, 10, 525–539 (2009)
8. Kelemen J: „Az étkezési metafora Danténál”. In: Császtvay T – Nyerges J (szerk.), *Humanizmus és gratuláció. Szolgálatomat ajánlom: A 60 éves Jankovics Józsefnek*. Balassi Kiadó – MTA Irodalomtudományi Intézet, Budapest, 189–205 (2009)
9. Kelemen J: „A nyelv racionalista felfogásának Vico-féle kritikája”. *Világosság*, 2009/nyár, 97–103 (2009)
10. Kelemen J: „A filozófus Chomsky”. *Magyar Tudomány*, 170, 1082–1086 (2009)
11. Tőzsér J: *Metafizika*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 264 p. (2009)
12. Demeter T – Tőzsér J (vendégszerkesztők): „Challenges for the Representational Theory of Consciousness”, *European Journal of Analytic Philosophy*, 5 (2009), 1–136.
13. Tőzsér J: „The Phenomenological Argument for the Disjunctive Theory of Perception”. *European Journal of Analytic Philosophy*, 5 (2009), 66–83.
14. Tőzsér J: „Az intencionális állapotok természete”. In: Varga P – Zuh Deodát (szerk.): *Husserl és a Logikai vizsgálódások. Ismeretfilozófia és fenomenológiai filozófia*. L’Harmattan Kiadó, Budapest, 165–177 (2009)
15. Tőzsér J: „Mental Realism Reloaded”. *Journal for General Philosophy of Science*, 40 (2009), 123–127.
16. Tőzsér J: „Review on Katalin Farkas’ Book”. *Croatian Journal of Philosophy*, 9 (2009), 243–251.
17. Tőzsér J: „Miért ne legyünk mentális fikcionalisták?” *BUKSZ*, 2009 tavasz, 29–33.

V. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

A kutatócsoport neve: MTA-ELTE Nyelvfilozófiai Kutatócsoport

Átlaglétszám ¹ :	3	Ebből kutató ² :	3
PhD, kandidátus: 1	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			0
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			0
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			0
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	4	idegen nyelven:	1
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	4
tanulmánykötetben	magyarul: 1	idegen nyelven:	1
recenzió, kritika	magyarul: 5	idegen nyelven:	2
összes hivatkozás száma ⁷ : 0	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		0
kapott recenzió, kritika:			4
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 1	idegen nyelven:	0
könyvfejezet	magyarul: 1	idegen nyelven:	0
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
sorozatszerkesztés	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 4	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 0	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	14	hazain:	16
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	0	hazai:	0
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	0	hazai:	0
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			3
TDK munkát készítő hallgatók száma: 0	Diplomamunkát(BSc):		0
Diplomamunkát(MSc): 3	PhD-t:		0
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			24
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		9,76 MFt	
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 1	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	0 MFt	
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		0 MFt	

ELTE PÁRTOK, PÁRTRENDSZEREK, PARLAMENTARIZMUS KUTATÓCSOPORT

Gergely Jenő, az MTA doktora
1088. Budapest, Múzeum krt. 6-8.
Telefon/Fax: 485-5205
e-mail: reatus@freemail.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

A kutatócsoport 2009. évre előirányzott főbb feladatait az elfogadott munkaterv szabta meg. Az elvégzett munka során, a hagyományos párttörténettel szakítva, az egyes pártok, pártrendszerek történetének feltárása és feldolgozása során politológiai, szociológiai, jogtudományi és eszmetörténeti megközelítések és módszerek is alkalmazásra kerültek. A 2009-es munkaterv alapján a következő feladatok valósultak meg:

- A Keresztény Községi (Wolff-) Párt története 1920–1939 című monográfiához anyaggyűjtés majd a munka megírása. A monográfia 2009 végére elkészült, jelenleg megjelenés alatt áll.
- Az MSzMP utolsó korszakának feltárása és feldolgozása. Ezen belül az MSZMP reformkori mozgalmának kibontakozására és történetére (1988-1990) vonatkozó, már megkezdett levéltári kutatás és adatgyűjtés folytatása. Ezen témakörben egy konferencia előadás megtartása illetve egy tanulmány megjelentetése. Részvétel egy a reformkori mozgalom témakörében készült forráskiadvány szerkesztésében.
- A 2007-ben megkezdett kutatás folytatásaként tanulmány megjelentetése az MSZMP és az SPD (Kádár János és Willy Brandt) kapcsolatairól. A Magyar Szocialista Munkáspárt és a nyugat-német SPD közti kapcsolatok levéltári kutatásának folytatása, kiterjesztve az észak-európai szociáldemokrata pártokra is. A magyar–nyugat-német, illetve a magyar–brit pártkapcsolatok vizsgálata az írott dokumentumok és források alapján, a hazai kutatómunka mellett kiegészítve egy háromhetes londoni tanulmány- és kutatóúttal, ahol a *The National Archives*-ban végzett kutatás nyomán értékes forrásanyag került feltárrásra.
- A Független Kisgazdapárt és a rendszerváltás. 1988-1990 tárgykörben az iratanyag összegyűjtésének folytatása, számítógépre vitele, szerkesztése, jegyzetelése, konferencia előadás megtartása.
- A készülő „Magyarországi politikai pártok lexikona 1846-2006. Parlamenti választásokon jelöltet állító pártok” (a továbbiakban Pártlexikon) című kiadvány munkálatainak irányítása, koordinálása továbbá adatgyűjtés, szócikkek írása, a beérkezett szócikkek szerkesztése és lektorálása.
- A rendszerváltás 20. évfordulója alkalmából „A pártok és a rendszerváltás 1988-1990” címmel tudományos konferencia megszervezése és lebonyolítása 2009. október 1-jén. A konferencia anyagának megjelentetése a kutatócsoport évkönyvében.
- A külső közreműködők folytatták alábbi kutatásaikat:
 - a Szabadelvű Párt történetének feldolgozása
 - elektronikus formában rögzített interjúk készítése a Keresztény Demokrata Néppárt néhány korábbi prominens személyiségével.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

A kommunálpolitikai jellegű Keresztény Községi Párt kialakulásának, szervezetének és ideológiájának, valamint társadalmi háttere feltárásának eredményeképpen egy monográfia született, amelynek megjelenése folyamatban van.

A kutatócsoport első évkönyvének megjelentetése hagyományteremtő szándékkal, ebben 10 tanulmány került közlésre, melyek többsége a pártok és rendszerváltás viszonyát helyezi új megvilágításba és gazdagítja új ismeretekkel.

A Magyar Szocialista Munkáspárt bomlási folyamatát a párttagság párthoz való viszonyának alakulása tükrében bemutató tanulmány megjelentetése.

A Bács-Kiskun megyei MSZMP reformkori mozgalom létrejöttének és tevékenységének egy tanulmány keretében történő bemutatása a rendszerváltás országos és helyi folyamatában.

Az MSZMP és az SPD (Kádár János és Willy Brandt) kapcsolatát ismertető tanulmány megjelentetése.

A kutatócsoport egyik munkatársa 2009. március 6-án sikeresen (summa cum laude) megvédte PhD értekezését az ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskolájában, ennek köszönhetően 2009 júniusában PhD fokozatot nyert.

A kutatócsoport egy másik munkatársa 2009 májusában sikeres (summa cum laude) doktori szigorlatot tett az ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskolájában.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

A kutatócsoport által szervezett konferencián a kutatócsoport munkatársain kívül előadóként és hallgatóként is részt vettek az MTA Történettudományi Intézete, az MTA Politikai Tudományok Intézete, a Politikatörténeti Intézet, az ELTE Állam- és Jogtudományi Kara és a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara munkatársai közül is jó néhányan. Előadásaik egyúttal tanulmány formájában is megjelentek a kutatócsoport évkönyvében, amely az MTA Politikai Tudományok Intézetével közösen került kiadásra. Az évkönyvben helyet kapott előbbieken kívül a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi valamint Vitéz János Kara illetve az Országos Széchényi Könyvtár egy-egy munkatársának tanulmánya is.

A kutatócsoport munkájába bekapcsolódtak továbbá az ELTE BTK Történeti Intézetének rokontémákkal foglalkozó oktatói is.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

A kutatócsoport egyik munkatársa, mint témavezető „Magyarországi politikai pártok lexikona 1846-2006. Parlamenti választásokon jelöltet állító pártok” címmel OTKA pályázatot nyert, 2009 áprilisától kezdődően (száma: K79153), amelyben a kutatócsoport két másik tagja is részt vesz társkutatóként.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk:

1. Réfi A: Az MSZMP bomlási folyamata a párt és tagjai viszonya tükrében. MÚLTUNK, 54. évf. (2009) 4 sz. 64–91.
2. Réfi A: Reformkori mozgalom Bács-Kiskun megyében. In.: MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport évkönyve, 2009. Szerk.: Réfi A., Sziklai I. Budapest, MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport – MTA Politikai Tudományok Intézete, (2009) 114–127.
3. Réfi A. – Sziklai I. (szerk.): MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport évkönyve, 2009. Budapest, MTA–ELTE Pártok, Pártrendszerek, Parlamentarizmus Kutatócsoport – MTA Politikai Tudományok Intézete, (2009)
4. Némethné Dikán Nóra – Réfi A. – Szabó Róbert (szerk.): Reformszocialisták Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, 1988–1989. Szeged, Bába, (2009)
5. Sziklai I.: Szemelvények Magyarország és az NSZK kapcsolatából: Kádár János és Willy Brandt. MÚLTUNK, 54. évf. (2009) 2. sz. 45–64.

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

A kutatócsoport neve: MTA-ELTE Pártok, pártrendszerek, parlamentarizmus Kutatócsoport

Átlaglétszám ¹ :	3	Ebből kutató ² :	3
PhD, kandidátus: 1	MTA doktora: 1	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			0
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			9
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			9
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	2	idegen nyelven:	0
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötetben	magyarul: 1	idegen nyelven:	0
recenzió, kritika	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ : 0	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		0
kapott recenzió, kritika:			0
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
könyvfejezet	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 3	idegen nyelven:	0
sorozatszerkesztés	magyarul: 2	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 1	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	0	hazain:	3
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	0	hazai:	0
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	0	hazai:	2
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			1
TDK munkát készítő hallgatók száma: 0	Diplomamunkát(BSc):		0
Diplomamunkát(MSc): 1	PhD-t:		12
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			6
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		9,70 MFt	
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 0	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	0 MFt	
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		3 MFt	
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		0 MFt	

ELTE TÖRTÉNETI RUSZISZTIKAI KUTATÓCSOPORT

Vezető: Szvák Gyula, az MTA doktora

1088 Budapest, Múzeum krt. 6-8.

Telefon: 485 5207; Fax: 485 5207

e-mail: russistics@ludens.elte.hu; honlap: www.russtudies.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

A tárgyévre kitűzött konkrét célfeladatok az alább felsorolt hét tematikus blokk tartalmi kibontása érdekében kerültek meghatározásra:

- A keleti szláv államalapítás problematikája a kortársak és az utódok diskurzusaiban (a Kijevi Rusz kora)
- A moszkvai állam létrejötte, megerősödésének folyamata, az egyház és az állam fejlődése a 14–15. században
- Külpolitika, ideológia és propaganda a kora újkori Kelet-Európában. (A moszkvai állam kora.)
- A Bizánctól örökölt középkori államfelfogás és a tradicionális középkori orosz gondolkodás, világkép változása a Nagy Péter uralkodása előtti évszázadokban
- Az autokrácia és az orosz hatalmi doktrínák a kora újkori Oroszországban.
- Orosz liberális hatalmi doktrínák a 19. század végén, 20. század elején
- Nemzet és állam: a kultúra mint a hatalom önreflexiója a szovjet korszakban a párt és az állam központi intézményeinek levéltáraiban található dokumentumok tükrében

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

- Az első tematikus blokkban: 1 fő a középkori szláv történelem premongol korszakának forrásait fordítja és látja el szakkommentárokkal. Elkészült *Az Eymund-saga* és Thietmar merseburgi püspök: *Krónika* című művének fordítása lábjegyzetekkel ellátva. E tematikus blokkon belül vállalt másik nagyobb szabású feladata — az ókeletiszláv nyelvű *Régmúlt idők krónikája* (az ún. „*Óskrónika*”) első teljes magyar fordítása és szövegkritikai kiadásának előkészítése/megvalósítása folyamatban van. A fenti témakörben egy orosz nyelvű tudományos cikk publikálására került. 1 fő dolgozott rajta.
- A második tematikus blokkban: A moszkvai nagyfejedelmek 14-15. század közepéig keletkezett végrendeleteinek magyar fordítása, szakkommentárokkal ellátva, elsőként a hazai historiográfiában a végéhez közelít. A testamentumokhoz kapcsolódó fejedelmi szerződések szövegei a moszkvai és tveri fejedelmek egymás közötti kapcsolatrendszerének forrásai. Egy orosz nyelvű tanulmány látott napvilágot a fenti témakörben. 1 fő dolgozott rajta. A középkori orosz egyházi-vallási fogalmak szószerződének összeállítása folyamatos.
- A harmadik tematikus blokkban: A kutatócsoport egyik tagja Passauban megrendezett tudományos konferencián lépett fel. Előadásában a lengyelek és litvánok ellenségképének ábrázolására tett kísérletet a koraújkori orosz irodalmi és kancelláriai forrásokban. Báthori lengyel-litván uralkodó Moszkva elleni háborújának propagandakampányára reflektáló tanulmányának elkészítése a végéhez közelít.
- A negyedik tematikus blokkban: Elkészült és publikálásra került az a kétrészes tanulmány, amely elsőként analizált a hazai történetírásban egy a 15. század végén keletkezett és fennmaradt képviselő szöveget. A tudományos cikk a forrás képteológiai érveinek bizánci

kútfőit tárja fel. A tanulmány a középkori orosz ikonfestészet, azon belül a Szentháromság-ikon újfajta interpretációira is lehetőséget teremt. 1 fő dolgozott rajta.

- Az ötödik tematikus blokkban: A kutatócsoport egyik munkatársa Cambridge-ben tartott előadásában a 17-18. században élt orosz szerzetes-tudós felvilágosult abszolutista tanait bemutató művét elemezte az Isten által inspirált szerződés és Szentírás alapú szuverenitás szemszögéből. Megjelent a kutatócsoport vezetőjének Oroszország 17. század elejének zavaros időszakát bemutató könyve.
- A hatodik tematikus blokkban: Az orosz liberális doktrínák a 19. század végén és a 20. század elején témakörhöz kapcsolódó feltáró munka megkezdődött, feldolgozása folyamatos. 1 fő dolgozik rajta
- A hetedik tematikus blokkban: A kutatócsoport egyik munkatársa Budapesten előadással vett részt a *Kelet-európai filmművészet a nyolcvanas évek második felében* elnevezésű konferencián, ahol a korszak szovjet-magyar filmjeit hasonlította össze. A filmek párhuzamba állítása a két ország politikai-kulturális viszonyának alakulását modellszinten tükrözi.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

A kutatóhely élő munkakapcsolatokat ápol az Oroszországi Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetével, Társadalomtudományi Információs Intézetével, és Szlavisztikai Intézetével, valamint a moszkvai Bölcsészettudományi Egyetemmel, a moszkvai Lomonoszov Egyetemmel, és a Szentpétervári Állami Egyetemmel, az Uráli Állami Egyetemmel. A hazai társműhelyek közül a Debreceni és a Pécsi Tudományegyetemmel.

A kutatócsoport vezetője az év folyamán rendszeresen részt vett az Oroszországi Tudományos Akadémia *Oroszország története* című folyóiratának szerkesztőségi ülésein mint a szerkesztőbizottság tagja.

A kutatócsoport társszervezésében a következő események kerültek megrendezésre:

- 2009. február 25-én nemzetközi konferencia zajlott le *Oroszország híre a világban* címmel, melyen a kutatócsoport vezetője az *Európa Oroszország-képe történeti metszetben* címmel adott elő.
- 2009. május 25-én az *Önjelölt cárok Oroszországban a XVI-XVIII. században* elnevezésű nemzetközi szimpózium. A tudományos rendezvényen a kutatócsoport vezetője 8 külföldi előadó részvétele mellett előadással szerepelt.
- 2009. június 8-9. a *Mit is értünk „oroszságismeret” alatt?* elnevezésű nemzetközi konferencia. A kutatócsoport számos tagja tartott előadást.
- 2009. október 5-én *Történeti Ruszisztika és Uralisztika az Uralban és Budapesten* tudományos tanácskozássra került sor az ELTE Ruszisztikai Központjában, ahol a kutatócsoport vezetője és egyik munkatársa előadással szerepelt.
- 2009. december 15. Az *Oroszország-Közép-Kelet-Európából nézve* elnevezésű tudományos szimpóziumon a kutatócsoport több munkatársa adott elő.
- A kutatócsoport egyik munkatársa előadással szerepelt Leeds-ben 2009. július 14-én megrendezett középkori nemzetközi konferencián, és *Teremtsünk embert. A Ter. 1,26 szentháromságtani értelmezése a középkori orosz irodalomban és művészetben* című előadással szerepelt, valamint Moszkvában 2009. szeptember 10-én az *Ukrajna és a Moszkvai Rusz ortodoxiája a 15-17. században: azonosságok és különbségek* elnevezésű nemzetközi konferencián tartott előadást

- A kutatócsoport munkatársai 2009. november 10-én előadásokkal szerepeltek a Pécsi Tudományegyetem és az MTA PAB szervezésében megrendezett *A poltavai csata jelentősége a svéd és orosz történelemben* elnevezésű tudományos konferencián.
- 2009. november 11-én Szegeden a *Querfurti Brunó konferencián* a kutatócsoport egyik munkatársa *Querfurti Brúnó kijevei útja: kérdések és feltevések* címmel tartott előadást.

A kutatócsoport számos tagja aktív részt vállalt a történeti ruszisztika különböző részterületeinek oktatásában a budapesti, a pécsi, és a debreceni egyetem bölcsészettudományi karán.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

A kutatócsoport egyik munkatársa elnyerte az MTA Ifjúsági Nemzetközi Konferencia Pályázatát. A pályázat támogatásával szerepelt Leeds-ben a 2009. július 13-16. között megrendezett Nemzetközi Középkori Kongresszuson.

A kutatócsoport egyik tagja MTA Bolyai Ösztöndíjat nyert el 2009-2011. évre (a *Trónöröklés és isteni jogalap Oroszországban az írott források és az ikonográfia tükrében 1613-1725*) címmel.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. Goszudarsztvo i nacija v Rosszii i Centralno-Vosztocsnoj Jevrope/State and Nation in Russia and Central-East-Europe, (Állam és nemzet Oroszországban és Közép-Kelet-Európában) Ruszisztikai Könyvek XXII., Szerk.: Szvák Gy, Russica Pannonicana, Budapest (Benne a kutatócsoport vezetőjének és nyolc tagjának tanulmánya.) (2009)
2. A tizenkét legnagyobb orosz. Szerk.: Szvák Gy, Budapest, Russica Pannonicana, Budapest (Benne a kutatócsoport vezetőjének és három munkatársának könyvfejezetei) (2009)
3. A normannkérdés az orosz történelemben. I. Források, Szerk.: Szili S, Russica Pannonicana, Budapest, (Benne a kutatócsoport munkatársának könyvfejezete.) (2009)
4. Bodnár E: Oroszország déli törekvései és a fekete-tengeri szorosok problémája (1700-1774), In: Két világ kutatója. Urbán Aladár 80 éves. Szerk.: Háda B - Majoros I -Maruzsa Z - Petneházi M, ELTE Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék, Budapest, 35-46 (2009)
5. Bótor T: Primecsanyije k pizsmennomu naszledsztvu moszkovszkovo velikovo knyazja Ivan Danyilovicsa Kaliti. (Megjegyzések Iván Danyilovics Kalita moszkvai nagyfejedelem írásos hagyatékához.) In: Specimina Pars Nova Prima. Sectio Medievalis. V. M Font, G Kiss (red.) Pécs, 71-95 (2009)
6. Kriza Á: Vizantijszkije isztocsnyiki bogoszlavija ikoni v „Poszlanyii ikonopiszcu” I-II. (Ioszif Volockij „Levél az ikonfestőhöz” c. művének bizánci forrásai I-II.) In: Studia Slavica Hung. 54/1. 161-187; 54/2. 407-427 (2009)
7. Szili S: Hunyadi Mátyás szövetsége és a „magyarkérdés” az orosz diplomáciában a 15-16. század fordulóján, Századok 2009/4, 773-800 (2009)
8. Szvák Gy: A legitim és illegitim cár helycseréje Moszkóviában (Néhány módszertani és historiográfiai megjegyzés), Századok, 2009/4, 981-996 (2009)

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

A kutatócsoport neve: MTA-ELTE Történeti Ruszisztikai Kutatócsoport

Átlaglétszám ¹ :	3	Ebből kutató ² :	3
PhD, kandidátus: 1	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			1
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			1
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			40
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			40
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	2	idegen nyelven:	2
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	1
tanulmánykötetben	magyarul: 3	idegen nyelven:	11
recenzió, kritika	magyarul: 2	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ : 0	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		0
kapott recenzió, kritika:			0
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 1	idegen nyelven:	0
könyvfejezet	magyarul: 12	idegen nyelven:	2
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 2	idegen nyelven:	2
sorozatszerkesztés	magyarul: 4	idegen nyelven:	2
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 1	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 0	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	25	hazain:	32
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			2
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			4
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	2	hazai:	12
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	9	hazai:	5
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			8
TDK munkát készítő hallgatók száma: 3	Diplomamunkát(BSc):		40
Diplomamunkát(MSc): 0	PhD-t:		14
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktatók órák száma ¹³ :			126
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		9,60 MFt	
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 0	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	0 MFt	
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		0 MFt	

ORZSE ZSIDÓ KULTÚRATUDOMÁNYI KUTATÓCSOPORT

Kiss Endre, az MTA doktora
1143 Budapest, Stefánia út 21.
Telefon: 252-3306
e-mail: andkiss@hu.inter.net

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

A kutatás 2009-ben is a választott téma teljes közvetítési láncának vizsgálatát és rekonstrukcióját tűzte ki fő feladatául.

A 2009-es év előrelépést, mérhető „koncentrálódási” folyamatot jelentett a készülő művelődéstörténeti szintézis létrehozásában. A művelődéstörténeti, a mentalitástörténeti (mindennapi tudat, mindennapi élet, tömegkultúra, a Budapest jelenség, zsidó életformák stb.) és a vallástudomány (számos eltérő megközelítés egymás mellettségében) közelebb kerültek egymáshoz, és megalapozták a lehetőségét annak, hogy a tervek szerint 2010-ben létrejöjjön a készülő szintézis első, „legnyersebb” szövegváltozata, az ú.n. „Nyersfogalmazvány”.

A 2009. év felvázolta konkrétan azt a keretet és történelmi szövegösszefüggést is, amelyben a magyarországi zsidóság különböző csoportjai a modernizálás útjára léptek. Német nyelvű tematikus tanulmánykötetet jelentettek meg a magyar és közép-európai emancipáció és modernizáció meghatározó szerepéről a zsidóság életében. Nem tekinthető ez a német nyelvű tanulmány-gyűjtemény a későbbi kutatások kizárólagos alapjának, mégsem hallgatható azonban el, hogy egy ilyen, az ezredforduló szemléletét hordozó összefoglalása a magyar és a közép-európai zsidóság eszme- és értelmiségtörténetének nemzetközi összehasonlításban is kivételek közé tartozik.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

Az említett szintézishez való közeledés egyik leglátványosabb dokumentuma a Magyar Zsidó Szemle (Új folyam) 5. számának 2009-es megjelenése volt, amelynek tematikus összetétele elég közel került a kutatócsoport törekvéseinek konkrét megvalósításához.

Könyvet jelentettek meg „Löw Immanuel sírversei (Textusok a szegedi neológ izraelita temetőben)” címmel, amely kivételesen mély bepillantást enged a magyarországi zsidóság életébe és mentalitástörténetébe. Hasonlóan fontos a készülő szintézis számára „Exotéria és keresztvonal vagy ezotéria. Judaisztikai tanulmányok.” című kötet, amely a hétköznapokba és a gondolkodásba behatoló zsidó vallási elemek szempontjából hézagpótló. A művelődéstörténeti szintézis következő nagy témakörét alapozza meg a „Magyar újságíró európai közegben. Max Nordau publicisztikai tevékenysége” című könyv. Hozzá kell számítani ezekhez a könyvekhez a „Labirintusok. A szellemtörténet útjai a klasszikustól a modernig” című monográfiát is, amely visszavezet az elsőként említett német nyelvű emancipáció-monográfia tárgyköréhez. A huszadik századi témák közül egy Karinthy Frigyes-könyv (Az ezerarcú lélek. Telma Titusz kiáltványa.) a modern magyar-zsidó művelődés egy újabb fejezetét kívánta rekonstruálni.

Mindezekben a túlnyomórészt már meg is jelent könyveken kívül, kiváló szakemberek fontos koncepció-tanulmányokat írtak ugyancsak a készülő szintézis megalapozása érdekében. Így született meg a magyar neológia gondolkodástörténetéről, a magyar műveltség zsidó irodalmi impulzusairól vagy a budapesti tömegkultúráról szóló terjedelmes tanulmány.

Az eddig elmondottak a kutatócsoport érdeklődésének *közvetlenül* középpontjában álló szintézis egyes elemeinek megalapozásával foglalkoztak. Feladatuknak tartották azonban, hogy a zsidó művelődés- és társadalomtörténetnek azokkal a problémáival is foglalkozzanak, amelyek háttérül szolgálnak a zsidó művelődéstörténetnek vagy *közvetetten* alapozzák meg azt. Tanulmánykötet készül a magyar zsidóság első világháború alatti történetéről. Támogattak egy, a magyar zsidóság és 1956 kapcsolatát tárgyaló konferencia-kötet megjelentetését is, s bevonták érdeklődésük körébe a jelen zsidóságának problémáival foglalkozó kutatásokat is.

A 2009. évi kutatási tervek közül meg kell említeni, hogy közel áll a megjelenéshez az akkor megjelölt Jura Soyfer-projektum és még intenzívebbé vált együttműködésük a Közép-Európai Felvilágosodáskutató Műhellyel.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

A kutatócsoport a 2009-es évben tovább ápolta nemzetközi és hazai kapcsolatait. Ennek dokumentumai mind a publikációk, mind pedig az előadások és konferenciák egyértelműen tanulmányozhatóak.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

A kutatócsoport a 2009-es évben 1,7 millió forint értékű pályázati támogatást tudott szerezni.

V. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

A kutatócsoport neve: MTA-ORZSE Zsidó Kultúratudományi Kutatócsoport

Átlaglétszám ¹ :	2	Ebből kutató ² :	2
PhD, kandidátus: 2	MTA doktora: 1	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			0
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			166
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			151
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	45	idegen nyelven:	4
külföldi folyóiratban	magyarul: 2	idegen nyelven:	9
tanulmánykötetben	magyarul: 22	idegen nyelven:	10
recenzió, kritika	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ : 85	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		0
kapott recenzió, kritika:			13
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 18	idegen nyelven:	2
könyvfejezet	magyarul: 6	idegen nyelven:	0
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 6	idegen nyelven:	3
sorozatszerkesztés	magyarul: 8	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 15	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 1	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	10	hazain:	29
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	6	hazai:	6
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	3	hazai:	6
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			11
TDK munkát készítő hallgatók száma: 8	Diplomamunkát(BSc):		15
Diplomamunkát(MSc): 6	PhD-t:		12
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			44
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :			9,60 MFt
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 0	Teljes saját bevétel ¹⁶ :		1,7 MFt
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0,30 MFt
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			1 MFt
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0,40 MFt
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:			0 MFt

OSZK RES LIBRARIA HUNGARIAE KUTATÓCSOPORT

Vezető: Madas Edit, az MTA doktora
1827 Budapest, Budavári Palota F épület
Telefon: 487-8633; Fax: 487-8633
e-mail: madas@oszk.hu; honlap: www.fragmenta.oszk.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

A kutatócsoport a középkori magyarországi írásbeliség, kódexek és kódextöredékek rendszeres forráskutatását végzi, illetve 19. századi társadalom- és művelődéstörténeti irányultságú könyv- és sajtótörténeti forrásfeltárást.

A kutatócsoport középkori műhelyének (*Fragmenta codicum*) egyik fő feladata a magyarországi közgyűjteményekben kötetstáblákon vagy önállóan fennmaradt kódextöredékek tudományos feldolgozása és publikálása. Emellett a legjelentősebb középkori kódexeket tanulmányokban, önálló kiadásokban, a kódexgyűjteményeket pedig katalógusok formájában teszi hozzáférhetővé. 2009-ben az Országos Széchényi Könyvtár következő 50 kódextöredékének feldolgozása és digitalizálása az egyik konkrét célkitűzés. Ezzel párhuzamosan befejezi az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár teljes kódexeinek feltárását és megkezdi a leírások elkészítését a katalógus számára. – A műhely munkatársai részt vesznek az *Egyházi Műveltség a régi Magyarországon* című irodalom- és művelődéstörténeti konferencia szervezésében. – *Látjátok feleim* címmel az OSzK-val együttműködve átfogó kiállítást rendez és katalógust készít a középkori magyar nyelvű írásbeli kultúráról. – *Chronica imperatorum et regum* címen megjelenik egy középkori német verses krónika latin prózafordítása. – Beszámol a hazai kódextöredék-kutatás tapasztalatairól az Osztrák Akadémián.

A kutatócsoport 19. századi munkacsoportja az akadémiai ciklus harmadik évében folytatja a Magyar Országos Levéltárban, a Budapest Főváros Levéltárában és egyéb különgyűjteményekben fellelhető dokumentumok felgyűjtését és feldolgozását. 2009-ben befejeződik a BFL tanácsi és elnöki iratanyagában fellelhető, az 1850-1873 közötti periódusra vonatkozó iratanyag áttekintése, digitális rögzítése. Ugyanitt folytatódik az 1873-1914 közötti korszakra vonatkozó dokumentumok feltárása. 2009. év prioritása a tárgyra vonatkozó digitális adatbázis építése. A program kidolgozása folyamatban van, a rendszer feltöltése a következő év feladata. Az adatbázis építés célja, hogy a kutatás számára elérhetővé, visszakereshetővé váljanak a dokumentumok. Tervbe van véve az adatbázis webes felületen való megjelentetése a szélesebb kutatói kör számára. Folytatódik a kapcsolattartás hazai és külföldi művelődéstörténeti, médiatudományi egyetemi tanszékekkel, tudományos műhelyekkel.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

A középkori műhely 2009-re vállalt feladatainak megfelelően az OSzK állományából 50 újabb kódextöredéket dolgozott fel. A kódexlapok digitalizálását az OSzK közreműködésével végzi. Befejezte az Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár kódexeinek feltárását és elkészítette 11 kódex végleges leírását. Kilenc szakember közreműködésével elkészült a kódexek és kódextöredékek országos adatbázisának megtervezése. Nagysikerű gyűjteményes kiállítást rendezett az OSzK-ban a könyvtárral együtt „*Látjátok feleim...*” Magyar

nyelvemlékek a kezdetektől a 16. század elejéig címmel, melyhez 400 oldalas tanulmánykötetet és reprezentatív katalógust is megjelentetett. Az Osztrák Akadémián beszámolt a kódextörredék-kutatás eredményeiről. A műhely munkatársai részt vettek az *Egyházi Műveltség a régi Magyarországon* című pécsi irodalom- és művelődéstörténeti konferencia szervezésében, s valamennyien előadást is tartottak. A kutatócsoport vezetője egyetemi tanári kinevezést kapott.

A 19. századi munkacsoport az ütemtervnek megfelelően áttekintette a Budapest Főváros Levéltára tanácsi- és elnöki iratanyagának az 1850 és 1873 közötti részét és megtörtént az iratanyag digitális rögzítése (6500 felvétel). – Budapest Székesfőváros Polgármesteri Hivatalának un. tanácsi és elnöki iratanyagából (1873-1901) az előző évben leválogatott 9.700 tétel iratanyagának átnézése után e naptári évben a dokumentumok digitális rögzítése folyamatosan zajlott, elkészült 12.200 felvétel. – 2009-ben lezárult a Magyar Országos Levéltárban őrzött Kereskedelmi és Iparkamara ide vonatkozó iratanyagának digitális rögzítése. (2900 felvétel). 2009-2010 év prioritása, a tárgyra vonatkozó digitális adatbázis építése. A munkaadatbázis program elkészült, a fent jelzett két periódusra vonatkozólag. A rendszer feltöltése folyamatosan zajlik. Ennek része a fotórekordok hozzárendelése a meglévő szöveges iratleírásához. Az épülő adatbázis célja a nagy mennyiségű adat sokrétű visszakereshetőségének biztosítása, továbbá az adatok minősítése, a kapcsolati háló kialakítása (személyek, intézmények, lapok stb.).

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

Oktatás: A kutatócsoport két munkatársa rendszeresen közreműködött az ELTE és a PPKE doktori iskoláiban. – Tudományos előadások, nemzetközi konferenciák: *Fragmenta. Der Umgang mit lückenhafter Quellenüberlieferung in der Mittelalterforschung. Tagung des Zentrums Mittelalterforschung des Österreichischen Akademie der Wissenschaften 19-21 März; Egyházi műveltség a régi Magyarországon. Tudományos konferencia a Pécsi Egyházmegye ezredik és Janus Pannonius püspökké választásának ötszázötvenedik évfordulóján.* Pécs, 2009. június 3.–6; *Großbothener Vortäge. Tagung der Kommunikationswissenschaft Leipziger Universität Institut für Kommunikation-und Medienwissenschaft, 2009 január; Theorie und Geschichte von öffentlicher Meinung Work shop Otto Friedrich Universität Bamberg 2009 június; Az OSZK Tudományos ülészsaka.* – Külföldi kutatómunka a Lipcsei Egyetem Kommunikáció és Médiatudományi Intézetében. Projekt címe: *Könyvkereskedők, könyvkiadók a 19. században. Kereskedelmi-üzleti kapcsolatok Budapest és Lipcse között.* – Együttműködés tudományos intézményekkel: A Kutatócsoport számára az Országos Széchényi Könyvtár biztosítja a működési feltételeket, ezért a Kézirattárral és a Régi Magyar Nyomtatványok Kutatócsoporttal való folyamatos együttműködés mellett rendszeresen eleget tesz alkalmi tudományos megbízásoknak is. Emellett folyamatos kapcsolatban áll az MTA Zenetudományi és Művészettörténeti Intézeteivel, a Cseh Tudományos Akadémia Klasszikafilológiai Intézetével és az Osztrák Tudományos Akadémia Középkori Írás- és Könyvtörténeti Bizottságával. A 19. századi részleg a Bécsi Egyetem Összehasonlító Irodalomtudományi tanszékével, a Lipcsei Egyetem Kommunikations-und Medienwissenschaft Intézetével és a párizsi CNRS-szel. Vendégkutató a Lipcsei Egyetem Kommunikációs és Média Intézete, Könyvtudományi Tanszékéről. – Részvétel tudományos testületekben és társaságokban: Egy munkatárs tagja, az MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának, egy munkatárs elnökhelyettese, egy pedig tagja az MTA Irodalomtudományi Bizottságnak. Hárman tagjai a Művelődéstörténeti Bizottságnak, egyikük

a Könyvtörténeti Munkabizottság elnöke, másikk a Sajtótörténeti Munkabizottság tagja. Egy munkatárs tagja az *International Medieval Sermon Studies Society*-nek. Ugyanő vezetőségi tagja a Nemzetközi Magyarástudományi Társaságnak. Ketten tagjai a *Comité International de Paléographie Latine*-nak, egy munkatárs pedig tagja a *Deutsche Buchwissenschaftliche Gesellschaft*-nak.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

A kutatócsoport vezetője a 2008-2011-es periódusra nyert OTKA támogatást a középkori műhely munkájához. Az OSzK-ban a Magyar Nyelv Éve alkalmából rendezett Magyar nyelvemlékek a kezdetektől a 16. század elejéig című gyűjteményes kiállításához a könyvtár és a kutatócsoport vezetője mint a kiállítás kurátora a Balassi Intézettől nyert támogatást.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. Dede F: A társasélet akrobatái. Vázlat a társasági és az irodalmi dendikről Brummelltól Proustig. *Sic Itur Ad Astra* 59, 149-174 (2009)
2. *Cronica regum et imperatorum*. Eine lateinische Übersetzung der „Kaiserchronik“. Cod. Lat. 519 der Széchényi-Nationalbibliothek (Ed: Vizkelety A), in: *Classica, mediaevalia, neolatina IV* (Eds: Tegyei I, Havas L) Debrecini, 66 (2009)
3. „Látjátok feleim...” Magyar nyelvemlékek a kezdetektől a 16. század elejéig. Az OSZK kiállítása 2009. október 29–2010. február 28. Katalógus (Ed: Madas E) Budapest, OSzK, 400. (2009)
4. Lauf J: Bécs és Sopron középkori liturgikus gyakorlatának összefüggései a soproni kódextöredékek alapján. Kísérlet a 15. századi Bécs környéki misszále néhány specifikus vonásának meghatározására, *Magyar Könyvszemle* 125. 273-304 (2009)
5. Lipták D: Zum Konzept einer historisch-sozialwissenschaftlichen buch-und pressewissenschaftlichen Forschung in Ungarn, in: *Cinquante ans d’histoire du livre. De l’apparition du livre (1958) á 2008. Bilan et projets. L’Europe: en réseaux. Contribution à l’histoire de la culture écrite 1650-1918*. V (Eds: F Barbier, I Monok) Budapest, 253-268 (2009)
6. Madas E: La Bibliotheca Corviniana et les corvina „authentiques”, in: *De Bibliotheca Corviniana. Mathas Corvin, Les bibliothèques princières et la genèse de l’état moderne* (Eds: J-Fr Maillard, I Monok, D Nebbiai) Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 35–78 (2009)
7. Sarbak G: Die Anfänge des Paulinerordens und die Entwicklung der Ordensgesetzgebung, in: *Studia Claromontana* 27 (Ed: E L Kuhn, M Legawiec, G Sarbak, J Zbudniewek) Warszawa, 15-28 (2009)

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

A kutatócsoport neve: MTA-OSZK Res libraria Hungariae Kutatócsoport

Átlaglétszám ¹ :	5	Ebből kutató ² :	5
PhD, kandidátus: 3	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 1
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			0
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			35
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			0
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	0	idegen nyelven:	0
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötetben	magyarul: 4	idegen nyelven:	4
recenzió, kritika	magyarul: 1	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ : 0	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		0
kapott recenzió, kritika:			0
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
könyvfejezet	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 4	idegen nyelven:	2
sorozatszerkesztés	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 0	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	4	hazain:	8
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			1
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	5	hazai:	5
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	2	hazai:	0
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			2
TDK munkát készítő hallgatók száma: 0	Diplomamunkát(BSc):		0
Diplomamunkát(MSc): 0	PhD-t:		2
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			32
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		19,70 MFt	
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 0	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	4 MFt	
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		4 MFt	
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		0 MFt	

PE REGIONÁLIS INNOVÁCIÓS ÉS FEJLŐDÉSTANI HÁLÓZATI KUTATÓCSOPORT

Török Ádám, az MTA rendes tagja
8200 Veszprém, Egyetem u. 10.
Telefon: 88-624-808, Fax: 88-624-002
e-mail: vidazs@gtk.uni-pannon.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

A kutatócsoport tevékenységének középpontjában 2009-ben is a közép-magyarországi regionális fejlődés és innováció vizsgálata, közelebbről az egyetemek funkcióinak megfelelő változása a körülöttük működő vállalatcsoportokkal való együttműködésük lehetőségei álltak.

A csoport korábbi kérdőíves felmérése az egyetemek és intézményeik külső kapcsolatrendszeréről is szolgáltatott anyagot, amelyhez kapcsolódva a csoport elemzi az egyetemi szervezetet, mint többfunkciós rendszert. Feltérképezi a régióbeli felsőoktatási intézmények vállalkozásokkal való kapcsolatrendszerét, és úgynevezett vállalatgyűrűket különböztet meg és vizsgálja azok innovációs szerepét.

További kutatási terület a felsőoktatási rangsorok vizsgálata, a besorolási ismérvek tudományosságára, mind pedig arra vonatkozóan, hogy a felvételi előtt álló hallgató jelöltek mennyire veszik figyelembe döntésük meghozatalakor a rangsorokat, illetve, hogy milyen más tényezők befolyásolják a döntéseiket.

A csoport foglalkozott a hallgatólagos tudás szerepével az innovációs folyamatokban, a regionális innovációban és tudásáramlásban.

A csoport nemcsak hazai konferenciákon képviselteti magát, hanem maga is szervezett egy konferenciát. 2009. június 3-án „Verseny az Innovációban – Verseny a Felsőoktatásban” címmel rendezett konferenciát a Pannon Egyetemen, amelyen a dunántúli régió innovációs helyzetével, a felsőoktatási intézmények kiterjedt kapcsolatrendszerével, illetve vezetéstudományi kérdésekkel foglalkozó előadások hangzottak el. Az előadásokat a csoport külön kötetben 2010-ben jelenteti meg. A kutatócsoport három tagja beszámolót készített a konferenciáról, amely angol nyelven az Acta Oeconomica című folyóiratban jelenik meg.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

A csoport az észak-, a nyugat- és közép-dunántúli régió felsőoktatási intézményeihez kiküldött kérdőívében rákérdezett az internethasználat egyes vonatkozásaira is. Az adott válaszok hazánkban először informáltak erről a területről, továbbá több tudományszervezési és tudományszociológiai problémát helyezhetnek új megvilágításba. E kérdőíves felmérés feldolgozását folytatva két munkatárs elemezte a felsőoktatási intézmények oktatóinak, illetve kutatóinak a publikálással és kutatással kapcsolatos internethasználati szokásait. Az erről készült tanulmány a Magyar Tudomány 2010. januári számában jelent meg. Az internet új funkciói és jelenségei a kutatás és az oktatás folyamataira is visszahatnak.

A csoport egyik tagja megkezdte PhD tanulmányait. Témája a tudásteremtés és versenyképesség mérési problémái a közgazdaságtanban, amelyhez feldolgozta Szanyi Miklós (2008): A versenyképesség javítása együttműködéssel, Regionális Klaszterek című művét. Az erről készített magyar nyelvű könyvismertető megjelent a Közgazdasági Szemle 2009. decemberi számában. Az angol nyelvű változat jelenleg megjelenés alatt áll. A csoport további könyvismertetőt készített G.M. Peter Swann (2009): The Economics of Innovation – An Introduction című könyve alapján, amelynek angol nyelvű változata jelenleg megjelenés alatt áll.

A csoport által rendezett „Verseny az Innovációban – Verseny a Felsőoktatásban” című konferencián a csoport egy tagja előadást tartott „Vállalati környezet az egyetem körül és az egyetem funkcióinak változása” címmel. Az előadásban a kutatócsoport saját empirikus kutatására támaszkodva bemutatta a három egyetemi alapfunkció és az egyetem körül kialakult vállalati környezet közötti kapcsolatot. E kapcsolatokat egy vállalattipológián belül helyezték el, annak érdekében, hogy mintát adjanak arra vonatkozóan, hogyan lehet felosztani a vállalati környezetet.

A felsőoktatási rangsorok vizsgálatához kapcsolódóan a csoport két tagja kérdőívet állított össze, amelyet az egyetemi nyílt napok alkalmával a felvételi előtt álló hallgatókkal töltettek ki. A felmérés célja a kérdőívek alapján a hallgatók továbbtanulási döntésében közrejátszó szempontok feltárása volt.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

Magyarország:

A csoport tagjai rendszeresen oktatnak gyakorlati és elméleti tantárgyakat a hazai és külföldi felsőoktatásban egyaránt. Sor került még szakdolgozat, illetve diplomamunka bírálataira, valamint PhD témák vezetésére és habilitációs előadások elbírálására is. A csoport tudományos munkájában külsőként részt vett egy egyetemi docens a Nyugat-magyarországi Egyetemről, egy PhD hallgató a Pannon Egyetem Nagykanizsai Telephelyéről és még egy további PhD hallgató.

A csoport több tagja részt vett a Közép-dunántúli Regionális Innovációs Ügynökség (KDRIÜ) által rendezett konferenciákon, ahol szakmai kapcsolatok kiépítésére került sor.

Külföld:

A kutatócsoport vezetője a Lisbon Agenda Group tagja, illetve a The 3% Target munkacsoport tevékenységében is szerepet vállal.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

Magyarországi pályázatok:

A csoport egy tagja a TIT Szabadegyetem kurzusszervezőjeként több természettudományi és társadalomtudományi, valamint egy környezetgazdaságtani kurzust szervezett meg. A TIT keretén belül, annak egyik munkatársával együttműködve szakértőként pályázatot nyújtott be az NKTH-hoz a kurzusok egy részének támogatásért. A pályázattal 5,3 MFt-ot nyertek el,

amely a természettudományi kurzusok, valamint a környezetgazdasági kurzus támogatására fordítható.

A csoport által 2010-ben megjelentetni kívánt tanulmánykötetet a Pannon Egyetem Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskolája támogatta.

Külföldi pályázatok:

A kutatócsoport 2009-ben nem nyert el külföldi pályázatot, de két pályázaton is indult, amelyek eredménye 2010-ben várható. A csoport pályázatot nyújtott be a Svájci - Magyar Együttműködési Program keretében elnyerhető támogatás végett, hogy egy svájci felsőoktatási intézményben a csoport tagjai több témában tudományos kutatásokat folytathassanak. Továbbá a COMINSO projekt keretében több külföldi felsőoktatási intézménnyel együttműködve közös kutatások végzésére pályázatot nyújtott be.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. Török Ádám (2009): In-depth comment on the varieties of capitalism in the new Member States, In: Europe, Globalization and the Lisbon Agenda, Eds.: Rodrigues MJ. United Kingdom, Edward Elgar Publishing Limited, pp.177-183.
2. Török Ádám (2009): Should Economists Like Predation or Not? In: Competito, VIII. évf., 2. szám, 2009. december. Szerk: Láng Eszter pp. 90-98.
3. Török Ádám (2009): Science, R&D, and Competitiveness – Reflexions on Strategic Options for Human Resources-Based Growth in Hungary and in Europe, In: Transformation. Innovation as a Key Factor of Economic Growth in the Enlarged European Union. Eds.: Kunze C, Lenk T. Universität Leipzig, pp. 21-42.
4. Török Ádám (2009): Verseny a felsőoktatásban – így mértek ti, In: A jelen a jövő múltja, Járatlan utak – járt úttalanságok. Szerk: Muraközy László, Akadémiai kiadó. pp. 241-294.
5. Török Ádám (2009): Közös érdeklődés – eltérő nézőpont, Válasz Fábri Györgynek. Közgazdasági Szemle, LVI. évf., 2009. január, pp. 93-95.
6. Szívós Mihály (2009): On the Economic Centres of Accelerating Growth and the Complex Problem of Finding Suitable Innovation Policy – Reflections on the Emergence and Use of Feedback Processes. In: Transformation. Innovation as a Key Factor of Economic Growth in the Enlarged European Union. Eds.: Kunze C, Lenk T. Universität Leipzig, pp. 111-119.
7. Csuka Gyöngyi, Kovács Bernadett, Szívós Mihály (2009): Konferencia a regionális innovációról. Közgazdasági Szemle. LVI. évf., január. 96-98o.
8. Kovács Bernadett (2009): A versenyképesség javítása együttműködéssel. Regionális klaszterek. Közgazdasági Szemle, LVI. évf, 12. sz. pp. 1148-1150.
9. Csuka Gyöngyi, Kovács Bernadett, Szívós Mihály (2009): Conference on Regional Innovation. Acta Oeconomica, Vol. 59, Number 1. pp. 95-99.

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

A kutatócsoport neve: MTA-PE Regionális Innovációs és Fejlődéstani Hálózati Kutatócsoport

Átlaglétszám ¹ :	4	Ebből kutató ² :	3
PhD, kandidátus:	1	MTA doktora:	0
		levelező tag:	0
		rendes tag:	0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			2
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			10
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			6
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	3	idegen nyelven:	2
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötetben	magyarul: 0	idegen nyelven:	2
recenzió, kritika	magyarul: 3	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ :	0	összes hiv. száma önidézetek nélkül:	0
kapott recenzió, kritika:			1
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
könyvfejezet	magyarul: 1	idegen nyelven:	2
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
sorozatszerkesztés	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD:	0	MTA doktora:	0
		levelező tag:	0
		rendes tag:	0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	4	hazain:	8
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			2
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	2	hazai:	2
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	2	hazai:	4
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			3
TDK munkát készítő hallgatók száma:	1	Diplomamunkát(BSc):	6
Diplomamunkát(MSc):	1	PhD-t:	7
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			0
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		14,80 MFt	
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ :	0	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	1,2 MFt
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		0 MFt	

PPKE-ELTE ÓKORTUDOMÁNYI KUTATÓCSOPORT

Vezető: Maróth Miklós, az MTA rendes tagja
1088 Budapest, Múzeum krt. 4/F.
Telefon: 411 65 00/5870; Fax: 411 65 00/5399
e-mail: marothm@gmail.com

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

- Az antik és a bizánci irodalom kiválasztott jelentős alkotásainak elemzése.
- A Magyarországi Középkori Latinság Szótára újabb kötetének előkészítése.
- Középkori, humanista és bizánci szövegek elemzése és kiadása.
- A magyar ókortudományi bibliográfiának a kutatócsoport által karban tartott adatbázisának frissítése.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

Az ókori témákon dolgozó két munkatárs közül az egyiktől meg kellett válnunk, mivel egyetemi oktatói meghívást kapott. A másik kolléga folytatta Pindaros költészetének és ars poeticájának elemzését, különösen a Charisokkal és a Múzsákkal kapcsolatos motívumok bemutatását és jellemzését.

A távozó munkatárs helyére olyan munkatárs kerülhetett, akinek szakterülete a bizánci irodalom.

A magyar tudományosságban Kapitánffy István halála óta a filológiailag megalapozott bizantinológiai kutatások háttérbe szorultak, ezért különös jelentősége van ezen téma művelésének. A meginduló kutatások középpontjában León diakonos történeti munkája és a *Chronicon Paschale* áll.

A kutatócsoport törekszik arra is, hogy korábbi munkatársai időtálló kutatási eredményeit hozzáférhetővé tegye. Egyetemi együttműködés keretében reprezentatív kötet szerkesztésére és kiadására kerülhetett sor, melyben a görög irodalom számos kiemelkedő alkotásának elemzése olvasható.

A befogadó egyetemekkel együttműködve került sor a *Collegium Hungaricum Societatis Europaeae Studiosorum Philologiae Classicae* IV. országos konferenciájának a megrendezésére és a konferenciakötet kiadására. Az előadások az ókortudomány, a középkori latin és görög filológia különféle kérdéseit érintették, az előadók és a szerkesztők között a kutatócsoport munkatársai mellett azok tanítványai is szerepeltek.

(Ezen a területen átlagosan két fő dolgozott, a ráfordítás az ő bérük.)

A *Magyarországi Középkori Latinság Szótára* újabb kötetének előkészítése a korábban meghatározott szerkesztési elvek szerint folytatódott, és oly mértékben haladt előre, hogy idén elkészülhet és a lektoroknak átadható a kutatócsoport munkatársai által tördelt kézirat. A nyomtatott formában való megjelentetés a formátum és terjedelem miatt viszonylag jelentős költségek biztosításától függ.

(Ezen a területen átlagosan három fő dolgozott, a ráfordítás az ő bérük.)

A magyar későközépkor kutatása reprezentatív alkotásának tekinthető az *Infima aetas Pannonica* című angol nyelvű kötet, melynek egyik szerkesztője és három szerzője a kutatócsoport munkatársa, három további szerző pedig a munkatársak tanítványa.

Elkészült és digitális formában megjelent a *Váradí Jegyzőkönyv (Regestrum Varadiense, 1208–1235)*

új szövegkiadása.

A Janus Pannonius elégiái szövegkiadásának elvi alapját képező német nyelvű tanulmány elkészült és sajtó alatt van, további részben megjelent, részben szintén sajtó alatt lévő tanulmányok pedig a *Janus-szövegkiadás* negyedik kötetének előmunkálataként a királyi levelezés szövegtörténetét vizsgálják.

A bizantinológus munkatárs a *Chronicon Paschale* szövegkiadását készítette elő, és irányította a XIV. századi *Florilegium Vindobonense* kiadásának munkálatait.

(Ezen a területen átlagosan 0,9 fő dolgozott, a ráfordítás az ő bére.)

A *Borzsák István emlékkönyv* számára elkészült a professzor műveinek terjedelmes bibliográfiája; ez a munka szintén sajtó alatt van.

(Ezen a területen átlagosan 0,1 fő dolgozott, a ráfordítás az ő bére.)

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

A kutatócsoport élő és szoros kapcsolatban áll a befogadó egyetemekkel és intézményeikkel (ELTE, PPKE, Eötvös Collegium). Közös konferenciák rendezésére és kötetek kiadására került sor. Munkatársaink egyúttal oktatóként is működnek, tudományos vállalkozásokba bevonják a legjobb diákokat. A *Florilegium Vindobonense* kiadása mellett az Eötvös Collegiumban megszülető papirologiai műhely is az Osztrák Akadémia Bizantinológiai Intézetével való együttműködés gyümölcse.

Folytatódik az ELTE-vel közös munka a HypereiDoc XML-editor továbbfejlesztésére.

Az *Infima aetas Pannonica* c. kötet szerkesztése az MTA Történettudományi Intézetével és a római Magyar Akadémiával együttműködve valósult meg.

A csoport munkatársai különféle budapesti, szegedi, bécsi, piliscsabai és kolozsvári konferenciákon tartottak előadásokat.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

A kutatócsoportban folyó munkák közül a legkorábbi magyarországi oklevelek valamint Janus Pannonius munkáinak földolgozása részesül pályázati támogatásban.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. Adorjáni Zs: Syngenés ophthalmos. Zu Pind. P. 5. 15-19. Act. Ant. Hung. 49. 317-327. (2009)

2. Adorjáni Zs: A Charis tekintete Pindarosnál. Ant. Tan. 53. 1-43. (2009)
3. Váradi Jegyzőkönyv. Regestrum Varadiense (1208–1235). The Varad Register. Szerk.: Solymosi L, Szovák K, a szövegkiadás Szovák K munkája. Arcanum CD-ROM. Budapest (2009)
4. Gyula M: King Matthias Corvinus's Epistolaria. In: Infima aetas Pannonica. Studies in Late Medieval Hungarian History. Edited by P E. Kovács & K Szovák. Budapest 226-236. (2009)
5. Marton, J: Enea Silvio Piccolomini's Contacts with Hungary. In: Infima aetas ... 194-225. (2009)
6. Szovák, K: Byzantine Emigrants in Italy. In: Infima aetas ... 273-293. (2009)
7. Szepessy T: Válogatott tanulmányok. Szerkesztette Mayer Gy - Mészáros T - Monostori M. Budapest 585. (2009)
8. Adorjáni Zs - Jutai P (szerk.): Aristeia. A Collegium Hungaricum Societatis Europaeae Studiosorum Philologiae Classicae IV. országos konferenciáján elhangzott előadások. Budapest (2009)
9. Szebelédi Zs: Szófejtések és azok forrásai Cuspinianus Diariumában. Aristeia... 138-144. (2009)

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

A kutatócsoport neve: MTA-ELTE-PPKE Ókortudományi Kutatócsoport

Átlaglétszám ¹ :	6	Ebből kutató ² :	6
PhD, kandidátus: 2	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			3
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			10
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			7
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	1	idegen nyelven:	1
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötetben	magyarul: 3	idegen nyelven:	3
recenzió, kritika	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ : 0	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		0
kapott recenzió, kritika:			0
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
könyvfejezet	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 2	idegen nyelven:	0
sorozatszerkesztés	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 1	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 0	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	6	hazain:	8
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	2	hazai:	2
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	0	hazai:	3
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			6
TDK munkát készítő hallgatók száma: 0	Diplomamunkát(BSc):		4
Diplomamunkát(MSc): 4	PhD-t:		2
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktatott órák száma ¹³ :			34
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :			19,30 MFt
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 1	Teljes saját bevétel ¹⁶ :		0 MFt
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:			0 MFt

PTE MAGYARORSZÁG, EURÓPA ÉS IBERO-AMERIKA KUTATÓCSOPORT

Fischer Ferenc, az MTA doktora

PTE BTK Történettudományi Intézet Modernkori Történeti Tanszék, 7624 Pécs, Rókus u. 2.

Telefon: 72 503-642; Fax: 72 501-565

e-mail: fischerf@btk.pte.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

A kutatócsoport a már meglévő, és a projekt első két évében kialakított, hazai és külföldi szakértőkkel kibővített kutatói teamekre alapozva dolgozott a 2009-es évben. Vizsgálódásaik tervezett alapja ezúttal a művészeteken, kulturális eseményeken keresztül sugárzott magyarsággép volt. Filmfesztiválokon, kulturális rendezvényeken, kiállításokon megjelenő magyar alkotások fogadtatásán, a róluk készült kritikákon, ismertetéseken keresztül remélték megragadni a magyarokról, Magyarországról kialakuló képet. Ennek forrásai a kulturális-művészeti folyóiratok, valamint a fontosabb napilapok kulturális mellékletei voltak, illetve az utolsó másfél évtizedre vonatkozóan már az Internet is a segítségükre volt.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

Kutatási tervüknek megfelelően nemzetközi konferenciák megszervezésére vállalkoztak, amelyeken a kutatócsoport tagjai saját alapkutatásaik eredményét is bemutatták. Tartva magukat a pályázati tervükben foglalt ütemezéshez, a kutatócsoport 2009-ben a Pécsi Tudományegyetemen két nemzetközi tudományos konferenciát szervezett. Az ibero-amerikai kutatási irányhoz kapcsolódó, illetve a közép-európai vizsgálódás eredményeit feltáró két nemzetközi konferencián összesen 31 hazai és külföldi előadó vett részt. 2009. május 4-én tartották a „*La imagen de Hungría en Iberoamerica en el siglo XX*”, III. nemzetközi konferenciát 12 külföldi (spanyol, mexikói), illetve magyar előadó részvételével. A konferenciához kapcsolódó „nagyköveti kollokviumon” – „*Foro de Diplomáticos: Las relaciones Hungría-Iberoamérica desde finales del siglo XX hasta nuestros días*” – nyolc nagykövet (1 magyar és 7 ibér-amerikai/argentín, kubai, chilei, ecuadori, spanyol, mexikói, portugál) is előadással vett részt. A III. nemzetközi konferencián két szekcióban hangzottak el előadások: A *Magyarország képe Portugáliában és Spanyolországban* szekcióban 5 előadó (2 spanyol és 3 magyar) tartott előadást; a *Magyarország képe Latin-Amerikában* szekcióban 7 résztvevő működött közre. A konferencián bemutatták az *Iberoamericana Quinceeclesiensis* 7 konferenciakötetet, mely a „*La imagen de Hungría en Iberoamerica en el siglo XX*”, 2008. május 5-én tartott II. nemzetközi konferencia előadásait tartalmazza, valamint egy portugál kutató és két magyar származású, Mexikóban élő kolléga tanulmányát.

A „*Magyarsággép a kultúrában*” nemzetközi tudományos konferencia (Pécs 2009. november 26–27.) fő témája annak vizsgálata volt, hogy miként tükröződik a magyarság, illetve Magyarország a kulturális, szellemi eredmények prezentálása és reprezentálása által a szomszédos országokban, illetve a tágabb közép-európai térség országaiban. A kétnapos tanácskozáson összesen 16 előadás hangzott el. A magyar előadókon túl külföldi előadók érkeztek Szlovákiából, Bulgáriából, Szlovéniából és Szerbiából. 2009 tavaszán megjelent a közép-európai tankönyvek magyarsággépével foglalkozó 2007-ben megrendezett konferencia előadásainak szerkesztett anyagát tartalmazó kötet: *A magyarsággép a közép-európai tankönyvekben a 20. században* (Kutatási Füzetek 14.) címmel. A kutatócsoport tagjai

folytatva az előző évben megkezdett kutatásokat több hetet töltöttek Belgrádban és Münchenben. Az egyik kutató elnyert DAAD pályázat keretében folytatott kutatásokat Berlinben.

A kutatócsoport továbbra is kiemelt feladatai közé sorolta a tudományszervező tevékenységet, amellyel a PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola „Európa és a magyarság a 18–20. században” Doktori Program, valamint az Újkortörténeti és Modernkori Történeti Tanszékek munkáját segíti. A kutatócsoport tagjai részt vettek PhD-védések és habilitációk szervezésében és fontos szerep hárult rájuk az Interdiszciplináris Doktori Iskola MAB akkreditációs anyagainak elkészítésében. A kutatócsoport vezetője elnökként részt vett több PhD- és habilitációs eljárásban, a fiatalabb munkatársak pedig bíráló bizottságok opponenseként, illetve tagjaiként és titkáraiként vettek részt a tudományos minősítési eljárásokban. A kutatócsoport egyik tagját 2009-től a Magyar Történelmi Társulat Dél-Dunántúli Regionális Csoportja tanári tagozatának vezetőjévé választották, az *Árkádia* (történelem) szakmódszertani elektronikus folyóirat szerkesztőbizottsági tagjává nevezték ki, 2009-től a PTE BTK Ideiglenes BA és MA Felvételi Bizottság titkára, valamint a PTE Történettudományi Intézet tudományos képzési koordinátora, egyben az Intézeti Tanács tagja lett.

A beszámolási év során egy fiatal kutató előkészítette habilitációs eljárás lefolytatásához szükséges tanulmánykötetét, egy másik kutató pedig elnyerte az Akadémiai Ifjúsági Díjat.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

A kutatócsoport működése döntő módon hozzájárult ahhoz, hogy a Pécsi Akadémiai Bizottságon belül (MTA PAB) létrejött az Ibero-Amerika Munkabizottság, melynek irányítója a kutatócsoport vezetője, titkára pedig a kutatócsoport egyik tagja. A kutatócsoport egyik kutatója 2009-ben előadást tartott a *Los estudios hispánicos en la euroregión DKMT y su contorno* nemzetközi tanácskozáson, a temesvári Universitatea de Vest-ben. A kutatócsoport másik tagját a Kommission für Geschichte und Kultur der Deutschen in Südosteuropa, 2009 nemzetközi bizottság tagjává választották. További tagjai braunschweigi, belgrádi, guildfordi, budapesti és pécsi konferenciákon tartottak előadásokat a kutatási projekt során elért eredményeikről. A kutatócsoport vezetője a Külügyminisztérium által adományozott Lánchíd-díj elismerésben részesült a spanyol-portugál nyelvű országokkal kialakított tudományos, oktatási, kulturális kapcsolatok fejlesztéséért.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

A kutatócsoport által 2009-ben megszervezett tudományos konferenciák sikeres lebonyolításához az előző évek gyakorlatához hasonlóan sikerült külső forrásokat is megszerezniük. Így a PTE 10. Ibero-Amerika Hét tudományos és kulturális programjaira jelentős támogatást kaptak az Oktatási Minisztériumtól és a PTE Rektori Pályázatból. A közép-európai térség magyarságképét vizsgáló és azt bemutató konferencia megszervezéséhez ugyancsak a PTE Rektori Pályázata járult hozzá.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. Fischer F: Die deutsch-chilenen, „die geschlossenen Kolonien” in Süd-Chile und die Schulkreuzer „Berlin” und „Emden” in chilenischen Gewässern (1925–1927) als „Botschafter der Heimat” In: Vitári Zs (Hrsg.): Minderheiten und Mehrheiten in ihren Wechselbeziehungen im südöstlichen Mitteleuropa. Festschrift für Gerhard Seewann zum 65. Geburtstag. Universtät Pécs, Publikon Kiadó-IDResearch, Pécs, 105–143 (2009)
2. Fischer F: La imagen de Hungría a través de las guías turísticas españolas. In: Ferenc Fischer– Domingo Lilón: Iberoamericana Quinqueeclesiensis 7. PTE Ibero-Amerika Központ, Pécs, 51–74 (2009)
3. Hornyák Á: Hungary, Hungarians and the Establishment of Yugoslavia. In: Yugoslavia through time. Ljubljana, 227–232 (2009)
4. Hornyák Á: A szerb középiskolai történelemtankönyvek magyarságképe a 20. század második felében. In: Magyarságkép a közép-európai tankönyvekben a 20. században. Kutatási Füzetek 14. PTE, Pécs, 509–526 (2009)
5. Vitári Zs: Die Leventejugend und die Organisierung der Deutschen Jugend. Deutscher Kalender 2010. Jahrbuch der Ungarndeutschen, Landesselbstverwaltung der Ungarndeutschen, Budapest, 244–260 (2009)
6. Vitári Zs: A Németországi Szövetségi Köztársaság történelem- és földrajztankönyveinek magyarság- és Magyarország-képe. Kutatási Füzetek 14. Magyarságkép a közép-európai tankönyvekben a 20. században. PTE, Pécs, 111–160 (2009)
7. Dévényi A: Két nemzetközi konferencia a magyarságkép(ek)ről. In: Hungarológiai Évkönyv 10. PTE BTK, Pécs (2009)
8. Dévényi A: Kurucokról labanc szemmel. Az osztrák történelemtankönyvek magyarságképe (1945–2008). In: Fischer F – Hornyák Á – Vitári Zs (szerk.): Magyarságkép a közép-európai tankönyvekben a 20. században. MTA-PTE Magyarország, Európa és Ibero-Amerika Kutatócsoport, Pécs (2009)
9. Lilón Domingo: Napoleón III. *Mediterrán Világ Symposium II: Mediterrán államférfiak.* Pannon Egyetem, Veszprém (2009)
10. Lilón Domingo: „Industrialización y regímenes militares: el caso dominicano (1945–1961). XV Congreso Internacional de AHILA 1808–2008: *Crisis y problemas en el mundo atlántico.* Departamento de Estudios latinoamericanos, Universidad de Leiden, Holanda (2009) CD-ROM.

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

A kutatócsoport neve: MTA-PTE Magyarország, Európa és Ibero-Amerika Kutatócsoport

Átlaglétszám ¹ :	5	Ebből kutató ² :	5
PhD, kandidátus: 3	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			3
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			22
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			22
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	4	idegen nyelven:	0
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötetben	magyarul: 9	idegen nyelven:	0
recenzió, kritika	magyarul: 1	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ : 35	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		22
kapott recenzió, kritika:			4
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
könyvfejezet	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 1	idegen nyelven:	1
sorozatszerkesztés	magyarul: 1	idegen nyelven:	1
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 0	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	14	hazain:	7
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			1
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			5
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	8	hazai:	7
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	4	hazai:	8
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			5
TDK munkát készítő hallgatók száma: 4	Diplomamunkát(BSc):		35
Diplomamunkát(MSc): 6	PhD-t:		3
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktató órák száma ¹³ :			180
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :			9,3 MFt
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 0	Teljes saját bevétel ¹⁶ :		1 MFt
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0,3 MFt
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:			0 MFt

SZTE KÉPESSÉGGUTATÓ KUTATÓCSOPORT

Csapó Benő, az MTA doktora

Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézet

6722 Szeged, Petőfi sgt. 30-34.

Telefón/Fax: 62-544354

e-mail: csapo@edpsy.u-szeged.hu; honlap: www.edu.u-szeged.hu/mtakcs

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

A kutatócsoport folytatta az iskolai kontextusban végzett longitudinális felmérést. Magyarországon ez a kutatócsoport indított el elsőként egy átfogó, követéses felmérés-sorozat 2003-ban az akkor első, ötödik és kilencedik évfolyamos tanulókkal, országos reprezentatív mintával. Ez a program a hatodik évébe ért. Ennek keretében folytatódott a két idősebb korosztály már lezárt adatbázisának elemzése, és a 2003-as eredeti programban legfiatalabb korosztály követése. Velük sor került a tervezett mérések lebonyolítására, így ez az adatbázis márt hat évfolyam adatait tartalmazza. Az eredeti program folytatásaként 2007-ben sor került egy újabb eső évfolyamos minta elindítására. E korcsoportban is lezajlott a tervezett adatfelvétel, és megkezdődött az újabb adatbázis felépítése és elemzése. A mérések középpontjában továbbra is az olvasás-szövegértés és a matematikai készségek, valamint a gondolkodás alapvető képességei állnak. A két egymást követő korosztály longitudinális vizsgálata lehetővé teszi az időközben bekövetkezett társadalmi és iskolai változások hatásainak elemzését is.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

Az év folyamán elért fontosabb eredmények három fő csoportba sorolhatók. Az egyik csoportot alkotják az általános gondolkodási képességek (problémamegoldás, induktív gondolkodás, analógiás gondolkodás) fejlődésének leírásában és a fejleszthetőség elemzésben elért eredmények. A longitudinális felmérésekhez kapcsolódóan több elemzés készült, amely megmutatta a DIFER fejlettségvizsgáló rendszer néhány résztesztjének és az induktív gondolkodást mérő teszteknek az előrejelző erejét.

Az eredmények egy másik csoportja a nyelvtanuláshoz kapcsolódik, az elemzések megmutatták a korai nyelvtanulás lehetőségeit és jelentőségét. Egy tanulmány e két vizsgálati terület között teremt kapcsolatot, longitudinális vizsgálati eredmények alapján mutatja be az induktív gondolkodás fejlettségének szerepét az idegen nyelvek (angol és német) tanulásában.

A harmadik csoportot az új információs kommunikációs technológiák alkalmazásával kapcsolatos eredmények alkotják. Az e csoportba tartozó eredmények közül kiemelkedik a Web 2 technológiák nyelvoktatásban való alkalmazásával kapcsolatos elemzés, mely egyben kapcsolatot teremt az előzően említett eredményekkel. Az információs technológiákat alkalmazza a kutatások egy másik iránya, az online tesztelés is. Sor került az online tesztelést újabb tudásterületekre, a matematika és a szövegértés korai felmérésére kiterjeszteni. A papírceruza és a technológia alapú tesztek összehasonlító vizsgálata során sikerült néhány olyan feladattípust azonosítani, amely a két média esetében szignifikánsan különböző eredményre vezet. Hasonlóképpen, sikerült meghatározni, mely tanulók érnek el jobb vagy rosszabb eredményt egyik vagy másik közvetítő alkalmazásával.

Az eredmények mindhárom csoportját sokoldalúan lehet alkalmazni. A kutatócsoport munkatársai közvetlenül is hasznosítják azokat a „Diagnosztikus mérések fejlesztése” című TÁMOP kutatási-fejlesztési programban. Ennek keretében a longitudinális fejlődésvizsgálatok eredményei többek között a tudományosan megalapozott standardok kidolgozásában hasznosíthatók. A nyelvtanulás, különösképpen az angol nyelv korai tanulása a magyar iskolákban kiemelkedően fontos, e terület hatékonyságát javítja az angol nyelv tudásának korai diagnosztikus mérésére irányuló részprogram. A diagnosztikus mérések alapja egy online tesztrendszer lesz, melynek kifejlesztéséhez fel lehet használni a kutatócsoport ezirányú eredményeit.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

A kutatócsoport tagjai aktív részt vállalnak a Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézetének oktatómunkájában, a Neveléstudományi Doktori Iskola oktatási és kutatási programjaiban és az Oktatásméleti Kutatócsoport munkájában. A kutatócsoport tagjaihoz kapcsolódik az évenként megrendezésre kerülő Szegedi Pedagógiai Nyári Egyetem és a Pedagógiai Értékelési Konferencia. A kutatócsoport munkatársai 2009-ben egy új nemzetközi konferenciasorozatot indítottak Szeged Workshop on Educational Evaluation címmel.

A kutatócsoport tagjai számos nemzetközi munkacsoport tevékenységében vesznek részt. A csoport vezetője felkérést kapott a *Teaching and Assessing 21st Century Skills* című globális kutatási program keretében a *Technological Issues Working Group* vezetésére. Ez utóbbinak a programja szorosan kapcsolódik egyrészt a kutatócsoportnak a tudás minőségével, szerkezetével kapcsolatos kutatásaihoz, másrészt az online tesztelés megvalósítására irányuló munkáihoz. Részt vesz továbbá az OECD 2012-re tervezett PISA vizsgálatához kapcsolódóan a problémamegoldó képességek mérésével foglalkozó szakértő csoport munkájában, az elméleti keretek kidolgozásában és a mérőeszközök kifejlesztésében.

A kutatócsoport tagjai részt vesznek a Harvard Graduate School of Education kutatói által koordinált „International Project for the Study of Educational Accountability Systems” kutatási programban. Kiteljesedett az online tesztelés fejlesztésére irányuló kutatási együttműködés a University of Luxembourg – Centre de Recherche Public Henri Tudor kutatóival és a frankfurti Deutscher Institut für Internationale Pädagogische Forschung munkatársaival.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

A kutatócsoport tagjainak a beszámolás évében két OTKA és két EU pályázata volt folyamatban. A kutatócsoport tagjai vezető szerepet játszanak a „Diagnosztikus mérések fejlesztése” című TÁMOP pályázat megvalósításában.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. Csapó B, Nikolov M: The cognitive contribution to the development of proficiency in a foreign language., *Learning and Individual Differences* 19.: 203--218. (2009)
2. Csapó B, Molnár Gy, R. Tóth K: Comparing paper-and-pencil and online assessment of reasoning skills: A pilot study for introducing TAO in large-scale assessment in Hungary. In: *The Transition to Computer-Based Assessment: New Approaches to Skills Assessment and Implications for Large-scale Testing*. (Ed. Scheuermann F, Björnsson J), Office for Official Publications of the European Communitie, Luxemburg, 2009, pp 113--118.
3. Csapó B, B. Németh M: Factors influencing the development of inductive reasoning. In: *Fostering Commuinies of Lerner*s. 13th Biennial Conference for Research on Learning and Instruction. (Ed.), Amsterdam, (2009) pp 68.-
4. Csapó B, Molnár Gy, Kinyó L: A magyar oktatási rendszer szelektivitása a nemzetközi összehasonlító vizsgálatok eredményeinek tükrében., *Iskolakultúra* (3-4.): 3--13. (2009)
5. Kárpáti A, Dorner H: Mentorált innováció virtuális tanulási környezetben., *Magyar Pedagógia* (3.): 225--246. (2008)
6. Kárpáti A, Horváth Á: National policies and practices on ict in education in Hungary. In: *Cross-national ICT policy and practices in education*. (Ed. Plomp T, Law N, Anderson R et al.), Information Age Publishers, Charlotte, (2009) pp 349--368.
7. Kárpáti A: Web 2 Technologies for Net Native Language Learners: a „Social CALL”. *RECALL, Journal for Computer Assisted Language Learning* (21.): 139--156. (2009)
8. Molnár É, B. Németh Mária, Hódi Á: The longitudinal assessment of Hungarian students' reading comprehension from grade 2 to grade 4. In: *Fostering Communities of Learners*.12th European Conference for Research on Learning and Instruction, (Ed.), Amsterdam, (2009) pp 156.-
9. Molnár Gy, Csapó B: Development of problem solving: Assessments in cross-sectional and longitudinal contexts. In: *Fostering Communities of Learners*. 13th Biennial Conference for Research on Learning and Instruction, (Ed.), Amsterdam, (2009) pp 465.-
10. Nikolov M: Early modern foreign language programmes and outcomes: Factors contributing to Hungarian learners' proficiency. In: *Early learning of modern foreign languages: Processes and outcomes*. (Ed. Nikolov M), Avon: Multilingual Matters, Clevedon, (2009) pp 90--107.
11. Nikolov M: The age factor in context. In: *The age factor and early language learning*. (Ed. Nikolov M), Mouton de Gruyter, Berlin & New York, (2009) pp 1--38.
12. R. Tóth K, Molnár Gy, Csapó B: Online assessment of reasoning skills. In: *Fostering Communities of Learners*. 13th Biennial Conference for Research on Learning and Instruction, (Ed.), Amsterdam, (2009) pp 238.-

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

A kutatócsoport neve: MTA-SZTE Képességkutató Kutatócsoport

Átlaglétszám ¹ :	2	Ebből kutató ² :	2
PhD, kandidátus: 1	MTA doktora: 1	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			0
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			22
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			22
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	11	idegen nyelven:	0
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	3
tanulmánykötetben	magyarul: 2	idegen nyelven:	0
recenzió, kritika	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ : 0	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		0
kapott recenzió, kritika:			0
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
könyvfejezet	magyarul: 2	idegen nyelven:	4
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
sorozatszerkesztés	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 1	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	15	hazain:	19
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			31
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	9	hazai:	18
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	12	hazai:	9
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			14
TDK munkát készítő hallgatók száma: 0	Diplomamunkát(BSc):		0
Diplomamunkát(MSc): 0	PhD-t:		0
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktatók órák száma ¹³ :			153
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :			9,8 MFt
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 0	Teljes saját bevétel ¹⁶ :		17,7 MFt
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			10,1 MFt
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			3 MFt
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			7,6 MFt
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:			0 MFt

SZTE–MOL MAGYAR MEDIEVISZTIKAI KUTATÓCSOPORT

Vezető: Makk Ferenc, az MTA doktora
6722 Szeged, Egyetem u. 2.
Telefon: (62) 544 118, Fax: (62) 544 464,
e-mail: piti@hist.u-szeged.hu; honlap: www.arts.u-szeged.hu/mediev/

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

A kutatócsoport jelen formájában 2007. január 1-től működik a korábbi szegedi MTA-SZTE Magyar Medievisztikai Kutatócsoport és a budapesti MTA-MOL Zsigmondkori Oklevéltár Kutatócsoport egyesülése által.

- Piti Ferenc tudományos főmunkatárs, csoportvezető-helyettes és B. Halász Éva tudományos munkatárs elsődleges feladata a XIV. századi okleveles anyag feltárása és publikálása az Anjou-kori Oklevéltár-sorozat keretein belül, emellett Szabados György tudományos főmunkatárshoz és Halmágyi Miklós fiatal kutatóhoz (2009. szept. 1. óta) hasonlóan a X–XIV. századi magyar történelem kutatása.
- C. Tóth Norbert tudományos munkatárs és Neumann Tibor tudományos segédmunkatárs elsődleges feladata a Luxemburgi Zsigmond magyar király uralkodásának (1387–1437) ideje alatt keletkezett levéltári források feltárása és kiadása a Zsigmondkori Oklevéltár-sorozat keretein belül, emellett a XV–XVI. századi magyar történelem kutatása.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

A kutatócsoport vezetője, illetve a csoport tagjai 2009 folyamán 39 tudományos publikációt (könyv, könyvszerkesztés, tanulmány, szakcikk) tettek közzé a magyar őstörténet és a magyar középkor területéről.

A csoportvezető szerkesztője volt a 2009-es katalán-magyar nemzetközi kiállítással kapcsolatosan megjelent katalán és magyar nyelvű köteteknek. Megjelent a *Zsigmondkori Oklevéltár* XI. (1424.) kötete és egy monográfia Luxemburgi Zsigmond királyról. Elkészült az Anjou-kori Oklevéltár XXVIII. (1344.) kötete. A csoport kiadta szokásos, kétévenkénti tanulmánygyűjteményét (*Acta*).

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

A csoport egyik munkatársa az SZTE Történelem Doktori Iskola Medievisztika Program titkára, egyebek mellett a Szegedi Középkorász Műhely és az *Anjou-kori Oklevéltár* szerkesztőbizottsága tagja. Egyik munkatársuk többek között a Szegedi Középkorász Műhely és a Societas Internationalis Studiis Neolatinis Provehendis – International Association For Neo-Latin Studies tagja.

A szegedi munkatársak középkortörténeti kurzusokat tartottak az SZTE BTK-n. Egyikük emellett szemináriumot vezetett az Erasmus Kollégium keretei között is.

A csoport kutató tagjainak konferencia-részvételei 2009-ben:

Szabados Gy: Az állam-fogalom középkori létjogosultságáról – VI. Medievisztikai PhD-konferencia. Szeged, 2009. jún.; The yearbook as a genre of the Hungarian Jesuit historiography in the 17th–18th centuries – Litteras et artes nobis traditas excolere. XIV. International Congress for Neo-Latin Studies. Uppsala, 2009. aug.; Az évkönyv mint a XVII–XVIII. századi magyar jezsuita történetírás műfaja. Az államtörténettől az állam történetéig –

Neolatin utókonferencia. Debrecen, 2009. nov.; Az első magyar nagyfejedelemről. Egy negyed évezredes vita historiográfiai tanulságai – In memoriam Kristó Gyula 1939–2004. Konferencia a PTE díszdoktora emlékére születésének 70. évfordulóján. Pécs, 2009. dec.

Piti F: Egy Károly Róbert-kori keltezéséről – In memoriam Kristó Gyula 1939–2004. Konferencia a PTE díszdoktora emlékére születésének 70. évfordulóján. Pécs, 2009. dec.

B. Halász É: Hahót Miklós szlavón báni működése (1343-1356). – VI. medievisztikai PhD-konferencia. Szeged, 2009. jún.

Neumann T: Az egytelkes nemesség a középkorban – A nemesség a középkorban és az újkorban-konferencia. Győr, 2009. máj.; Batori István vajda és Erdély – Concepte și cercetări în domeniul istoriei locale (Új kutatások és elméletek a helytörténetírásban)- konferencia. Satu Mare (Szatmárnémeti), 2009. jún.

C. Tóth N: Szapolyai János 1522. évi havasalföldi hadjáratai – Nemzetközi Történész Konferencia az Erdélyi Múzeum Egyesület megalakulásának 150. évfordulója tiszteletére. Ghergeni (Gyergyószentmiklós), 2009. máj.; Batori István nádor helytartósága (1522. febr.–1523. ápr.) – Concepte și cercetări în domeniul istoriei locale (Új kutatások és elméletek a helytörténetírásban)-konferencia. Satu Mare (Szatmárnémeti), 2009. jún.; A világi igazgatás Magyarországon a Zsigmond-korban, különös tekintettel Veszprém megyére – A veszprémi egyházmegye és a megyerendszer ezer éve-konferencia. Veszprém, 2009. szept.; A minoriták megtelepedése Nyírbátorban – 800 éves a ferences rend-konferencia. Budapest–Piliscsaba, 2009. okt.; Perényi Imre nádor királyi helytartóságai – In memoriam Kristó Gyula 1939–2004. Konferencia a PTE díszdoktora emlékére születésének 70. évfordulóján. Pécs, 2009. dec.

Halmágyi M: Querfurti Brúnó felfogása saját népéről és Európa más népeiről – Querfurti Brúnó: hittérítő az első ezredforduló korában-konferencia. Szeged, 2009. nov.; A szent ember és a „barbár” támadók megszélidülése – X. RODOSz Konferencia, Cluj-Napoca (Kolozsvár), 2009. nov.

IV. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. F. Makk, M. Miquel, R. Sarobe, Cs. Tóth eds. Princeses de terres llunyanes. Catalunya i Hongria a l'edat mitjana. Barcelona, 480. (2009)
2. F. Makk: Historia primerenca dels hongaresos. Des dels Urals fins als Carpats. F. Makk et alii, eds. Princeses de terres llunyanes. Catalunya i Hongria a l'edat mitjana. Barcelona, 51–71 (2009)
3. F. Makk: Incursió hongaresa per terres catalanes. F. Makk et alii, eds. Princeses de terres llunyanes. Catalunya i Hongria a l'edat mitjana. Barcelona, 98–101 (2009)
4. Makk F., M. Miquel, R. Sarobe, Tóth Cs., eds. Királylányok messzi földről. Magyarország és katalónia a középkorban. Budapest, 484 (2009)
5. Makk F., Piti F., eds. Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica. Tomus CXXX. Szeged, 109 (2009)
6. Piti F: Szatmár megye Anjou-kori archontológiájához. Körmendi T, Thoroczky G, eds. Auxilium historiae. Tanulmányok a hetvenesztendő Bertényi Iván tiszteletére. Budapest, 255–263 (2009)
7. Szabados Gy. Koppány – a megismerhetetlen Árpád-házi nagyúr. Valóság 2009/5. 30–59 (2009)
8. Szabados Gy: Attila and Mátyás – parallels and Contemplations. State-idea versus deep morality – haunting and lurking fratricides. A Bárány, A Györkös, eds. Matthias and his legacy. Cultural and Political Encounters between East and West. Debrecen, 55–62 (2009)

9. Gy. Szabados: Constança d’Aragó, reina d’Hongria. F. Makk et alii, eds. Princeses de terres llunyanes. Catalunya i Hongria a l’edat mitjana. Barcelona, 165–177 (2009)
10. Szabados Gy: Korai történelmünk szemlélete a XVIII. század végéig. Molnár Á, ed. Csodaszarvas. Östörténet, vallás és néphagyomány. III. Budapest, 125–143. (2009)
11. Szabados Gy: Árpád nemzetsége a magyar trónon. Hittel, 2009/7. 87–100. (2009)
12. Szabados, Gy: The yearbook as a genre of the Hungarian Jesuit historiography in the 17th–18th centuries (abstract). Societas Internationalis Studiis Neolatinis Provehendis. Uppsala, 144–145 (2009)
13. Halász, É.B.: Diplomatička analiza isprava slavonskih banova u razdoblju od 1323. do 1381. godine [A Diplomatic Analysis of the Charters of the Bans of Slavonia from the Period 1323–1381] Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 27. 35–102 (2009)
14. B. Halász É. Adalékok I. Károly király országegyesítő harcaihoz a Drávántúlon. Körmenyi T., Thoroczky G., eds. Auxilium historiae. Tanulmányok a hetvenesztendős Bertényi Iván tiszteletére. Budapest, 21–25. (2009)
15. B. Halász É. Szlavón hercegi és báni ítélőmesterek a 14. században. Makk F., Piti F., eds. Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica. CXXX. Szeged, 69–83. (2009)
16. Neumann T, Rácz Gy, eds. Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére. Analecta Mediaevalia III. Budapest–Piliscsaba, 563 (2009)
17. Neumann T. Bátori István politikai szerepe II. Ulászló uralkodása alatt (1490–1493) Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 2009/1. 83–127. (2009)
18. Neumann T. Nyitra megye hegyentúli járásának kamarahaszna-összeírása 1452-ből In: Neumann T., Rácz Gy., eds. Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére. Analecta Mediaevalia III. Budapest–Piliscsaba, 183–234. (2009)
19. Neumann T. Pálffy G. Főkapitányi és főhadparancsnoki adományok a 15–16. századi Magyarországon. Levéltári Közlemények 80. 209–254. (2009)
20. Neumann T. Egy morva „herceg” és egy Árpád-házi hercegnő leszármazottai (A Gyánúr-fiak eredete és rövid története) Makk F., Piti F., eds. Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica. CXXX. Szeged, 15–32. (2009)
21. C. Tóth N., Neumann T. Zsigmondkori Oklevéltár XI. (1424) Budapest, 748 (2009)
22. C. Tóth N. Luxemburgi Zsigmond uralkodása, 1387–1437. Budapest, 112. (2009)
23. C. Tóth N. Ki kicsoda az ecsedi Bátori családban? A Bátori család ecsedi ágának tagjai 1377–1541. Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle 44. 5–47 (2009)
24. C. Tóth N. Zsigmond királynak a hiteleshelyekről szóló elveszett rendelete. Adalékok a kor kormányzattörténetéhez. Bilkei I, Fedeles T, eds. Loca credibilia. Hiteleshelyek a középkori Magyarországon. (Tanulmányok a Pécsi Egyházmegye történetéből 4.) Pécs, 49–64. (2009)
25. C. Tóth N. Ecsedi Bátori István nádor pozsonyi tartózkodásának számadáskönyve. Adalékok Magyarország 1526 végi politikatörténetéhez. Levéltári Közlemények 80 169–208 (2009)
26. C. Tóth N. A nádori hivatal működése Lackfi István tisztségviselése alatt (1387–1392). Makk F., Piti F., eds. Acta Universitatis Szegediensis. Acta Historica. CXXX. Szeged, 85–105. (2009)
27. C. Tóth N. Az 1501. évi tolnai országgyűlés (Adatok a királyi adminisztráció működéséhez. Századok 143. 1455–1481. (2009)
28. Halmágyi M., ed. Szkítiától Hispániáig. Belvedere Meridionale. Szeged, 130 (2009)

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

A kutatócsoport neve: MTA-SZTE-MOL Magyar Medievisztikai Kutatócsoport

Átlaglétszám ¹ :	5	Ebből kutató ² :	4
PhD, kandidátus: 4	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			1
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			39
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			39
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	8	idegen nyelven:	0
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	1
tanulmánykötetben	magyarul: 18	idegen nyelven:	5
recenzió, kritika	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ : 190	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		190
kapott recenzió, kritika:			0
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 2	idegen nyelven:	0
könyvfejezet	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 4	idegen nyelven:	1
sorozatszerkesztés	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 0	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	5	hazain:	10
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	0	hazai:	2
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	0	hazai:	0
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			3
TDK munkát készítő hallgatók száma: 0	Diplomamunkát(BSc):		3
Diplomamunkát(MSc): 0	PhD-t:		0
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktatók órák száma ¹³ :			240
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		19,10 MFt	
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 1	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	0 MFt	
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		0 MFt	

SZTE TURKOLÓGIAI KUTATÓCSOPORT

Vezető: Ivanics Mária, a történettudomány doktora
6722 Szeged, Egyetem u. 2.
Telefon: (62) 544-318; Fax: (62) 544-319
e-mail: res13986@helka.iif.hu; biacsim@hung.u-szeged.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

2009. október 1-től a kutatócsoportot új vezető irányítja. 2009-ben párhuzamos munka folyt a *The Turkic Loanwords in Hungarian* című monográfia mindkét kötetén. Az első kötet szerkesztése a harmadik korrektúrájánál tart, áprilisban nyomdába kerül, és az augusztus 20-22 között, a Szegeden megrendezendő 15. Nemzetközi Török Nyelvészeti Konferenciára (15th International Conference on Turkish Linguistics) megjelenik. Befejeződött a P–Z betűket tartalmazó második kötet szavainak leírása, adatbázisának és etimológiájának véglegesítése. A szócikkek szerkesztése és angol nyelvi lektorálása az utolsó fázisba jutott. Kevésbé látványos, annál inkább időigényes az a nagyon aprólékos munka, amely a belső hivatkozások ellenőrzésére, a rövidítések egységesítésére, véglegesítésére irányul. Összeállt a teljes, terjedelmes bibliográfia is, melynek ellenőrzése folyamatban van.

Elkészült a kutatócsoport néhai vezetőjének, Berta Árpádnak gyűjteményes kötete, mely a magyar nyelv török jövevényszavairól szóló, részben poszthumusz tanulmányait tartalmazza és *Studies in Turkic etymology* címmel a wiesbadeni Harrassowitz Kiadónál jelenik meg.

A kutatócsoport egyéb feladatai közé tartozott az újonnan indult MA képzésben, valamint a posztgraduális képzésben tanuló hallgatók oktatása, szakdolgozatainak vezetése.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

Az év folyamán a csoport vezetőprofesszora megvédte akadémiai doktori értekezését, emellett a Tanszékünkön két, a kutatócsoport területéhez kapcsolódó, PhD védés is történt, az egyik a török-mongol nyelvviszony kérdéséről, a másik a mongol névszóképzőkről készült (*Verb formation in the Secret History of the Mongols*). A szegedi turkológiai iskola sikerének tudható be, hogy a 15th ICTL konferencia rendezési jogát az ankarai konferencián egyhangúan Szegednek ítélték.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

Az év folyamán több hazai és külföldi kutató meghívására is sor került. A tavaszi félévben a Német Tudományos Akadémia turkológus professzora tartott előadást a kutatócsoport tagjainak a magyar nyelv ujjur forrásokból előkerült török jövevényszavainak értelmezési és olvasati problémáiról, konzultált az ujjur ortográfiai sajátosságairól készülő PhD dolgozat szerzőjével, valamint mesterkurzust vezetett a graduális hallgatóknak az ujjurírásos török nyelvemlékekről.

A kutatócsoport vezetője részt vett és előadást tartott Ankarában a Török Nyelv Ünnepe alkalmából rendezett nemzetközi konferencián, valamint az Észak Ciprusi Köztársaság Nemzetközi Egyeteme által szervezett workshop-on. A kutatócsoport tagja Ulan-Udében (Burját Köztársaság) és Elisztában (Kalmük autonóm terület, Oroszország) tartott orosz

nyelven nyelvészeti témában előadásokat. E konferenciák alkalmat teremtettek a burját és a kalmük kutatókkal való kapcsolatfelvételre.

A kutatócsoport kutatóprofesszorát újraválasztották a nemzetközi nyelvészeti társaság, a Societas Uralo-Altaica elnökének.

IV. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

1. Berta, Á: On the origin of Hungarian cickány 'shrew (soricidae)'. International Journal of Central Asian Studies [Festschrift to Commemorate the 80th Anniversary of Prof. Dr. Talat Tekin's Birth] Vol. 13. 67-76 (2009)
2. Berta, Á: koldul, koldus [kolduş]. International Journal of Central Asian Studies [Festschrift to Commemorate the 80th Anniversary of Prof. Dr. T Tekin's Birth] Vol. 13. 79-87 (2009)
3. Berta, Á: On the origin of Hungarian serleg "cup, goblet". Türk Dilleri Araştırmaları Vol. 17. Festschrift in Honor of András J. E. Bodrogligeti. Öztopçu, K. (ed.) Istanbul 2007 [2009]. 99-102 (2009)
4. Ivanics M: Melek Ahmed pasa 1657. évi lengyelországi hadjárata II. Rákóczi György ellen Evlia Cselebi útleírásában. In: Szerencsének elegyes forgása. II. Rákóczi György és kora. Kármán G, Szabó A. P (szerk.) Budapest. 171-203 (2009)
5. Kempf, B.: The etymology of the ethnonym Oyrat. In: Dyrheeva, G. A. (ed.) Jazyk kak nacional'noe dostojanie: problemy sohraneniija lingvističeskogo raznoobrazija. Ulan-Ude. 187-194 (2009)
6. Kempf, B: Zametki k étimologii étnonima ojrát. In: Trofimova, S. M. (ed.) Problemy mongolovednyh i altaističeskikh issledovanij. Materialy meždunarodnoj konferencii, posvjaščennogo 70-letju professora V. I. Rassadina. Élista. 103-106 (2009)
7. Róna-Tas, A: On the origin of Hungarian kölcsön 'loan'. Türk Dilleri Araştırmaları 17. Festschrift in Honor of András J. E. Bodrogligeti. Öztopçu, K. (ed.) Istanbul 2007 [2009]. 283-289 (2009)
8. Róna-Tas A: Tardy Lajos tudományos életművéről. In: Tardy J, Gazda I(eds) Tardy Lajos orvostörténeti vizsgálódásai. Kapcsolattörténeti Kutatások. Budapest. 15-17 (2009)
9. Róna-Tas, A: Remarks on Hungarian koporsó 'coffin'. International Journal of Central Asian Studies [Festschrift to Commemorate the 80th Anniversary of Prof. Dr. Talat Tekin's Birth] Vol. 13. 459-466 (2009)
10. Róna-Tas, A: Morphological embeddig of Turkic verbal bases in Hungarian. In: Robbeets, M., Johanson, L. et al. (eds) Verbal morphology and the historical comparison of the Transeurasian languages. Wiesbaden. 1-8 (2009)

V. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

A kutatócsoport neve: MTA-SZTE Turkológiai Kutatócsoport

Átlaglétszám ¹ :	4	Ebből kutató ² :	4
PhD, kandidátus: 0	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 1
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			3
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			0
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			0
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	0	idegen nyelven:	0
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	5
tanulmánykötetben	magyarul: 2	idegen nyelven:	3
recenzió, kritika	magyarul: 0	idegen nyelven:	1
összes hivatkozás száma ⁷ : 0	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		0
kapott recenzió, kritika:			0
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
könyvfejezet	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
sorozatszerkesztés	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 1	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	5	hazain:	1
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			0
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	0	hazai:	1
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	0	hazai:	1
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			4
TDK munkát készítő hallgatók száma: 0	Diplomamunkát(BSc):		0
Diplomamunkát(MSc): 0	PhD-t:		0
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktatók órák száma ¹³ :			2
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :		9,80 MFt	
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 0	Teljes saját bevétel ¹⁶ :	0 MFt	
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:		0 MFt	
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:		0 MFt	

BME INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM JOGA KUTATÓCSOPORT (TÁRSULT TAG)

Vezető: Sárközy Tamás, az MTA doktora
1111 Budapest, Műegyetem rakpart 9. R. Épület II. em 212.
Telefon: 463-3023; Fax: 463-1519
e-mail: pazmandi@eik.bme.hu

I. A kutatóhely fő feladatai a beszámolási évben

A MTA-BMGE Információs Társadalom Joga Kutatócsoportja 2008. januárjában alakult, azzal a céllal, hogy tudományos igényű, ugyanakkor gyakorlati problémákat feltáró, azokra választ kereső elemző-, kutatómunkát végezzen el az információs társadalommal összefüggő jogi szabályozásra vonatkozóan.

A Kutatócsoport kizárólag saját bevételeiből finanszírozza önmagát, anyagi támogatást nem kap, működési kereteinek technikai feltételeit a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem biztosítja.

Az Akadémiai Kutatócsoporton belül a beszámolási időszakban a kutatások két főirányban folytak, mely fő irányokat a kutatás a továbbiakban is követi: jog- és államelmélet (hangsúlyosan E-government, elektronikus adminisztráció), valamint a gazdasági jog terén (elektronikus szerződéskötés, piacsabályozás, elektronikus fogyasztóvédelem, az elektronikus technológia szellemi tulajdonra hatása, a jogi eljárások elektronizálásának kérdései, elektronikus eszközök, határokat átlépő viszonyrendszerek szabályozása a társasági és cégjogban, verseny-, reklám- és médiajog).

A munkacsoportban közreműködők által végzett kutatómunka is ennek megfelelően több irányból közelítette meg vizsgálatának tárgyát: ezek közül az egyik az elektronikus ügyintézés, adatkezelés, adatvédelem kérdéseinek a hatósági, bírósági eljárások során történő bemutatása, továbbfejlesztési lehetőségeinek vizsgálata volt. A kutatás során ezzel összefüggő, kiemelt célként tételeződött a közigazgatási eljárás, a cégeljárás, egyéb jogi eljárások elektronizálásával összefüggő, az elektronizáció, és az információs társadalomhoz kapcsolódó nemzetközi kereskedelmi és gazdasági szabályozási összefüggéseket taglaló elemzésekből leszűrhető eredmények összefoglalása, publikálása.

II. Az év folyamán elért kiemelkedő kutatási és más jellegű eredmények, azok gazdasági-társadalmi haszna

A Kutatócsoport – az előzetesen elkészített programtervnek megfelelően - külön tanulmányokat szentel a jogi eljárástípusok közül a közszolgáltatás, valamint a cégeljárás elektronizációjának, a jogi elektronizációval kapcsolatos tudományos elméleteknek, az adatvédelem külföldi normatív modelljeinek, a domain-nevekkel kapcsolatos döntnöki modellnek, és az elektronikus cselekmények határokat átlépő attitűdjének. Az elektronikus gazdasági kapcsolatok és kommunikáció területén a távollevők közti kereskedelmi szerződések szabályozási modelljét, és a tisztességtelen verseny elleni jog kiemelt integrációs kérdései körében a fogyasztói modell szabályozási problematikáját és ennek gyakorlati összefüggéseit vizsgáltuk.

A Kutatócsoport munkája során nem csak a nemzetközi és hazai irodalom eredményeinek bemutatására törekedett, de a joganyag helyzetképének rendszerezett, a gyakorlati összefüggéseket interiorizáló, áttekinthető formában való bemutatására is.

A 2009.-ben a kitűzött célok megvalósítása keretében 10 átfogó tanulmány született, összességében mintegy 20. szerzői ív terjedelemben, a beszámoló V. fejezetében részletezettek szerint, és az ott megjelölt szerzők közreműködésével. A Kutatócsoport a témában *Tudomány Ünnepe 2009 – E-világi trendek, Az internet hatása a társadalomra, a gazdaságra és a politikára* címmel közös Tudományos Konferenciát szervezett, melynek lebonyolításában a Kutatócsoport tagjainak részvételével a plenáris és szekció előadásainak megtartásában is közreműködött (Budapest 2009 november 10.) a beszámoló V. fejezetében részletezettek szerint, és az ott megjelölt szerzők közreműködésével.

III. Hazai és nemzetközi kapcsolatok bemutatása

A Kutatócsoport tagjai az általuk kutatott résztémákban számos hazai konferencia és szakmai rendezvény előadójaként járultak hozzá a tudományos diskurzus kialakításához és annak továbbfejlesztéséhez.

Kiemelkedő kapcsolat fűzi a Kutatócsoportot és annak tagjait a magyarországi jogi karok társintézményeihez (Szegedi Tudomány Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécsi Tudomány Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar) Ezen hazai kapcsolatokat a Kutatócsoport mind a konferencia-részvételek, mind a doktori képzésben való közreműködés (tematikus opponencia), mind a kutatásban való együttműködés keretében ápolja.

A Kutatócsoport nemzetközi kapcsolatainak ápolása körében a Kutatócsoport vezetőjét és tagjait hagyományos tudományos kapcsolat fűzi a Max Planck Gesellschaft Hamburgi Kutatóintézetéhez (Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Privatrecht, Hamburg) és Könyvtárához.

IV. Fontosabb elnyert hazai és nemzetközi pályázatok rövid értékelése

A Kutatócsoport a beszámolás évében tevékenységét külső megbízásból származó pénzügyi forrásból finanszírozta. Pályázatot nem nyújtott be.

V. Az év folyamán megjelent jelentősebb publikációk, szabadalmak és más bemutatható eredmények

Könyv:

1. Sárközy T: A korai privatizációtól a késői vagyontörvényig- az állami tulajdon jogának fejlődése; HVG-ORAC Kiadó (2009)

Könyvrészlet:

1. Sárközy Tamás (szerk): Társasági törvény, cégtörvény 2006-2009; HVG-ORAC Kiadó (2009)

Fontosabb, szorosan a kutatási céltételezés körében született tanulmányok:

1. Verebics J: Változások az elektronikus hatósági közigazgatási ügyintézés szabályozásában - új törvény az elektronikus közszolgáltatásokról, *Gazdaság és Jog*, 2009. vol. 17. no. 10, 18-23 (2009)
2. Pázmándi K: A kéretlen elektronikus hirdetés (spam) megváltozott felügyeleti szabályairól, *Gazdaság és Jog*, 2009. vol. 17. no. 1, 22-25. (2009)
3. Pázmándi K: Az elektronikus cégeljárás kötelezővé tételének aktuális összefüggései = *Acta conventus de iure civili*. Tomus 10, 2009. 201-214 (2009)

Tudományos konferenciaszervezés:

1. Tudomány Napja 2009-„E-világi trendek” Az internet hatása a társadalomra, a gazdaságra és a politikára Tudományos Konferencia, Budapest 2009. november 10. (Általános Vállalkozási Főiskolával közösen) (2009)

A Kutatócsoport tagjai ezen felül számos tárgybeli publikációt tettek közre, melyek közül a fontosabbak:

1. Sárközy T: Húsz éves a gazdasági társaságok törvényi szabályozása; Gazdaság és Jog, 2009. vol. 17. no. 1 (2009)
2. Sárközy Tamás: Társasági jogunk belső ellentmondásai; Gazdaság és jog 2009. (17. évf.) 7-8. sz. 20-26. (2009)
3. Sárközy T: Az állami vagyonról szóló törvényről – egy helyes gondolat hibás megvalósítása Gazdaság és Jog, 2009. vol. 17. no. 3 (2009)
4. Pázmándi K: Az élelmiszer- és az alkoholdermékek reklámozására vonatkozó szabályozásról, Gazdaság és Jog, 2009. vol. 17. no. 6, 15-18 (2009)
5. Pázmándi K: Hasznosak-e a reklámok - érvek és ellenérvek (az üzleti kommunikáció normatív keretei), Fogyasztóvédelmi Szemle, 2009. vol. 3. no. 2, 23-28 (2009)
6. Tóth T: A határokon átnyúló fizetésképtelenségi eljárások COMI – val kapcsolatos problematikája, Gazdaság és Jog, 2009. vol. 17. no. 6 (2009)
7. Tóth T: A szerződések csődtörvény alapján történő megtámadása; Gazdaság és Jog, 2009. vol. 17. no. 1 (2009)
8. Jójárt E: Az esély elvesztése, mint kár?, Jogtudományi Közlöny 2009. 12. sz. (2009)
9. Percz L: Zsidai Á: A tiszta jogszociológia; Magyar Tudomány 2009. (170. évf.) 4. sz., 504-506. (2009)

VI. A kutatóhely 2009. évi tudományos teljesítményének főbb mutatói

A kutatócsoport neve: MTA-BME Információs Társadalom Joga Kutatócsoport (Társult tag)

Átlaglétszám ¹ :	0	Ebből kutató ² :	0
PhD, kandidátus: 0	MTA doktora: 0	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Az intézethez kötődő akadémikusok száma: ³			0
35 év alatti, intézeti állományban levő fiatal kutatók száma:			0
Az év folyamán megjelent összes (tud. és ismeretterjesztő) publikáció száma ⁴ :			25
Az év folyamán megjelent összes tudományos publikáció száma ⁵ :			20
Ebből tanulmány, cikk ⁶ hazai tud. folyóiratban magyarul:	15	idegen nyelven:	0
külföldi folyóiratban	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tanulmánykötetben	magyarul: 2	idegen nyelven:	0
recenzió, kritika	magyarul: 4	idegen nyelven:	0
összes hivatkozás száma ⁷ : 0	összes hiv. száma önidézetek nélkül:		10
kapott recenzió, kritika:			0
Megjelent könyv/monográfia ⁸	magyarul: 1	idegen nyelven:	0
könyvfejezet	magyarul: 2	idegen nyelven:	0
tanulmánykötet szerkesztése	magyarul: 2	idegen nyelven:	0
sorozatszerkesztés	magyarul: 0	idegen nyelven:	0
tudományos ismeretterjesztő írás	magyarul: 5	idegen nyelven:	0
Tud. fokozat megszerzése ⁹ : PhD: 0	MTA doktora: 1	levelező tag: 0	rendes tag: 0
Tudományos előadások száma nemzetközi rendezvényen:	0	hazain:	10
Jelentős nyilvános kulturális események megrendezése ¹⁰ :			0
Tanácsadói tevékenységek száma ¹¹ :			2
Nemzetközi tudományos bizottsági tagság:	0	hazai:	2
Nemzetközi folyóirat szerkesztőségi tagság:	0	hazai:	2
Rendszeres hazai felsőfokú oktatási tevékenységet végzők száma ¹² :			6
TDK munkát készítő hallgatók száma: 0	Diplomamunkát(BSc):		0
Diplomamunkát(MSc): 0	PhD-t:		2
Felsőfokú graduális és posztgraduális oktatók órák száma ¹³ :			520
Az időszak folyamán a teljes költségvetési támogatás összege ¹⁴ :			0 MFt
Fiatal kutatói álláshelyek száma ¹⁵ : 0	Teljes saját bevétel ¹⁶ :		7 MFt
OTKA forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
NKFP pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb NKTH pályázati forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb hazai pályázati témákból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
EU-forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Egyéb nemzetközi forrásból a tárgyévre vonatkozó bevétel:			0 MFt
Nem pályázati külső megrendelés keretében kapott bevétel:			7 MFt